

NUMIZMATIKAI KÖZLÖNY

A

MAGYAR NUMIZMATIKAI TÁRSULAT MEGBIZÁSÁBÓL

SZERKESZTI

GOHL ÖDÖN

II. ÉVFOLYAM.

1903.

BUDAPEST

HORNYÁNSZKY VIKTOR CS. ÉS KIR. UDVARI KÖNYVNYOMDÁJA.

1903.

MAGY. TUD. AKADEMIA
KÖNYVTÁRA

TARTALOM.

I. FÜZET:

1. Kováts Ede: Árpádházi királyaink pénzeinek technikájáról	1. lap.
2. Grün Albert dr.: Kazay Sámuel éremgyűjteménye	5. "
3. Gohl Ödön: Adatok pénzverdénk technikai felszerelésének történetéhez	8. "
4. G . . l és Jurhovich Emil: Numizmatikai ritkaságok. 1. A Nyitra-zoborhegyi nagy emlékérem. 2. Emlékérem Gyulafehérvár 1849-iki ostromára. 3. A magyar orvosok és természetvizsgálók besztercebányai vándorgyűlésnek (1842) első emlékérmé	11. "
5. G—n: Leletek 1. Diecs-, 2. Bethlen-, 3. Erdély-, 4. Balaton-Sárkány-, 5. Bój aranypénz Moson- vagy Pozsonymegyéből	14. "
6. Irodalom: 1. Vay Béla báró: Az én régi pénzeim. 2. Monatsblatt	17. "
7. Budai Antal: Különfélék. 1. A pozsonyi kiállítás emlék-zsetónja (1902). — 2. A budapesti III. kath. nagygyűlés (1902) tagjainak jelvénye. — 3. Zsetón a kolozsvári Mátyás-emlék leleplezésére	19. "
8. Érem- és könyvvásár	20. "
9. Társulati élet: Tájékoztató. — Ülés és társas összejövetel. — Új tagok. — Befolyt ajándékok és tagdíjak jegyzéke	21. "
10. E füzet tartalmának német kivonata	24. "
11. Melléklet: 1. A tagok csereajánlatai. — 2. Hirdetések.	

II. FÜZET:

12. Dr. Zimmermann Lajos: Árpádházi magyar pénzek	25. lap.
13. Gohl Ödön: Numizmatikai adatok a Duna völgyén át való gall-kelta összeköttetés megállapításához	30. "
14. Kunváry Fülöp: A budapesti „Gemeinde beim Helm“ érmei	33. "
15. Gohl Ödön: Numizmatikai Ritkaságok (III.) II. Rudolf csegelyei Esztergom, Győr, Székesfehérvár visszavételére	35. "
16. G—n: Éremleletek: A korongi római éremlelet	39. "
17. G—n: Irodalom. 1. Magyar Gazdaságtörténelmi Szemle. — 2. A Turóc-Szent-mártoni múzeum éremleletjéről. — 3. Monatsblatt. — 4. Numism. Literaturblatt. — 5. Berliner Münzblätter. — 6. Numism. Mittheilungen. — 7. Mittheilungen d. Clubs. — 8. R. Seelig: Internationales Adressbuch	44. "
18. Budai Antal: Különfélék. 1. Szirmai Antal. — 2—4. Külföldi hírek. — 5. Nentwich József †. A legújabb numizmatikai társulatok	46. "
19. Érem- és könyvvásár	48. "
20. Társulati élet: Választmányi ülések. — Új tagok. — Közgyűlés — Ajándékok	50. "
21. E füzet tartalmának német kivonata	55. "
22. A borítékon: Befolyt tagdíjak. — Hirdetések.	

III. FÜZET:

23. <i>Gohl Ödön</i> : Koisztobókus éremlelet Aranyos-Medgyesesen	57. lap.
24. <i>Kováts Ede</i> : Hibás köriratú magyar aranyak	62. „
25. <i>Šurkovich Emil</i> : Adalék a libertások történetéhez	64. „
26. <i>Gohl Ödön</i> : Magyar szabadságharci emlékek	68. „
27. <i>G—n</i> : Az óvári lelet	72. „
28. <i>G—l</i> : Éremleletek	74. „
29. <i>Budai Antal</i> : Különfélék	74. „
30. <i>Múzeumok és gyűjtemények</i> : 1. <i>Gálócsy Zoltán</i> : Az ungvári gimnázium éremgyűjteménye. 2. <i>Haugh Béla</i> : A Tolna-vármegyei múzeum. 3. <i>Leszih Andor</i> : A Borsod-miskolci múzeum éremgyűjteménye	76. „
31. <i>Ötvös Gábor</i> : Irodalom	77. „
32. <i>Érem- és könyvvásár</i>	79. „
33. <i>Társulati élet</i>	80. „
34. E füzet tartalmának <i>német kivonata</i>	82. „
<i>A borítékon</i> : Befolyt tagdíjak. — Hirdetések.	

IV. FÜZET:

35. <i>Réthy László dr.</i> : Magyar numizmatikai adatok Oroszországból	85. lap.
36. <i>Gárdonyi Albert dr.</i> : Széchenyi Ferenc gr éremgyűjteményének katalogusáról	87. „
37. <i>Börzsönyi Arnold</i> : Szent László-féle éremlelet Kiliti határában	90. „
38. <i>G—l</i> : A besztercebányai kalapos- és sütő-céh bárcái	99. „
39. <i>G—n</i> : Lamberg gróf zámolyi uradalmának robotjegyei	100. „
40. <i>Gohl Ödön</i> : Numizmatikai ritkaságok (IV.). 1. Kamper Ferenc érme. 2. Roth-féle érem III. Károly születésére. 3. Muschinger Vince érmei	101. „
41. <i>Gohl Ödön</i> : Haider Dániel körmöczi éremvésőről	103. „
42. <i>G—l</i> : Éremleletek	105. „
43. <i>Budai Antal</i> : Különfélék	106. „
44. <i>Múzeumok és gyűjtemények</i> . 1. <i>Petrikovich János dr.</i> : A múzeumi tót társaság éremgyűjteménye Turócz-Szent-Mártonban. 2. <i>G—l</i> : Selmeczbánya város múzeumának éremgyűjteménye	107. „
45. <i>Ötvös Gábor</i> : Irodalom	108. „
46. <i>Érem- és könyvvásár</i>	110. „
47. <i>Társulati élet</i>	111. „
48. E füzet tartalmának <i>német kivonata</i>	111. „
<i>A borítékon</i> : Befolyt tagdíjak. — Érem-árverések és lajstromok. — Hirdetések.	

A NUMIZMATIKAI KÖZLÖNY

I. és II. (1902—3.) évfolyamának

BETÜRENDES TÁRGYMUTATÓJA.

A.

Ábrahám József II. 89.
 Ajándék (I. Társulati élet).
 Alapszabályok I. 56., II. 55. 81.
 Alexanderhofi éremlelet II. 45.
 Almoravida pénzek II. 86.
 Alsó-zsolczi éremlelet II. 77.
 ANSALI éremfelirat I. 38., II. 31. 32.
 Anwurfswerk II. 10.
 Apolloniai érmek II. 14.
 Aquincumi kirándulás II. 80—81.
 Aranyos-medgyesi éremlelet II. 57—61. 74.
 82—83.
 Archaeologiai Értesítő num. cikkei I. 52.
 Árpádházi királyaink pénzei II. 1—5. 25—30.
 75. és képtábla.
 Átvert érmek I. 14—15.
 Azalusok I. 35. 38. 39.

B.

Bajor pénzek az óvári leletben II. 73.
 Balaton-sárkányi éremlelet II. 16.
 Bányászok számára vert külön pénz II. 66.
 Barbár veretű denár II. 106.
 Bárcák II. 99—100.
 Batenburg I. 14.
 Batinai éremlelet I. 31.
 Batai éremlelet I. 22. 23. 27. 31.
 Beck Ödön Fülöp I. 48. 53.
 Bécsi fillérek II. 16. — verése Pozsonyban
 II. 77.
 Beköszöntő I. 5.
 Bélabányai tűzoltó-érem II. 75.
 Berliner Münzblätter II. 78.
 Besztercebánya I. 16—17., II. 12—13. 99.
 Bethlen Gábor érmei II. 104.
 Bethleni éremlelet II. 15.
 Bevágások kelta pénzekben II. 58. 83.
 Bezdáni éremlelet I. 13.
 Biai éremlelet I. 19. 22—24. 26. 27. 31. 32. 41.

Billon (kelta) pénz II. 58—60.
 Bizanczi aranypénz II. 74.
 Blanchet (Adrien) I. 51—52., II. 110. 112.
 Bój aranypénz II. 17.
 Borsod-miskolczi múzeum I. 50., II. 77.
 Bothár Samu dr. II. 99.
 Börzsönyi Arnold I. 50., II. 90—99. 108—
 109. 112.
 Bretonnei éremlelet II. 31.
 Bronckhorst I. 14.
 Budai Antal I. 47., II. 19. 20. 74—75. 106.
 „Budapest Régiségei“ I. 52.
 Budapesti eraviszkus éremleletek I. 17—45.,
 II. 31. 74. 84., — „Gemeinde beim Helm“
 II. 33—35., — kath. nagygyűlés II. 20.
 Bulletin international de Numismatique I.
 53. 54.
 Bürckel Lajos dr. I. 50

C.

Camille d'Autriche I. 14.
 CHR éremvéső-jegy II. 8. 9. 104.
 Cohenből hiányzó római pénzek II. 41—43. 74.
 Contremarque II. 110.
 Coronni Felice I. 10.
 Correggio I. 14.
 Cotini I. 39. 52., II. 31. 59. 61. 83.
 Cotterini gróf pénzhamisító II. 66.
 Csavaros sajtó II. 10—11. 104.
 Cseh feliratú győri csegely II. 38—39.
 Csereajánlatok I. 58., II. mellékleten.

D.

Darvas Orbán II. 109. 112.
 Delhaes István éremgyűjteménye I. 49—50.
 Diecsi (Deécsi) éremlelet II. 14—15.
 Domokos Lajos II. 5.
 Dunavölgy mint gall-kelta érintkezési vonal
 II. 30—32.
 Dyrrhachiumi pénzek II. 14.

E.

Egyiptomi hieroglifés feliratú arany I. 46—47.
Éjszakamerikai Egyesült-Államok dollárjai II. 47.
Ellenjegy magyar pénzek II. 87., — római pénzek II. 110.
Emisszió-jegyek II. 95—99.
Engel Keresztély II. 88—89.
Eraviszkus nép neve I. 33. 38. 39., — pénzek I. 17—45., II. 31. 74. 84., — pénzek kora I. 39—45.
Erdélyi éremlelet II. 16.
Érdemkereszt (magyar szabadságharci) II. 71.
Érem- és könyvvásár I. 54—56., II. 20—21. 48—50. 79—80. 110—111.
Érembélyeg II. 7—11.
Éremitage II. 85—87.
Ér-endrédi éremlelet II. 59.
Éremlelet (Éremlelőhelyek):
 Alsó-Zsolcza II. 77.
 Aranyos-Medgyes II. 57—61. 82—83.
 Balaton-Sárkány II. 16.
 Batina (Uj-Kőszeg) I. 31., II. 31.
 Batta I. 31., II. 31.
 Bethlen II. 15.
 Bezdán I. 31., II. 31.
 Bia I. 31., II. 31.
 Bretonne II. 31. 32.
 Budapest I. 17—45., II. 31. 74. 84.
 Diecs (Deécs) II. 14—15.
 Erdély II. 16.
 Ér-Endréd II. 59.
 Eszék II. 59. 60.
 Eszmény II. 59.
 Esztergom megye II. 106.
 Gödöllő II. 74. 84.
 Jaák II. 74. 84.
 Kecskemét II. 74. 84.
 Kiliti II. 90—99. 112.
 Kis-Gáj II. 106. 112.
 Kisujszállás II. 74.
 Korong II. 39—43.
 Lágymányos (I. Budapest).
 Magyaród (Pusztá-) II. 106. 112.
 Matolcs I. 47.
 Mező-Tarpa II. 59.
 Miksavár I. 47.
 Mustár II. 74.
 Náasd II. 53.
 Német-Gencs II. 74. 84.

Német-Palánka II. 74. 84.
Óvár II. 72—73.
Ócsény II. 78.
Pilin II. 31.
Pusztá-Magyaród II. 106. 112.
Sósmező I. 31.
Süttő I. 31.
Szabadka I. 47.
Szalafő I. 47., II. 78.
Szász-Örményes I. 47.
Szeged I. 47.
Szentgál-pusztá II. 76.
Szigeth-pusztá II. 77.
Trsztenna I. 31. (stb.), II. 31.
Ugornya II. 59.
Uj-Kigyós II. 106. 112.
Velem-Szent-Vid II. 31. 32.
Vendeuil-Chaply I. 31., II. 31.
Vörösmart II. 105. 112.
Zažvič I. 52.
Zomba II. 76.
Zombor I. 50.
Zsolna I. 31., II. 31.
Éremvésők II. 9., — Kassán II. 46., — Kör-
mőczbányán II. 8—9. 13. 101. 102. 104.
105. 112.
Esterházy Antal herceg I. 12.
Eszéki éremlelet II. 59. 60.
Eszményi éremlelet II. 59.
Esztergomi csegelyek II. 36—37.
Esztergom megyei éremlelet II. 106. 112.
1791-iki országgyűlés által veretett érmek I. 9—13.
1848—49-iki emlékérmek II. 68—72., — réz-
pénz II. 11.

F.

Fallwerk II. 9.
Ferdinánd (IV.) szicíliai király érmei I. 9—13.
Finály Gábor I. 57.
Forrer R. I. 50—51.
Fraknói Vilmos I. 9—13. 62.
Francia emlékérmek a magyar szabadságharcra II. 69—72., — köztársasági nap-
tár II. 44—45., — nikelpénz II. 47., —
rézpénzlapkák készítése Beszterczebányán I. 16—17.
Fridmanszky Imre II. 89.
Friesachi fillérek II. 106. 112.
Frjazin Iván II. 86.

G.

- Gall-kelta összeköttetés a Duna völgyén át II. 30—32.
 Gálócsy Zoltán II. 51. 76.
 Gárdonyi Albert dr. II. 87—90.
 „Gemeinde beim Helm“ érmei (Budapesten) II. 33—35.
 I. Géza király pénzei II. 91.
 Gnechi: Guida II. 78.
 Gohl Ödön I. 5—9. 17—47. 48—54. 57. 62—63., II. 8—21. 24. 30—32. 35—46. 54—61. 68—74. 82—84. 99—106. 108. 112.
 Gödöllői éremlelet II. 74.
 Görgey Ármín és Arthúr I. 15.
 Görög éremlelet Diecsen (Deécsen) II. 14—15.
 Grün Albert dr. II. 5—7.
 Győri cselegyek II. 37—39., — éremtár lajstroma I. 50., II. 108—109. 112.
 Gyulafehérvári érem I. 13., II. 14.
 Gyűjtők I. 5—8.

H.

- „Hacksilber“ II. 45.
 Hadzsy János II. 74.
 Haider Dániel éremvész II. 103—105. 112.
 Hajnóczy II. 87.
 Halli érem-óriások II. 45.
 Hamisító II. 66.
 Hamisított libertások II. 66.
 Heidt II. 66.
 Hengermű II. 9. 10.
 Herz József éremgyűjteménye II. 109. 112.
 Hibás köriratú aranyak II. 62—63. 83.
 Hibrid érmek I. 34. 36. 39., II. 75. 84.
 Hieroglifes arany I. 46—47.
 Horvát krajcár II. 11.

I.

- Imre király pénzeinek spalatói utánzatal I. 53.
 Incusi I. 24. 40.
 Iparművészeti múzeum aranyérme II. 75.
 Iravisci I. 33. 38. 39.
 Irodalom (numizmatikai) I. 50—53. 62., II. 17—19. 24. 44—46. 56. 77—79. 84. 108—110. 112.
 Irodalom (num., 1901-ben) I. 53.
 Ischli királylátogatás plakettje II. 46.

- Iván cár aranyai II. 86.
 Ivanovics Iváh II. 86.

J.

- Jaákí éremlelet II. 74.
 Jankovich Miklós II. 7.
 Jegyek árpádkori pénzek II. 96—99. 112.
 Jeszenszky Alajos II. 11.
 „Judenpfennige“ II. 45.
 Jurkovich Emil I. 16—17. 62., II. 13. 64—68. 83.
 Jusuf ibn Tashfin II. 86.

K.

- Kagylótipusú kelta pénzek II. 17., — eredete II. 31. 32.
 Kalapácsal való pénzverés II. 9. 10. 104.
 Kalapos-bárca II. 99.
 Kálvária sz. László pénzei II. 98—99.
 Kamper Ferenc érme II. 101. 112.
 Kápolnai Pauer István a magyar érdemkeresztről II. 71.
 Karabacek II. 85.
 Káracs II. 89.
 Karl Henrik éremvész II. 13.
 III. Károly születésére vert érem II. 101—102. 112.
 Kassai múzeum II. 110., — pénzverőház II. 44.
 Kazay Sámuel éremgyűjteménye II. 5—7.
 Kecskeméti éremlelet II. 74. 84.
 Kelta numizmatikai irodalom I. 50—53., — serratusok I. 25. 40.
 Kelták (lásd: azalusok, bójok, eraviszkusok, koisztobókusok, kotinusok, Osi, Menapii, Morini).
 Kelták összeköttetése a gallokkal II. 30—32.
 Kemény Lajos II. 44.
 Képzőművészeti társulat téli kiállítása I. 53.
 Kérdő-ív II. 52. és mellékleten.
 Kereszt (magyar szabadságharci érdem-) II. 71—72.
 Keresztelő tallér II. 105.
 Kiadatlan magyar árpádkori pénzek II. 25—30.
 Kibocsájtási jegyek II. 96—99. 112.
 Kilényi Hugó I. 57.
 Kilitii éremlelet II. 90—99.
 Kisgáji éremlelet II. 106. 112.

Kisujszállási éremlelet II. 74. 84.
 Koisztóbókus érmek Aranyos-Medgyesen II.
 57—61. 82—83., — nép hazája II. 60—
 61. 83.
 Kolozsvári Mátyás-szobor leleplezési érem
 II. 20.
 Korongi (római császári) éremlelet II. 39—43.
 Kossuth Lajos által készítettett érdemérem
 és kereszt II. 71—72.
 Kotinusok I. 39. 52., II. 31. 59. 61. 83.
 Kovachich György II. 88.
 Kováts Ede II. 1—5. 24. 62—64. 83.
 Kováts Ferenc dr. II. 77.
 Könyvvásár I. 56., II. 20—21. 48—50. 80.
 110—111. (lásd: Érem- és könyvvásár).
 Körmöcbányai éremvésők II. 8—9. 13. 101.
 102. 104. 105. 112., — pénzverde II. 8—11.
 24., — veretű érmek II. 11—14.
 Közgyűlés I. 56., II. 81.
 Kúnváry Fülöp I. 14—15. 57. 62., II. 33—
 35. 54. 55.
 Kvádoknak tévesen tulajdonított eraviszkus
 pénzek I. 17—45.

L.

Lajos (I.) magyar király pénzei II. 77.
 Lamberg Ferenc gróf zámolyi robotjegyei
 II. 100
 László (I.) király pénzei II. 90—99.
 Leszih Andor I. 50.
 Libertások II. 64—68., — hamisítása II. 66.
 Lihacsev II. 86.
 Lósy Imre érme II. 104—105.
 Lőrincz Gábor II. 78.
 Luschin Arnold a zažviči éremleletről I. 52.

M.

Magyar aranyak hibás körirattal II. 62—64.
 83., — árpádházi kiadatlan pénzek II. 25—
 30., — bányászok és pénzverők Orosz-
 országban II. 86., — éremvésők Kassán
 II. 46., — Körmöcbányán II. 8—9. 13.
 101. 102. 104. 105. 112., — gazdaság-
 történeti szemle II. 44. 77., — mintájú
 kültöldi aranyak I. 14., II. 86., — nemzeti
 múzeum I. 48—49. 53., — numizmatikai
 adatok Oroszországból II. 85—87. 111., —
 numizmatikai társulat (I. társulati élet), —
 tagjainak névsora I. 59—61., — pénzek

utánzatai I. 14., II. 53. 83., — szabadság-
 harci emlékek II. 68—72., — Zsigmond-
 féle pénzek az óvári leletben II. 72.
 Mária Ludovika főhercegnő érmei I. 9—13.
 Markov Alexej II. 85. 86.
 Matolcsi éremlelet I. 47.
 Mátyás (I.) aranyának orosz utánzata II. 86.
 Mediomatrikusok II. 32.
 Menapiusok II. 31.
 Mérleg (m. num. társulaté) 1901—2-re II. 54.
 Mező-tarpai éremlelet II. 59.
 Miksavári éremlelet I. 47.
 Miller Jakab II. 88—90.
 Miskolczi múzeum éremgyűjteménye I. 50.,
 II. 77.
 Mittheilungen des Clubs I. 53., II. 46.
 Monatsblatt I. 55., II. 18. 44. 78.
 Morinusok II. 31.
 Mowat Róbert II. 110. 112.
 Mustári éremlelet II. 74.
 Múzeumok. Borsod-miskolczi: I. 50., II. 77.,
 győri: I. 50., II. 108. 109. 112., kassai:
 II. 110., m. nemzeti: I. 48—49. 53., sel-
 meczbányai: II. 108. 112., szentpétervári:
 II. 85—87, Turóc-Szent-mártoni: II. 44.
 107. 112.
 Múzeumok és gyűjtemények I. 48—50., II.
 76—77. 107—108.
 „Münzverwandte“ II. 8.

N.

Nádasdi éremlelet I. 53.
 Nagybányai keresztelő-tallérok II. 105.
 Nagykárolyi főgimnázium éremlajstroma
 II. 78.
 Nagy Lajos pénzei az őcsényi leletben II. 77.
 Német birodalmi 20-filléresesek II. 47.
 Német-gencsi éremlelet II. 74.
 Német kivonat I. 62—63., II. 24. 55—56.
 82—84. 111—112.
 Német-palánkai éremlelet II. 74.
 Nemzeti múzeum állapota 1901-ben I. 49.,
 — éremtára I. 48—49., — jubileuma I.
 48—49., — plakettje I. 53.
 Nemzetközi numizmatikai kongresszusok I.
 7., — társulat I. 54. 57.
 Nentwich József † II. 47.
 Neudeck Gyula I. 17. 32. 33—37. 39. 42.
 Nikelpénz Franciaországban II. 47.
 Novák-féle éremgyűjtemény II. 76.

Numismatische Zeitschrift I. 52. 77.
 Numizmatikai adatok a gall-kelta összeköt-
 tetésre II. 30—32.
 Numizmatikai kongresszusok I. 7., — Köz-
 löny ügye I. 9. 57. 58., II. 22. 81., —
 ritkaságok I. 45—47., II. 11—14. 35—39.
 101—103., — társulatok I. 6. 54., II. 47.
 Nyitra-zoborhegyi millennium emlékérmek
 II. 11.

O.

Óhegyi bánya-zseton I. 45—46., II. 66.
 Óriási emlékérmek II. 45.
 Orosz arany magyar mintára II. 86.
 Oroszországi numizmatikai adatok II. 85—87.
 Országgyűlés által veretett érmek I. 9—13.
 Osi nevű nép pénzei I. 39., II. 32. 55. 61.
 Osztrák pénzek az óvári leletben II. 73.
 Óvári éremlelet II. 72—73. 84.
 Ócsényi éremlelet II. 77.
 Ötvös Gábor II. 77—79. 108—110.

P.

Pénzhamisító II. 66.
 Pénzverde Szomolnokon II. 107. 112.
 Pénzverdének fölszerelése II. 8—11. 24.
 Pénzverési eljárások II. 8—11.
 Pénzverő-jegyek magyar pénzekben II. 95—99.
 Perini Quintilio II. 78—79.
 Pongrácz Imre † II. 111.
 Poncolás árpádkori magyar pénzekben II.
 1—5. 63.
 Postumius-féle denár barbár utánzata II.
 106. 112.
 Pozsonyi kiállítási zseton II. 19—20.
 Pozsonyi veretű bécsi fillérek II. 77.
 Prixner II. 89.
 Probus-féle arany (C. n. h.) II. 74.
 Pusztá-magyaródi éremlelet II. 106. 112.

Q.

Quadi: lásd kvádok.

R.

II. Rákóczy Ferenc I. 46., II. 64—68. 83.,
 — érme II. 106.
 Ráth György I. 50.
 Régi éremgyűjtők I. 5—6.

Réthy László dr. I. 14. 56. 62., II. 85—87.
 111—112.
 Revue Numismatique II. 110.
 Réz ára Rákóczi idejében II. 64.
 Rézpénz kibocsájtása és forgalma Rákóczi
 idejében II. 65—68. 83—84.
 Rigai ellenjegy magyar aranyon II. 87.
 Robotjegyek II. 100.
 Római császári érmek Korongról II. 39—43.,
 — Sz.-Gál pusztáról II. 77., — ellenjegyei
 II. 110., — lelőhelyei Tolna megyében II. 76.
 Római denár-utánzatok centrumai I. 33., —
 ellenjegy görög pénzen I. 32. 40., — kő-
 emlékek I. 33—35.
 Római köztársasági denárok Bethlenben II.
 15., — Budapesten I. 28—30. 41., II. 74.,
 — Erdélyben II. 16., — Szalontán I. 41.,
 — hibrid denár II. 75. 84.
 Roth körmöczi éremvéső II. 8—9. 101—102.
 104.
 II. Rudolf kiadatlan csegelyei II. 35—39.
 Rupprecht Antal II. 89.

S.

Schoenwisner István II. 89—90. 112.
 Schwartzner II. 89.
 Seeligs Führer II. 46.
 Selmezbányai múzeum II. 108. 112.
 Serrati I. 25. 37. 40.
 Société internationale de numismatique I. 54.
 Sockh János érme II. 106. 112.
 Soproni bencés főgimnázium éremtára II.
 109. 112.
 Sósmezői éremlelet I. 33. 42.
 Spalatói pénzek I. 52. 53.
 Spindelwerk II. 10.
 Stempelsammlung (Katalog der Münzen und
 Medaillen-) II. 8. 104.
 St. Louisi kiállítási dollárok II. 47.
 Stosswerk II. 10.
 Sütő-bárca II. 99.
 Sütői éremlelet I. 31.

Sz.

Szabadkai éremlelet I. 47.
 Szabadkóműves érmek és jelvények II. 109—
 110. 112.
 Szabadságharci emlékek II. 68—72. 83—84.
 Szalafői éremlelet I. 47., II. 78.

Számvizsgálók I. 50., II. 54—55.
 Szárnovszky Ferenc † II. 74. 75.
 Szász-örményesi éremlelet I. 47.
 Szatmármegye La Tène-kori lakosai II. 60—61.
 Széchényi Ferenc gróf I. 9—13., II. 5. 7.,
 — éremgyűjteményének katalogusa II.
 87—90., — plakettje I. 48.
 Szegedi éremlelet I. 47., — zsinagóga érme
 II. 75.
 Székesfehérvári csegely II. 39.
 Szent-Gál-pusztai éremlelet II. 76.
 Szent György-érmek II. 10. 102. 104. 112.
 Szent István denára az Eremitage-ben II.
 85—87.
 Szent László-féle érmek Kilitiből II. 90—99.
 Szentpétervári Eremitage II. 85—87.
 Szigeth-pusztai éremlelet II. 77.
 Sziklay Jenő I. 56.
 Szirmai Tony II. 46—47. 75.
 Szivák Imre I. 56.
 Szomolnoki pénzverde II. 107.

T.

Tagok névsora I. 59—61. (L. Uj tagok.)
 Takáts Sándor dr. II. 77.
 Tarentumi pénzek gall utánzatai II. 110.
 Társas összejövetelek II. 22. 80. 111.
 Társulati élet I. 56—58., II. 21—22. 50—55.
 80—82. 111.
 Taschenwerk II. 9. 10.
 Teknikai adatok I. 25. 37. 40. 52., II. 1—5.
 8—11. 63.
 Telegdi János érme II. 104. 105. 112.
 Tibolth Mihály II. 87—90.
 Tisztikar I. 56. 57. 59., II. 55. 81.
 Tolna vármegye múzeuma II. 76.
 Trsztennai éremlelet I. 31. 41.
 Turóc-Sz.-mártoni múzeum II. 44. 107. 112.

U.

Ugornyai éremlelet II. 59.
 Uhlhorn-gég II. 10.
 Uj érmek II. 20. 46. 47. 75. 106—107. 112.

Uj-kigyósi éremlelet II. 106. 112.
 Uj tagok II. 22. 50—53. 82.
 Ungvári főgimnázium érmei II. 76.
 Überschied II. 8.

V.

Vay Béla báró: Az én régi pénzeim I. 50.,
 II. 17—18.
 Választmányi tagok I. 57. 59., II. 55.
 Vasziljevics Iván II. 86.
 Velem-Sz.-vidi kelta pénzek II. 30.
 Vendeuil-chaplyi éremlelet I. 31.
 Verona pénzei II. 78.
 Vianen (Paulus von) II. 36.
 Vogler János II. 9.
 Volpe (Gianbattista della) II. 86.
 Vörösmarti éremlelet II. 105.

W.

Waltrovics I. 52.
 Walzwerk (Walzenprägung) II. 9.
 Weifert György: Unbekannte Münzen I. 52.
 Weszerle új kiadása II. 82.
 Wiebe Károly II. 109—110. 112.
 Windischgrätz hg. II. 85.
 Wosinszky Mór gyűjteménye II. 76.
 Würth János I. 10—12.

Z.

Zámolyi robotjegyek II. 100.
 Zažviči éremlelet I. 52.
 Zeugschmied II. 8.
 Zimmermann Lajos dr. I. 57., II. 25—30.
 53. 55.
 Zirkelcorrespondenz II. 109—110. 112
 Zoborhegyi érem II. 11.
 Zombai éremlelet II. 76.
 Zombori éremlelet I. 50.
 Zsigmond denárai a mustári leletben II. 74.,
 — az óvári leletben II. 72.
 Zsolnai éremlelet I. 31.

Ö—r.

Árpádházi királyaink pénzeinek technikájáról.

A magyar numizmatikai irodalomban eddig sehol sem találtam tájékoztató adatokat arra nézve, hogy az árpádházi magyar pénzek verőbélyegeinek egy részét nem vésték, hanem ponczoló technikával készítették. Ezen technikai kérdésre a Corpus Nummorum Hungariae eddig megjelent 1. füzeté sem terjeszkedik még ki.

Engem Jeszenszky Géza úr tett arra figyelmessé, hogy II. Béla — II. Endre idejéből való árpádházi pénzeink ponczolt érembélyegzőkkel lehettek verve. Ezen feltevést egyelőre nem tartottam elfogadhatónak, de mentől többet foglalkoztam ezen kérdéssel, annál inkább meggyőződtem e vélemény helyességéről, látván, hogy pénzeink köriratait és rajzait I. Istvántól II. Endre uralkodása első feléig, azaz a míg nálunk a frizachi típus meghonosodott, a ponczoló szerszámok alakjaira lehet analizálni.

A pénzverő bélyegek ponczolva készítése mellett szól az is, hogy miután ezen eljárást abban hagyták és már kétségtelenül véssett bélyegzőkkel verték az érmekeket, megszűnik a rengeteg sok variáns és alig találunk az egyes típusok rajzaiban lényeges eltéréseket. A véssett verőbélyegek keményebb érczből lehettek készítve, mint a ponczolt verőbélyegek, mely utóbbiak puhább voltuknál fogva¹ hamar használhatatlanokká váltak és újakkal kellett őket pótolni, melyeknek rajza ha alakban megmaradt is, de annyiban változott, hogy kisebb vagy nagyobb lett, a körirat betűi elváltoztak ($\{ = \} = \sim$, $N = H$, $E = \sqsubset$, $D = P$). De nem csak a bélyegzőnek nagysága, magának az éremlepkának nagysága is sokat változik, egy és ugyanazon speciesnél, így már I. István pénzeinél is, egész addig, míg használatba jönnek a véssett verőbélyegek. Egyetlen példát hozok fel: a C. N. H. 145. számú érmét. Ennél a lapka átmérője 9.5 $\frac{m}{m}$ -tól — hajszálnyi különbségekkel — 12 $\frac{m}{m}$ -ig váltakozik, úgy hogy nagyságot, jegyet, elő- és hátlapi eltéréseket számításba véve, száz meg száz változatot tudnánk kikeresni, különösen mióta a két utolsó lelet: a gödöllői és a Babat-erdei, oly bőven szolgáltatta hozzá az anyagot. Sokan szeretik ezen kor érmeit is denárok és obulosok szerint meghatározni, a legnagyobbat denárnak, a legkisebbet obulusnak nézve; de mik lesznek ekkor a sok közbeeső nagyságú érmek? hol a határ a denár és obulus között?

A külföldi irodalomban megtaláltam az általunk felfedezettnek hitt tény a ponczolási technikáról.²

¹ A nemzeti múzeumban őriznek egy ilyen verőbélyeget, — IV. Béla C. N. H. 279. sz. lemezpénzéhez való, — melynek anyaga bronzból van. L. Num. Zeitschrift XIII. évf., 1881., 234—235. 1. és IV. tábla 2. sz.

² Az Arch. Értesítő 1901. évf. 407., 410. és 417. lapjain is megtalálható úgy a ponczolás, mint a mélyítési eljárás konstatálása a magyarországi kelta pénzeket illetőleg.

Szerk.

Markl A.¹ már a római érmeknél megállapította, a császárok fejeinek ugyanazon speciemek különböző bélyegekkkel vert példányain való nagy hasonlatosságából, hogy az érem előlapi bélyegének a portaitja edzett aczélból készült poncczal lón a verőbélyegbe beütve, mely poncz gondosan, domborúan vésve, a császári arczképnek ősbélyege lehetett.²

Ha ezen „poncz” csak a császár fejét ábrázolta, azon esetben ennek használhatósága határtalan volt, mivel babérkoszorút, sugaras koronát, ruházatot (a mellképhez) és köriratot szabad kézből, könnyedséggel lehetett hozzá metszeni, mi által a kívánt arczkép-hasonlatosság mellett gyorsan készülhettek a nagyszámú és változó verőbélyegek.

Ernst C.³ is elfogadja Markl előbbi feltevését, sőt megjegyzi, hogy Lenormant állításával annyiban nem egyezik, a mennyiben utóbbi a hibás köriratú érmekből azt következteti, hogy a feliratok is poncczal lettek volna a verőbélyegbe ütve.

Hogy a római császári érmek és az első árpádokori érmek közötti időben a ponczolási technika mikor és mennyiben volt használatban, azt ezúttal nem fejtegetem, de más alkalommal, mikor kellő anyaghoz jutok, azokat is tárgyalni fogom, mivel Nagy Károlytól I. Istvánig szintén ki lehet mutatni az érmészetben a poncz-technikát.

A poncztű (Punze, poinçons, punches, ciseaux, ó-németül Meisel⁴) keskeny végű aczépálczika, nagyon különböző alakban, melynek használata a mai korig az ötvös-művészetben fentmaradt, kalapácsütéssel a trébelt vagy öntött tárgyak cizelirozásánál alkalmazva.

Hogy a ponczolás nemcsak az őskor (hallstatti bronzbádóg tárgyakon) és az antik műveltség technikája volt, hanem a románkori ötvösök is használták, bizonyítja Mátyás apostolnak Trierben őrzött s a XII. század elejéről származó szarkofág alakú hermája, melynek oldalai és fedele a legszebb filigrán munka, alapzata azonban ponczolva van.⁵

De lássuk magukat az árpádokori érmeket. Vegyünk elő egy I. István-féle denárt és nézzük figyelmesen annak veretét, mely kettős szemcsés körben egyenlő karú kereszt. A szemcsés kört a bélyegkészítő oly módon készítette, hogy a szemcséket egy poncczal, mely parányi félgömbben végződik, szemenkint verte bele, kalapács segítségével, a puha bélyegbe. Innen a szabálytalan kör és a szemek egyenetlen nagysága, a mennyiben t. i. ha a kalapácsütés gyengébb volt, a szemcse kisebb lett, míg ha erősebbet ütött, nagyobb, vagy sokszor gömb helyett tojásdad alakot kapott; a kereszt-alakot úgy ponczolta, hogy folytonos, de gyengébb ütések alatt vezette a ponczot, mint a hogy ezt ma is teszik az ötvösök a cizelirozásnál. A kereszt sarkaiban levő háromszögű ékeket külön-külön, egy ∇ alakú poncczal, egy-egy ütéssel verte a bélyegbe. A körirat kezdő keresztjét, szintén úgy mint a nagy keresztet, ütés alatt vezetve a ponczot, verte ki. A betűk azonban részben másképp ponczoltattak: az S betű egy félkör alakú poncczal két ütésre ($\{$ vagy $\}$ vagy $\sim$); ugyanezt a ponczot használta a munkás a $\}$ és R betűknél; a többi egyenes szárú betűket az ütés alatt vezetett poncczal készítették, sőt gyakran a $\}$ és R betűk félköröit is.

¹ A Wiener Numismatische Zeitschrift VIII., 1876. évf. 243. lapján.

² E megfigyelés a tágabb értelemben vett ponczolási, — ú. n. mélyítési — eljárásra (Senkungsverfahren) vonatkozik. (Szerk.)

³ Idézett mű 1880. évf. 49. oldal.

⁴ Bruno Bucher: Geschichte der Technischen Künste, II. 113.

⁵ Bruno Bucher, i. h. II. 214.

A hátlap verőbélyege is egészen ezen modorban készült, de a köriratot befoglaló két sima kör szintén a kalapács ütései alatt vezetett poncczal lőn a negativba mélyítve.

A Péter-féle pénzek bélyegeinek készítői már többféle alakú poncczal rendelkeztek, épp úgy az Aba Sámueléi is, kik a köriratot kezdő keresztet és végző $\times$ -et egy kis ∇ alakú poncczal négy külön ütésre állították elő: $\triangleright \nabla \triangleleft$ a körirat betűit $\parallel$ vonal alakú poncczal rakták össze, illetőleg verték a bélyegbe és azokat egész kicsiny háromszögekkel diszítették: **PETR** stb.

I. Endre C. N. H. 11. számú érmének bélyegeit még ugyanazon fajta ponczoló-tűkkel készíthették, a minőket a három első király érmeihez használtak, de a C. N. H. 12—14. számú érmekhez már sokkal kisebb ponczokat vettek. Az ő pénzein lépnek fel az úgynevezett pénzverő jegyek (siglák), melyek szintén $\bullet$, ∇ , $\mathcal{C}$ alakú ponczokkal készültek.

I. Béla hercegi és királyi pénzeinek verőbélyegeihez sokat használták a félkörű $\mathcal{C}$ ponczoló szerszámmot. A $\mathcal{D}$, $\mathcal{E}$, $\mathcal{D}$, $\mathcal{K}$ betűk ezekkel készültek; hogy a félkörök nem pontosan egyenlők, annak dacára, hogy egy szerszámmal csinálták ezeket, a hogy már említettem, onnét van, hogy a kalapácsra mért ütések ereje nem volt egyenlő.

Salamon pénzeinél a király képe, különösen a kéz ujjai, hajszálfinom ponczoló-tűvel készültek, az ütés alatt vezetve; — a király szeme és az állgödröcske, pont $\bullet$ végű tűnek a verete; az orr és a száj $\parallel$ vonalú ponczé, a korona-csüngők befejezése szintén pont; a ruha-diszítésen egyes változatoknál szép kis ∇ alakú diszítéseket találunk, ugyanezen háromszöget egy másik változaton a király oldalain a csipő mellett pénzverőjegyül alkalmazták, sőt olyan félhold alakú pénzverőjegyre is akadtam, a melynek megfelelő ponczút az érembélyeg készítője a körirat kezdőbetűjéhez is használt, és pedig így: $\mathcal{C}$ vagy megfordítva $\mathcal{C}$. Salamon pénzének köriratában olyan alakú ponczoló tűk használatára is akadunk, a melyekkel a betűk függőleges szárait az ékalakú diszítéssel együtt lehetett kivenni: $\parallel$; ilyen alkotó részekből lettek az **M N I R** betűk összeállítva.

I. László denárai köriratának függőleges betűszáraihoz éles szélű ponczútakat: $\boxtimes$ vettek és nagyon mélyen bevették a negativba, míg a köriratot megszakító félkörök és az abból összeállított $\}$ betű sokkal gyengébb ütést kapott.

Kálmán, II. István, II. Béla, II. Géza és II. László apró feliratos és iratlan denárainál a ponczoló tűk már nagyon aprók, ezeknél is a rajz és a betűk összetétele a poncz alakjaira szétbontható, a gyöngy- és a reczés kör kivételével, mely az érmet beszegi; az érem köriratában és rajzában tisztán felismerhetők a használt ponczok különböző alakjai, melyek vékony és vastag egyenes vonal, félkör, négyszög, háromszög és pontokból állanak; ezeken a pénzekben a pénzverőjegyek pont, háromszög, félkör, kis kereszt és egyenes vonal alakúak.

Ugyanílyen modorban készültek azon ismeretes nagy rézpénzeink is, melyeken Béla és István királyok trónon ülő alakjai részben kicsi pontokból vannak egyenként kiverve; az arc, nyak és váll egyenes és félkör alakú ponczolt vonalakból van összeállítva, a körirat és a pénzverőjegyek pedig, mint az előbbi érmeknél, különböző alakú poncztűkkel vannak kiverve. Ezen rézpénzek hátlapján lévő Mária alakján már több olyan részlet van, mely a kalapács ütései alatt vezetett poncczal készült a negativ rajzába. A C. N. H. 101. és 103. sz. keleti feliratú réz érmeken szintén jól megkülönböztethetők a ponczoló tű

alakjai; a C. N. H. 102. sz. arany példányt ezelőtt egy évvel láttam a bécsi császári gyűjteményben, de akkor a poncz kérdésére még nem gondoltam.

Éppen ebből a technikából kiindulva, osztom dr. Réthy úr véleményét, ki ezen pénzkeket, melyeket a régibb numizmaták következetesen IV. Béláéinak tartottak; majdnem egy századdal visszahelyezte az őket megillető helyre, mivel a XIII. században tisztán ponczoló technikával készített érmekre, (illetve bélyegekre) nem találunk.

A C. N. H. VIII. sorozatában 104—109. sz. alatt foglalt érmekről legnagyobb sajnálatomra véleményt nem mondhatok, mert ezek közül eddig kezeimbe egy sem került; de a rajzokból ítélve (melyek ilyen kényes kérdésben nem elég pontosak) azokat is ponczoltaknak vélem.

III. Béla C. N. H. 111. számú pénze szintén poncz-technikával készült. BE • L $\overline{\text{A}}$ felirata a poncztűk alakjaira analizálható, úgyszintén a hátlaapon levő R $\times$ monogramm is, mely az én példányomon nincsen megfordítva.

A C. N. H. 110., 112—116. sz. érmeit eddig még nem láttam, ezekről sem mondhatok véleményt.

A Corpus X. sorozat 117—170. számú pénzeinek bélyegei mind poncz-technikával készültek (a 143. sz. páрмаi denár utánzatáról nem merem ezt állítani, mivel ilyen eddig nem volt kezeimben). Ezen sorozatból van négy olyan példányom (C. N. H. 144. sz.), melyek legjobban fogják állításomat beigazolni, ennél a háromszögű ponczolótűt a bélyegkészítő nem illesztette a kellő helyére, minek következtében az egyik kereszt rendes

 alakja helyett ezt az alakot kapta; t. i. a kereszt jobb szára jóval lejjebb került a helyénél. A másikinál a kereszt bal szára került lejjebb így , a harmadik példányon a balkar háromszöge fordított helyzetben van a kereszt szárához illesztve, ily módon: a negyediken pedig a felső háromszög duplán van verve, míg a kereszt többi részei hibátlan kivitelűek.

II. Endre királyunk uralkodása alatt megszűnik a poncz-technika és az éremverő bélyeget vésni kezdik. Nagyon kényes dolog itt a határt megszabni és mivel II. Endre 30 évig, tehát elég sokáig uralkodott, és eddig 59 különböző pénzfajt tulajdonítanak neki, csakis azokról a pénzekről merek véleményt mondani, melyek gyűjteményemben megvannak. A C. N. H. 171. és 192. sz. csak ponczolás útján készült. A 206. számú csak részben van ponczolva, ezen már vésés nyomait is vélem feltalálni. Gyűjteményemben megvannak még II. Endre 209., 210., 212., 222., 224. és 226. számú pénzei, de ezek már csakis vésés útján készültek és ezekkel meg is szűnik a poncz-technika, mert az utána következő árpád-házi királyok pénzei tisztán vésve vannak, legfeljebb ha még rózsácskák, csillagok és pontok kiverésére használták a ponczot, mint a hogy használták azt később is Róbert Károly garasai, Nagy Lajos aranyai és garasai és liliomokkal behintett pajzs-típusai készítésénél. A szép, szabályos és egyenlő liliomok készítését másképp el sem képzelhetem; hajszálalig menő egyenlőségüket csakis annak tulajdonítom, hogy egy liliom-ponczczal verték be a címérpajzsba. — Némely későbbi magyar aranyoknak, így I. Mátyás aranyainak feliratai is, úgy látszik, hasonló technikával készültek.

Még a lemezpénzekről (brakteáta) kell megemlékeznem. Ezek is kétfélék; vannak ponczolt és vésett bélyegűek is. Hogy valamennyi IV. Béla alatt veretett volna, azt kétségbe vonom; különösen a C. N. H. 269—270. számúakat, — melyek tisztán poncztechnikával vannak készítve, — inkább II. Béla—IV. István korába tenném. Poncz-technika látszik még a C. N. H. 271. és 279. sz. brakteátákon (és talán a C. N. H. 275. számún is, de ez sem volt még kezemben), a többiek verőbélyege vésve van.

Ezzel czikkem végére jutottam; arra kérem még a hivatott magyar érmészeket, sziveskedjenek e kérdéssel behatóbban foglalkozni és ne hagyják a felvetett kérdést feledésbe menni, ezzel talán sok, eddig meg nem oldott kérdést tisztázni tudánk.

Végül e helyen is hálás köszönetemet kell nyilvánítanom dr. Posta Béla egyetemi tanár úrnak, az erdélyi országos múzeum érem- és régiségtára nagyérdemű igazgatójának, ki szives volt megengedni, hogy az igazgatása alatt lévő éremtárat tanulmányozzam és könyvtárát használjam.

Kováts Ede.

Kazay Sámuel éremgyűjteménye.

Széchenyi Ferencz gróf nem csupán a hazai irodalom írott és nyomtatott emlékeinek összegyűjtésével törekedett nemzeti multunkat ismertté tenni; figyelme egyéb történeti emlékeinkre is kiterjedt, s ezek között az első helyet az érmek foglalják el.

Korán kezdette meg e téren is a gyűjtés fáradságos munkáját s a családi levéltárban fenmaradt levelezésében számos nyomát találjuk ez irányú tevékenységének. Most egyelőre csupán egy erre vonatkozó adalékot mutatunk be, melynek kapcsán alkalmunk nyílik egy XVIII. századi magyar gyűjtő éremgyűjteményével megismerkedni.

Domokos Lajos, Debreczen város főbirájának neve a Görög- és Kerekes-féle debreczeni magyar grammatika révén eléggé ismeretes. Korában minden téren lelkes szószólója volt a magyarság ügyének. Éremgyűjtésének segítőjévé őt is felszólította Széchenyi, s a felhívásnak Domokos a legnagyobb készséggel igyekezett megfelelni.

A családi levéltárban csupán 1793 december 14-ikén Széchenyihez intézett levele van meg, melyet érdemesnek tartottunk szóról-szóra közölni.

Nagyméltóságú gróf és titok tanács, kegyelmes jó uram!

Közelebbi postával vettem Excellentiád kegyes levelét nagy tisztelettel és örömmel. Ha nekem más Méltóság parancsolt volna, annak is megcselekedtem volna ugyan; de nem tudom kinek olyan jó szível mint Excellentiádnak. Mingyárt hozzá fogtam a régi magyar pénzek tudakozásához, találtam is némelly aranyakat, első Mátyásét, Uladislausét, Rudolphusét, második Mátyásét, első Rákóczi Györgyét, reménlem többeket is fogok találni; de kécségkívül, hogy már eddig is sok megvagyon Excellentiád gyűjteményében. A mi megvagyon, az már több nem kívántatik. Azért méltóztassék Excellentiád a maga pénzeinek laistromát nékem megküldeni, hogy szükségteleneket ne szerezzek. Egyszersmind az eránt is parancsolni, csak magyarokat-e? vagy rómaiakat is? mert ilyeneket még többet találni, talán olyanokat is, a melyeket még a világ nem látott.

Patikarius Kazay Samuelnek vagyon itt nagy collectiója mindenféle pénzekből. Csak arany több van közte 70 darabnál. De registruma nincsen, ő tudom, nem is csinál,

mert igen csudálatos ember. Azt tettem fel magamban, hogy egyszer-másszor hozzá megyek és felirogatom, miből áll, s azután a laistromát Excellentiádnak elküldöm. Ő ebből válogatni nem hágy, sőt a nummismákat öszveséggel sem akarja adni, hanem együtt a bibliothecával 9000 forinton tartja. A bibliothecában igaz vagyon sok ritkaság és régiség is, már én sokszor néztem, de az is egész confusum chaos, a catalogussa is olyan. Megalkudta volt már ezt egy úr 9000 forinton, de azután megbánta-e, vagy nem volt pénze, nem tudom? Kazay a nummismákat különösen 3600 forintra becsüli, talán már ezen az áron a bibliotheca nélkül is oda adná. A 3600 forintban pedig nem csak a nummismák foglaltatnak be, hanem benne vagynak az aenea tabulák és statuák, római antiquitások etc. Most nála lévén, mutatá Liviának, az Augustus feleségének 12 aranyat nyomó arany pénzét, és másikat csaknem hasonlót ezüstöt. Ha laistromot csinálhatok neki, abból meg fogja Excellentiád látni, méltó-e a megvételre. Már másutt is hallottam régi pénzeket heverni, majd azt is megvizsgálom, és mindenfelé tudakozódok, hogy Excellentiádnak ezen nemes igyekezetét én is elősegélhessem. Magamat kegyességébe ajánlom és nagy tisztelettel maradok Excellentiádnak alázatos hív szolgája

Debreczen, 14 Decembris 1793

Domokos Lajos.

Ztréczei — (Sztrécsei-nek is írják) — Kazay Sámuel gyógyszerész könyv-. érem- és régiséggyűjteménye, melyet Domokos levelében leír, nem lehetett jelentéktelen. Már egyedül azon körülmény is, hogy 9000 forintnyi vételárat ajánlottak érte, arra vall, hogy becses daraboknak kellett benne lenni. Maga az éremgyűjtemény, melyben hetvennél több arany van, kiváló a maga nemében. Ha hozzávésszük, hogy e gyűjtemény mellett római ércztáblák, szobrok s egyéb régiségek is voltak, úgy nem fogunk megütközni a 3600 forintnyi vételáron, melyet tulajdonosa megállapított. Ez adatok arra vallanak, hogy Kazay szorgalmas és lelkiismeretes gyűjtő volt, ki hosszú időn keresztül szentelte e célnak munkásságát.

A gyűjtemény tartalmát bőven meghatározza a jegyzék, mely Catalogus bibliothecae Samuelis Kazzay de Ztrécze apothecarii et magistri cím alatt a Magyar Nemzeti Múzeum kéziratárában őriztetik. (Fol. lat. 11.)

Éremgyűjteménye („numophilatium“) negyven dobozban vagy talán fiókban — (cistula, cista) — volt elhelyezve. Az említett jegyzék latin szövegét magyar kivonatban adjuk, olvasóink kényelmére való tekintetből és folyószámmal jelöljük a fiókokat.

I. rész. — 1. Vegyes külföldi rézpénz 84 db — 2. Róm. csász. nagy- és közép-bronzok 30 db. — 3. Ottó és Augustus pénzei és más császárok bronzpénzei 19 db. — 4—7. Róm. csász. nagy és középbronzok: 20, illetve 25, 24 és 32 db. — 8—11. Róm. csász. nagy, közép és kis bronzok: 45, illetve 33, 18 és 29 db. — 12. Különleges és ellenjegyekkel ellátott (róm.?) rézpénz 17 db. — 13. Róm. csász. vegyes rézpénz 76 db. — 14—15. Róm. csász. kis rézpénz 40, illetve 61 db. — 16. Róm. csász. nagy és közép bronzok 35 db. — 17. Róm. császári denárok és egy Lucretia denár 25 db. — 18. Csász. denárok 37 db. — 19. Római és görög ezüstpénz, 51 darab. Köztük Darius és Xerxes pénzei. — 20. Róm. csász. (imperatorum et angustorum) denárok és kis rézpénz: 174 db. — II. rész. — 21. Ugyanaz (rendezetlen) 105 db. Hamisítványok: 12 db. — 22. I. Mátyás, János, Ferdinánd és II. Ulászló denárai (56). — Ugyanaz (49). — Magyar, szerb, szlapon pénzek és apátságok pénzei (23). — Magyar pénzek I. Gézától Lajosig (54),

Károly, Venczel és Lajos ezüst garasai (7), Béla és István meg I. Mátyás rézpénzei (5). Vegyes magyar pénz (11). Lengyel és velencei ezüstpénz (11). Összesen 216 darab. — 23. Vegyes ón- és ólompénzek (csász., pápai és családi) 20 db. — 24. Vegyes ezüstpénz (28). — 25. Önpénzek (4). — 26. Csász. és erdélyi fejedelmi tallérok (20). — 27. Csász. rézpénz pótlékja (13). — 28. Török és perzsa ezüstpénz (14). — 29. Magyar denárok pótlékja (39). — 30—35. Az új gyűjteménnyel van teli. — Ez újabb gyűjteményt könyvtára jegyzékének végén határozza meg (latin följegyzésben). Áll ez 223 görög és római ezüstpénzből és 81 magyarból (összesen 304 db). Van még ezeken kívül 2 H és 2 ércztábla. — 36. Római aranyak Augustustól Manuelig (Comnen I. Manuel?) (55 db), továbbá 3 gyanús aranypénz és 5 magyar arany. — 37. Gemmák. (Régente sokszor egy kalap alá vették az érem- és vésett kő-gyűjteményeket.) Aztán egy keleti topáz olvasó, és 40 feliratos gemma. — 38. 112 gemma arczképekkel és állatképekkel. — 39. 5 bronztábla: a jegyzék szerint Traianus, Antonius Pius, Septimius consul, Helpis és Sibilla (képeivel?). — 40. 208 db, típus-képek szerint külön csoportokba osztott róm. köztárs. denár. Végül kőszobrocska és vésett kövek (14 db) részben aranyfoglalatokkal.

Éremgyűjteményének áttekintő összegezését „*Conspectus universalis*“ cím alatt foglalja össze Kazay. Van e szerint neki 58 arany, 680 ezüst, 591 bronz görög és római pénze és 8 arany, 264 ezüst magyar pénze. Összesen 1601 db.

Ennyiből áll e nummophilacium. Ehhez jön még egy csomó érczszobor, felirat s egyéb régiség, melyek együtt a cymelothecát teszik.

A gyűjtemény értékéről ugyancsak e nevezett lajstromban úgy nyilatkozik, hogy azokat csak az eladók nyugtái alapján tudja fölbecsülni, épp úgy a könyveket is és pedig nem darabszámra, hanem csak végösszegben, melyet, a könyvtáron kívül, csak a „*cimelium*“-ra vagyis kincsekre nézve 3650 rénes forintban állapít meg. Ez ár körülbelül megfelel a Domokos levelében közölt összegnek.

Az előrebocsátott adatokból kitűnik, hogy Kazay vásárlás útján jutott éremgyűjteményéhez. Ennek eladására valószínűleg az készíthette, hogy anyági helyzete rosszra fordult s így kényszerítve volt azok értékesítésére. Az a 3650 forintnyi összeg, melyet gyűjteményéért kívánt, úgy látszik, nem volt túlzott, sőt ha hozzáveszszük régiséggyűjteményét is, melyet az éremgyűjteménnyel együtt akart adni, még szerény igényű embernek kell őt mondanunk.

Széchenyi nem vásárolta meg a jelzett gyűjteményt, nem is tett lépéseket megszerzésük érdekében, hanem valószínűen Jankovich Miklós vásárolta meg azt, s annak gyűjteményével jutott 1836-ban a Magyar Nemzeti Múzeum tulajdonába.

Tudom, hogy Schoenwiesner,¹ Weszerle és Rupp² összeírták már a velük egykorú magyar éremgyűjtőket, s Weszerle, valamint Rupp lajstromában már ott szerepel a Kazay Sámuel neve; érdemesnek tartottam azonban újból és szélesebb keretben feleleveníteni e régi magyar gyűjtő emlékét, hogy érdekes gyűjteménye teljes képét megismerhessük.³

Grünn Albert.

¹ *Catalogus numorum Hungariae*, III. rész, 282. s kk. II.

² Magyarország ekkorig ismeretes pénzei, X. s kk. II.

³ Kiss Ferencz pesti egyet. tanár és Weszerle József, — (mindketten nagy és tudományos gyűjtők) —, hátrahagyott irományai közt Kazayra nézve is találtam följegyzéseket. Kiss F. Kazay-nak írja, azt mondja róla, hogy ritka érmei voltak (30 H), és hogy Schönwiesner 1779-ben csinált e gyűjteményről lajstromot, a mely

Adatok pénzverdénk technikai felszerelésének történetéhez.

A bécsi pénzverdének 7000 darabra rúgó pénz- és érembélyeg-gyűjteménye van. Ezek közt számos, nemcsak magyar vonatkozású, hanem egyenesen magyar pénzverdéből származó, s hajdanta ezekben használt bélyegvas található. Az emlékérmek bélyegvasait Arneth József ismertette 1839-ben, (Katalog der k. k. Medaillen-Stempel-Sammlung. Wien, 1839. 1 k. kis 4°), legújabban pedig az osztrák pénzügyminiszter rendelte el az összes bélyegvasak új rendezését és kiadását. Fiala Ede udv. tanácsost bízta meg e munkával és eddig már két, összesen 31 fénynyomatú képtáblával gazdagított kötet jelent meg belőle előszóval és az 1479-től 1849-ig terjedő bélyegvasak leírásával. (Katalog der Münzen- und Medaillen-Stempel-Sammlung des k. k. Hauptmünzamt in Wien. Bd. I. Wien, 1901. Bd. II, Wien, 1902. Staatsdruckerei (1—23, illetve 24—31 igen szép képtáblával) 4°. à 5 korona!)

Nem illenék alább következő irodalmi rovatunk keretébe az, a mit erről a két kötetről írni akarok, mert nem a könyvet magát kívánom ismertetni, hanem az abban szét-szórva föltalálható magyar és magyar vonatkozású anyagot óhajtom saját megjegyzéseim és máshonnan vett adataim kíséretében földolgozva és áttekinthető módon összefoglalva több közleményben a magyar olvasó elé terjeszteni.

A mi verdénk régi felszereléseit az idők vihara, meg talán a nembánomság is segített elpusztítani. Bizony vajmi kevés maradt meg belőlük itthon! De hát köszönjük meg legalább, hogy ott az idegenben megőrizték, a mit elvittek és tanuljunk tőlük.

A pénz- és érembélyegek rendesen kovácsolt vasból, olykor aczélből készültek, csak a hengeres pénzverőgépekhez csináltak néha harangérczből bélyegeket. A bélyegvasakat a verdék kötelékébe tartozó — (ú. n. „Münzverwandte“) — külön kovácsok (Zeugschmied, Überschmid) készítették évi vagy darab szerint való díjazásért, a kik aztán gyakran alkalmazták saját jegyeiket a bélyegvasak oldalán. Körmöczi bélyegeken nem fordul elő ilyen jegy, csak C H R (Roth) éremvéső mesterjegye, 1659 óta, ami más kategóriába tartozik. Az alsó verőtőnek — (Stock) — erős, fönnek kerek, alsó tövénél szélesebb, négyszögletes átmetszetű hengeralakja volt, egy kiálló nyúlvánnyal (Dorn), melynek segélyével szilárdan és függőleges irányban beékeltek az ülőbe. A felső verőtő (Ober-eisen) meglehetősen hosszú és

lajstrom a Jankovich-féle gyűjteménnyel együtt a nemzeti múzeumba került. Egyéb régiségek közt a római katonai elbocsájtó okmányokat is említi. — Weszerle Kazzay névvel és személyével foglalkozva, idézi Weszprémi István: Biogr. Medicor. Cent. alter. pars post. p. 437 és 445. A k. k. Anzeiger V. Jahrg, p. 174 és 218 és Kassai Sámuelnek írja Kazzay nevét s megjegyzi, hogy mindkettő ugyanazon egyén neve. Az Almanach v. Ungarn 1778. p. 82 Kassai debreczeni gyógyszerészt említi.

Kazzay éremgyűjteményének ritkább darabjai Weszerle jegyzetei szerint: Görög pénz 60 darab volt. Köztük: Andoleon tetradrachmonja, Alexander Severus: Amasia (Pontus), br. — Pompeiopolis Ciliciae (M. Aurelius). — Juliopolis Bithyn. (Geta). — Római arany 60 db, köztük Gordianus III., Probus, Carus, Diocletianus, Maximinus Daza, Aelia Eudoxia aranyai. — Római ezüst 600 db; Antonius és Lepidus (2 fejjel), Sept. Severus Caracallával és Gétával (3 fej). — Római bronz 600 db. — Magyar és erdélyi: 1. arany 9 darab, köztük I. Lajosnak, mint dux-nak flórenczi mintájú aranyai. — 2. Nagy ezüst érem 20 db. Köztük a Virmondt-érem. — 3. Garasok és denárok: 250 db. Köztük sz. István (4), I. András (4), Salamon (2), sz. László (8), II. István (1). — Volt még sok külföldi tallér, garas, denár, stb. Szerk.

hengeralakú volt már a XVI. században is. Különben minden egyes verde bélyegvasai bizonyos sajátos alakkal és kivittel bírtak, melynélfogva egymástól legtöbbször jól megkülönböztethetők. A körmőczi bélyegvasakat nehézkességük és maszivságuk jellemzi, míg pl. Joachimsthal ellenkezőleg könnyebb, csinosabb, karcsúbb bélyegvasaival tűnik ki. A kalapáccsal való veréshez, valamint a különböző fajta pénzverőgépekhez készült bélyegvasak mindmegannyi különböző alakúak. Ebből a körülményből kiindulva állítom össze a közleményben a mi verdéink felszerelésének történetére vonatkozó rövid áttekintést.

A legrégibb és legkezdetlegesebb pénzverési eljárás a kalapáccsal (szabadkézzel) való verés — (mit Hammer und Ambos) — volt, melyhez a mi monarchiánkban Körmőcbánya, Bécs, Prága és Kuttenberg ragaszkodtak legtovább, míg Hall mindig elül járt az új verési eljárások, illetve gépek alkalmazásában. Körmőcbányán 1579-ben a verde vezetősége és az udvar pénzverőgépeket akartak alkalmazni, hanem a város hatósága a pénzverő munkásokkal együtt erőlesen tiltakozott ez ellen, régi jogaikra s a gépek behozatalával járó veszteségeikre hivatkozván. Mindazáltal, — föltéve, hogy az idézett könyv adatai helyesek, — 1565-ben (valószínűleg csak kísérletképen) ú. n. Fallwerk-et alkalmaztak, (melyben a felső bélyegvas nagy súlyú vaskolonczzal kapcsolatban függőleges eresztékben mozog föl s alá és mozgása kötéllel meg csigával szabályozható). Ilyen géppel készült Richter Lukács éremvész szép és ritka „Weihnachtspfennig“-je, egy tenyérnyi nagyságú szép érem, Ádám és Évával és Krisztus születésével. — Azonban valamennyi többi emlékérmét és pénzt kalapáccsal verték azontúl is. Ilyenek Gienger György, Gienger Jakab és nejeik érmei is. — II. Rudolf, II. Mátyás és II. Ferdinánd korából csupán kalapáccsal való veréshez készült bélyegvasak maradtak fenn, sőt III. Ferdinándnak Széch. 30. t. 7., Wesz. X. 1. és Wesz. X. 2. emlékérméit is kalapáccsal verték! Az osztrák verdékben eközben már régen alkalmazásba vették az 1565-ben id. Vogler János zürichi éremvész-nél megrendelt és először a tiroli Mühlauban felállított hengeres gépeket (Walzenprägung). Ezekkel a gépekkel nem verték, hanem sajtolták a pénzt, a mennyiben a bélyegek két egymás fölött elhelyezett aczélhengerre voltak vésve, nem is egyenkint, hanem egymás mellett annyi, a mennyi a henger hosszában elfért. Egyik henger az előlapi, másik a hátlapi bélyegeket viselte. A már régebben fölaltalt hengerező gépekkel készített egyenletes vastagságú hosszú fémlemezket (Zain) a két forgó henger közé illesztették, melyek azt, miután mindegyik lapjára rányomták a bélyeget, egyszersmind tovább is tolták, s így egész hosszában egymásután, sőt több sorban egymás mellett is ellátták a bélyegek lenyomataival. — Minthogy azonban ezeken a hengeres gépeken az erős nyomás folytán gyakran elrepedtek a hengerek, s ilyenkor az összes rájuk vésett bélyegek hasznavehetetlenekké lettek, oda fejlesztették a gépek szerkezetét, hogy a hengereken csak mélyedéseket alkalmaztak (Taschen), melyek mindegyikébe külön-külön beleerősítették a bélyeget viselő gombaalakú vasakat, melyek egymástól függetlenek voltak, minélfogva hengertörés vagy bélyegrepedés esetén a sértetlen darabokat tovább használhatták. — Ezeket a gépeket Taschenwerknek nevezték.

Bélyeges hengerek Körmőcbányáról nem maradtak fenn, azonban „Taschenwerk“-hez való bélyegvasak nagyobb számban vannak. A legrégibb egy 1658-iki magyar aranyhoz való bélyeg. — Úgy látszik, csakis a kisebb pénznemek egy részét készítették így, (pl. 1672-iki XV kros, 1674-iki 5 # (C. H. R. jegygyel a vas oldalán), 1682-iki VI kros,

1685-iki garas, stb.), míg a többi ezután is kalapáccsal verték, szabadkézből, a bélyegvasak tanúsága szerint. (Ilyenek: 1693-iki garas, 1697-iki XV kros és krajczár, 1705-iki duarius, és 1709-iki garas. Ez egyszersmind az utolsó keletű bélyeg kalapáccsal való veréshez a gyűjteményben.) A hengeres fajta gépeken készült pénzeket gyakran könnyen föl lehet ismerni arról, hogy egyik átmérőjük 1—2 milliméterrel hosszabb mint a másik, és hogy olykor ívalakban hajlított a lapkájuk. E jelenségek a hengereknek azon működéséből magyarázhatók, hogy egyidejűleg nyomták és tovább is tolták a lemezt vagy rudacsot. Ilyent a XVII. századbeli sz. György-érmek s a XV és VI krajczáros pénzek némely fáján többször észleltem, és pedig az azonos példányok mindegyikén.

Azt láttuk tehát, hogy Körmöczbányán a kalapáccsal való verés legalább 1709-ig dívott, közben azonban egyes, mind gyakoribbá váló esetekben legalább 1658 óta a Taschenwerk-et is használták, ezek mellett pedig már 1708-ban biztos nyomát találjuk az Anwurfswerknek (Spindelwerk) egy szükségpénz bélyege révén (Stempelsammlung I. 159. l. 677. sz. és XX. tábla 8. sz.) — A Taschenwerk-et, a mint Körmöczön mondták nekem, 1753-ig használták ott. A Stempelsammlungban egy 1715-iki tallérnél van utoljára említve.

Ily Taschenwerk-gépekkel az osztrák verdéket 1630 táján látták el és 1714-ig voltak használatban.¹ A legközelebbi lépés a csavarmenetben haladó felső bélyeggel ütő csavaros sajtó (Anwurfs- vagy Stosswerk, másképen Spindelpresse) behozatala volt. Képét és használati módját lásd a Széchényi-féle Atlasz 62. t. 24. sz. érmén. Ilyen gépet Bécsben 1708—1712 közt, Körmöczbányán 1708-ban vettek használatba, és egyik fő előnye az volt, hogy magas relíeffel bíró emlékérmek kiverésére is alkalmas volt, míg a hengeres gépen és a Taschenwerken csak lapos vésetek sikerültek.

Ilyen csavaros sajtóval készítették a VI. Károly idejében készült 1726-iki és 1738-iki óriási arany (100 #) és ezüst sz. György-érmeket (Széch. 58. tábla 69. sz.) és több evvel egykorú kisebb sz. György-érmet, valamint Mária Terézia és utódainak emlékérméit is, Bécsben 1826-ig, nálunk úgy látszik még azon túl is egy ideig.

Egy ilyen csavaros sajtónak — (Spindelwerk) — faállványa, előlapján Erdély címerével és 17—98 évszámmal, de minden folszerelés nélkül, Kolozsvárt az erdélyi múzeumban látható. Bizonyára a gyulafehérvári verdében használták valaha.

Erős domborúságú nagy medáliák kiverésére mai nap is használják az ilyen gépeket, hanem tökéletesített alakban és gőzerőre való berendezéssel. A bécsi és a körmöczi verdékben szintén látható egy-egy példánya.

A gőzerőre járó Uhlhorn-féle pénzverőgépet (Kniehebelpresse) 1826-ban alkalmazták először a mi monarchiánkban, még pedig a bécsi verdében. Körmöczön most 16 darab részint Uhlhorn, részint ennél is újabb Loewe-féle verőgép van. Az Uhlhorn-féle gépeket nálunk jó későn alkalmazták, legalább erre mutat Duschek Ferencz pénzügyi államtitkárnak Debreczenből 1849 január 19-ről Szakmáry Sámuel nagybányai főbányafelügyelőhöz intézett levele, melyben a Nagyváradra vitt csavaros sajtóhoz — (Spindelpresse) — való bélyegeket sürgeti és a 6-krosok súlyáról intézkedik. Valószínűleg ugyanezen gép volt az,

¹ Ha nem csalódom, a körmöczi verdében láttam is egy ilyen gépet, melyet az ott nyert értesítés alapján tett följegyzésem szerint 1661-től 1753-ig használtak.

melyet a magyar kormány még 1848-ban vitetett Kőrmöcztől Nagybányára és a melyen a Carl Henrik által vésett 1- és 3-krosokat is verték. A Stempelsammlung szerint az 1848-iki 3-kros rézpénzt és az 1849-iki hat krajczáros ezüstpénzt Kőrmöczbányán, ellenben az 1849-iki 1-krajczárosokat Nagybányán verték, valamennyit csavarjáratú verőgéppel. A Zágrábban vert 1849-iki ritka horvát-szlavon-dalmát krajczárokat és az ú. n. „Jellasicforintokat“, melyeknek bélyegei szintén a bécsi verde gyűjteményében őriztetnek, szintén ilyen géppel készítették.

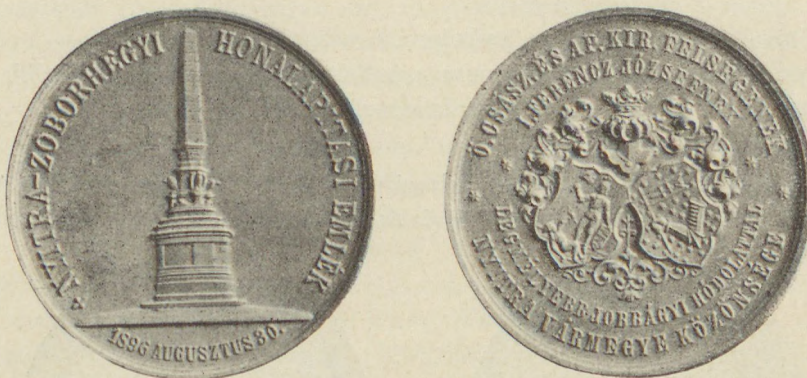
Legközelebb ugyanezen forrásműnek a régi magyarországi éremvésőkre vonatkozó adatait fogom összeállítani és közölni.

Gohl Ödön.

Numizmatikai ritkaságok.

II. közlemény.

1. A Nyitra-zoborhegyi nagy emlékérem.

Az ezredéves jubileumunk alkalmával emelt hét emlékmű egyike azon obeliszk, mely a Nyitra melletti Zoborhegy csúcsán emelkedik Ennek felavatási ünnepét egy bizottság készítette elő, melynek Jeszenszky Alajos nyitrai kanonok — (egy dús és becses érmekben gazdag éremgyűjtemény tulajdonosa) — is tagja volt. Ő indítványozta, hogy ez alkalomra emlékérmek is veressenek. A bizottság elfogadta az indítványt és kétféle emlékérem veretését határozta el. Mindkettőt Pittner készítette Bécsben. A kisebbik érem elég gyakori, azért itt nem is foglalkozom vele bővebben. 4 arany, 200 ezüst és 200 bronz példány készült belőle. (Az arany példányokból Thaly Kálmán, mint a milleniumi emlékek eszméjének megpendítője, Perczel belügyminister, a nemz. múzeum éremtára és a nyitramegyei múzeum kapott egyet-egyet. (Csak mint kuriózumot említem, hogy Jeszenszky A. kanonok úr gyűjteményében egy olyan próbaveret van ebből, melyen Nyitra város czímerének kék mezeje helyett arany mező van jelezve heraldikus színjelzéssel.)

Itt a nagyobbik, összesen öt példányban vert éremről kívánok szólni. Ebből egy arany példányt Ő Felségének ajánlott föl a megye, egy-egy bronz Jeszenszky Alajos és gr. Batthyány nyitrai kanonok urak birtokában van, egy ezüst és egy bronz példányt

pedig a nemz. múzeum éremtára őríz. Többet nem vertek belőle. Bélyegvasait Nyitra megye levéltárában őrzik. Leírása (l. a fönti képet) alább következik.

Előlap: A zoborhegyi honalapítási (millenniumi) emlék képe. Körül: ✠ NYITRA-ZOBORHEGYI HONALAPÍTÁSI EMLÉK | A szelvényben (ívvonalban): 1896 AVGVSTVS 30. | Hátlap: Nyitra megye és Nyitra város címerei diszítmények közt, nyílt koronával diszített rostély-sisak alatt. Körül 2 sor felirat. A nagyobb betűs külső sorban: ✠ Ö. CSÁSZ. ÉS AP. KIR. FELSÉGÉNEK ✠ | NYITRA VÁRMEGYE KÖZÖNSÉGE | A kisebb betűs belső sorban pedig: ✠ I. FERENCZ JÓZSEFNEK ✠ | LEGMÉLYEBB JOBBÁGYI HÓDOLATTAL. | Mindkét lapon kettős sima szegély.

a) Arany. Átm. 50 mm.

Ö Felsége tulajdona. (Csak egy példány készült.)

b) Ezüst. Átm. 50 mm. Súlya 63.90 gr.

M. nemz. múzeum. (Csak egy példány készült.)

c) Bronz. Átm. 50 mm.

M. nemz. múzeum. — Jeszenszky Alajos gyűjt. — Gr. Batthyány nyitrai kanonok. (Csak 3 példány készült.)

d) Verőtövei Nyitra vármegye levéltárában vannak.

Megjegyzendő, hogy a nemz. múzeum mindkét példánya valamivel később (1901-ben) készült Nyitra megye közönségének engedelmével.

G—I.

2. A magyar orvosok és természetvizsgálók 1842-iki, Besztercebányán tartott vándor-gyűlésének emlékérmé.

Előlap: Vonalkörben hegyvidéki tájkép. Bal oldalt Zólyom megyének és Besztercebánya városnak lombos fához támasztott címerpajzsai; ezek mellett bagoly ül. Jobboldalt fenyves hegyoldal alján bányabejárat. A háttérben a sugarakat lövelő nap. A szegélyen: EGYESÜLVE HALADIUNK. | Lenn, a szegélyen, kis virágfüzér, a kép alatt pedig, a szelvényben: MDCCCXLII. | Hátlap: Koszorúféle keretben: A' | MAGYAR ORVOSOK' | ÉS | TERMÉSZETVIZSGÁLÓKNAK, | BESZTERCE-BÁNYA. | Lenn két bányász-kalapács keresztbe téve egymás fölött.

Mindkét lapon erőteljes sima szegély.

Ön. Átm. 48 mm.

M. nemz. múz. (Delhaes). — Besztercebányai városi múzeum.

Ezüst. Átm. 48 mm. (öntvény.) — M. nemz. múzeum.

Vas. Átm. 48 mm. — Besztercebányai városi múzeum.

Ezen érem történetét tisztelt barátom Jurkovich Emil volt szíves megírni a Num. Közlöny számára, amint alább következik:

Az orvosok és természetvizsgálók éppen készültek évi gyűlésüket Pesten 1841. szept. hó 6-ikán megtartani, a melyen a jövő évi gyűlés helye is szóba került volna, midőn Glabits József, Besztercebánya bírója az augusztus 28-án megtartott városi közgyűlésen, valószínűleg Cipszer Keresztély, a buzgó geologus biztatására, azt indítványozta, hogy hívja meg a város a magyarországi orvosokat a következő évi vándorgyűlésre Besztercebánya vendégszerető falai közé, a hol nemcsak szívesen fogják őket látni, hanem a városi régi emlékeit és a vidék természeti szépségeit s geológiai nevezetességeit is haszonnal fogják szemlélhetni s tanulmányozhatni.

A közgyűlés szíves-örömet tette magáévá az indítványt, s felhatalmazta a tanácsot, hogy az egyesületet meghívja s a szükséges intézkedéseket tegye. Szeptember 21-én már itt volt Kubinyi Ágostnak, a társulat alelnökének köszönő levele, a melyben a jövő évi vándorgyűlésnek Besztercebányán való megtartását megígérte.

De ekkor megmozdult már Zólyom vármegye is, a melynek ügyeit akkor Radvánszky Antal mint alispán vezette, a kinek a tudomány s művészet iránti meleg éreklődését akkor már nem egy tette bizonyította. De részt kívánt a társulat fogadtatásából s szíves látásából a kincstár is, a mely, Zólyom-Lipce várát s az akkor még tulajdonában lévő szliácsi fürdőt kívánta a vendégeknek bemutatni s a vendéglátásra 1200 frtot akart fordítani.

Ily előzmények után 1842. január elején megalakul a fogadó bizottság s megválasztja Radvánszkyt elnökül, elkészíti a kirándulások programját s kimondja, hogy a társulat itt tartott gyűlésének örök emlékére három ezüst s 300 bronzérmet veret.

A bizottság az érem elkészítésével Karl Henrik éremvésőt¹ bizta meg, a ki azt a körmöczbányai pénzverdében készítette. Kikötötték, hogy a kész érmeken kívül a verőteveket is bocsássa a város rendelkezésére.

Erre a rendező bizottság beszerezte az érmekhez szükséges anyagot a besztercebányai bányakincstárból és pedig a kevés ezüstön kívül 83 font rezet, (47 frt 68¹/₂ kr.-ért). Elkészült az első érem is, de ez sehogy sem tetszett a rendezőségnek, úgy hogy sürgősen kellett újabb bélyegek készítéséről gondoskodni, mivel már július eleje volt s attól lehetett tartani, hogy az érmek idejére el nem készülnek. Az újabb érem, mely gyűjtőink előtt elég ismeretes, szintén Karl Henrik műve s ez már teljesen kielégítette a rendezőséget, a mely miután időközben tájékozást szerzett a jönni készülő vendégek számáról is, jónak látta a megrendelt 300 érmen felül még 46-ot készíttetni; egyúttal megállapította, hogy egy-egy ezüst érem elfogadására felkéri a királyt s a nádort, egyet pedig felajánl a

¹ Karl Henrik körmöczi éremvésőről egy hazai tanulmányutam alkalmával sokat hallottam egy veterán éremgyűjtőtől. Szerinte Karl Körmöczön működött, majd bűnpöre volt és Zólyom-Lipcsén több évig fogságban ült. 1848-ban a magyar kormány Körmöczről egy pénzverdőgépet Nagybányára vitetett és Duschek Karl oda éremvésőnek kinevezte. Az 1- és 3-krajczáros rézpénz bélyegeit ő véste. 1852-ben Ő Felsége körútja alkalmával Karl egy saját készítésű aranyérmet kívánt felajánlani, de a Cabinetiroda állítólag nem fogadta el. (Ez az érem sokáig Kupetz István gyűjteményében volt.) Karl nemsokára elbocsátották szolgálatából. Karl véste az ismeretes emlékérmeket Ő Felsége nagybányai látogatása emlékére. Egyéb művei is ismeretesek. Szerk.

Nemzeti Múzeumnak. A bronz érmek azonban, dacára annak, hogy igen kelendők valának, meglehetősen számmal fenmaradtak a gyűlés után, úgy hogy a tanács tekintettel a rájuk fordított 700 frt költségre, darabonkint 2 forintjával akarta áruba bocsátani. Ez úton s a fenmaradt rézből tényleg 53 frt térült meg. Különben is csak 342 frt 24 $\frac{1}{2}$ kr. költséget lehet a jegyzőkönyv alapján kimutatni, a mely a következő tételekből alakul: Az érmek vésése s elkészítése 255 frt 52 kr., az anyagért 47 frt 38 $\frac{1}{2}$ kr., vételdíjak s eljárási költségek 39 frt 04 kr., összesen 342 frt 24 $\frac{1}{2}$ kr.

Az érmek tetszetős voltát igazolja, hogy a városi tanács még utólagosan is csináltatott néhány darab ezüst érmet, hogy a sűrűn érkező kérelmeknek eleget tegyen; így jutott ezüst éremhez egyebek közt a bécsi Ambraser Sammlung, Temesvár tanácsa és mások.

Jurkovich Emil.

3. Emlékérem Gyulafehérvár 1849. évi ostromára.

Rajzát 1. a Numizmatikai Közlöny 1902. évi (I.) évf. 13. lapján.

Ezen egyoldalú veretű ezüst érmecske Delhaes István gyűjteményével került a nemz. múzeum birtokába.

Előlap: A gyulafehérvári porta Carolina képe. Alatta: CARLSBURG^S | BELAGERUNG | 1849 | Szegele ny ninc s.

Hátlapján az előlapi veret homorú és fordított mása látható.

Ezüst. Átm. 23·5—23 mm. Súly a 1·77 gr.

M. nemz. múzeum (a Delhaes-gyűjteményből).

G . . I.

É r e m l e l e t e k.

1. Görög éremlelet Díe csről (?) (Aradmegye).

A) Apolloniai ezüst drachmák:

1. Borját szoptató tehén b. Fölötte: ΚΑΛΛΗΝ, a mezőben, bal oldalt: Φ, lenn: Η. R) „Antinous kertje“, körül: ΑΠΟΛ-Α-ΓΗ-ΝΟΣ.

2. Ugyanazon éremképek, hanem Av.) (Π)ΑΥΣΑΝΙΑΣ, a mezőben nincs jegy, lenn két hullámvonal. Rev.) ΑΠΟΛ-ΝΙΚΟ-ΤΕΛΕ-ΟΣ.

B) Dyrrhachiumi ezüst drachmák:

1. Borját szoptató tehén j. Fönn: ΑΚΑΙΟΣ, lenn méh. Rev.) „Antinous kertje“. Körül: ΔΥΡ-ΣΤΡΑ-ΤΩ-ΝΟΣ.

A többi pénzeken is ugyanazon éremképek vannak, mint az előbbin, azért csak a különféle feliratokat és a mellékjegyeket sorolom föl:

2. Fönn: ΑΛΚΩΝ, lenn bőségszarv. R.) ΔΥΡ-ΕΟΡ-ΤΑΙ-ΟΥ.

3. Fönn a napisten sugaras feje, ez alatt ΑΛΚΩΝ, R.) ΔΥΡ-ΠΑΡ-ΜΕΝΙΣ-ΚΟΥ.

4. Jobbra búzakalász alatt szőlőlevél, fönn: ΑΝΤΙΟΧΟΣ, R.) ΔΥΡ-ΔΑ-ΜΗ-ΝΟΣ.

5. Jobbra függőleges pontozott vonal, lenn kormánylapát, fönn: ΑΝΤΙΟΧΟΣ. R.) ΔΥΡ-ΝΙ-ΚΥΑ-ΛΟΥ. (?)

6. Jobbra bőségszarv, lenn pálczára csavarodó kígyó, fönn: ΕΥΝΟΥΣ. R.) ΔΥΡ-ΝΙ-ΚΥΑ-ΛΟΥ.

7. Jobbra buzogány, lenn szőlőlevél, fönn: ΕΧΕΦΡΩΝ. R.) ΔΥΡ-ΑΣ-ΚΛΑ-ΠΟΥ.
8. Mint az előbbi, incusus hátlappal.
9. Jobbra bagoly, fönn kis fej j., ez alatt: ΕΧΕΦΡΩΝ. R.) ΔΥΡ-ΖΩ-ΠΥ-ΡΟΥ.
10. Jobbra búzakalász alatt szőlőlevél, fönn kis női fej j., alatta: ΚΤΗΤΟΣ. R.) ΔΥΡ-ΦΑ-ΝΙΣ-ΚΟΥ.
11. Jobbra homályos mellék-jegy, lenn kormánylapát, fönn: ΚΥΔΙΠΠΟ(Σ). R.) ΔΥΡ-A-MYN-TA.
12. Fönn: ΜΑΧΑΤΑΣ. R.) ΔΥΡ-API-ΣΤΟ-ΜΑΧΟΥ.
13. Jobbra szárnyas caduceus, fönn: ΝΙΚΑΔΑΣ. R.) ΔΥΡ-ΕΞΑ-.....
14. Jobbra búzakalász alatt szőlőlevél, fönn kis fej j., alatta pedig: ΦΙΛΩΝ. R.) ΔΥΡ-ΦΑ-ΝΙΣ-Κ(ΟΥ).
15. Jobbra buzogány és kalász (?). Fönn: ΦΙΛΩΤΑΣ. R.) ΔΥΡ-ΑΣ-ΚΛΑ-ΠΟΥ.
16. Mint az előbbi, hanem Av.) lenn szőlőlevél (2 db).
17. Jobbra fáklya, fönn: ΦΙΛΩΤΑΣ. R.) ΔΥΡ-ΚΛΕ-ΑΝΟ-ΡΟΣ.

A lelet egy részét a nemz. múzeum vásárolta meg.

Úgy Apollonia, mint Dyrrhachium (Epidamnus) corinthusi, illetve corcyrai gyarmat volt. A Kr. e. 229—100. közti években, római védnökség alatt verték e városok az imént leírt ezüst pénzeket, 3368 grammnyi átlagos súlylyal, ami a római Victoriatusnak felelt meg. Az előlapon, genitivusban álló név az évenként változó eponymus főtisztviselő neve, míg a hátlapon, nominativusban, a pénzverő tiszt neve olvasható a város neve mellett. A hátlapon levő éremkép: négyzetes keretbe foglalt két csillag. Ezt közönségesen Antinous kertjének hitták a régi numizmaták. Hasonló éremképekkel Monunius, Illyria királya (Kr. e. 300 v. 280 táján) is veretett ezüst statereket Dyrrhachiumban, saját nevével a hátlapon.

2. Róm. köztársasági érmék Bethlenben.

Bethlen község határában (Fogaras m.) a fogarasi m. kir. áll. ménesbirtokon szántás közben nemrég római pénzekre bukkantak, melyeket a m. kir. földművelésügyi minister a nemz. múzeumnak megküldött. Ez a kis lelet csak 31 denárból áll; lajstromát, alkalomadtán való tanulmányozás céljából itt közlöm:

Aelia (Babelon szerint 3. sz.) Kr. e. 209. — Afrania 1. sz. Kr. e. 200. — Trebania 1. sz. Kr. e. 139. — Tullia 1. sz. Kr. e. 135. — Pompeia 1. sz. Kr. e. 129. — Hybrid denár: A) Servilia 7. sz. Kr. e. 123, R) Caecilia 30. sz. Kr. e. 122. — Minucia 9. sz. Kr. e. 114. — Licinia 7. sz. Kr. e. 110. — Sergia 1. sz. Kr. e. 104. [Egykorú utánzat, mert: A) KOMA ★ R) . . AERG] — Appuleia 1. sz. Kr. e. 104—94. — Mallia 2. sz. Kr. e. 99. — Titia 1. sz. Kr. e. 90. — Vibia 2. sz. Kr. e. 90. (2 db). — Junia 16. és 18. sz. [Av. c jegy] Kr. e. 89. — Calpurnia 11. vagy 24. sz. Kr. e. 89 vagy 69. — Tituria 1. sz. Kr. e. 88 (2 db). — Crepusia 1. sz. Kr. e. 84. — Antonia 1. sz. Kr. e. 82. — Plaetoria 4. sz. Kr. e. 69. — Fonteia 18. sz. (Didia 1. sz.) Kr. e. 54. — Hybrid denár: A) Plancia 1. sz. Kr. e. 54, R) Petillia 3. sz. Kr. e. 43. Hátlapja durva, talán barbár mívűnek látszik. — Cordia 1., 3. és 4. sz. Kr. e. 49. — Antia 2. sz. Kr. e. 49—45. — Vibia 16. és 18. sz. Kr. e. 43. — Antonia 97. sz. (M. Antonius) Kr. e. 28—31. — A legrégebbi érem 209-ből, a legújabb 28—31-ből való Kr. e. — Nagy ritkaságok nincsenek a leletben, (az abnormitásokat kivéve), hanem éppen a gyakoribb fajok miatt érdemes tanulmányozni az efféle

leleteket, a mennyiben az egyes denárfajoknak Dácia és felső meg alsó Pannonia területén egyaránt, vagy pedig csakis az egyik területen való gyakorisága sok leletlajstrom összevetése alapján tájékozásul szolgálhat a forgalom és a denárbehozatal útirányainak megállapításánál és egyéb részletekre vonatkozó kérdésekben. Ilyen általánosan elterjedt fajok hazánk területén a Calpurnia 24., Mallia 2., Crepusia 1., Titia 1., Tituria 1., Vibia 16. és 18. sz. denárok. — Az eraviszkusok pénzeiről szóló cikkemben már említém, hogy a denárok barbár utánzatainak egyik centruma hazánkban Erdély. Érdekes e tekintetben a fönnebbi Plancia és Petillia-féle hybrid denár, melynek hátlapja sokkal durvább mivű, mint az előlapja. A Sergia-denár szintén hibás feliratú utánzat. — A Servilia-Caecilia-féle hybrid denár, mely már második hybrid pénz ebben a 31 darabból álló kis leletben, már éppenséggel szöget üt az ember fejébe. Ennyi rendkívüliség egy maroknyi denár közt! Már ebből is látjuk, hogy vannak a római numizmatika terén is, hozzánk nagyon közel eső, hazánkat érintő kérdések, melyekre még nem tudunk mai napság véglegesen kielégítő választ adni.

3. Róm. köztársasági denárlelet Erdélyből.

A lelhely közelebbi megnevezése nélkül vettem tavaly magánúton tudomást egy kis leletről, mely (*-gal jelölt) azonos speciesek és közbekevert barbár utánzatok révén némi rokonságban van az előbbi lelettel. Ez a lelet 43 darabból áll, melyek Kr. e. 209-től Kr. e. 46-ig verettek.

*Aelia: Babelon 3. (Kr. e. 209.) — Cipia 1. (Kr. e. 164.) 2 db. — Fannia 1. és Minucia 1. (Kr. e. 149.) — *Tullia 1. (Kr. e. 135.) — Opeimia 16. (Kr. e. 134.) — Antestia 9. (Kr. e. 124.) — Servilia 5. (Kr. e. 123.) — Domitia 14. és Marcia 8. (Kr. e. 119.) — Domitia 7. (Kr. e. 114.) — Marcia 11. (Kr. e. 109.) — Calidia 1. és Fulvia 1. (Kr. e. 108.) — Cornelia 19. és *Mallia 2. (Kr. e. 99.) — Flaminia 1. (Kr. e. 94.) — Vibia 1. (Kr. e. 90.) — Critonia 1. és Junia 15. (2 db) Kr. e. 89. — Babelon: VI. korszak, 226. sz. (Kr. e. 89—54-ból). — Tituria *1. és 4. sz. és Volteia 3. (Kr. e. 88.) — Marcia 27. (Kr. e. 84.) — Licinia 16. (2 db.) (Kr. e. 82.) — Valeria 12. (Kr. e. 81.) — Caecilia 43., Poblícia 9. és Rutilia 1. (2 db.) (Kr. e. 79.) — Cornelia 54. (Kr. e. 74.) — Pomponia 14. és Postumia 9. (Kr. e. 64.) — Acilia 8. (Kr. e. 54.) — Antia 1. (Kr. e. 49—45.) — Hostilia 4. (Kr. e. 46.) — Flavia és Decimia 1. (Kr. e. 44—42.) — Romafej, R) triga j. (kopott). — Romafej b. mögötte x, előtte felülről lefelé: TCOCLOS R) Szárnyas genius bigában j., a lovak alatt jegy (Arch. Ért. 1902. 190. l.) Ez a kis érem róm. köztárs. denárt szabadon utánzó barbár pénz.

Mindkét fönnebbi leletből látjuk, mily sokáig maradtak forgalomban a régi denárok és hogy a barbár utánzatokat is az eredeti római darabokkal vegyesen fogadták el fizetesképen.

4. Balaton-sárkányi bécsi fillér-lelet.

E lelet tavaly került elő és a Luschin Wiener Pfennige cz. könyvében alábbi számok alatt felsorolt bécsi fillérekben állt:

- I. tábla 1. sz. — 6. sz. (kettő rézből). — 23. sz. — 27. sz.
- II. tábla 45. sz. — 46. vagy 49. sz. — 67. sz. — 68. sz. (sima hátlappal).
- III. tábla 83. sz. — 97. sz.

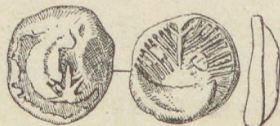
IV. tábla 111. sz. — 117. sz.

V. tábla 133. sz. (hanem denár, sima hátlappal).

VI. tábla 162. sz. (?), hanem denár. — 253. sz. (sima hátlappal).

A lelet mintegy 150 darabból állt és nagyrészt dr. Luschin Arnold, gráci egyetemi tanár, a bécsi fillérek hírneves kutatójának magángyűjteményébe került.

5 Bój arany pénz Moson- vagy Pozsonymegyéből.

A fönti rajzban ábrázolt barbár aranypénz a pozsonyi Richter-család birtokában van. Tudjuk, hogy a szivárványtálacskáknak századok óta szerencsehozó erőt tulajdonít a szélesen elterjedt közhiedelem.¹ Így öröklődött át ez az érem is, több évtized óta a nevezett családban apáról fiúra, talizmánképen.

Domború lapján szabálytalan domborúságon emberi kézhez hasonló éremkép látható (golyócskából kiinduló 5 sugár). Homorú lapján félhold alakú emelkedés fölött sugarak. A sugarak közt erősebb függőleges vonal. (Kagyló-típus, fenyőfa formájára alakított sugarakkal.) Súly 6.4325 gr. Jó arany.

E példány lelőhelye ismeretlen ugyan, hanem a legnagyobb valószínűség a mellett szól, hogy az említett régi pozsonyi család valamely mosonmegyei vagy pozsonymegyei leletből kapta; tehát azon területről, mely a kagyló-típusú arany és a Biatic, stb. feliratú ezüstpénz csoport lelőhelyéül ismeretes. Ez a darab annyiból nevezetes, hogy a kagyló-típus egyik ritkább változatát képviseli t. i. fenyőfa formára szétágazó sugarakkal. Ilyenek a mosonmegyei járfalusi — (Deutsch-Jarendorf) — leletből és a podmokli (csehországi) leletből ismeretesek. Ez a példány is talán a járfalusi leletből származik. E fajta pénzekről az Arch. Értesítő 1902-iki 4. füzetében (322—331. l.) tettem közzé egy tanulmányt. (A nádasdi éremlelet). Ezt a válfajt a 326—327. lapokon emlitem. — Készítésük technológiájáról az Arch. Értesítő 1901. évf. 351—359. és 403—421. lapjain megjelent „Kelta és egyéb barbár érmeink technikai sajátosságai“ című tanulmányomban, a 407. lapon emlékeztem meg. (L. még u. o. a 358. és a 403—406. lapon mondottakat is.) G-n.

I r o d a l o m.

1. **Baró Vay Béla: Az én régi pénzeim.** Alsó-Zsolcza, MCMII.

A Budapesti Szemle 1902. deczemberi számában ismertettem e könyvnek karakterét, irányzatát, elmondtam, ami elmondani való volt keletkezéséről. Nem akarok hosszas ismétlésekbe bocsájtkozni, mert a Budapesti Szemle vidéken is mindenütt föltalálható; csak pár szóval számolok be említett cikkemről. Az éltes főúr, főrendiházunk volt alelnöke több

¹ Lásd a Num. Közlöny 1902. évf. 51. lapján.

mint fél évszázad előtt kezdett gyűjteni régi pénzeket; most harmadfélezer darabbal bír, melyek értéke, mint írja, meghaladja a 11,000 koronát. És ő avval az igaz ragaszkodással, érdeklődéssel szerette gyűjteményét, mely minden igazi amatőrben föltalálható. Minden darabnak tanulmányozta a történeti háttérét, míg végre — *ex abundantia enim cordis os loquitur*, — saját ismereteiből merítve, saját kezével írva, megalkotta ezt a könyvet. A történeti elem mindvégig uralkodik ebben a numizmatikai fölött, a régi pénzek pedig földrajzi és időrendi sorozatokban, — az antikok Eckhel-féle rendszerben vannak csoportosítva, részletes leírások mellőzésével.

E könyv nem került könyvpiacra; korlátolt számú példányokban, rendkívül gazdag, díszes kötésben, gyönyörű papíron, kellemes betűformákkal szedve került ki a Franklin-Társulat nyomdájából és könyvkötő-műhelyéből.

Már beköszöntőmben említettem, hogy ismertetni kívánom a régibb és újabb magyar gyűjtőket és gyűjteményeiket. Jelen cikk keretében mintegy önként kínálkozok az alkalom, hogy báró Vay Béla éremgyűjteményének kiválóbb darabjait könyve alapján fölsoroljam. Ilyenek: A görög sorozatban Metapontum, Posidonia, Croton pénzei. (Megjegyzendő, hogy a látszólag 1 oldalú veretek két, — egy domború és egy homorú, — bélyeggel készültek). — Italiát még Velia ezüst pénze is képviseli. Van négy magyarországi barbár tetradrachmon is.

A római köztársasági denárok közül említendőek az Eppia, Horatia, Vinicia-denárok, a császári pénzek közül a Did. Julianus, Plautilla, Marius, Procopius, Libius Severus, Anthemius, Marcianus-féle pénzek és egyéb bizanci solidusok.

A magyar árpádházi királyok pénzei közt említendőek I. András, I. Béla, Salamon, Géza (vezér), sz. László; a XII. századtól fogva gazdagabb sorozat, aztán egy I. Ulászló-féle, Ruppál és Széchényiben hiányzó (!) ezüst species, számos XVI—XVII. századbeli arany pénz, tallér, stb. III. Ferdinánd 1659-iki tallérja (Széch. n. h.), I. József 1711-iki aranya (Széch. és Welzl n. h.) A legújabbak közül az ezredéves ünnepre vert nagy aranyérem, aztán 6 db 1868-iki 20 kr., hátlapjukon VÁLTÓ PÉNZ, „m. kir.“ nélkül. Hasonló hiányt mutató 1867—1868-iki 10 kros, a magyar 4 kros próbaverete, (kb.) R) sima, a czímerpajzsra csak körvonalaival. Erdélyből: Szapolyai János (tábori tallér 1565), Báthory Kristóf (10 # 1577), Zsigmond, Gábor, Bocskay (# érem 1606) Bethlen G.; I. Rákóczy György bányapénzei, II. Rákóczy György, Kemény János, Apafi M. tallérai, I. Lipót 1696. 10 #, II. Rákóczy F. 1706 kl. tallér, stb. Helyszűke miatt nem részletezem a szép osztrák és külföldi sorozatokat, melyekben sok becses darabra is bukkantam. Őszintén kívánjuk, hogy a tudománykedvelő főúr még sok évig gyarapítsa kedvelt éremsorozatait.

2. **A Monatsblatt** 1902. évi novemberi számában Scholz József dr. egy, a Kr. e. II. századból való athéni tetradrachmonokból álló éremleletet tesz közzé s ez alkalommal röviden ismerteti az athéni pénzverést a maga egészében. — A decemberi szám Zambaur századosnak *Orientalische Münzen in Nord- u. Osteuropa* című igen érdekes nagy tanulmányát hozta. Szerző azon tényből indul ki, hogy Svédországban, különösen tömegesen Gotland szigeten, aztán a keleti tenger orosz és német partvidékein, kivált Pomerániában, keleti és nyugati Poroszországban, — végül kevésbé tömegesen: Morva-, Cseh- és Magyarországon — a IX—X. századból származó keleti ezüstpénzek (dirhem), főképen samanida dirhemek, de régibb kalifátusi pénzek is és egyes kis mohamedán államok pénzei gyakran fordulnak elő mint leletek. Igen érdekes cikke végén következő eredmé-

nyekre jut. Az éjszaki és keleti Európában gyakori keleti éremleletek élénk kereskedelemről tanúskodnak, melynek végpontjai egyrészt a keleti tenger partvidéke, másrészt az Araltótól keletre fekvő Transoxania, hol a samanidák birodalma állt fenn a Kr. u. IX—X. századokban 998-ig, amikor a gaznawidák dinasztiája lépett a trónra és birodalma súlypontját dél felé helyezte át. A dirhemek e tömeges bevitele a Kr. u. 1000. év táján az egész vonalon hirtelen megszakad a leletek tanúsága szerint. E jelenség okai többfélék. Skandináviában ekkor kezdtek pénzt verni, minek folytán ez idegen pénz behozatalának szüksége megszűnt. A kereszténység is ezidőtájtban terjedt el a keleti tenger partjain; ez is akadályul szolgálhatott az előbbi viszony föntartásának. A másik végponton pedig, mint említém, éppen ekkorában dőlt mega samanidák uralma és a közbeeső területen az orosz birodalom körvonalai kezdtek kiélesedni. Kiew lett a warégerek vagy rusz-ok új fővárosa, általában a viszonyok mindenütt nagyot változtak. Maga a kereskedelmi összeköttetés is, mely e forgalmat föntartotta, pangni kezdett és lassankint teljesen megszűnt. A főárucikkek, melyek ily tömeges pénzbehozattal eredményeztek: a szőrmeárúk, melyek az araboknál erősen divatoztak, aztán a túlnyomóan szláv rabszolgák és rabszolganők. A kereskedelem útjai többfélék voltak: 1. Transoxaniából Szibériába és éjszaki Oroszországba, 2. Perzsiából és Mesopotámiából a Kaspi-tó éjszaki partvidékén lakó kazárokhoz Itilbe, (mely a mohamedán kereskedők végpontja lehetett) innen a Volgán Bulgarba, és tovább, 3. a Fekete-tengeren át Kiewbe, innen pedig főképen vízi utakon a keleti tenger felé.

E forgalmat különböző elemek vették át egymás kezeiből és közvetítették tovább. Ilyenek a mohamedán kereskedők, aztán a kazárok, a zsidók és a rusz-ok. Megjegyzendő, hogy az e fajta éjszakeurópai leletek igen tömegesek. Tornberg és Fiesenhausem művei a főforrásművek. 1861—1868 közt maga a stockholmi múzeum 4000 keleti dirhemet szerzett ilyen leletekből. Moszkva és Nisni-Nowgorod közt egy 11,077 darabból álló dirhemleletet találtak (csak 140 kalifa-pénz, a többi mind samanida!).

Az oroszánrész mindeme leletekben a samanidákra és egyéb, mindinkább keleti verdékből kikerült pénzekre esik. A nyugatibb mohamedán pénzek száma elveszően csekély. A pénzdarabok olykor fülelve vannak, tehát díszül hordták őket. Némelykor 2—4 részre vannak vágva, aprópénz gyanánt való használatra, mint a hogy az Almásy-féle bankót meg a későbbi osztrák bankót vágták négyfelé néhány évtized előtt minálunk.

Magyarországban szintén elég nagyszámú samanida dirhemet találtak. Honfoglaláskori leleteink közül a bodrogvécsi, galgóczi, kis-dobrai, szegedi (királyhalmi) és egyéb újabb leletekben.¹ Nálunk azonban egészen más jelentőségük van e pénzeknek, mint éjszaki Európában és ezt az érdekes szerzőnek, ha már Magyarországot névszerint említette, ki kellett volna emelnie.

G—n.

K ü l ö n f é l é k.

1. Az 1902. évi pozsonyi kiállítás emlék-zsetónja.

Előlap: Frigyes főherczeg mellképe szemben, tábornoki egyenruhában, jobb felé fordított fejjel. Körül: ★ Ő CSÁSÁRI ÉS KIRÁLYI FENSÉGE FRIGYES FŐHERCZEG ÚR MINT A KIÁLLÍTÁS VÉDNÖKE |

¹ Lásd még ezeket: Hampel: A honfoglaláskor emlékei és az Arch. Értesítőben szétszórva található adatokat.

Hátlap: A II. MEZŐGAZDASÁGI | ORSZÁGOS KIÁLLÍTÁS | EMLÉKEÜL | POZSONY 1902
SZEPTEMBER 7—28 | ZUR ERINNERUNG | AN DIE | II. LANDWIRTSCHAFTLICHE | LANDESAUSSTELLUNG
| POZSONY 7—28. SEPTEMBER 1902 | (A két első s az utolsó sor ívonalban.) Mindkét lapon
sima szegély. — Füleztet zsetón.

a) Ezüst. Átm. 29·5 mm. Súlya 13·42 gr.

b) Bronz. Átm. 29·5 mm.

c) Szürkés fém. Átm. 29·5 mm. — Mindhárom a m. nemz. múzeumban.

2. A kolozsvári Mátyás király-emlékmű leleplezésére vert zsetón.

Előlap: Mátyás király mellképe bal felé, páncélban (a kolozsvári Mátyás-szobor
után mintázott kép), alatta apró betűkkel: SÁRGA J. ÉKSZERÉSZ (Kolozsváron).

Hátlap: A kolozsvári Mátyás király-emlék képe. A szelvényben: MÁTYÁS KIRÁLY SZOBRA
| KOLOZSVÁRT |

Mindkét lapon egyszerű sima szegély. Külső pereme sima. Füleztet zsetón karikával.
Fehér fém. Átm. 24 mm. — M. nemz. múzeum.

Ugyanezen érem fogazott peremmel.

Fehér fém. Átm. 24 mm. — M. nemz. múzeum.

3—4. A budapesti (1902.) III. kath. nagygyűlés tagjainak jelvényei.

3. XIII. Leo pápa mellképe b., a fején kapuciummal (kerek fénykép), sima sárga
bronz keretben. E körül sárga bronzsodronyokból fonott további keret van, melyhez hátul
bronz mellű van erősítve, nemzetiszínű szalagsokkal.

Sárga bronz (aranybronz). Átm. 18 mm. — M. nemz. múzeum.

4. Előlap: XIII. Leo pápa féje b., kapuciummal. Lenn: E. K. jegy. (Exner Károly).

Hátlapján középen vonalkörben: XIII. | LEO | Körül a szegélyen: ★ 25 ÉVES PÁPA-
SÁGÁNAK EMLÉKÉRE |

Füleztet zsetón, sárga és fehér szalagokból álló, középen nemzeti színű szalaggal
átkötött csokorral.

Mindkét lapján kettős sima szegély.

Ön. Átm. 22 mm. — M. nemz. múzeum.

Budai Antal.

Érem- és könyvvásár.

1. Dr. Eugen Merzbacher Nachf. (München, Maximiliansplatz 4 és Promenadeplatz 17.)
Lieferung I. des Lagerkatalogs Eladó tallérok, aranypénzek és numizm. könyvek árjegy-
zéke. 496—525. sz. Rób. Károlytól M. Teréziáig (518—520. sz.: I. Lipót nb. denárának
— 1668 — és I. József. kb. krajczárjának — 1711 és 1712 — arany veretei. Áruk 13·5,
13·5 és 9 mk.) 526—540. sz. Erdély, Ján. Zsigm. — M. Terézia. — Rendkívül nagy soro-
zata a numizm. szakkönyveknek! Köztük: 1521. sz. Eckhel: Elementa numismatice
veteris. Ford. Katancsich. (2 mk.), — Head, Imhof-Blumer, Lelewel, — 1834. sz.: Mionnet
16 kötete 520 mk. — 1975. sz.: Rentzmann, Legenden-Lexicon. (18 mk). 2003. sz.:
Rupp: Numi Hungariae 2 k. (30 mk.) — 2010. sz.: Sabatier Descript. gen. d. monn.

byzantines 2 k. (110 mk.) — 2052. sz.: Schoenwisner, Notitia Hung. rei numariae (15 mk.) — 2127—28. sz.: Széchényi, Catalogus és Atlas: 48 és 54 mk., az atlas maga (2129. sz.) 25 mk. — 2189. sz.: Weszerle (85 mk.) — 2190. sz.: Viczay 2 k. (20 mk.) — E könyvkatalogust különösen ajánlom tagtársaim figyelmébe!

2. **G. Morchio et N. Majer** (Venezia, Spadaria n. 683, San Lio, n. 5785). Catalogs, Serie IV. Num. 35. (1903. január 1.) Olasz és róm. császári pénzek. 4729 tétel, ezek közül 1581 antik. Vannak benne raguzai, zárai, spalatói pénzek is. Mindenkinék ajánljuk.

T á r s u l a t í é l e t.

Tájékoztatásul: Kérjük a társulat igen t. tagjait, hogy hátralékos 1902. évi, valamint 1903. évi tagsági díjaikat, végre a be nem fizetett alapító tagsági díjak után 1902. évre esedékes 5⁰/₀ kamatot, esetleg alapítványi összegüket vagy annak részletét a közlőny jelen számához mellékelt postautalvány igénybevételével küldjék be társulatunk pénztárosának címére. A választmány határozata értelmében azon tagok, kik tagsági díjukat f. évi április hó 1-éig ki nem egyenlítették, postai megbízás útján hivatnak fel a fizetésre, mely alkalommal azonban a tagdíjon felül a postai beszédés költségei (61 fillér) is őket terheli.

A szerkesztőséghez vagy a társulat titkári hivatalához meghatározás céljából beküldendő érmekeket illetőleg kérjük az igen t. tagokat, hogy ezek beküldése alkalmával az érmekek ajánlott levélben való visszaküldéséhez szükséges és a küldemény súlyának megfelelő postaköltséget levélbélyegeken mellékelni sziveskedjenek.

Kivonat a Magyar Numizmatikai Társulat 1902. decz. 11-én este 1¹/₂ órakor az Akadémiában megtartott III-ik választmányi ülésének jegyzőkönyvéből.

Elnök: Sziklay Jenő; jegyző: dr. Zimmermann Lajos. Jelen voltak: dr. Finály Gábor, Gohl Ödön, Kilényi Hugó, Kúnváry Fülöp, dr. Pákozdy Károly, Sziklay Jenő és dr. Zimmermann Lajos. Kimentette magát: dr. Szivák Imre, dr. Réthy László és dr. Despinits Péter.

Titkár jelenti, hogy a társulat megalakulását átiratilag jelentette a tud. társulatokkal s múzeumokkal, s ezek nagyrésztől üdvözlő levelek érkeztek. — A választmány az eredeti terv alapján újabb pecsét készítését határozza el. — Helyiség iránt a társulat dr. Szivák A. elnök tanácsára a vallás- és közoktatásügyi miniszter úrhoz fog fordulni. — Az első társas összejeövetel decz. 18-án fog megtartatni. — Titkár Gohl és dr. Zimmermann vál. tagok részéről könyvadományokat jelent. — A választmány elhatározza, hogy állami szubvenció iránt a vallás- és közoktatásügyi miniszter urat keresi meg. — Pénztáros jelentést tesz a társulat vagyoni helyzetéről. — A tagsági díjakra vonatkozólag határoztatik, hogy azon tagok, kik évi tagdíjukat az első évnegyed végéig be nem küldik, postai megbízással hivatnak fel, de ez alkalommal a behajtás költségével is terhelve lesznek. — Az alapítványi összegek részletekben is törleszthetők. A legkisebb évi részlet 40 korona. — A hátralék után 5⁰/₀ kamat jár. — A választmány jóváhagyja a Hornyánszky czéggel a közlőnyre vonatkozólag megkötött szerződést. Köszönetet szavaz dr. Hampel József múzeumi osztályigazgatónak a közlőny számára átengedett rajzokért. — A Közlőny

hirdetményei a szerkesztő kérelmére a titkár hatáskörébe utasíttatnak. — A Közlöny egyes számai a pénzügyi helyzethez kepest 2 és fél ívnél nagyobb terjedelemben is megjelenhetnek. — A Közlöny 250 példányban jelenik meg. — A választmány Gohl Ödön szerkesztőnek a Közlöny megjelenése körül kifejtett fáradozásaiért jegyzőkönyvi köszönetet szavaz. — A társulat könyvtárának gyarapítására felkéretnek a testvéregyesületek és a tagok. — A társulat rendes tagjai sorába felvétetnek: Magyar Nemzeti Múzeum Érem- és Régiségosztálya, Erdélyi Orsz. Múzeum Érem- és Régiségtára (Kolozsvár), Kassai Múzeum, dr. Bleyer Izsó (Temesvár), Gundel Károly (Budapest), Puky József (K.-K.-Félegyháza), Thallóczy Lajos (Bécs), Tóth Sándor (Kolozsvár) és tinódi Varga Béla (Budapest). — K. m. f. Dr. Zimmermann Lajos s. k.

A társulat 1902. december 18-án este 7 órakor rendezte az István főhercegszálloda egyik különhelyiségében első jól sikerült társas összejövetelét, mely alkalommal a jelenvolt tagok közt kedélyes társalgás közben sok numizmatikai kérdés került szóba, úgyszintén számos, a gyűjtők magánbirtokában levő régi pénz és érem határozottat meg rövid úton. — E társas összejövetelek időnkint, — havonként egyszer — fognak ismétlődni a jövőben és céljuk, hogy a tagok egymással való megismerkedését előmozdítsák, kölcsönös viszonyukat szorosabbra fűzzék, a társulatot illető ügyeknek fesztelen megbeszélésére és kölcsönös tájékozásra, fölvilágosításokra kellemes alkalmat szolgáltatassanak. Ezen társas összejöveteleket július és augusztus hó kivételével minden hó utolsó csütörtökén esti 7 órakor fogjuk megtartani a nevezett helyiségben. Külön értesítőt a társulat nem küld ezentúl, hanem e közlemény alapján reméli a t tagok minél nagyobb számban való szíves részvételét.

Tagokul jelentkeztek újabban: Alapító tagokul: Daróczy Zoltán (királydaróczi), földbirtokos, Pusztá-Alsó-Biritó, u. p. Paks. — Vay Béla báró v. b. t. t., a főrendiház volt alelnöke, Alsó-Zsolcza (Borsod m.) — Rendes tagokul: Ág. ev. liceum, Pozsony. — Alsófehérmegyei történelmi, régészeti és természettudományi egyesület, Gyulaféhevár. — Áldor Gyula, gyógyszerész, Budapest, V., Váczi-körút 74. sz. — Forray József Sándor, osztr.-magy. bank tisztv., Máramarossziget. — Fraknoi Vilmos, püspök, a múzeumok és könyvtárak országos főfelügyelője, Budapest, VIII., M. Nemzeti Múzeum. — Győri sz. Benedek-rendi főgimnázium múzeuma, Győr. — Győrik Márton, liceumi tanár, Pozsony. — Herzfelder Ernő, sörfőzde-tulajdonos, Wiener-Neudorf. — Kornfeld Zsigmond, főrendiházi tag, a magy. ált. hitelbank vezérigazgatója, Budapest, V., Nádor-utca 12. — Mály János, joghallgató, Budapest, I., Disztér 2. — Múzeumi tót társaság, Túróczszentmárton.

Fönnebbieket fölveteléről a legközelebbi választmányi ülés fog határozni.

A társulat könyvtára és gyűjteménye gyarapításához újabban a következő adományokkal járultak: *Dr. Finály Gábor* (Budapest): 22 db érem (6 ezüst, 1 nikél, 5 réz, 10 ón).

Gohl Ödön (Budapest): A Nemzeti Múzeum érem- és régiségosztálya, ismertetik az osztály tisztviselői. 1902.

Gohl Ödön: Budapest emlékérméi. I. rész. 1899. — Gohl Ödön: La trouvaille de Nagy-Biszterecz. 1900. — Gohl Ödön: A római birodalom pénzeiről 1894.

— Gohl Ödön: A budapesti eraviszkus éremlelet (különlenyomat). 1902. Monatsblatt der Num. Gesellschaft in Wien. 1898. évf. és 1899. évf. 1. szám. Blanchet Adrien: Une émission de monnaies en Gaule. 1902.

Križko Pál: A körmöczbányai vártemplom helyreállításának története. 1887.

Roediger Lajos: A bács-bodrogh vm. tört. társ. évkönyve. XV. évf. III. füzet.

Mitteilungen des Clubs der Münz. u. Med. Freunde in Wien. 1898. április.

Andreits Uros: Ofner Münzjournal 1832. évi 4. füzetének táblái.

9 db éremkereskedői árjegyzék.

Magyar Nemzeti Múzeum igazgatósága: „A Magyar Nemzeti Múzeum multja és jelene.”

1902. (Nagy díszmunka a nemz. múzeum 100 éves fönnállása ünnepére.)

Majláth Béla (Budapest): A Magyar Nemzeti Múzeum Széchényi orsz. könyvtára.

Ismertetik a könyvtár tisztviselői. 1902.

Dr. Éber László: A M. Nemzeti Múzeum képtára. 1902.

Dr. Pákozdy Károly (Budapest): 14 db érem (3 réz, 11 ón).

Sziklay Jenő (Budapest): Aubök József: Handlexikon über Münzen etc. 1892—93.

Appel, Joseph: Münz- u. Medaillen-Sammlung.

Eckhel, Joseph: Elementa Numismatice veteris. 1799.

Rohde, Theodor: Die Münzstätte Munkács unter Franz Rákóczy II.

DA. P. Lambros: Monete inedite dei Gran Maestri dell' ordine DI. S. Giovanni di Gerusalemme in Rodi Description des medailles Grecques composant le cabinet de Feu M. Prosper Dupré.

A. Hess: Die ungarischen Münzen des fürstlich Montenuovo'schen Münzcabinets, sowie die südslavischen Münzen.

A. Hess: Die siebenbürgischen Münzen des fürstlich Montenuovo'schen Münzcabinets.

Győrík Márton: Magyarország érmei a pozsonyi ágost. hitv. evang. lyceum dr. Schimkó Dániel-féle éremgyűjteményéből.

9 db érem (3 ezüst, 4 réz, 2 ón).

Varga Béla (Budapest): Dr. Érdy János: Erdély érmei, 1842. szöveg- és képatlasz.

Báró Vay Béla (Alsó-Zsolcza): Br. Vay Béla: Az én régi pénzeim. 1902. Díszkötésben.

Dr. Zimmermann Lajos (Budapest): H. Dannenberg: Grundzüge der Münzkunde. 1891.

F. Gnechi: Monete Romane. 1896.

Das Münzbuch. 1875.

„Magyar Közélet“ I. évf. 1. szám.

60 db éremkereskedői árjegyzék.

N. N. 96 db érem (2 ezüst, 10 nikél, 83 réz, 1 ón).

Midőn ezen adományokat köszönettel nyugtázzuk, azon kéréssel fordulunk társulatunk igen t. tagjaihoz, hogy könyvtárunkat és éremgyűjteményünket adományaikkal gyarapítani és fejleszteni szivesek legyenek.

Kimutatás a társulat pénztárába befolyt pénzekről. Fővárosi rendes tagok 1902. évi tagsági díja címén (10 korona): Baich Milán báró, Egyedi Artúr dr., Fejér József, Finály Gábor dr., Magyar Nemzeti Múzeum érem- és régiségosztálya, Majláth Béla, Roger Adolf, Schlesinger József, Seemayer János, Szivák Imre dr., Ungar Olga, Wisinger Mór.

Vidéki rendes tagok 1902. évi tagsági díja címén (6 korona): Despić Pero (Bécs), Hahlo Gyula (Berlin), Lippich Gusztáv (Szolnok), Rosenberg Salamon (Frankfurt), Thallóczy Lajos (Bécs), Trinks Vilmos (Bécs).

Auszug des Inhalts.

(Für unsere Mitglieder im Auslande.)

Eduard Kováts spricht in seinem Artikel über die Technik der ung. Münzen aus der Arpaden-Periode die Meinung aus, dass die Stempel dieser Münzen von Stefan I. bis Andreas II. nicht gravirt, sondern mittels eingesenkter Punzen gefertigt worden sind. Angeführte Beispiele von solchen Exemplaren, auf welchen einzelne Punzen doppelt oder an unrichtiger Stelle gesenkt sind, bestätigen diese Hypothese.

Dr. Albert Grün macht uns mit einem ungarischen Sammler: Samuel Kazay aus Debreczen, und mit seiner Sammlung bekannt. Kazay lebte im XVIII. Jahrhundert.

Edmund Gohl fasst die Angaben des unlängst publizirten Werkes: Katalog der Münzen- und Medaillen-Stempelsammlung des k. k. Hauptmünzamt in Wien, mit anderweitigen Daten zusammen, um die technische Ausstattung der ungarischen Münzstätten in verschiedenen Zeiten den Lesern zu veranschaulichen.

Raritäten: 1. Die grosse Medaille zur Erinnerung der Enthüllung des Millennium-Denkmal auf dem Berge Zobor bei Nyitra. 2. Die erste Medaille der Versammlung ung. Ärzte u. Naturforscher in Besztercebánya, 1842. 3. Kleine Silberplakette auf die Belagerung von Gyulafehérvár, 1849.

Münzfunde: 1. Griechischer Silbermünzfund aus Diecs (?) 2. Denare der röm. Republik in Bethlen. 3. Ähnlicher Fund aus Siebenbürgen. 4. Wiener Pfennige aus Balaton-Sárkány. 5. Boiischer Goldstater aus dem Comitate Moson oder Pozsony.

Literatur: 1. Baron Béla Vay: Az én régi pénzeim (Meine alten Münzen). 2. Monatsblatt der Wiener num. Gesellschaft.

Diverse: 1. Jeton der Landwirtschaftlichen Ausstellung in Pozsony, 1902. 2. Jeton auf das Denkmal des Königs Mathias Hunyadi in Kolozsvár, 1902. 3. Mitglieder-Abzeichen der III. katholischen Versammlung in Budapest, 1902.

Cataloge von Münzen, Medaillen und Numism. Büchern.

Gesellschafts-Angelegenheiten. Aviso. Neue Mitglieder. Eingelaufene Geschenke und Jahresbeiträge der Mitglieder.

Beilage: Tausch-Offerte der Mitglieder (nur für Privatsammler). — Inserate.

A v i s o.

Die **Quartalschrift** Numizmatikai Közlöny, Organ der Magyar Numizmatikai Társulat erscheint am 15. Jänner, April, Juli und Oktober. Mitglieder der Gesellschaft bekommen die Zeitschrift für ihren **Jahresbeitrag** von 6 Kronen (Provinz u. Ausland), resp. 10 Kronen (Budapest). **Pränumeration:** 8 Kronen für den Jahrgang. — **Redacteur:** Professor **Edmund Gohl**, Custos des ung. National-Museums (Budapest, IV., Magyar-utca 11.).

Die geehrten Mitglieder werden ersucht, ihre **Jahresbeiträge** pro Jahr 1903 **bis Ende März** dem **Cassier:** Herrn **Philipp Kunváry** (Budapest, VII., Huszár-utca 8.) gefälligst ein-senden zu wollen. — In Gesellschaftsangelegenheiten und wegen Aufnahme in den Ver-band der Gesellschaft wolle man sich an den **Secretär:** Herrn **Dr. Ludwig Zimmermann** (Budapest, VIII., Röck Szilárd-utca 37.) wenden.

A tagok csere-ajánlatai.

Ezen rovat a társulati éremgyűjtő (nem éremkereskedő) tagoknak éremcsere-ajánlatait foglalja magában és a rendelkezésre álló térhez képest díjtalanul áll azon t. tagok rendelkezésére, a kik legalább három héttel a Num. Közlöny megjelenése előtt beküldötték ajánlataikat a társulati titkárhoz. A cserébe ajánlott és keresett érmekről részletes, de rövid lajstromot kérünk, lehetőleg valamely ismert szakmunka szerint való meghatározásokkal. Az éremcsere-ügyleteket a t. tagok az ajánlatok értelmében és közvetlenül egymás közt fogják lebonyolítani. Az ajánlatok szövegében esetleg kívánatos változtatások eszközölését a szerkesztő fenntartja magának.

Mindennemű üzleti hirdetés ki van zárva ezen ingyenes rovatból.

Kováts Ede (Kolozsvár, Mátyás király-tér 4.) duplumait (Árpád-házi magyar pénzek: Corp. Num. Hung. 65, 71, 74, 88, 90, 125, 132, 144, 145, 146, 209, 226, 234, 237, 241, 244, 253, 260, 263, 269, 271, 272, 273, 279, 285, 297, 299, 310, 344, 360, 370, 382, 383, 384, 385, 386. Vegyesháziak: Rupp 395 (Mont. 273 h.), 435, 437, 454, 459, 469, 502 (Mont. 360 s.), 507—11 (Mont. 363 h. o. s.), 507 h-t) kínálja cserébe gyűjteményében hiányzó ritkább árpád- és vegyesházi magyar pénzekért.

Kunváry Fülöp (Budapest, VII., Huszár-u. 8.) körülbelül 3000—4000 darab magyar habsburgházi, osztrák, német, angol, francia, olasz, spanyol, portugál, hellén, svéd, norvég, dán, észak- és délamerikai országbeli közép- és újabbkori arany, ezüst és ércz régi pénz, számos emlékérem duplumait ajánlja fel cserébe első sorban legtagabb értelemben vett magyarországi pénzekért, esetleg Cohen új kiadás I. II. III. IV. kötet és Sabatier-ért.

Lenz József (Budapest, X., Tisztviselő-telep, Család-u. 38.) 80 db római családi és 120 db római császári érmet kínál cserébe kizárólag római császári érmek ellenében.

Sziklay Jenő (Budapest, II., Margit-körút 49.) következő duplumait: N. Lajos arany Rupp 395 (Mont. 273 s.); V. László-arany réz próbaverete Rupp 473 (Mont. 332 e.); I. Mátyás-aranyak Rupp 507—11 (Mont. 363 a. 363 g. 363 aa.); II. Ulászló-arany Rupp 552 (Mont. 388 s. s.); II. János Zsigmond erdélyi egyoldalú tallérjait Mont. 100 és Mont. 102-höz hasonló de 105—605, kínálja cserébe gyűjteményében hiányzó ritka árpád- és vegyesházi magyar pénzek ellenében.

Tinódi Varga Béla (Budapest, V., Visegrádi-utca 10., III. em.) cserébe kínálja a következő pénzeket: Bizancz: I. Justinianus arany pénze. Sabatier I. 178. I. 5. sz. II. Justin és Sophia kis bronz. Sabatier I. 227. I. 16. sz. Constantinopolis: kis bronz. Cohen 12. sz., 13. sz. (3 var.) és 15. sz. (2 var.) Görög: Pergamus (Mysia) részére vert ezüst érem. Egyptom, I. Ptolomeus, nagy bronz. Mionnet IX. 8. I. 43. sz. Római: T. Cl. Drusus, nagy bronz. Cohen 79. sz. Gallienus, kis bronz. Cohen 365. sz. Claudius II., kis bronz. Cohen 51., 82., 101., 209., sz. Aurelianus, kis bronz. Cohen 107. sz. Constantinus I. kis bronz. Cohen 317. sz. (5 var.), 568. sz. (4 var.) Licinius sen. kis bronz. Cohen 91. sz. (2 var.), 106. sz. (3 var.). Constans I. kis bronz. Cohen 160. sz. (5 var.), 167. sz. (4 var.) Constantius II. kis bronz. Cohen 224. sz. (38 var.), 236. sz. (2 var.), 241. sz. (9 var.), 246. sz. (4 var.), 265. sz. (4 var.), 272. sz. (11 var.), 279. sz. (4 var.). Julianus II. kis bronz. Cohen 59. sz. (3 var.), 62. sz. (2 var.) 132. sz. (3 var.), 136. sz. (2 var.). Valentinianus, kis bronz. Cohen 50. sz. (15 var.), 55. sz. (9 var.), Valens, kis bronz. Cohen 64. sz. (11 var.), 72. sz. (12 var.), Gratianus, kis bronz. Cohen 55. sz. (3 var.). Valentinianus II. kis bronz. Cohen 47. sz. (3 var.), valamint különböző országok cirka 400 db ezüst és bronz pénzeit. — Keres ezekkel szemben árpád-házi, vegyesházi és római pénzeket. — Vételre keres egy 2500—3000 pénz részére szolgáló régi pénzszekrényt.

D^R. WALLA F. RÉGI PÉNZEK
és emlékérmek nagy választékban.
BÉCS, I., FRIEDRICHSTRASSE 6.

FEJÉR JÓZSEF

— BUDAPEST, —

IV., Ferencz-József-rakp. 2., III. 19.

Veszek és eladok

régipénzeket és földből kiásott
régiségeket.

Régi pénzek

és

emlékérmek

vétele és eladása.

Évenként több nagy éremárverés.

Árjegyzék

érdeklődőknek ingyen és bérmentve.

Választék-küldemények

— bárki rendelkezésére állanak. —

Egger testvérek (Brüder Egger)

— Bécs, I., Opernring 7. —

DR. HIRSCH JAKAB

Dr. JACOB HIRSCH

— numízmata —

MÜNCHEN.

most **Arcistr 17.** Glíptotéka és

— régi pinakotéka mellett. —

Telefon 6834. sz.

Telefon 6834. sz.

régipénzek és érmek

— földből ásott régiségek

VI. sz. raktár-árjegyzékem tartalmaz régi pénzeket és emlékérmeket az ókor, középkor és az újkorból, valamint érmészeti műveket (No. 4565). Ára 1 márka, előre való beküldéssel vagy utánvétellel, mely összeg rendelés esetén visszatérítetik.

Választásra szívesen küldök. — Vétel és eladás. Éremárverések. — Árverési katalógusok árjegyzékkel, amíg a készlet tart.

Ásatások állandó kiállítása.

KÁLLAI DEZSŐ

ÉREMKESEDŐ.

BÉCS, I., GLÜCKGASSE 2.

Ajánlja modern művészi érmekkel dúsan felszerelt raktárát. — **Scharff, Marschall, Paulik, Schwartz, stb. bécsi, Roty, Chaplain, Dubois, Charpentier, stb. párisi művészek érmei.**

— MÉRSÉKELT ÁRAK!

FISCHER EMIL
NUMIZMATA.

— **BÉCS, I., KÄRNTNERSTRASSE 26. (BEJÁRAT SCHWANGASSE 1.)** —

Minden korszak és ország **régipénzeinek s emlékérmekének** állandó raktára. Egyes darabok, nagyobb csoportok, egész gyűjtemények, leletek a — legnagyobb áron vétetnek meg. —

X. sz. (1903) eladási árjegyzékem, (5119. sz. ókor, középkor, újkor és tengerentúli államok; egyes darabok árainak feltüntetésével kívánatra **ingyen és bérmentve** küldöm meg.

Kérdő ív.

Kérjük igen tisztelt éremgyűjtő tagtársainkat, hogy saját gyűjteményeikről az alábbi rovatok kitöltésével nyújtsanak tájékozást a társulatnak s a szerkesztőségnek. Kérjük a kitöltött ívet a füzetből kivágva beküldeni a társulati titkárnak. (Szerk.)

1. Név és lakás-czím.

2. Miféle pénzeket vagy emlékérmeket, zsetónokat stb. gyűjt? (Ország, korszak, uralkodó, pénz v. emlékérem stb. részletes megnevezése.)

3. Hány darabból és mily anyagú érmekből áll az egész gyűjtemény és annak egyes csoportjai? — Egyes ritkaságok megnevezése.

4. Kinek a gyűjteményét kebelezte be (egészen vagy részben) gyűjteményébe? Hova jutottak az illető gyűjtemény egyéb részei? Régi családi gyűjteményből származik-e gyűjteménye? (A család neve és régi lakóhelye.)

5. Esetleges változások a gyűjtemény és a gyűjtés körében (eladás, vétel, örökség, megváltoztatott gyűjtés-irány).

6. Mióta foglalkozik éremgyűjtéssel?

7. Van-e numizmatikai kézi könyvtára? Hány mű és hány kötet, illetve füzet? — Mely ritka vagy nagy értékű műveket bír?

8. Ismer-e más gyűjtőket, kik nem tagjai a m. numizm. társulatnak? Kérjük ezek neveit, czímét és gyűjtésük irányának megnevezését.

Árpádházi magyar pénzek.¹

Pótlék a C. N. H. első füzetéhez.

Alig néhány esztendeje, hogy dr. Réthy László a Corpus Nummorum Hungariae-nek árpádházi pénzekről szóló első füzetét kibocsátotta s máris egy egész táblát vagyunk képesek megtölteni oly árpádházi magyar pénzekkel, melyeket a Corpusban fel nem találunk, s a melyek zöme teljesen új fajokból áll és azóta került napfényre, mióta a Corpus elhagyta a sajtót. Mindenesetre arra vall e körülmény, hogy árpádházi pénzeink sorozata még távolról sincsen lezárva s ha kedv párosul a tudással és munkára buzdítja azokat, kik eddig csak passzive szemlélték numizmatikai íróink tevékenységét, az eredmény nem fog elmaradni.

Jelen közleményemnek más célja nincsen, mint száraz leírással, minden fejtegetés mellőzésével megismertetni gyűjtő közönségünkkel az árpádházi magyar pénzek oly három csoportját, melyek a Corpusban publikálva nem voltak. — Ezen csoportok elseje (1. 3. 9. 12. 22. sz.) oly darabokból áll, melyeket a Corpus érdemes szerzője mint a Corpusban publikált fajok variánsait mellőzött, noha ezek már előbb megjelent magyar érmészeti művekben kiadattak. Én ezen pénzeket, noha variánsok, mégis a rokon darabok oly lényegesen különböző változatainak tartom, hogy jelen közleményem keretén belül érdemesítem olvasóinknak újból bemutatni. — A második csoportba tartoznak azon árpádházi pénzek (10. és 24. sz.), melyek a Corpus megjelenése óta kerülván napfényre már ismertette lettek s publikáltattak különböző művekben. — A harmadik csoport — s ez teszi ki a jelen közleményben ismertetett pénzek zömét — oly darabokból áll, melyek mint teljesen új spéciesek ez alkalommal adatnak ki először. — Ez utóbbiak javarésze természetesen a Magyar Nemzeti Múzeumban van, másodsorban Sziklai Jenő úrnak, a Magyar Numizmatikai Társulat alelnökének a maga nemében szinte páratlan gyűjteményét díszíti, végül egyes darabok a kolozsvári Erdélyi Orsz. Múzeum, zágrábi Horvát Nemzeti Múzeum, Jeszenszky Géza és Kováts Ede urak, valamint cikkíró tulajdonát képezik, s miután fentnevezettek szivesége folytán jutottam azon helyzetbe, hogy ezeket jelen közleményemben összefoglalva ismertethessem, már itt sietek megköszönni mind dr. Réthy László úrnak, mind dr. Brunšmid József úrnak, mind pedig nevezett gyűjtők előzőkenységét, melyet közleményem anyagának összegyűjtése alkalmával velem szemben tanusítottak.

Mielőtt közleményem tulajdonképeni tárgyára, a pénzek leírására térnék, csupán azt kívánom még megjegyezni, hogy sorrend tekintetében nem a három fent felsorolt csoportot tartottam irányadónak, hanem a Corpus által felállított sorozatokhoz és sorrendhez alkalmazkodtam, felemlítvén minden egyes darabnál, hogy a Corpus melyik spéciesére támaszkodik s hogy hol foglalhat helyet a Corpus majdan kiadandó bővített kiadásában.

¹ Egy képes táblával.

1. A Corpus IV. sorozatába tartozó pénz; a Corpus 51. számú II. István-féle denárának változata. Kiadott első ízben Ruppnál 300. szám alatt.

Av. Kettős gyöngykörben ✠ STEPHANVS REX. Közepén kereszt, mely felül a legendakezdő keresztkével, oldalt az R betű szárával kapcsolódik, karjai közt négy ék. Rv. Kettős vonalkörben vonalkák, keresztkek és félholdokból alkotott értelmetlen legenda, melyen belül keresztke, sarkaiban négy ékkel.

2. A Corpus V. sorozatába tartozó pénz Jeszenszky Géza úr (Patvaróc) gyűjteményéből. Előlapja teljesen megegyez a Corpus 71. számú darabjának előlapjával, hátlapja a Corpus 88. sz. alatti hátlapjának felel meg.

Av. Recés körben kereszt négy ponttal, melyet négy befelé forduló félhold és keresztke vesz körül. Rv. Kettős vonalkörben ékecské, belül egyenkarú kereszt ékek nélkül.

3. A Corpus V. sorozatába tartozó csegely. Úgy elő-, mint hátlapja megegyez a Corpus 76. sz. a. kiadott pénzzel. — A Corpus megjelenését megelőzőleg két helyen publikáltatott. Először a ritkaságánál fogva csaknem ismeretlen Egger féle „Die Münzen des Königreiches Ungarn“ című s a Wiener Numismatische Monatshefte (1865—67.) mellékleteként kiadott katalogusban (III. tábla, 10. szám), aztán Montenuovo szövegében 49. szám alatt van felemlítve („1 Var. ist eine Klippe.“)

Av. Recés körben az érem széléig érő kereszt, ágaiban egy-egy ponttal, ágai közt négy pontból alkotott kifelé forduló félholddal s egy-egy kereszttel. Rv. Kettős vonalkörben vonáskák és kereresztek, belül a kereszt sarkaiban négy ékkel.

4. A Corpus V. sorozatához tartozó s a 81. sz. a. kiadott pénz előlapjával, de eltérő hátlappal bíró darab Sziklay Jenő úr gyűjteményében.

Av. Recés körben + ~ + ~ + ~ + ~, középen gyöngykörbe kerített kereszt, melynek mindegyik karja három, két holdacskába foglalt és egymásután hosszába helyezett gömböcskéből van alkotva. Rv. Kettős vonalkörben vonalkák és félholdacskák, középen kereszt sarkaiban egy-egy a kereszt közepére vízszintesen fekvő pálcácska.

5. A Corpus V. sorozatába tartozó darab, mely a Corpus szövegében már publikálva van, s mint nem ritka pénz sok gyűjteményben található. Előlapja a Corpus 90. számú előlapjával, hátlapja a Corpus 88. számú pénzével azonos.

Av. Recés körben kisebb körre fektetett, tetézt végű kereszt, belül pontok, négyszer megszakítva E — — — — Rv. kettős vonalkörben vonáskák, belül egyenkarú kereszt ékek nélkül.

6. A Corpus V. sorozatába tartozó s az előbbivel rokon veretű darab Sziklay Jenő úr gyűjteményében. Előlapja a Corpus 90. előlapjával megegyez. Hátlapja eltérő.

Av. Recés körben kisebb körre fektetett, tetézt végű kereszt, belül pontokkal, négyszer megszakítva E — — — — Rv. Kettős vonalkörben vonáskák, belül két, hegyeikkel a közepén érintkező ék, jobbra és balra egy-egy függőleges helyzetű, hegyével lefelé álló ék.

7. A Corpus V. sorozatába tartozó újabb species Kováts Ede úr (Kolozsvár) gyűjteményében. A Corpus 90. sz. alattinak jellegzetes változata, a mennyiben a kereszt sarkában nem pontok, hanem befelé álló ékek vannak.

Av. Recés körben kisebb körre fektetett, tetézt végű kereszt, belül ékekkel, négy-

szer megszakitva. E — — — — — Rv. kettős vonalkörben vonáskák s keresztkéek belül egyenkarú kereszt ékekkel.

8. A Corpus VII. sorozatába tartozó s az ott kiadott 101. és 103. számú rézpénzeknek kombinációjából származó harmadik (nem számítva a 102. sz. alatt közölt arany példányt) species. Előlapjának a belső gyöngykörben foglalt része teljesen megegyez a Corpus 101. számú megfelelő részével, a gyöngykörön kívül eső rész azonban, tehát a középső részt körülövező keret a 103. számú pénz keretének felel meg, fő karakterisztikumja pedig az, hogy a 101. alattira annyira jellemző pénzverő jegyekkel nem bír. Hátlapja megegyez a Corpus 101. és 103. pénzek közös hátlapjával. Több gyűjteményben előfordul, így Sziklai Jenőnél és dr. Zimmermann Lajosnál.

Av. Kettős gyöngykörben keleti írást utánzó felirat, középen hasonlóképen. Rv. ugyancsak keleti írást utánzó jelek gyöngykörön belül.

9. A Corpus IX. sorozatába felvett 111. szám alatti III. Béla-féle denárnak változata s mint ilyen nem vétetett fel a Corpusba, noha már előzőleg Rupp 107., Weszerle XIII. 3., Széchenyi Tab. 2. XI. 2., Mont. 83. publikáltatott s több gyűjteményben található. Előlapja azonos a Corpus 111. számú előlapjával, hátlapja megfordított képet mutat s a Corpus 110. szám alatti hátlapjának felel meg.

Av. Gyöngykörben a király neve BE·LĀ vízirányosan, felül és alul horgony alakú jegyek, pontok közt. Rv. Rx betűkből összeállított monogramm.

10. A Corpus IX. sorozatába tartozó s a Corpus megjelenése óta napfényre került III. Béla-féle denár. Ezen újabb speciést dr Réthy László egy a Magyar Nemzeti Múzeum birtokában levő gödöllői leletben talált három darabkából állította össze s rekonstruált rajzát Forster Gyula: III. Béla magyar király emlékezete. 1900. című művében publikálta.

Av. Gyöngykörben BCLĀ REX . körirat, belül kisebb gyöngykörben egyenszárú kereszt karjai közt egy-egy pont. Rv. Kettős keresztszerű disztimény, oldalt egy-egy T betűvel (tertius?).

11. A Corpus X. sorozat 119. sz. darabjának előlapjával s ugyanazon sorozat 133. sz. pénzének hátlapjával bíró új species a Magyar Nemzeti Múzeum éremgyűjteményében.

Av. Gyöngykörben kufikus írás értelmetlen ábrázolása, felül s oldalt keresztkéekkel, Rv. nagyobb kereszt karjai közt egy-egy ponttal.

12. A Corpus X. sorozat 123. számú pénzének egy már régebben publikált válfaja. Előlapja a Corpus 123. számú előlapjával azonos, hátlapja a Corpus 153. számú hátlapjával. — Közzétéve Egger fentidézett katalógusának IV. tábláján 16. szám alatt.

Av. Kufikus vízirányos vonal, felül patkón álló kereszt, oldalt kifelé forduló félhold és S betű, a vonal alatt ugyanaz. Rv. Pontból kiágazó két kisebb kereszt, oldalt egy-egy ponttal.

13. A Corpus X. sorozat 125. számú denár változata a Magyar Nemzeti Múzeumban. Előlapja azonos a 125. számú előlapjával, hátlapja a Corpus 132. számú hátlapjával.

Av. Középen kis kereszt, körülötte négy görög Ω-nak látszó betű, közből egy-egy pontban végződő ékkel. Rv. Kereszt, karjai közt három-három ponttal.

14. A Corpus X. sorozat 125. számú pénznek egy másik változata hasonlóképen a Magyar Nemzeti Múzeum gyűjteményében. Előlapja azonos a fentivel, hátlapja megfelel a Corpus 145 számú darab hátlapjának.

Av. Középen kis kereszt, körülötte négy görög Ω -nak látszó betű, közbül egy-egy pontban végződő ékkel. Rv. Négy keresztből és öt pontból alkotott diszitmény.

15. A Corpus X. sorozat 129. számú pénzre támaszkodó új species. Előlapja teljesen megfelel a Corpus 129. számú előlapjának, hátlapja a Corpus 141. számú hátlapjának. Sziklay Jenő és Zimmermann Lajos gyűjteményeiben.

Av. Az érem gyöngyörös széléig érő tetéztett kereszt, a négy mezőben egy-egy H betű. Rv. Három ponttal tetéztett vonal, két-két összekapcsolódó félhold között.

16. A Corpus X. sorozat 137. számú pénz előlapjával s a Corpus 136. számú hátlapjával bíró új species Sziklay Jenő úr gyűjteményében.

Av. A—O betűk, fölöttük két Ω -nak látszó betű, mely rövidítő jel is lehet, ezek felett lefelé fordított € betű, alul kereszt. Rv. Kereszt négy pont közt.

17. A Corpus X. sorozat 145. számú pénz előlapjával s a Corpus 135. számú hátlapjával bíró új species az Erdélyi Országos Múzeum érem- és régiségtárában Kolozsvárt.

Av. Az érem feléig érő nagy kereszt, mely végein kisebb keresztkékből végződik; ez utóbbiak egy-egy pontozott vonallal összekötve, a mezőkben egy-egy pont, kívül egy-egy ék. Rv. Kufikus ornamentika.

18. A Corpus X. sorozat 151. számú pénz előlapjával s a 146. szám alatti hátlapjával bíró új species a Magyar Nemzeti Múzeumban.

Av. Középen H alakú, középvonalán keresztet viselő alak, végein vízirányosan álló keresztké, felül s alul ismét kereszt 4—4 pont között. Rv. Kis kereszt sarkaiban 1—1 pont.

19. A Corpus X. sorozat 153. számú pénznek egy új válfaja Sziklay Jenő úr gyűjteményében. Előlapja egyenlő a Corpus 153. számú előlapjával, hátlapja a Corpus 157. szám alatti hátlapjával.

Av. Középen tetéztett kereszt négy kisebb kereszt és kifelé fordított félhold között. Rv. Horgony alakú jegy három ponttal.

20. Corpus XIII. sorozatában 208. szám. alatt felvett denárnak eddig ismeretlen obolusa a Magyar Nemzeti Múzeumban.

Av. Hármass félkörű keretben királyi fő szemközt, fenn három torony. Rv. Balfelé lépdelő, első ballábával hosszú keresztet tartó szarvas; előtte csillag.

21. A Corpus XIV. sorozatába felvett 244. számú denár eddig ismeretlen obolusa Sziklay Jenő úr gyűjteményében. (A Mont. 129. a. számú obolus nem ezzel, hanem a Corpus 245. szám alattival azonos.)

Av. Gyöngyörben a király neve BELT REX, középen héber (?) betűnek látszó jegy. Rv. Sárkányt leszuró angyal.

22. A Corpus XIV. sorozat 253. számú pénzének egy már a Corpus megjelenése előtt is ismert és publikált válfaja, mely mint variáns maradt ki a Corpusból. Publikálva: Rupp 179. Weszerle XVI. 7. Mont 133. szám alatt. A Corpus 253. számú pénzzel úgy előlapra, mint hátlapra azonos, kivéven, hogy a hátlapon lévő s koszorú nélküli kereszt sarkában nem négy csillag, hanem négy fejecske van. A M. Nemz. Múzeumban és több gyűjteményben.

Av. Trónon ülő király, jobbát térdén tartva, baljában keresztet kormánypálca, oldalt: REX ★ — BELT + Rv. Végein kiszélesedő kereszt, karjaiban fejcskék; körirat: MONETA REGIS P HVNGARIA + (P alul áthúzva).

23. A Corpus XV. sorozat 269. szám alatt felvett kis brakteáta karakterisztikus s eddig még nem publikált válfaja felcserélt karokkal, illetőleg a királyi alak jobbában lomb, baljában kereszt.

Av. Gyöngykörben kezdetleges művű királyi alak, jobbában lomb, baljában kereszt.

24. A Corpus XV. sorozatába tartozó s annak megjelenése óta napfényre került s publikált elefántos brakteáta. Emlékeztet a Corpus 371. szám alatti denár hátlapjára. Publikáltatott a horvát arch. társulat által kiadott „Vjesnik“-ben, IV. kötet. 1900. 151. old. 7. sor végén. Egy-egy példánya található a Magyar Nemzeti Múzeumban és a Zágrábi Nemzeti Múzeumban.

Av. Jobb felé fordult elefánt, hátán hadisátor, lecsüngő takaróval.

25. A Corpus XVI. sorozatába sorolt 309. számú obolusnak megfelelő eddig ismeretlen denár Sziklay Jenő úr gyűjteményében.

Av. Gyöngykörben két szembenéző királyi fő, felettük félhold, karika és csillag. Rv. Halmon emelkedő csillag, oldalt a királyi címerpajzs kétszer, két karikáról függve.

26. A Corpus XVII. sorozatában 317. szám alatt felvett denár trónonülő királyt feltüntető előlapjával (a Corpusban e darabnál az előlap és a hátlap a rajzon fel vannak cserélve) s a Corpus 322. hátlapjával bíró pénz a Magyar Nemzeti Múzeumban.

Av. Liliomokkal díszített trónon szemben ülő király, jobbában kereszt aranyalma, befelé hajtott baljában liliomos kormánypálca. Rv. Jobbra futó leopárd.

27. A Corpus XIX. sorozatához tartozó 386. szám alatt felvett Vencel-féle denárnak eddig ismeretlen obolusa a Magyar Nemzeti Múzeum gyűjteményében.

Av. Gyöngykörben szemközt néző koronás fő. Rv. Evet, előtte gömböcs.

E huszonhét spéciesnek együttes bemutatásával s ismertetésével tulajdonképen végére értem közleményemnek; mielőtt azonban ezt befejezném, röviden fel akarom még említeni, hogy a Corpusba fel nem vett s itt nem ismertett pénzekon kívül az érdeklődők még találkozni fognak a hazai numizmatikai irodalomban egyes darabokkal, melyek mint árpád-házi magyar pénzek szerepelnek. Ezek egyik része (Rupp. 113. 128. 129. 130. 287. 310. 320. 321. 322. Weszerle XX. 52. Schönwisner II. 55. 71. Egger III. 29. V. 14. 15. Montenuovo 121 b. 123. 202) mint nem magyar pénzek hagyattak ki a Corpus érdemes szerzője által, mások pedig (Weszerle XX. 43. 44. Széchenyi. Tab. 4. XXIV. 1. Schönwisner II. 49) mint vegyesházi pénzek utaltattak át a Corpus megjelenendő második részébe. — Montenuovo szövegében is találkozunk oly pénzleírásokkal, melyekből a Corpusban ki nem adott spéciesekre lehetne következtetnünk. Ezekre vonatkozólag dr. Brunšmid József zágrábi múzeumi igazgató úr szivességéből következőket konstatálhattam s közölhetek röviden az érdeklődőkkel:

A Mont. 1. alatt említett: „ein Unicum mit rückläufiger Unschrift auf beiden Seiten“ nem a sz. István-féle denár újabb spéciése, hanem egy zavaros feliratú utánzat s a Corpus 5—6. számai alá sorozandó, mint ezek variánsa. — A Mont. 49. alatt említett: „1. Var. ist eine Klippe“, e közlemény keretén belül bemutatott s a Corpus 76-ra támaszkodó csegely. — Mont. 121 b. nem magyar pénz, hanem bécsi fillér. — Mont. 123 egyenlő Rupp. 310. számú pénzzel, s mint nem magyar hagyatott ki a Corpusból. — Mont. 129 a. alatt felvett obolus nem a Corpus 244. számúnak obolusa, mint az a szövegből kivehető, hanem Corpus 245. (Rupp. 192. Weszerle XVI. 10). — A Mont. 138 b. alatt említett félbolusok

nem félobolusok, hanem a Corpus 247. számú obolusnak egyenlő rajzú, de valamivel kisebb lapkára vert példányai. — A Mont. 170 a. alatt felvett obolus hasonlóképen nem obulus, hanem Corpus 189. számú denárnak kisebb lapkára vert példánya. Ezen állítólagos obolusnak újabban lelt példányait dr. Brunšmid József a Vjesnik-ben, IV. kötet. 1900. 146. old. Ugarska. 1. szám alatt ismerteti s azok súlyával akarja bizonyítani, hogy nem denárok, hanem obolusok. Szerény véleményem szerint teljesen tévesen, mert ezen korszak pénzei technikai kezdetlegességüknél fogva csakis a rajz nagyságának alapulvételével oszthatók fel denárookra s obolusokra; súlyuk a lapkák egyenetlen voltánál fogva semmi esetre sem kizárólagosan döntő fontosságú.

S ezzel be is fejeztem volna igénytelen közleményemet s csupán azon kérelemmel fordulok múzeumainkhoz s gyűjtőinkhez, hogy a mennyiben oly pénzekkel bírnak vagy olyanok kerülnek majdan birtokukba, melyek sem a Corpusban, sem jelen közleményünk keretén belül ismertette nincsenek, publikálják azokat s gazdagítsák ekképen a magyar numizmatikai irodalmat.

Dr. Zimmermann Lajos.

Numizmatikai adatok a Duna völgyén át való gall-kelta összeköttetés megállapításához.

Az éremleletek tanubizonyosságait már többen fölhasználták az ókori kereskedelmi összeköttetések és útvonalak tanulmányozására. Charles Róbert¹ és Adrien Blanchet² a franciaországi és német birodalmi, illetve osztrák és magyarországi kelta pénzek alapján egy középeurópai, széles kiterjedésű kelta népszövetség fönnállására következtettek. Tényleg, ha valaki tüzetesebben foglalkozik a hazai kelta pénzekkel és e mellett ismeri a külföldi kelta vereteket is, az apró jelenségeknek egész sorozata ötlük elutasíthatatlanul a figyelmébe, melyek, mint megannyi összekötő szál, demonstrálják a nyugati kelták pénzeivel való kapcsolatot. Ilyen megfigyeléseket a legkülönbözőbb szempontokból tehetünk: a lelőhelyek, típusok, prototípusok, a technikai különlegességek, súly, szimbolumok, díszítő elemek, mellékes jegyek stb. tekintetbe vételevel, miként ezt már többször megjegyeztem kelta numizmatikával foglalkozó régibb cikkeimben.

Néhányat ezen apró megfigyeléseim közül, melyeket még senki sem használt föl további következtetésekre, kívánok itt közölni, hogy idővel, más hasonló tényekkel való egybevetésük révén, elég reális alapot nyerjünk a magyarhoni s a franciaországi kelta törzsek összeköttetésének és az ezen összeköttetést szolgáló útvonalak kimutatására.

1. Velem-Szent-Viden, Vas megyében sok és különböző kelta pénzt találtak, szerte-szórva, itt-ott. Vételek és Miske Kálmán báró úr szíves ajándékai folytán mindezek képviselve vannak a nemz. múzeumban. A nagyobb, 9—11 grammos ezüst tetradrachmon-félék (De la Tour 9862. sz.) kétségen kívül rokonságban vannak a stájer, karinthiai és krajnai (a noricum) kelta pénztípussal. Az apró pénzdarabok közt két külön-külön talált kis arany pénz

¹ Essai de rapprochement entre les monnaies celtiques du Danube et quelques monnaies anépigraphes de la Gaule cis-rhénane. Paris, 1868.

² Recherches sur les monnaies celtiques de l'Europe centrale. Paris, 1902. (Rev. Num.)

tűnik föl; olyanok, mint a simmeringi leletben talált Biatec-féle $\frac{1}{6}$ stater (Num. Zeitschrift 27. k. 1895., III. t. 11. sz.), hanem a domború lapjukon felirat nélkül. Ez a faj a mai felfogás szerint a bój nép pénzeinek körébe tartozik. E fajta érmek hazánk éjszak-nyugati részében és Ausztria szomszédos vidékein, a Duna völgyében találhatók. — A harmadik kategóriába apró ezüstpénzek tartoznak, a sugaras kagylótipushoz vagy egy eltorzított emberi fejhez hasonló verettel és kis lóval a hátlaon (De la Tour 9472—9473. sz.). Ilyen pénzeket Velem-Szent-Viden kívül még Franciaországban, Bretonnenál is találtak a földben (Muret-Chabouillet 9472. sz.). Minthogy e pénz a kelta numizmatika újabb korszakába tartozik, csakis arról lehet szó, hogy vagy Galliából hozták mihozzánk, vagy pedig, ami e pénzek stíljéből ítélve valószínűbb, innen vitték ki, a Duna völgyén át Galliába.

2. A Budapest—lágymányosi éremleletben hét darab ANSALI feliratú, a hátlaon kerek-pajzsos lovas képével, az előlaon pedig egy kelta férfi arcképével (torquissel a nyakán) díszített, denár nagyságú kelta ezüstpénz is fordult elő (Num. Közlöny I., 27. 1., 39. sz.). Ennek az éremnek az említett 7 példányon kívül eddig még csak egyetlenegy példánya ismeretes; ez a franciaországi roueni múzeumban van és állítólag ott azon a vidéken találtak. (Lambert: Essai I. 139. és VIII. t. 17. sz. és Hucher: L'art Gaulois II. 53. 1.) A mikor ezt a pénzt verték, Pannonia még szabad föld volt, de Gallia már a római hódoltság korát élte. E pénz jellege is inkább megengedi, hogy pannoniainak tekintsük, mint gallnak; tehát ezt is, úgy látszik, tőlünk vitték ki Galliába.

3. A Budapest—lágymányosi, biai, trsztennai és battai eraviszkus éremleletekből ismeretes DOMISA feliratú ezüstpénz egy példányát Franciaországban, Vendeuil-Caplyban (Picardie) találtak a földben (De la Tour és Muret-Chabouillet 10064. sz.). — Föltétlenül bizonyos, hogy tőlünk a Duna völgyén át vitték ki Galliába.

4. A kagylótipusú kelta aranypénznek, mely Magyar-, Cseh- és Bajorországban ott-honos, némely ritkább válfajai (De la Tour 8743—8744. sz.), a mai Belgiumban, Brüssel és Köln közt, a Menapii nevű gall nép egykori földjén fordulnak elő. Hogy a kagylótipust a menapiusoktól vették volna át a középeurópai kelták, — mint a hogy némely francia kutató véli, — azért nem valószínű, mert a középeurópai 7·5 grammig terjedő kagyló-tipusú aranyokkal szemben a megfelelő menapius-pénzek 4·92 és 5·92 gr. súlyúak. Egyéb-iránt ezek sokkal ritkébbak is, mint a középeurópai válfajok. (Egy Elzászban lelt példányt a strassburgi egyetem őriz.) — Bizvást föltételezhetjük tehát, hogy a kagylótipus a Duna völgyéből és Csehországból terjedt úgy kelet felé, mihozzánk, mint nyugat felé, Galliába, a Duna völgyén haladó útvonal révén.

5. Csak másodsorban tartom említendőnek, hogy a galliai morinus-népnek (a mai Flandriában) némely aranypénzei (De la Tour 8704, 8710, 8722) szakasztott ugyanazon technikára valló domború hátlaappal bírnak, mint a magyarországi cotinus (kelta) nép ezüstpénzei (Arch. Ért. XX. (1900.), 228. 1. 7. sz. és XXI. (1901.), 407. 1. 8. kép), sőt némely válfajon (De la Tour 8704. és 8717.) a hátla pi domborúságnak ugyanazon ketté-osztása figyelhető meg, mely a nógrádmegyei pilini kelta pénzeket (Arch. Ért. XXI. 1901. 408. 1. 6. kép) jellemzi. — Különben is több közös technikai különlegesség állapítható meg a gallok és a keleti kelták pénzein. Ilyenek az egyoldalú, széles ülön vert pénzek, a bizonytalan típusú hátlapok és az átmeneti jelenségek az egyoldalú veretektől a kétoldalú veretekhez. Mindez arra mutat, hogy a mi keltáink később is, a római uralom idejéig

fönntartották politikai vagy kereskedelmi összeköttetésüket népük zömével, illetve régibb hazájukban lakó törzsrokonaikkal.

6. A Metz tájékán hajdanta élt Mediomatrici nevű gall törzs némely bronzpénzei (De la Tour 8953. sz. Av. Diademos Venus-fej j. Rev. Pegasus j., alatta MEDIOMA) az eraviszkus pénzek egyik fajtájával (Num. Közlöny I., 19. I. 7. sz. és De la Tour 10078) a legszorosabb rokonságban állnak. Mindkettő egyforma nagyságú; előlapjaik a róm. köztárs. Naevia-féle (Babelon 6. sz.) denárát, hátlapjaik pedig a róm. köztárs. L. Papius-féle (Bab. 1. sz.) denárát utánozzák. Mindkettőn az illető nép neve áll a hátlapi kép alatt. Hogy e hasonlóság nem pusztán véletlenség, erre látszik mutatni az, hogy mindkettő hybrid pénz és mégis úgy elő- mint hátlapjaikhoz ugyanazt a két római érmet használták föl mint prototípust.

A fől sorolt tényekből, illetve az említett bel- és külföldi lelőhelyek földrajzi helyzetéből azt lehet következtetni, hogy főképen a Duna völgyén át, még pedig valószínűleg a Duna déli partján húzódott azon útvonal, mely a nyugati (galliai) és a keleti (pannoniai) kelták közvetlen vagy közvetett összeköttetéseit szolgálta. Hogy a nyugati és keleti kelták összeköttetésének az útja a Duna völgyén és nem, mint régebben, a Dráva és Száva völgyén át vezetett (l. Monatsblatt III. 329. s köv. II.), arra mutat a kagylótipusú pénz forgalmi területe is a mai Magyarország, Ausztria, Bajorország és Württemberg meg Franciaország és Belgium területén. Ez a területi folytonosság már maga is biztos fonalat ad kezünkbe, a fönnebbi és egyéb hasonló megfigyelések pedig egymástól függetlenül és éppen azért igen hatalmasan támogatják imént említett véleményemet.

A fönnemlített franciaországi lelőhelyek mind azon irányban fekszenek, mely tőlünk kiindulva, egyenesen csakis a Duna völgyéből és a Rajnán tovább lefelé haladva érhető el. Ami ezen különböző leletek korát illeti, egyenkint kell azokat szemügyre vennünk. A brettonei (velem-sz.-vidi) érmek a Kr. e. I. századnál nem későbbiek. Az ANSALI feliratú eraviszkus (vagy azalus?) pénzek ugyanazon század második feléből valók. A DOMISA feliratú denár az előbbivel egykorú lehet, úgyszintén a mediomatricus bronzpénz is a gall pénzverés legutolsó stádiumából való. — A kagylótipusú bój, esetleg vindelicai pénzt a Kr. e. I—III. században verték számos válfajban és sok egymást szakadatlanul követő vagy parallel kiadásban. (L. Arch. Ért. 1902. 326—328. I.) A menapiusok a hajótipusú pénzt bizonyára ugyanezen idő határain belül verték, de mai napság nincs még elég anyag és adat az időpont szorosabb meghatározására. Hogy a galliai morinusok mikor verték sajátos technikájú pénzeiket, melyek részben már az egy- és a kétoldalú veretek közti átmenet stádiumába tartoznak (l. Arch. Ért. 1901. 406—408. I.), azt nehéz meghatározni és mint-hogy közvetlen szükség most nincs is erre, a gall numizmatákra hagyom e kérdés eldöntését. A hazai Osi nevű nép hasonló hátlapú pénzei azonban a Kr. e. II. v. I. században készültek.

Mindezeket összevetve, a fönti megfigyelések és tények a pannoniai keltáknak galliai törzsrokonaikkal való folytonosan fönntartott összeköttetéseire és a Duna völgyének ezen összeköttetés útvonalaúl való használatára engednek következtetni a Kr. e. III. századtól egészen a római hódítás idejéig, vagyis körülbelül időszámításunk kezdetéig. A mennyiben az itt fől sorolt megfigyelések magukban véve nem lennének elegendők a nevezett összeköttetés tényének megállapítására. utalok egyrészt a már említett előmunkálatokra, másrészt számítok a további, ezentúl fölmerülő adatokra is.

Gohl Ödön.

A budapesti „Gemeinde beim Helm“ érmei.

Van Budapesten egy régi, már 34 év óta fennálló tarsulat, melynek tagjai, kivált kezdetben, leginkább itt megtelepült külföldi németek voltak. A tarsulat tagjai a budai „zum Helm“ (a sisakhoz) címzett étkező helyiségben — (innen a tarsulat neve is) — tartották összejöveteleiket, melyeknek célja, úgy látszik, a budapesti német ajkú külföldiek érintkezése és e társas érintkezéssel járó szórakozás volt. Estélyeket, kirándulásokat rendeztek, olykor az itteni „Eintracht“ társulattal együttesen. Sokáig német szellem lengett, német szó járta e körben, míg újabban a magyar génusz ide is benyitott és megkezdte átalakító munkáját.

Sokáig őriztem gyűjteményemben e tarsulat két érmét meghatározatlanul és csak néhány év előtt jutott tudomásomra budapesti vonatkozásuk.

Most, e folyóirat szerkesztőjének szíves fölhívására, szívesen teszem közzé érmeimet, megtoldva a nemzeti múzeum néhány olyan példányával, a melyeket, mint én előttem ismeretlen fajokat a szerkesztő úr, mint a múzeumi éremtár öre, volt szíves — másolatban — rendelkezésemre bocsájtani.

A „Gemeinde beim Helm“, mint említém, 1869-ben alakult és fennállásának 10., 20. és 25-ik évfordulóját érmek kibocsájtásával ünnepelte. Ezeken kívül zsetonjai vannak, és egy, a m. nemz. múzeum budapesti érmei közt régóta őrzött csinos, aranyozott ezüstérme, melyet 1872-ben ajánlottak föl a tarsulati elnököknek, vagyis „Oberbürgermeister“-nek. A tarsulat történetét a „Das Buch zum Helm“ című füzetben adták ki. Ezek előrebocsájtása után áttérek az érmek ismertetésére.

1. (10 éves jubileumi érem). A mezőben öt kerek medaillonban egy-egy férfi-arckép, az illetők neveivel a képek alatt: HRBEK, GRIMM, SCHLEIF, LAUFER és CERЕКVICKI. Középen: 1869. Körül, a medaillonok közeiben: SAFT GIEBT KRAFT, KRAFT WAS SCHAFT. — Hátlapján: tarajos sisak balfelé, alatta: 10 | JAHRESSTEUERZAHLUNG | 1879 | Két összekötött babérág. Fönn ívonalban: GEMEINDE BEIM HELM | Mindkét lapon sima szegély. Fülezzet érem. Átm. 79 mm . Öntvény. *a)* Sárgaréz (4 db), *b)* vas (50 db), *c)* spialter (10 db készült). A két utóbbi megvan gyűjteményemben.

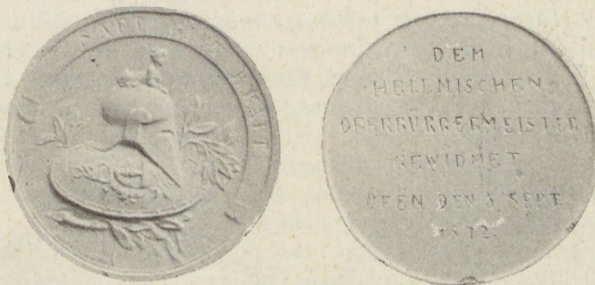
2. (20 éves jubileumi érem.) Előlapján: tarajos sisak, alatta durva mívű címer. Az osztott pajzs felső mezejében piros-kék kockás alapon (abroszon) fekvő lant; fölötte csillag. Az alsó, hasított mezőben: 1. kis épület, 2. lombos fa. — Két oldalt: GEMEINDE beim HELM. — Hátlapján: Fönn, ívonalban: SAFT GIEBT KRAFT | aztán vízszintes sorokban: 20 | JAHRESSTEUERZAHLUNG | 1869—1889 | Lenn: szalagsokkal összekötött tölgy és babérfüzér. — Fülezzet érem (öntvény). Ón. Átm. 78 mm . — M. nemz. múzeum.

3. (25 éves jubileumi érem.) Előlapján: GEMEINDE BEIM HELM körirat, a mezőben pedig: XXV | 1869 | 1894 | Két összekötött babérág. — Hátlapján: tarajos sisak balfelé, gyöngykörben. Körül: SAFT GIEBT KRAFT, KRAFT WAS SCHAFT ★ | Mindkét lapon gyöngysorszegély. — Fülezt érem. Aluminium. Átm. 51 $\frac{m}{m}$. (saját gyűjteményemben). Ebből 80 db készült.

4. Sárgaréz sör-bárca a társulati lakomáknál való használatra. Előlapján: 1 | HELLMISCHE | M. B. | Hátlapján: tarajos sisak balfelé, gyöngykörben. Körül a szegélyen: MÄSSIGKEIT SCHÜTZT VOR THORHEIT NICHT ★ Mindkét lapon gyöngysor-szegély. Sárgaréz. Átm. 20 $\frac{m}{m}$. — A m. nemz. múzeumban és saját gyűjteményemben.

5. Az elnöknek felajánlott díszérem. Gorgoneionnal díszített ovális pajzson és babérágon nyugvó nyílt görög sisak; tetején sphinx, mint sisakdísz. Fönn, legenda félkörű szalagon, homorú betűkkel: SAFT GIBT KRAFT. | Lenn: JOS. LANG F. — Hátlapján: sima mezőben bevészt felirat: DEM | HELLMISCHEN | OBERBÜRGERMEISTER | GEWIDMET. | OFEN DEN 5. SEPT. | 1872. — Fülezt érem. Aranyozott ezüst. Átm. 37 $\frac{m}{m}$. M. nemz. múzeum.

Scheller Miksa igazgató úrnak a nekem ajándékozott 3. és 4. számú érmekért és a „Buch vom Helm“ egy példányáért, Gohl Ödön múzeumi őr úrnak pedig az előttem ismeretlen 2. és 5. sz. érmek leírásáért és szíves közléseért ez úton nyilvánítom köszönetemet.

Kunváry Fülöp.

Numizmatikai ritkaságok.

III. közlemény.

II. Rudolf csegelyei Esztergom, Győr, Székesfehérvár visszavételére.

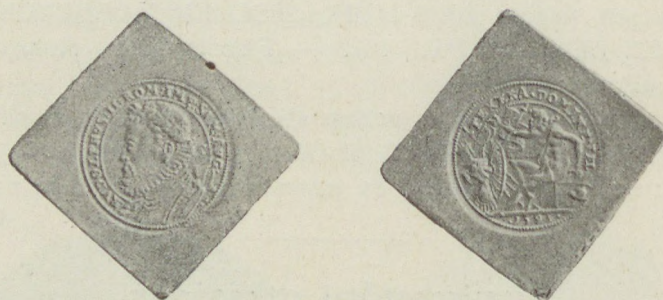
Csegelyeket, vagyis négyzet alakú, ritkábban 3, 6 vagy 8-szögletes érmeket leginkább a XVI—XVII. században vertek. Keletkezésüket különböző okoknak kell tulajdonítani. Ha a középkori négyyszögletes filléreket (árpádházi magyar is van), vagy a későbbi tallér-csegelyeket meg négyyszögletes szükségpénzeket nézzük, ezeknek bizonyára technikai könnyebbség miatt adtak szögletes alakot, mert könnyebb volt amazokat négy ollóvágással

nyírni körül, emezeket pedig a rudacsból simán levágni, mint szabályos kerek alakra szabni, mielőtt t. i. a verdékben a lapkák kiütésére szolgáló gépeket alkalmazták. — Az emlék-érmeknél más okokat is kell keresnünk. — Nálunk I. Ferdinánd erdélyi hódolati csegelye, kőszegi (1529) és Markl: 2007—2009. és 2058. sz. csegelyei után II. Mátyás (v. ö. Wesz. C. VI. 3.), II. és III. Ferdinánd koronázási csegelyei következnek, a közbeeső II. Rudolftól pedig különösen a Győr, Székesfehérvár és Esztergom visszavételére vert csegelyek nagy számát bírjuk,¹ az ugyanazon alkalomra nagyobbára Valentin Malertől készített kerek érmeken kívül.²⁻³

Mindezeknél a sarkára állított négyzetes vagy általában a négyszögletes alakot nem könnyebbség céljából választották, hanem részint az I. Ferdinánd idejéből átöröklött divatból, részint azért, hogy szembeütőbbé, feltűnőbbé tegyék ezen darabokat. Úgy veszem észre, hogy úgy I. Ferdinánd, mint II. Rudolf emlék-csegelyeinek nagyobb része a magyar királysággal áll vonatkozásban, mindazonáltal, minthogy különösen a Rudolf-féle győri, esztergomi és székesfehérvári csegelyek készítőire nézve alig vannak biztos adataink, továbbá egyrészt az azon korbeli magyar pénzekétől elütő stíljük és kivitelük, másrészt egyrészüknek német feliratait után ítélve, nem merném őket hazai gyártmányoknak tekinteni. II. Rudolf idejében Körmöczbányán Lucas Richter, Georg Tober, Joachim Elsholz, Michael Sack (Sackh), Abraham Ayszkher, Andreas Rab és Simon Richter éremvésők dolgoztak. Ezek közül Lucas Richter (1579-ig) már régebben kitűnt szép biblikus érmeivel, Sack Mihályt pedig, a kinek igen finoman vésett szép érmei ismeretesek, ügyessége elismeréseül 1601-ben főéremvésővé (Obrister Eisenschneider) léptették elő. A többi kevésbbé tűnt ki. Ezek a csegelyek semmiféle rokonságot nem árulnak el Sack Mihály ismeretes műveivel. — A győri, fehérvári, esztergomi kerek érmek nagyrészt Valentin Maler véste, az itt bemutatandó esztergomi csegely előlapján is van egy homályos mesterjegy (P. F. = talán Paulus van Vianen) s így lehetséges, hogy a többi névtelen mű is idegen földön készült, a császári udvar közvetlen megrendelésére.

A II. Rudolf alatt Esztergom (1595), Győr (1598) és Székesfehérvár (1601) visszavételére vert csegelyek közül itt csakis azokat az igen ritka fajokat adom, melyek részint egyáltalában kiadatlanok, részint a legismeretesebb „Széchenyi“ (Schoenwisner), Weszerle, Welzl és Montenuovo (Hess)-féle lajstromokban nem foglaltatnak.

I. Esztergom (1595).

1. Av. Gyöngyörben II. Rudolf babérkoszorús, páncélos mellképe b., mögötte P. F. mesterjegy. Körül 2 gyöngysor közt: RVDOLPHVS: II: ROM. IMP: SEM: AVG.

¹ Széch. 23. 1., Wesz. C. IV. 2—3, 6., F. I. 2., Mont. 661—665., 671—675., Welzl 6951, 6955, 6959—6960. Domanig: Porträt med. XVII. t. 122. sz.

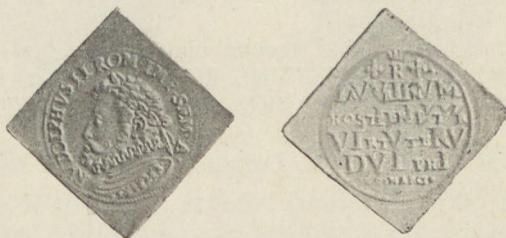
² Széch. 23. 2—4., Wesz. C. IV. 4—5., G. F. I. 1., XXV. 9., XXVIII. 3., XXXI. 1—2., Mont. 654—660., 670., 676., 677., Welzl 6952—6954., 6958., Schönw. VII. 220., 221., 227. stb.

³ Említést érdemel itt a következő ritka érem: Av. II. Rudolf koronás mellképe j., páncélban, mögötte CPC szigla, körül: RVDOLPHVS II. ROM. IMP. SEM AVG — Rev. Mint Széch. 23. t. 2. sz. — Ezüst. — Átm. 33 mm. — M. nemz. múzeum. — (C. P. C = Cum Privilegio Caesaris.)

Rev. Gyöngykörben egy meztelen, ülő férfi, előtte tropaeum és lobogó, mellette sisak. Jobbjával élénk mozdulattal előre mutat. Fönn 2 gyöngysor közt: TEXERA · DOMINE · FEC | A szelvényben: 1595.

Sarkára állított csegely. — Ezüst. — Átm. 39, illetve 29 $\frac{m}{m}$. (2 $\frac{m}{m}$. vastag). — M. nemz. múzeum. (Sokban emlékeztet Welzl 6951. sz. csegelyére, különösen ennek előlapjára.)

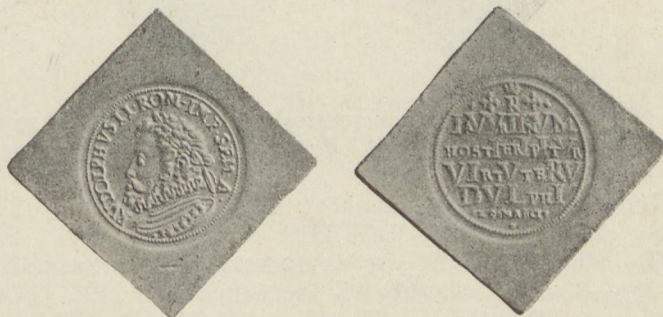
II. Győr (1598).

2. Av. Gyöngykörben II. Rudolf koszorús mellképe balfelé, páncélban. — Körül: RVDOLPHVS II · ROM · IMP · SEM · A.

Rev. Gyöngykörben kicsi korona alatt + + R + + | IAVVRINVM | HOSTIERIPITVR | VIRTUTERV | DVLPHI | * 29 * MARCI * | x |

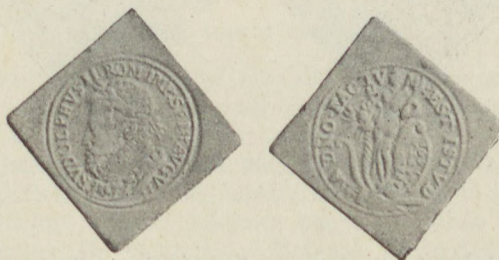
Arany. Átm. 31 és 22·5 $\frac{m}{m}$. Súlya 8·75 gr. (Sarkára állított csegely, N. múz., 480 K.)

3. Av. Gyöngykörben II. Rudolf koszorús mellképe páncélban. Körül: RVDOLPHVS II · ROM · IMP · SEM · A.

Rev. Gyöngykörben: kis korona alatt + + R + + | IAVVRINVM | HOSTIERIPITVR | VIRTUTE RV | DVLPHI | 29 * MARCI * | x |

Sarkára állított csegely (mint az előbbi, hanem nagyobb). Ezüst. Átm. 41—43, illetve 30—31 $\frac{m}{m}$. (2 $\frac{m}{m}$. vastag). Súlya 21·27 gr. M. nemz. múzeum.

4. Av. Vonalkörben II. Rudolf koszorús mellképe balfelé. Körül: RVDOLPHVS II · ROM · IMP x SEM + AVGV x x

(Domanig: Porträtmedaillen, Taf. XVII. Nr. 122. és 11. l. 122. sz. Ismeretlen éremvész műve.)

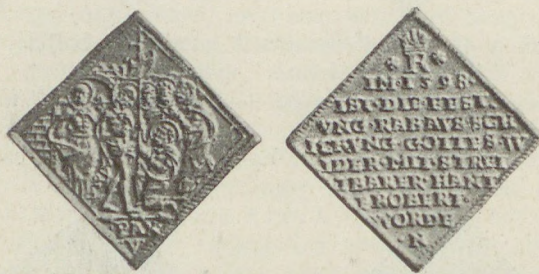
Rev. Vonalkörben: csavart oszlophoz támaszkodó, babérgallyat és íjjat tartó álló nő, oldalán barokk pajzson e felirat: ARABONA | CAPTA | 1598 | Lenn tegez és íjj. Körül: A · DÑO · FACTV M · EST · ISTVD ·

Sarkára állított csegély. Ezüst. Átm. 33—32, illetve 24 $\frac{m}{m}$. — M. nemz. múzeum.

5. Előlapja mint Weszerle C. IV. 3.¹ hátlapja (Krisztus az apostolok közt, keresztes zászlóval. Fönn a holló, lenn PAX | V |).

Hátlapján nagy német csász. házi korona alatt igen nagy R, ennek 2 oldalán · 15. — 98. | IST — DIE · | alább pedig: FESTVNG RHAB | AVS · SONDER · SCHIK | VNG · GOTTES · WIDER · | MIT · SCHTREBARER · | HAND · EROBERT · | WORDEN · DEN | · 29 · MARC | GOTT · | LOB | Gyöngyös- és vonalszegély. — Sarkára állított csegély.

Ezüst (fül nyomaival). Átm. 38 $\frac{m}{m}$. Oldalhossza 27—28 $\frac{m}{m}$. Súlya 9·32 gr. M. nemz. múzeum (Delhaes).

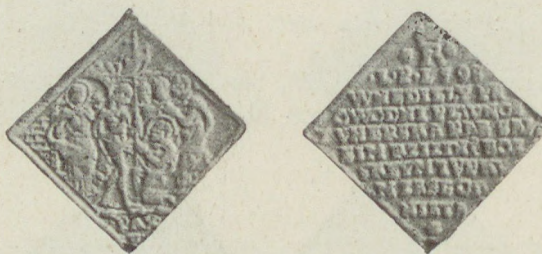

6. Előlapján: Krisztus, kezében a keresztes lobogóval, zárt ajtókon át megjelenik az apostolok körében. Előtte sz. Péter térdel. Krisztus mögött egy, előtte 3 apostol áll. — Lenn: · PAX · | · V · | Vonalkeret.

Hátlapján: Koronás R betű 2 rozetta közt, alatta: IM · 1598 · | IST · DIE · FEST · | VNG · RAB · AVS · SCH | ICKVNG · GOTTES · W | IDER · MIT · STREI | TBARER · HANT | EROBERT · | WORDE · | N | Gyöngysorszegély. — Sarkára állított csegély.

Ezüst. Átm. 35—35·5, oldalhossza 26 $\frac{m}{m}$. Súlya 9·03 gr.

M. nemz. múzeum (Delhaes). — Th. Unger 3074. [V. ö. Mont. 663, hanem az alakok nincsenek megfordítva.] — O. Helbing 1903. április 20. ár. lajstr. 12100. sz.

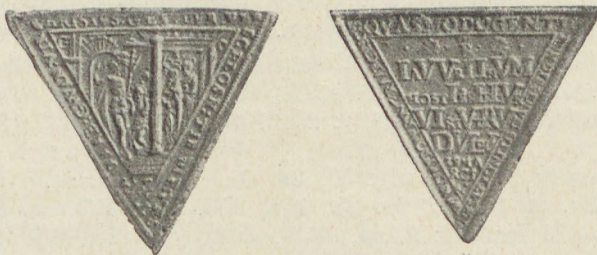
7. Előlapja mint az előbbi. — Hátlapján koronás R 2 rozetta közt. Alatta: · L · P · I 598 | WNEDILLY PR | OWODNI PEWNOS | T VHERSHA RAB SAM | EIM RZIZINI

¹ Wesz. C. IV. 3. — a) Arany. Átm. 35—36·5 $\frac{m}{m}$. Oldalhossza 36·5—37 $\frac{m}{m}$. Súlya 10·08 gr. (3 ±). M. nemz. múz. (Delhaes). — b) Ezüst. Átm. 37·5—38 $\frac{m}{m}$. Oldalhossza 36·5—38 $\frac{m}{m}$. Súlya 10·52 gr. — M. nemz. múz. (Delhaes). — Széch. 23 t. 1. — Welzl 6955. sz. — Cat. Széch. I. XLI. 4.

BOZ | SKEYM TVRKV | M ZASLOD | NIATA | rozeita. — (Cseh felirat.) — Vonalszegély.
(Alsó csúcsa letörött.) — Sarkára állított csegély.

Bronz. Átm. 33—34 $\frac{m}{m}$, oldalhossza 24·5 $\frac{m}{m}$. (Öntvény.)

M. nemz. múz. (Delhaes). — Th. Unger 3074. sz. (29 frt.)

8. Előlapján háromszögletes, lenn csúcsos mezőben, gyöngsorszegélyben az a jelet, midőn Krisztus az apostolok (5) közt zárt ajtón keresztül megjelen. A helyiség közepén oszlop. A 3 sarokban G O és T (= Gott). Körül, a szegélyen: · CHRISTVS · GET · DVR · VER · SCHLOS · N · TI · R · DIE · VES · TVN · RAAB · GWAN · VIR · Gyöngsorszegély.

Hátlapján vonalháromszögben, közepén: · ❖ · R (koronával) · ❖ · | IAWRIINVM | HOST IERIPITVR | VIRTVE RV | DVLPII | 29 MA | RCI | · · · · · Körül, a szegélyen: · QVASMODOGENTI · | INN · DIESEN · VERSLEIN · IST · ZVSEHN | WAN DIE · EROBERVNG · RAAB · GESCHIE | Vonalszegély. — Háromszögletes csegély.

a) Arany. 33 $\frac{m}{m}$, magas, oldalhossza 37—38 $\frac{m}{m}$. Súlya 10·45 gr. (M. nemz. múz) és 8·7 gr. (Mont.) — V. ö. Montenuovo 665. sz. változata, csekély különbségekkel (400 mk.).

b) Ezüst. 35 $\frac{m}{m}$, magas és 39—41 $\frac{m}{m}$, oldalhossza (2 $\frac{m}{m}$, vastag). Súlya 13·57 gr. M. nemz. múzeum. — Th. Unger 3075. sz. (106 mk.)

c) Ón. 32 $\frac{m}{m}$, magas, oldalhossza 36—37 $\frac{m}{m}$. — M. nemz. múz.

III. Székesfehérvár (1601).

9. Weszerle C. IV. 6. változata. Av. BVRG — Rev. SOLIMAN után pont.

Ezüst. Átm. 40 és 39·5 $\frac{m}{m}$, oldalhossza 39—39·5 $\frac{m}{m}$, 3 $\frac{m}{m}$, vastag. Súlya 21·50 gr. M. nemz. múz. (Delhaes).

10. Wesz. F. I. 2. változata. — Rev. ALBA után pont, roDOLPHO után rozetta.

Aranyozott ezüst. Füllel. Átm. 38 $\frac{m}{m}$, oldalhossza 28 $\frac{m}{m}$. Súlya 7·93 gr.

M. nemz. múz. (Delhaes).

Gohl Ödön.

Éreml e l e t e k.

A korongí római éreml e t.

Pár év előtt Korongon (Vas m.) Máta Józsefné földjén nagy és érdekes éreml etre bukkantak, mely csupa róm. császári pénzekből állt. Commodustól (Kr. u. 175—192) Valerianus iunior-ig (Kr. u. 268 †) 34 római császárnak, illetve családtagjaiknak ezüst-pénzei 518 éremfajjal — (denárok és Antoninianusok) — voltak képviselve ebben a leletben, melynek feldolgozása alkalmával az egyes fajokon belül is tömérdek változatot különböztethettem meg és tekintélyes számát találtam benne a Cohen egyik kiadásában sem található fajoknak és változatoknak. Most, hogy Maurice, Voetter és mások az egyes római verdék működését és kibocsájtványait teszik vizsgálat tárgyává, éppen nem fölösleges e leletlajstrom közzététele, melyben nyugati és keleti verdék gyártmányait találhatjuk föl

egymás mellett és a mely a téténytől eltekintve egyike a legnagyobb és legváltozatosabb újabb keletű róm. csász. éremleleteknek hazánkban.

Az alább következő lajstromban mindenütt Cohen első kiadásának folyószámaikat idézem, kivéve, a hol a második kiadás esetről-esetre külön meg van jegyezve. A zárójelek közt álló szám pedig az illető faj darabszámát mutatja. A Cohenben hiányzó fajokat és változatokat alább külön sorozatban közlöm.

1. *Commodus* (Kr. u. 175—192): Cohen ^I. 69. sz. (teljesen elkoptatott példány).
2. *Albinus* (Kr. u. 193—197): 26. sz.
3. *Sept. Severus* (Kr. u. 193—211): 28, 103, 107, 214, 222, 256, 264 (3), 361. sz.
- ? (4) kopottak.
4. *Julia Domna* († 217 Kr. u.): 50, 64, 71, 111, 125. sz.
5. *Caracalla* (Kr. u. 196—217): 63, 172, 255, 360, 377. sz. és 1 kopott.
6. *Plautilla* († 211 Kr. u.): 9. sz. — 7. *Geta* (Kr. u. 198—211): 111. sz.
8. *Macrinus* (Kr. u. 217—218): 52. sz.
9. *Elagabalus* (Kr. u. 218—222): 1, 17, 43, 48, 52, 55, 56 (Rev. *-gal) (3), 59, 60, 61, 62, 64, 66, 69, 73, 76 (2), 81, 91 (2), 92, 95, 97, 108, 116, 119 (2), 120, 121, 123 (2), 124, 134 (3), 137, 144, 146, 147, 150. sz.
10. *Julia Paula*: 2. sz. (3). — 11. *Julia Soemias* († Kr. u. 232): 8. sz. (3). —
12. *Julia Maesa*: 12, 13 (2), 14 (2), 17. (3) sz.
13. *Severus Alexander* (Kr. u. 222—235): 4 (3), 9, 27, 35, 40 (2), 73, 75, 79 (2), 84, 88 (3), 90 (2), 106, 119, 129, 161, 162, 163, 169, 172, 192 (3), 193, 197, 199, 211, 215. sz. — 14. *Julia Mamaea* († 235 Kr. u.): 2, 5, 8, 11 (2), 23 és 27. sz. (5).
15. *Maximinus I* (Kr. u. 235—238): 6, 28, 29 és 40. sz. — 16. *Balbinus* (Kr. u. 238): 3 és 9. sz. — 17. *Pupienus* (Kr. u. 238): 1 és 13. sz.
18. *Gordianus III* (Kr. u. 238—244): 6 (12), 9 (9), 10 (8), 15 (27), 18 (16), 19 (3), 25 (7), 29 (4), 31 (5), suppl. 7 (2), 34 (6), 36 (3), 39 (11 db. Egyiken pikkelyes páncél a háton.), 40 (27 db. Ezekből 16 db. Av. pikkelyes páncél, Rev. kerék nélkül, 11 db pedig Av. szögletesen ráncolt paludamentum, Rev. kerékkel), 44 (2), 49 (32), 53 (41), 57 (6), 59, 61, 62 (10), 64 (11), 65, 67 (8), 68 (2), 69 (14), 70 (9), 72, 75, 77, 80, 82 (2), 85 (2), 87, 89 (3), 91 (7), 92 (2), 94 (8), 100 (4), 107 (14), 109 (20), 114 (10), 117 (10), 119 (2) 121 (10), 123, 125 (15), 126 (6), 128 (5), 131, 136 (5), 137 (5), 138 (10), 140 (17), 141 (3), 143 (8), 144, 145 (11), 148 (3), 150, 151 (14), 152 (5), 155 (7), 158, 160 (10), 161 (8), 163 (9), 166 (20), Cohen ^{II}. 115 (3), 237, 242. sz. és 3 kopott.
19. *Philippus pater* (Kr. u. 244—249): 6 (6), 9 (49), 10 (8), 11 (5), 14 (26), 15 (4), 16 (3), 19, 20 (7), 21, 22 (5), 23 (4), 24 (4), 28, 34, 36 (5), 38 (9), 40, 42 (2), 44, 45 (5), 50 (9), 52 (21), 60 (6), 70 (34), 73 (10), 76, 80, 83 (3), 86 (7), 88 (4), 89 (2), 92 (8), 93 (4), 97 (14), 99, 100 (2), 102 (2 db. Rev. a mezőben, baloldalt B jegy), 103 (9), 105 (2), 106, 108, 109 (8), 110, 112 (2) és Cohen ^{II}. 102 (10), 137. sz. (2).
20. *Otacilia Severa* (Philippus neje): 3 (34), 6 (7), 7 (7), 9 (4), 18 (Rev. a mezőben baloldalt Δ jegy), 20 (10), 25. sz. (10).
21. *Philippus iun.* (Kr. u. 244—249): 6 (5), 10 (4), 12 (2), 16 (8), 30 (29), 34 (6), 36, 43 (5), 48. sz. (3). (Rev. a mezőben jobb vagy baloldalt I jegy.)
22. *Traianus Decius* (Kr. u. 249—251): 2 (9), 4 (15), 11 (14), 16, 18 (2), 24, 26 (20), 28, suppl. 2 (2), 33, 35 (5), 39 (14), 48 (11) és 51 (19), — Cohen ^{II}. 63. sz.
23. *Herennia Etruscilla*: 5 (3), 6, 7 (2), 10 (10), 12. sz. (19).
24. *Herennius Etruscus* (Kr. u. 249—251): 2 (Av. 4 pont), 3 (2), 7, 10 (3), 11, 13 (3), 15 (8) és Cohen ^{II}. 20. sz.
25. *Hostilianus* (Kr. u. 249—251): 5, 12 (3), 21 (3) és Cohen ^{II}. 52. sz. (hanem Av. lenn 3 pont. Ez a változat nincs Cohenben).
26. *Trebon. Gallus* (Kr. u. 251—254): 7. sz. [8 db. — Variantsok a köv. jegyekkel: 1. Av. és Rev. lenn 2—2 pont. 2. Av. lenn 1 pont, Rev. lenn 4 pont. 3. Av. IIV, Rev.

VII lenn (2 db)], 9 (6), 12 (9), 15 (10), 19 (Av. és Rev. lenn 1 pont), 22 (Av. lenn I, Rev. ★ a mezőben), 22 (Rev. ★ nélkül 5 db), 23 (2), 24 (7), 26 (14 db. — 6 darabon Av. és Rev. lenn IV), 28 (9 db. — Köztük jegyekkel: 1. Av. és Rev. lenn 3 pont. — 2. Av. és Rev. lenn I (3 db). — 3. Av. és Rev. 4 pont. — 4. Av. IIV, Rev. VII. — 5. Av. ? Rev. VI), 32, 33 (16 db közül Rev. 5 a mezőben ★-gal, 11 a nélkül), 36, 37 (12), 38 (2), suppl. 2 (3 db, Av. és Rev. lenn 2—2 pont), 41 (9), 42 (2), 43 (4 db. Variansok: 1. Av. lenn pont, Rev. lenn 2 pont. — 2. Av. és Rev. lenn 4—4 pont. — 3. Av. lenn VII, Rev. lenn II? — 4. Av. lenn 2 pont, Rev. AVGVG.), 45 (13 db közül Rev. csillaggal 4, a nélkül 9 db), 48 (15), 54, 57, 59 (3 db, hanem egyikén Av. SAECVLLVM áll, továbbá Av. és Rev. lenn 2—2 pont), 65 (2), 66, 67 (6 db. Variansok: 1. Av. IIV, Rev. IIV. — 2. Av. 2 pont. — 3. Rev. 1 pont. — 4. Av. 2 pont, Rev. 3 pont. — 5. Av. és Rev. 4—4 pont), 68 (4 db. Variansok: 1. Av. 3 pont. — 2. Av. és Rev. 3—3 pont. — 3. Rev. 2 pont. — 4. Av. és Rev. VII), 70 (7 db. Köztük Av. és Rev. 3 ponttal), 75. sz. és 2 elkopott darab.

27. *Volusianus* (Kr. u. 251—254): 5 (4), 9, 11, 13 (9), 15 (13 db közül Rev. 5 db csillaggal, 8 db a nélkül), 17 (7), 19, 23, 39 (8), 48 (15), 51 (4), 52 (9), 66 (Rev. lenn 2 pont), 68 (hanem Rev. SAECVLVM NOVVA), 70 (3), suppl. 8, — 79 (5 darab közül Rev. 3 db. csillaggal, 5 a nélkül), 80 (9) és Cohen^{II} 273 (5 db. — Rev. a mezőben ★), 274 (Av. és Rev. lenn 4—4 pont).

28. *Aemilianus* (Kr. u. 253—254): 2, 6 (2), 8, 11 (2), 14 (2), 16 (3), 17, 22, 26, 27 és Cohen^{II} 33. sz.

29. *Valerianus pater* (Kr. u. 254—260): 7, 17 (17), 19 (4), 21 (6), 22, 32, 34, 38 (2), 40 (35), 45 (15), 47, 48 (5), 50 (2), 51, 55 (6), suppl. 5, — 64 (3), 75, 80 (4), 83 (12), 86, 90, 92 (8), 95 (3), 96 (2), 99, 104 (2), 105 (2), 107 (3), 111, 114 (9), 118, 119 (2), 121, 124 (5), 125 (5), 126 (2), 127 (15), 133 (19), 135, 136, 137 (26), a 137. szám variansa (Rev. VICTORIA AVGG), 140 (23), 141, 142 (4), 148 (2), 149, 154, 155, 156 (13), 159, 163 (2), 165 (4), 168 (2), 169 (4), 170 és 171. sz. — Cohen^{II} 17, 174 (2), 231 és 253. sz. — Kopottak (6).

30. *Mariniana*: 5. sz. (5).

31. *Gallienus* I (Kr. u. 254—268): 37, 53, 86, 88 (16), 94 (2), 124 (3), 161, 178, 185 (3), 187, 188 (4), 189, suppl. 23, — 209 (11), 237, 329 (4), 332 (2), 396 (10), 397, 400 (4), 419 (4), suppl. 46, — 422, 427 (2), 428 (4), 468 (3), 476 (10), 485, 506 (12), 507 (2), 509 (7), 511 (2), 533 (8), 534 (2), 562 (7), 615 (2), 618 (5), 620 (3), 636 (4), 670 (10), 673 (2), 676 (17), 677 (7), 680 (2), 683 (2), 686, 687 (4) és Cohen^{II} 314, 363, 714, 1055 és 1272. sz. (2).

32. *Salonina*: 24, 45 (2), 46 (51), 56 (21), 58, 65, 66 (2), 67, 78, suppl. 4 (27).

33. *Saloninus* (Kr. u. 253—259): 18 (5), 19 (14), 20, 31 (3), 32 (5), 43 (2), 55 (2).

34. *Valerianus iun.* († Kr. u. 268): 5. sz. (3).

35. *Gallienus restitutiói*: a) Traianus 552. sz., — b) Antoninus Pius 988. sz., — c) Severus Alexander 463. sz.

Cohen I. és II. kiadásában föl nem található (új) fajok, illetve változatok a korongi leletből.

Sept. Severus:

1. L. SEPT. SEV. P—ER(E?)T AUG. IMP. I. Koszorús mellkép j.
R.: FORTR — DEVC. Fortuna áll b., kezeiben pálma-ág és bőségszarv. (V. ö. C.^{II} 168. sz.

2. (L SEPT SEV PERT?) AVG IMP III (?) Koszorús mellkép j. (Talán Coh.^{II} 663. sz. előlapja.)

R.: TRPV IMP III COS II PP. Sisakos fejű férfi (talán Virtus), ülve j., jobb kezét előre nyújtja, bal kezével dárdára támaszkodik.

Elagabalus:

3. IMP. CAES. M AVR ANTONINVS AVG. Sugárkoronás mellkép j. páncéllal és paludamentummal.

R.: TEMPORVM FELICITAS. Álló Felicitas b., kezeiben caduceus és bőségszarv. (Coh.^I 136, Coh.^{II} 280. hátlapja.)

Sev. Alexander:

4. Cohen ^{II} 512. sz., hanem R. a pálcát nem támasztja a golyóra és Providentia fején sugárkorona van (Providentia aug.).

5. Av.: Coh.^I 203. sz. R.: Coh.^I 206. sz. (Victoria aug.)

Gordianus Pius:

6. Coh.^I 39, hanem a mellkép hátán pikkelyes páncél. R.: kerék nélkül.

7. Coh.^I 40, hanem részint paludamentumos mellképpel, R.: kerék nélkül (16 db), részint pikkelyes páncél a mellképen R.: kerékkel (11 db).

Traianus Decius:

8. Coh.^I 51. sz., hanem az előlap alján egy pont.¹ (R.: Victoria aug.)

Herennius Etruscus:

9. Coh.^{II} 2. sz. hanem az előlap alján 4 pont. (R.: Aequitas aug.)

10. Q HER ETR MES DECIVS NOB C. Sugárkoronás mellkép j. páncéllal és paludamentummal. (Coh.^{II} 8. sz.)

R.: MARS PROPVG. Sisakos Mars jobbfelé menve, pajzsával és lándzsával (Ugyanazon kép MAR PROP felirattal: Coh.^{II} 7. sz.)

Hostilianus:

11. Av.: Coh.^{II} 52, hanem lenn VII.

R.: Coh.^{II} 43. (Pudicitia aug.) jegy nélkül.

12. Coh.^{II} 52. sz., hanem az előlap alján 3 pont egy vonalban.

Trebonianus Gallus:

13. Coh.^I 7. sz., hanem az előlap alján egy pont.

14. Ugyanazon érem, hanem mindkét lap alján két-két pont.

15. Ugyanazon érem, hanem mindkét lap alján négy-négy pont.

16. Ugyanazon érem, hanem az előlap alján IIV, a hátlap alján VII jegy (2 db).

17. IMP C VIB GALLVS PF AVG. Sugárkoronás mellkép j., páncéllal.

R.) CONCORD AVGG. Concordia széken ülve b., kezeiben patera és kettős bőségszarv.

18. Coh.^I 19. sz., hanem az előlap alján I, a hátlap alján pedig egy pont (R. Felicitas publ.).

19. Coh.^I 26. sz., hanem mindkét lap alján IV (R.: Juno Martialis) (14 db).

20. Coh.^I 28. sz., hanem mindkét lap alján I (3 db).

21. Ugyanazon érem, hanem mindkét lap alján 3-3 pont egy vonalban.

22. Ugyanazon érem, hanem az előlap alján IIV, a hátlap alján VII.

23. Ugyanazon érem, hanem az előlap alján homályos jegy, a hátlap alján pedig VI.

24. Coh.^I suppl. 2., hanem mindkét lap alján 2-2 pont. (R.: Marti pacifero).

25. Coh.^I 43. sz., hanem az előlap alján egy pont, a hátlap alján két pont. (Rev.: Pax augus.)

26. Ugyanazon érem, hanem az előlap alján VII, a hátlap alján II (?) jegy.

27. Ugyanazon érem, hanem az előlap alján két pont, a hátlapon pedig PAX AVGVG — (Így!) — felirat.

28. Coh.^{II} 111. sz., hanem mindkét lap alján 2-2 pont. (R.: SAECVLLVM NOVVM — Így!)

¹ Az elő- vagy hátlapok alján előforduló 1-4 pont, úgyszintén az I, IV, VI, VII vagy IIV számjegyek a pénzverőház egyes műhelyeinek (officina) jegyei. A hol két különböző officina jegye van ugyanazon pénzen, az egyik bélyeget nyilván a másik officinából vették kölcsön.

29. Coh.^I 67. sz., hanem mindkét lap alján IIV jegy. (R.: Uberitas aug.)
30. Ugyanazon érem, hanem a hátlap alján egy pont.
31. Coh.^I 68. sz., hanem az előlap alján 3 pont egy vonalban (R.: Victoria aug.).
32. Ugyanazon érem, hanem mindkét lap alján 3—3 pont egy vonalban.
33. Ugyanazon érem, hanem mindkét lap alján VII jegy.
34. Coh.^I 70. sz., hanem mindkét lap alján 3—3 pont egy vonalban. (R.: Victoria augg.)
Volusianus:
35. IMP CAE C VIB VOLVSIANO AVG. Sugárkoronás mellkép j., páncéllal.
R.: LAETITIA AVG N. Álló Laetitia b., kezeiben koszorú és horgony. (Ez a hátlap Gordianus P.-nál és Philippus pater Coh.^{II} 82. sz. pénzén fordult elő.)
36. Coh.^{II} 78. sz., hanem mindkét lap alján 4—4 pont egy vonalban (R.: Pax augus).
37. Coh.^I 66. sz. (Coh.^{II} 113. sz.), hanem csak a hátlap alján van két pont. (Rev.: Romae aeternae aug.)
38. IMP C V AF GAL. VEND VOLVSSIANVS (így!) AVG. Sugárkoronás mellkép j. paludamentummal. Lenn: IV (V. ö. Coh.^I suppl. 5.)
R.: ROMAE AETERNAE AVG. Pajzson ülő Roma b., kezeiben Victoria és dárda. Lenn IV.
39. Coh.^I 68. sz., hanem a hátlapon SAECVLVM NOVVA.
40. Coh.^I 73. sz., hanem az előlapon VOLVSSIANUS áll és mindkét lap alján IV. (Előlapja ugyanaz, mint a jelen sorozat 37. sz. érméé. R. Uberitas aug.)
41. Coh.^{II} 125. sz., hanem minden jegy nélkül. (Rev. Uberitas aug.)
42. Coh.^{II} 127. sz., hanem mindkét lap alján IV. (R. Victoria aug.) Előlapja tehát ugyanolyan, mint az előbbié s a 38. és 40. sz.-é.
Valerianus pater:
43. Előlapja mint Coh.^I 64. sz.
R.: IOVI CONSERVATORI (mint Coh.^I 64. sz., hanem lenn piciny emberi alak áll). V. ö. Coh.^{II} 98. sz. — Prototipusa Aemilianus: Coh.^I 10. sz.
44. IMP VALERIANVS PF AVG. Sugárkoronás mellkép j., paludamentummal és páncéllal.
R.: Coh.^I 31. sz. *Saloninusnál!* (Pietas augg.) tehát hybrid érem.
45. IMP VALERIANVS PF AVG. Sugárkoronás mellkép j., paludamentummal.
R.: Coh.^I 7 és Coh.^{II} 11. sz. *Valerianus iuniornál!* (Vict. augg.) Hybrid érem.
46. Coh.^I 137. sz., hanem R.: a felirat ez: VICTORIA AVGG. — (Így!)
47. IMP C P LIC VALERIANVS P F AVG. Sugárkoronás mellkép j., paludamentummal.
R.: VIRTVS AVGG. Sisakos Virtus áll b., kezeiben lándzsa és pajzs (3 db).
Gallienus:
48. IMP C P LIC GALLIENVS P F AVG. Sugárkoronás mellkép j. páncéllal. GARMANICVS (így!) MAXIMVS TER. Tropaeum, melynek tövében 2 oldalt 2 hátra-kötött kezű germán fogoly ül. (V. ö. Coh.^I 186 és Coh.^{II} 307. sz.-ot.)
49. IMP C P LIC GALLIENVS P F AVG. Sugárkoronás mellkép j. páncéllal.
R.: IOVI CONSERVA (mint a Coh.^I 209. sz. hátlapja).
50. IMP C P LIC GALLIENVS AVG. Sugárkoronás mellkép j. páncéllal.
LAETITIA AVGG. Álló Laetitia b., kezeiben koszorú és horgony. (V. ö. Coh.^{II} 437. sz. Ez azonban babérkoszorús fejfel!)
51. IMP C P LIC GALLIENVS P F AVG. Sugárkoronás mellkép páncéllal.
R.: VICTORIA GERMAN. Álló Victoria b., kezeiben koszorú és pálma, előtte hátra-kötött kezű germán fogoly guggol. (V. ö. Coh.^{II} 454. sz., de ezen „Germanica“).

G—n.

Irodalom.¹

1. **A magyar gazdaságtörténelmi szemlének** dr. Kováts Ferenc által szerkesztett 1902. évi IX. évfolyamában Kemény Lajos *a kassai pénzverőház* történetét állítja össze az ottani levéltárban őrzött okmányokból. Szerinte talán már az árpádházi királyok idejében, vagy legalább Róbert Károly alatt keletkezett ez a verde. A legelső pozitív és közvetlen adat 1394-ből való. II. Lajos alatt szünetelt a kassai pénzverő és csak 1521-ben lépett újra működésbe. Újabb szünet János király idejében, 1536—1552. Ferdinánd 1580-ban kezd Kassán ismét pénzt veretni. 1627-ben újabb szünet állt be s csak 1696-ból van ismét adatunk további működéséről. Az adatok csak 1700-ig szólnak. — A névszerint említett *kassai bélyeg- vagy példametszők* ezek: 1440-ben: Daniel eysengräber, 1526-ban: Jakob eysenschneider, 1700 táján: Herzog András eysensenckher in Leutschau. Mint a kassai verde és kamara grófjai, ezek említetnek: 1395-ben Comes Monetarum Marcus de Nüremberga, 1430-ban: Petrus Reyhel de Mahalfalva comes urburarum et cusionis monetae. 1462—63-ban: Nehezeger (Negzygleer? Newzyger) János comes cusionis monetarum novarum camerae Carsoviensis. 1524-ben: Kozymor Bertalan és Nádasdi György a verde praefectusai.

2. **A Turóc-Szt-mártoni tót múzeumegylet** rendkívül dús és sokoldalú múzeuma egy egész szobára való éremgyűjtemény birtokában van, melyet az egylettel szoros viszonyban álló felvidéki közönség: a nép s az intelligentia, köztük a papság is, erősen gyarapít adományaival. Az éremtár katalógusát 1899-ben kezdte kiadni az egylet tót nyelven, mely körülmény, sajnos, a hazai éremgyűjtők legnagyobb részének lehetetlenné fogja tenni e könyv használatát. Tudományos munkákat már nemzetközi céljuknál fogva sem tanácsos véka alá rejtetni, kivált a legközelebbi környezetben. Legalább kivonatát kellene adni magyarul vagy valamely világnyelven. (A füzet címe: Katalog numismatickej sbierky darovanej Musealnejslovenskej spoldenosti Ferdinandom Šándorfim, Usporiadal Dr. Ján Petrikovich. — Turčiansky Sv. Martin. 1899. 8°.) E füzetben 1457 tételben vannak leírva az érme és papírpénzek, köztük 486 tétel nagyrészt Habsburg-házi magyar pénz és emlékérem, aztán osztrák és vegyes külföldi pénzek, kevés római pénz, személyi emlékérmek. A címlap és évszám nélküli folytatás 1894 éremtételt foglal magában, köztük 429 magyar és erdélyi pénzt. A 17. lapon kezdődik a II. sorozat, folytatólagos sorszámokkal (430-tól) Rákóczi pénzeivel. Az 527. számmal folytatólag, külön cím nélkül, osztrák pénzek következnek, közéjük kevert magyar darabokkal, majd pedig a nagyobbára magyar emlékérmek, pénzek, bányapénzek és duplumok. A 45. lappal új fejezet kezdődik, magyar és osztrák pénzekkel stb. A legújabban megjelent 3-ik pótfüzet magyar pénzeket sorol föl sz. István-tól mai napig 358 tétel alatt. Örömmel vesszük tudomásul e szép gyűjtemény lajstromának megjelenését!

3. **Monatsblatt.** A f. é. januári számban Ippen T. az antik Skodra (Skutari Albániában) pénzeihez szolgáltat pótlékokat, Hohlfeld Viktor pedig a francia köztársasági naptár és a Gergely-féle naptár összehasonlító táblázatát közli Töply F. könyve alapján. E szerint

¹ Sajnálattal említjük, miszerint ezen rovatba tartozó anyagunk annyira felgyűlt, hogy nagy részét a következő füzetekbe kellett utalnunk. Első sorban az aktuális dolgokat s a folyóiratokat veszem tekintetbe, a többire később is visszatérhetünk.

a köztársasági időszámítás II. éve (1. Vindémiaire) 1793. szept. 22-én, a III. év 1794. szept. 22-én, a IV. év 1793. szept. 23-án, azontúl pedig az V—VII. év szept. 22-én, a VIII—XI. és a XIII. és XIV. év szept. 23-án, a XII. év pedig szept. 24-én kezdődött a Gergely-féle naptár szerint. Minden év végén kiegészítő napok szerepelnek, még pedig a III., VII. és XI. év végén 6, a többi év végén 5—5 ilyen ünnepi nap. Ezekre azért volt szükség, hogy a 360 napra tervezett év a természetes évvel lépést tarthasson. Pénzeken a köztárs. időszámítás legkorábbi dátuma 1793. okt. 5.-nek felel meg. Az 1793. év l'an 5 de la liberté a főnnebbi évszámítás 1. évében, esetleg 1793. jan. 1. és okt. 5. közt verettek. — A februári számban Kenner Frigyes I. Ferdinánd emlékérméiről és számoló-bárcáiról tartott előadásának kivonata jelent meg. A sok érdekes adatot tartalmazó közleményt a t. olvasók figyelmébe ajánlva, itt csak a tiroli Hall-ban öntött óriási ezüst emlékérmekről emlékezem meg, melyek egyikét (83·5 kilogramm ezüst!) I. Miksa, a másikat (81 kilogramm ezüst!) neje tiszteletére készítették 1550—1551-ben. Előzőleg már V. Károly császárra koronáztatása alkalmával Bolognában 1530-ban ajánltak föl neki egy 37 kilogr. ezüstérmét, V. Károly fiának Fülöp spanyol királynak pedig 1548-ban egy 85 kilogrammos ezüstérmét nyujtottak át Bozenben. Rudolf és Ernő főhercegeknek végül 1563-ban, ugyancsak Bozenben két, 23·8 és 20·9 kilogrammos ezüstérmét nyujtottak át, hódolatul és emlékül. Ezen érem-óriások egyike sem érte meg a mi korunkat; a mikor szükség volt rá, beolvasztották és pénzt vertek belőlük, hadi költségre. A számoló bárcákról s az uralkodóház tagjainak éremgyűjtéséről több érdekes adatot közöl e cikk. Egyebek közt említi, hogy már 1524 óta minden leletből rész illette meg az uralkodót, a ki egyszersmind a kiválogatás előjogát is élvezte. — I. Ferdinánd nemcsak maga gyűjtött (róm. köztárs. és csász. és bizanci) érmekeket, hanem nővére, II. Lajos királyunk özvegye, Mária is, kinek Ferdinánd két ládikával küldött régiségeket és érmekeket Brüsszelbe, németalföldi kormányzósági székhelyére. — Ugyanezen számban ismerteti Ernst főbányatanácsos a Numizmatikai Közlönyt, illetve az 1902. évi füzet tartalmát.

4. A **Numismatisches Literaturblatt** (szerk. M. Bahrfeldt, az ismert nevű érmész, Hallében). Kis havi folyóirat, kizárólag szakirodalmi, kevés kivétellel csak a címekre szorítkozó ismertetésekre. Egy évfolyam ára másfél márka. A 131—132. szám nem hozott semmi magyar érdekű közleményt.

5. **Berliner Münzblätter** (szerk. Emil Bahrfeldt) 13—14. sz. Minket leginkább érdeklő cikke az Alexanderhof-i ezüstitörmelék (Hacksilber)-lelet, melyben Samanida, bizanci és II. Ethelred-féle angol ezüstpénzek fordultak elő egyebeken kívül, tehát ugyanazon éremfajok, a melyek a magyar honfoglaláskorbeli leleteket kísérik. Sőt ugyancsak a Kr. u. X. századból való felsőolaszországi pénzek is vannak az említett leletben, csak hogy nem Berengár-félék, a melyek viszont a mi honfoglaláskorabeli leleteink egy részét datálják.

6. **Numismatische Mittheilungen** (Nürnberg) 71. sz. E lap közli, hogy f. é. január 17-én a müncheni numizm. társulatban Bassermann-Jordan E. dr. az ismeretes prágai Juden-Medailen (vagy Judenpfennige)-ről tartott előadást. A prágai zsidóról szóló hagyományt, a kit ezen érmek készítése miatt lefejeztek volna, bizonyítékok hiányában mesének tartja. — Minket ez a közlemény nem felekezeti vonatkozásainál fogva érdekel, hanem mert a Judenpfennige közt vannak magyar vonatkozásúak is, így a sz. Erzsébet képével, meg egyebek is.

7. *Mittheilungen d. Klubs d. Münz- u. Medaillenfreunde in Wien.* 153. szám. — A bécsi Klub nevében szívélyesen üdvözlí a m. num. társulatot és a Num. Közlönyt. — Fogadjuk és hasonlóval viszonzzuk a barátságos üdvözlétet.

8. *Internationales Adressbuch* der Antiquitäten-, Gemälde-, Kunst- und Münzen-Sammler u. Händler, nebst Museen, Vereinen, öffentl. u. privat. Bibliotheken. — Ily címen jelent meg ez év február havában Richard Seelig berlini kiadónál. egy 284 lapnyi címlajstromot tartalmazó kötet, melyből minket legközelebből a numizmatikai rész érdekel. Mindenkinék, a ki csere, társulás, fölvilágosítások, irodalom stb. iránt érdeklődik e szakmában, érdekes lesz e könyv, melyben a 217—227. lapokon találhatók a magyarországi gyűjtők és gyűjtemények címei, a városok betűrendes sorrendjében. A néven, lakáscímen stb. kívül sok helyt a gyűjtési ág részletesen is körül van írva és jelezve van a gyűjtemény darabszáma is. A kiadó Magyarországra nézve több forrásból merítette adatait s ennél fogva itt-ott ismétlődések és helyesírási vagy szedési hibák, meg helylyel-közzel egykét téves információ nyoma is került ugyan a könyvbe, a mi azonban alig alterálja a könyvnek általános jóságát és hasznavehetőségét. Gyűjtők, a kiknek sok elcserélni való duplumuk van és kereskedők, a kiknek megélhetési föltételeik közé tartozik egy dús cím-tár, nem fogják nélkülözhetni ezt a könyvet, mely Gneccchi Guidá-ját és Forrer R. cím-tárát szorította ki a könyvpiacról a lomtárba. Az összes európai államokra s az összes világrészekre kiterjed e könyv. Ára 15 márka. Lásd a hirdetések rovatában is!

G—N.

K ü l ö n f é l é k.

1. *Szirmai Antal* (Tony Szirmai), Párisban élő hazánkfiát alig pár éve, hogy ismeri a budapesti közönség, mióta az 1900—1901. évi téli tárlaton két médáliával részt vett és azóta minden téli tárlatunkon állít ki érmekeket és plaketteket. Szirmai az orsz. iparművészeti iskolában Mátrai tanítványa volt, innen Münchenbe ment Eberléhez, majd Rómába Kopf tanárhoz, végül Párisba Barriashoz, a kinek vezetése alatt kiképeztetését befejezte. Mintegy 3—4 év óta egészen a medaillisztikára adta magát. Az első 10 hónap alatt 19 plakettet teremtett. Az 1900. évi párisi kiállítás idejében Miklós Ödön, Lukács Béla, Návay Aladár arcképes plakettein és a magyar pavillon kétféle emlémplakettjén kívül, melyek egyikét a magyar kormány megbízásából készítette, a szerb, perzsa, norvég, svéd, török, bolgár, román, spanyol és portugál kiállítási pavillonok emlémplakettjeit készítette el az illető kormányok, részben pedig a nagykövetségek vagy kormánybiztosságok megbízásából. Nikita montenegrói fejedelem 40 éves uralk. ünnepére is mintázott egy igen finom kis plakettet. Az idei téli tárlaton a fiatal spanyol s az öreg dán király, Van-Eersel ezredes, neje és leánya, Salih Munir bey és saját arcképes plaketteit és érmeit állította ki. Ezeknek egy része a mintázás finom lágysága, az arcképek közvetlensége vagy a kompozíció gondossága révén

sokkal ismertebb nevű mesterek műveivel is fölveheti a versenyt. 1902-ben résztvett a nemz. múzeum százéves ünnepére kiírt plakett-pályázatban és a bizottság 500 koronával jutalmazta pályatervét. Legújabb műve az az itt először bemutatott kis plakett, melyet a román kormány megbízásából készített a magyar és a román királyok 1902. augusztus 3—4-ikén Ischlben végbement találkozására. A román királyt ezúttal már másodszor mintázta Szirmai, először 3 év előtt mutatta be egy nagy kerek plaketten Károly király karakterisztikus arcképét. — Az ischli plakett méretei: 42×60 mm. A két uralkodó mellképei a szelvényből szétágazó babérlomb fölött foglalnak helyet, a szelvényben e fölirat: ISCHL | III. IV. VIII. | MCMII | két oldalt pedig CAROL · I · REX · és FRANC · IOS · IMP · REX · felirat áll. — Saját arcképét egy 53 mm átm. ezüstérmén adja, mesterjegy nélkül, TONY · A · SZIRMAI MEDAILLEUR felirattal.

Örömmel konstatáljuk itt egyszersmind a magyar művész által külföldön elért sikereket; a tavalyi (párisi) Salon Mention honorable-ját s azon kitüntetéseket, melyekben uralkodók és kormányok részesítették. Ilyenek legújabbban a spanyol kath. Izabella-rend középkeresztje, továbbá a svéd Vasa-rend s a görög Megváltó-rend lovagkeresztjei, a török Medsidje-rend 4. osztálya, a szerb szent Száva-rend lovagkeresztje s a perzsa nap- és oroszánrend 3. osztályú jelvénye. Reméljük, hogy művészi tevékenységét jövőben fokozott arányban fogja hazai események megörökítésére is fordítani.

3. **Franciaországban** törvényjavaslatot készítettek nikel váltópénz veretésére. E szerint f. évben 16 millió darab 25 centime értékű tiszta nikel váltópénz bocsáttatnék közre. (Átm. 24 mm., súlya 6 gr. Pereme sima.)

4. **Németországban** mult év végén végleg kivonták a forgalomból az ezüst 20 filléreseket, melyeket 20 év előtt kezdtek veretni.

5. **Az északamerikai egyesült államokban** a 2 év múlva St.-Louisban tartandó kiállításra negyedmillió darab egydolláros aranypénzt veretnek, Jefferson és Mac Kinley arcképeivel. Remélik, hogy háromszoros áron adhatják el ezen érmeiket, a kiállítási vállalat hasznára.

6. A **Klub der Münz- u. Medaillenfreunde in Wien** külön gyászjelentést tett közzé, melyben alapítója és tiszteletbeli tagja, Nentwich József, a Mittheilungen des Klubs d. M. u. M.-Freunde in Wien szerkesztőjének f. é. február 4-én való elhunytáról értesít. Őszinte sajnálatunkat nyilvánítjuk a numizmatika e régi derék és ernyedetlen művelőjének elvesztése fölött.

7. **A legújabb numizmatikai társulatok.** Berlinben legújabbán új társulat alakult „Verein deutscher Münzensammler zu Berlin” címen. Stuttgartban Ulrik herceg védnöksége alatt alakult egy numizm. társulat, Bernben pedig a numizmatika, heraldika és szfragisztika művelésére jött létre egy egyesület. Milanóban „Circolo Numismatico Milanese” címen alakult egy kör, melynek közlönyét, a Bollettino di Numismatica-t Serafino Ricci, a milanói éremtár őre szerkeszti. Szívélyesen üdvözljük az új társulatokat! *Budai Antal.*

Érem- és könyvvásár.

1. **Fejér József** (Budapest, IV., Ferenc József-rakpart 2.), bizonyára külföldi vevőire való tekintetből, német lajstromot bocsájtott közzé eladó pénzeiről és érmeiről. — Közelebbről érdeklő darabok: Kelta tetradrachmon, tömérdek róm. köztársasági denár, kevés róm. császári pénz. — Aranypénz: Báthori Zs., Bethlen G., Apafi, M. Terézia — Magyarok: Róbert Károly, I. Lajos, Zsigmond, I. Mátyás, II. Ulászló, VI. Károly. — Ezüstpénz: Batthyány K. — Sok lengyel. Magyar pénzek: Árpád- és vegyesháziai. Habsburg-háziai. — Erdély. — Vegyes rézpénz. — Papírpénz (Eger 1849, 10 kros. Komárom 1848, 10 kros). Kossuth-pénz. — Emlékérmek: Zenta 1691. Wesz. X. 2. I. Lipót magy. kor., I. Ferenc József: Bolgár hódolat, 1867. Zichy Jenő székesfehérv. kiáll. # stb.

2. **Dr. Jakob Hirsch** (München, Arcisstr. 17) f. é. május hóban tartandó éremárverésének katalógusa, mely maga is szép és értékes numizm. kiadvány, 15 fénynyomatú táblával megjelent. Ára 10 márka; táblák nélkül kívánatra küldetik. Árverésre itt több gyűjtemény kerül együttesen.

I. Stutz dr. gyűjteménye. Német birod. sorozata szép. Említendő: Tirol Ferd. Károly főhg. 5 #, anyja Medici Claudia gyámsága alatt. — II. Ulászló magyar 10 # 1506. — Osztrák pénzverésre jogosult urak pénzei. — Scharff A. bécsi medaillőr műveinek páratlanul teljes sorozata, köztük mintákról öntött plakettek is. — Görög és római érmek. — Numizm. könyvtár.

II. Egy délitáliei orvos gyűjteménye. Graecia magna, Sicilia, Görögország, Kisázsia érmei, köztük rhegiumi tetradrachmon, Catana: Kimon-féle 100 litrás #, Eukleides-féle tetradr. mesterjeggyel!!! Kyzikus, Pharnaces-féle és Lampsacus # stater.

III. Róm. köztárs. érmek R. mérnök gyűjt.-ből (részben a Borghesi gyűjt.-ből).

3. **Otto Helbing** (München) Catalog eines berühmten alten Münzen- u. Medaillen-Cabinet's III. Abth. Münzen u. Medaillen alt- u. neufürstl. Häuser. 9 képtáblával. Árverés ápril 20. — Immár 3-ik részét árverezik e névvel nem nevezett, de szakemberektől jól ismert gyűjteménynek, mely értékben, gazdagságban ritkítja párját. A szép erdélyi sorozaton kívül (11220—81. sz.) sok magyar vonatkozású emlékérem, köztük számos ritka darab érdekli első sorban közönségünket. Nagyrészüket a magyarországi török háborúban résztvevő német fejedelmi egyénekre vonatkozik. E gyűjtemény árverési lajstromait (I—III) melegen ajánljuk gyűjtőink figyelmébe.

4. **Sally Rosenberg** (Frankfurt a/M. Schillerstr. 18). A) IX. Verzeichniss verkauf. Münzen u. Medaillen. 1903. Magyar vonatk. darabok: I. Lipót: Sz.-Gothárdi győzelem 1664. — Mohácsi diadal: „Durch Gottes Hand“ etc. — Zentai diadal. — VI. Károly: Pétervárad győzelem 1716. — M. Terézia: Budai egyetem. — 210—248. sz. magyar pénzek (sok arany és tallér) I. Mátyástól I. Ferdinándig. — L. még 480—481. sz. a hírhedt Finis Germaniae-érem 1870. — Erdély: János Zsigmond, Bocskay, Báthori G., Bethlen G., II. Rákóczy Gy., Apafi, VI. Károly és M. Terézia aranyai és tallérai, csegelyei.

Numizmatikai könyvek: Grote: Münzstudien 9 k. (100 mk.). — Dompierre de Chaupié: Les médailles et plaquettes modernes (35 mk.). — Dannenberg: Deutsche Münzen d. sächs. u. fränk. Kaiserzeit (30 mk.). — Márai: Vollst. Thalercabinet, 3 k. stb. (65 mk.). — Welzl (közép- és újkor, 2 k. — 50 mk.). — Roger Marx: Die franz. Medailleure unserer Zeit (22 mk.).

B) Auctions-Katalog a f. é. április 15-iki árveréshez. Vegyes pénzek és emlékérmek, lövészet érmek és újabb tallérfélék. 605 tétel.

5. **C. G. Thieme**: Numismatischer Verkehr (1—2. sz. 1903) (Dresden, A. Augustusstrasse 4). Magyar és erdélyi érem úgyszólván semmi. — Aelius: Pannonia (3'25 és 5 mk.).

6. **Emil Fischer.** Verkaufl. Münzen und Medaillen. X. (1903.) Kelta arany és ezüst-pénzek, görög pénzek, róm. aesgrave, róm. köztárs. és csász. meg bizanci pénzek. — A német birodalmi és osztrák sorozatban!!! elszórva találhatók föl a XVII—XIX. század-beli magyar emlékérmek. Vannak magyar és erdélyi pénzek is.

7. **Zschiesche und Köder:** Verzeichniss Nr. 94 (Február 1903). Magyar pénzt vagy érmet csak elvétele lehet benne találni. Gazdag a német érem-sorozat. Vannak antik érmei is; tűrhető árú dyrrhachiumi, coreyrai, athenaei stb. görög pénzek, róm. consularisok és császáriak. — A numizmatikai könyvek fejezetében sok érdekes és megszerezni érdemes munka van felsorolva. Így: 6657. sz. Dannenberg, 6684. sz. Halke num. kézikönyvei (4, illetve 8 mk.). Grote: Münzstudien 9 k. 120 mk. Madai: Thaler-cabinet (folyt. nélkül) 3 k. 40 mk. Schlickeysen: Erkl. d. Abkürzungen auf Münzen. 1. kiadás. 13.5 mk. Schulthess—Rechberg: Thaler-cabinet 3 k. 85 mk. Weizl 2 k. (árakkal) 80 mk.

8. **Carl Friedrich Gebert** (Nürnberg): Verzeichniss v. Gold-, Silber- und Denkmünzen etc. (Árverés 1903. febr. 2.) Csak 300 éremtétel és 106 tétel num. könyv. — Nincs köztük magyar vonatkozású.

9. **H. S. Rosenberg** (Hannover, Georgstr. 12): Verzeichniss verkauf. M. u. M. — 1903. Nr. 11. — Van benne 4167 éremtétel és 38 tétel num. könyv. Érmek: 91—120. sz. magyar pénzek; többnyire arany és tallér. Zsigmond, I. Mátyás, I. Ferdinánd, I. Miksa, II. Rudolf, I. Lipót, VI. Károly, II. Ferenc és I. Ferenc József (1867) aranyai, stb. Basta, Korányi, Liszt F., K. Scheuchstuel, végül hadi érmek és rendjelek — Num. könyvek, köztük Széchenyi-atlas (Tabulae num.) 25 mk.

10. **Joseph Baer u. Co.** Frankfurt a/M., Hochstrasse 6. (Könyvárjegyzék!) Numismatik. II. Mittelalter und Neuzeit. Lagercatalog 472 (1321 tétel). Num. folyóiratok egész sorozata. — 50. sz. Appel: Repertorium (68 mk.). — 131. sz. Bolzenthall: Skizzen z. Kunstgesch. d. modernen Medaillenarbeit (36 mk.) (Legjobb, bár régi medail-lisztikai ált. kézikönyv.) — 235. sz. Cubasch: Die Münzen unter d. Regierung Kaiser Franz Joseph's I. (5 mk.)! — 324. sz. C. Ernst: Bergwerksmünzen (10 mk.). — 607. sz. Lelewel: Numismatique du moyen age, atlaszszal (48 mk.). — 676. sz. Mellen: Series regum Hungariae... (6 mk.). — 754. sz. Neumann: Kupfermünzen (150 mk.). — 796. sz. Peez & Raudnitz: Gesch. d. Maria Theresia-Thalers (3 mk.). — 998. sz. Széchenyi: atlaszszal (48 mk.). — 999. sz. Ugyanaz, csak az atlasz (25 mk.). — 1155. sz. Egger árjegyzékei I., 2. és 4—10. sz. (12 mk.) stb. stb. Ajánljuk t. olvasóink-nak, hogy Baer numizm. könyvárjegyzékeit maguknak megküldessék! (— Ingyen adja —).

11. **Dr. Eugen Merzbacher Nachf.** (München, Maximiliansplatz 4 és Promenadeplatz 17). Lieferung II. d. Lagercataloges. Gelegenheitsmünzen (1903. febr.). 2215—3141 tétel. Magyar pénzek: II. Ulászló emlékérmé II. Lajos koronázására. — II. Ferd. koron. 1 $\frac{1}{4}$ tallérja. — III. Ferd. koron. tallérja. Rev. 10 címer. [Nem Hans Gebhard, hanem Hans Guess készítette Körmöcbányán. (50 mk.)] — Erdélyi pénzek: Ján. Zsigmond tábori tallér 1562. — Szebeni dupla szükségaltallér. — Brassói szükségaltallér 1612, Rev. a város címere, stb. tallérok. — Továbbá I. Frigyes szász alkhimista-tallérja 1687. — Mansfeld-tallérok (Sz. György). — Cattaró szükségaltallér 1813.

12. **J. Schulman** (Amsterdam, Keizersgracht 448) 41. sz. árjegyzékében németalföldi pénzeket ajánl. Ugyanott került árverésre f. é. február 16-án Bruyn de Neve Moll éremgyűjteménye, melynek első felét szeptemb. 23-án árverezték. E gyűjtemény főképen I. Napoleon s az első francia köztársaság érmeit és orvosokra és egészségügyre vonatkozó emlékérmeket foglal magában.

13. **J. Schulman** (Amsterdam) ápril 14-én árverezi a Bergsöe-féle gyűjtemény 1. részét: az ázsiai, afrikai és ausztráliai pénzeket. A catalogus ára 2 hollandi forint, 9 képtáblával. Bélyeges ezüsttrudacsok, kéz-, madár-, kulcs-, kapa-alakú khinai bronzpénz,

sziámi üveg- és porcellánpénzek, patkó-alakú tamlung-ok, koreai tikalok, sok becses pénz-történeti anyag és sok numizmatikai specialitás kerül itt vásárra. A katalogus is megéri az árát.

14. **J. M. Heberle** (Köln, Breitestrasse 125) a M. Classen-féle gyűjteményt, XVI—XVIII. századi vegyes pénzeket és medáliákat (köztük habsburgkori magyar pénzeket is), f. é. márc. 30-án árverezte. Katalogusához 1 képtábla van csatolva.

T á r s u l a t i é l e t.

Kivonat a Magyar Numizmatikai Társulat választmányának 1903. január 10-én este $1\frac{1}{2}$ órakor az Akadémiában megtartott ülésén felvett jegyzőkönyvből.

Elnök: Sziklay Jenő; jegyző: dr. Zimmermann Lajos. Jelen voltak ezeken kívül: dr. Finály Gábor, Kilényi Hugó, Kunváry Fülöp, dr. Pákozdy Károly, vál. tagok. Kimentette magát: Gohl Ödön.

Titkár jelenti, hogy az első összejeövetel megtartatott. Ezentúl minden hó utolsó csütörtökjén tartatik meg. — Múzeumok és könyvtárak orsz. főfelügyelője levélileg ígérte meg támogatását. — Titkár adományokat jelent be. — A választmány elhatározza, hogy oly esetekben, midőn a társulat tagjai számára kedvezményes áron szerez érmekeket v. műveket, vagy pedig kedvezményképen eszközöl ki számukra érmekeket s műveket, ezek közvetítéséért 10%-ot szed. Ezen így befolyt összeg, mint gyűjtemény és könyvtáralap kezelendő. — Pénztáros jelentést tesz a pénztár állásáról, melynek eredményeképp kitűnik, hogy az alapító tagok által befizetett alapítványok teljes összegükben megvannak. — Az alapító tagok be nem fizetett alapítványaik után 1902. évre kötelesek 5% kamatot fizetni. Tiszteletpéldányok engedélyezése s rokon irányú közlönyökkel való csereviszony létrehozatala a szerkesztő hatáskörébe utaltatik, ki utólag köteles jelentést tenni a választmányának. — A közlöny előbbi évfolyamait a társulati tagok 6 koronás kedvezményes áron kapják. — A hirdetések díja tekintetében a titkár szabad kezét nyer. — A társulat tagjaiul felvételtek:

Alapító tagok:

Királydaróci Daróczy Zoltán, földbirtokos, Pusztá-Alsó-Biritó, u. p. Paks.
Báró Vay Béla, v. b. t. t., főispán, Alsó-Zsolca.

Rendes tagokul.

Alsófehérmegyei történelmi, régészeti és természettudományi egyesület. Gyulafehérvár.

Áldor Gyula, gyógyszerész, Budapest, V., Váci-körút 74.

Forray József Sándor, az osztr.-magy. bank-tisztviselője. Máramarossziget.

Fraknói Vilmos, arbei vál. püspök, a múzeumok és könyvtárak orsz. főfelügyelője.

Budapest, VIII., Magyar Nemzeti Múzeum.

Györik Márton, lyceumi tanár. Pozsony.

Győri sz.-Ben.-r. főgimnázium múzeuma.

Herzfelder Ernő, sörfőzdetulajdonos. Wiener-Neudorf (Alsó-Ausztria).

Horváth A. János, tan.-képző-int. tanár. Léva.

Katona Béla, Bécs. IV., Favoriten-Str. 15.

Kornfeld Zsigmond, főrendiházi tag. Budapest, V., Nádor-u. 12.

Mály János, joghallgató. Budapest, I., Disztér 2. Múzeumi tót társaság, Túrócszentmárton.

Pozsonyi ág. ev. hitv. lyceum. Dr. Schimkó-féle éremgyűjteménye.

Récsey Viktor dr., főkönyvtáros. Pannonhalma.

K. m. f. Dr. Zimmermann Lajos s. k., titkár. Hitelesítjük: Dr. Pákozdy Károly s. k., Kunváry Fülöp s. k.

Kivonat a Magyar Numizmatikai Társulat választmányának 1903. február hó 10-én este $\frac{1}{2}$ 7 órákor az Akadémiában megtartott ülésén felvett jegyzőkönyvből.

Elnök: Sziklai Jenő; jegyző: dr. Zimmermann Lajos. Jelen voltak ezeken kívül: dr. Finály Gábor, Kilényi Hugó, Kunváry Fülöp, dr. Pákozdy Károly választmányi tagok. Kimentették magukat: Dr. Despinits Péter és Gohl Ödön.

Titkár beérkezett adományokat jelent be a választmánynak. Titkár és Gálócsy Zoltán r. tag indítványa alapján elhatározza a választmány újabb felhívás kibocsátását. — Gálócsy Zoltán r. tag indítványa, mely vándorkönyvtár megteremtését célozza, elhalasztatik azon időre, midőn a társulat nagyobb könyvtárnak lesz tulajdonosa. — Szerkesztő tiszteletpéldányok szétküldésére vonatkozólag terjeszt be jelentést. — Pénztáros jelentést tesz a pénztár állásáról. A gyűjtemény és könyvtár alapnak nemcsak kamata, hanem teljes összege is felhasználható választmányi határozat alapján. — Alapszabálymódosítás tárgyalatván megbízott a titkár, hogy a kapott utasítások értelmében fogalmazza meg az új alapszabályokat. A társulat rendes tagjaiul felvették:

Esztergom főegyházmegyei könyvtár.
Dr. Éber Lászlóné. Budapest, IV., Ferenc József-rakpart 12.
Érseki papnevelő intézet, Esztergom.
Friedmann Izidor, régiségkereskedő, Budapest, IV., Károly-u. 4.
Hidvéghi Sándor, közs. tanító, Gicz-Hathalom.
Jankovich-Bésán Elemérné, Therezovacz-Suhopolje (Szlavonia).
Kecskemét th. város tanácsa.
Kováts Ferenc dr. jogakad. előadó. Pozsony.
Kürti Gyula, hivatalnok. Rózsashegy.
Lázár János, földbirtokos. Szász-Máthé.

Magyaróssy Gyula, hivatalnok. Kolozsvár.
Munkácsi állami főgimnázium.
Neumann Károly dr., min. osztálytanácsos. Budapest, VI., Nagy-János-u. 7.
Pallós Albert, polg. leányisk. igazgató. Kolozsvár.
Pesti Ferenc, ker. előljáró. Budapest, X., Orczy-út 23.
Szabó Leó, igazgató. Budapest, V., Sas-u. 10.
Schweninger Jakob, segédlelkész. Zombolya.
Tolnavármegyei múzeum. Szegzárd.
Ungvári kir. kath. főgimnázium.

K. m. f. Dr. Zimmermann Lajos s. k., titkár. Hitelesítjük: Dr. Pákozdy Károly s. k., Kilényi Hugó s. k.

Kivonat a Magyar Numizmatikai Társulat választmányának 1903. márcz. hó 10-én este $\frac{1}{2}$ 7 órákor az Akadémiában megtartott ülésén felvett jegyzőkönyvből.

Elnök: dr. Réthy László; jegyző: dr. Zimmermann Lajos. Jelen vannak ezeken kívül: Gohl Ödön, Kilényi Hugó, Kunváry Fülöp, dr. Pákozdy Károly és Sziklay Jenő vál. tagok.

Titkár beérkezett adományokat jelent a választmánynak. — A választmány köszönetet szavaz Pokorny László r. tagnak a taggyűjtés terén kifejtett nagyfokú buzgóságáért. — Szerkesztő jelenti, hogy Györík Márton r. tagl meghívta a társulatot Pozsonyba. — Pénztáros jelentést tesz a társulat vagyoni állásáról. — A társulat rendes évi közgyűlése v. 25 v. 29-én tartatik meg. — A titkár által előterjesztett újabb alapszabálytervezet hosszas megvitatás után elfogadtatik s a közgyűlés elé terjesztendő. — Pokorny László r. tag 2 indítványa mint nem időszerű s jelenlegi viszonyok között nem célhoz vezető, elvetetik. A társulat rendes tagjai sorába felvették:

Alapi Gyula, megyei levéltáros. Komárom.
Bathó Lajos, megyei aljegyző. Komárom.
Csallány Gábor, műszaki tisztv. múzeumi sz. Szentes.
Eszék szab. kir. város múzeuma.
Komárom városi és vármegyei múzeum-egyesület,

Konkoly Thege Balázs dr., ügyvéd. Komárom.
Milch Ármin, kereskedő. Komárom.
Munkácsy József, vaskereskedő. Grác.
Nagy Zoltán, államvasuti hivatalnok. Nagysurány.
Schüssler Albert, kegyesr. tanár. Tata.
Steinitz Sándor, banktisztviselő. Sarajevó.

Szarvasi ág. hitv. ev. főgimnázium.

Várnay Ernő ifj., ügyvédjelölt. Temesvár.

Tomik Bernardin, kapucinusr. áldozár. Tata.

Zenta-községi főgimnázium.

K. m. f. Dr. Zimmermann Lajos s. k., titkár. Hitelesítjük: Gohl Ödön s. k., Dr. Pákozdy Károly s. k.

A társulat könyvtára és gyűjteménye gyarapításához újabban a következő adományokkal járultak:

Daróczy Zoltán alapító tag (P.-Alsó-Biritó) 17 ezüst és 6 réz érmet.

Hahló Gyula rendes tag (Berlin): Boutkowski-Glinka: Petit Mionnet de poche. 1889. Kittelmann E.: Beschreibung der neuesten deutschen Thaler. 1897.

Perini Quintilio úr (Rovereto) Le Monete di Verona. 1902. című művét és 14 különlenyomatot.

Puky József rendes tag (Kiskunfélegyháza) 2 ezüst érmet.

Sziklay Jenő vál. tag Monatsblatt der Num. Ges. in Wien. V. Band (1900—1902.)

Midőn ezen adományokat köszönettel nyugtázzuk, azon kéréssel fordulunk társulatunk igen t. tagjaihoz, hogy könyvtárunkat és éremgyűjteményünket adományaikkal gyarapítani és fejleszteni szivesek legyenek.

Hahló Gyula (Julius Hahló. Berlin, W. Friedrichstrasse 160) Boutkowski-Glinka: Petit Mionnet de poche. 1889. című két kötetes művét (6 márka) és E. Kittelmann: Beschreibung der neuesten deutschen Thaler. 1897. című művet (3 márka) 10% engedménnyel engedi át társulatunk tagjainak.

A társulat társas összejöveleteit július és augusztus hónapok kivételével minden hónap utolsó csütörtökjén este 7 órakor tartja meg az István főherceg szálló (V., Akadémia-u. 1.) különhelyiségében. — Tisztelt tagjaink erről külön értesítőt nem nyernek, hanem ezúton kéretnek fel minél nagyobb számban való részvételre.

A Közlöny legutóbbi füzetéhez kérdőívet melléeltünk azon kéréssel, hogy t. tagtársaink azt kitöltve visszaküldjék a társulati Titkár címére. E kérelmünk célja az volt, hogy a szerkesztőség és a társulat tájékozást nyerjen a hazai éremgyűjtés különböző irányzatairól és alkalomadtán ehhez képest irányítsa esetleg a tagok előnyére szolgáló intézkedéseit. Másrészt a szerkesztő, mint már említé, úgy a régi, mint a mostani hazai gyűjtők, illetve gyűjtemények ismertetését is célba vette: ennek eszközölhetéséhez szintén szükség volt a kérdőívre. Kérjük tehát t. tagtársainkat, hogy a kérdőívet, miután rovatait kitöltötték, saját érdekükben is, levélben beküldeni sziveskedjenek!

Kérjük társulatunk igen t. tagjait, hogy saját érdekükben pontosan tudassák lakhelyváltozásaikat a titkári hivatallal.

Kivonat a Magyar Numizmatikai Társulat választmányának 1903. március hó 26-án este a Tud. Akadémiában tartott rendes ülésén felvett jegyzőkönyvből.

Elnök: Sziklay Jenő; jegyző: dr. Zimmermann Lajos. Jelen voltak ezeken kívül: dr. Finály Gábor, Gohl Ödön, Kilényi Hugó, Kunváry Fülöp, dr. Pákozdy Károly vál. tagok.

Titkár jelenti, hogy a közgyűlés meghívóit szabályszerű időben szétküldötte. — Az 1901—2. évi pénztári kimutatás tárgyalására f. hó 29-én d. e. 1/2 10 órakor újabb vál. ülés hivandó össze. — A jövő évi költségelőirányzat elfogadtatik. — Az alapszabályok értelmében a választmány 1/3 része kisorsolandó lévén, szabályszerűleg kisorsoltatnak: Kilényi Hugó, Kunváry Fülöp, dr. Finály Gábor és Szabó Ferenc. — Tiszteletbeli tagok ajánlásától a vál. ez idén eltekint. — A társulat rendes tagjai sorába felvételtek:

Biharmegyei és nagyváradi régészeti és történelmi egyesület, Nagyvárad.

Martinovich Róbert dr., máv. segédfogalmazó. Arad.

Fogel Ágoston, kereskedő. Eger.

Ruisz Gyula, kir. jószágfelügyelő. Bábolnapusztá (Komárom m.).

Halász Gábor, ügyvédjelölt. Budapest, VIII.,

Rökk Szilárd-u. 10.

Schneck Alfréd dr., orvos. Bpest, V., Sas-u. 23.

Szirmai Antal, szobrász-érmész. Páris, XVII. Tiszafüredi múzeum és könyvtár-egylet.
112. boulevard Malesherbes. Tiszafüred.

K. m. f. Dr. Zimmermann Lajos s. k., jegyző h. Hitelesítjük: Kilényi Hugó s. k.,
Kunváry Fülöp s. k.

Kivonat a Magyar Numizmatikai Társulat választmányának 1903. március hó 29-én d. e. a Tud. Akadémiában tartott rendkívüli ülésén felvett jegyzőkönyvből.

Elnök: Sziklay Jenő; jegyző: dr. Zimmermann Lajos. Jelen voltak ezeken kívül: dr. Despinits Péter, dr. Finály Gábor, Gohl Ödön, Kilényi Hugó, Kunváry Fülöp vál. tagok.

Titkár jelenti, hogy a társulati gyűjtemény dr. Pákozdy Károly adományával gyarapodott. — Pénztáros beterjeszti az 1901/02. évekről szóló mérlegszámlát, melyet a választmány elfogad s a közgyűlés elé terjeszteni határoz. — A társulat rendes tagjai sorába felvették: Pazár Zoltán, rajztanár-jelölt. Budapest, VIII., Horánszky-u. 7. — Székely nemzeti múzeum. Sepsi-Szent-György.

K. m. f. Dr. Zimmermann Lajos s. k., jegyző h. — Hitelesítjük: Gohl Ödön s. k.,
Kunváry Fülöp s. k.

Kivonat a Magyar Numizmatikai Társulat 1903. március hó 29-én d. e. 10 órakor a Tud. Akad. I. em. tanácstermében tartott rendes közgyűlésének jegyzőkönyvéből.

Elnök: Sziklay Jenő; jegyző: dr. Zimmermann Lajos. — Jelen vannak: Áldor Gyula, dr. Despinits Péter, Éber Lászlóné, Fejér József, dr. Finály Gábor, Gohl Ödön, Gundel Károly, Halász Gábor, Kilényi Hugó, Kunváry Fülöp, Majláth Béla, Pfinn József, Schlesinger József, Szemlér Mihály, Sziklay Jenő, Varga Béla, Vas Lipót, dr. Zimmermann Lajos rendes tagok és a Bács-Bodrogh vármegyei tört. társ. képviselőjében Latinovits Géza orsz. képviselő. — Kimentették magukat: dr. Szivák Imre, dr. Réthy László, Babics József, Györik Márton és dr. Pákozdy Károly.

Elnök konstatálja a határozatképességet és megnyitja a közgyűlést. Jegyzői tisztre felkéri a titkárt, a jegyzőkönyv hitelesítésére Pfinn József és Vas Lipót rendes tagokat.

1. Elnök megnyitó beszédjében örömeinek ad kifejezést, hogy noha társulatunk tulajdonképeni működése alig egy félévre terjed ki, a kitűzött célnak már eddig is elég eredményesen feleltünk meg. — Létesült a társulati közlöny, megvan a társulati könyvtár és gyűjtemény alapja, s a társulati élet az összejövetelekben lelte középpontját. — Megemlékezik Gohl Ödön, a társulati közlöny szerkesztőjének kiváló érdemeiről és dr. Zimmermann Lajos, a társulat titkárának buzgólkodásáról. — A jövő működés irányát vázolja, ezek közt főfeladatként emeli ki a Corp. Num. Hung. anyagának összegyűjtését s rendezését s közös munkára hívja fel tagtársainkat.

2. Titkár jelentésében a társulat alapításának történetét, 1901/02. évi működését vázolja. — A társulat alapításának eszméjét 1901. május 7-én tartott előértekezleten vetették fel. — Ideiglenes alakuló közgyűlését 1901. május 14-én tartotta, midőn a társulat 13 taggal megalakult. A végleges alakuló közgyűlés 1902. évi június 15-én lőn megtartva s az elnök ezen a lefolyt év működésének, a taggyűjtés eredményéről számolván be, 103 tagról, ezek közt 8 alapító tagról tett jelentést. — 1902. június 21-én volt az első választmányi ülés. A társulat választmánya azóta összesen 8 ülést tartott, melyen a társulat adminisztrációja intéztetett. Jelentést tesz a társulat könyvtárának állásáról (47 mű és füzet, 8 folyóirat és évkönyv, összesen 55 db). A társulat gyűjteménye áll 94 ezüst, 153 réz és bronz, 42 ón, nikel és egyéb összetételű éremből, összesen 289 db). Ezt nagyrészt tagjaink bőkezűségének köszönhetjük, de van kilátás nagyobb szaporulatra is. — A társulati élet ma az összejövetelekben összpontosul, fel vannak véve azonban a programmba az előadások és társulati kirándulások (Aquincum, Pozsony). — A társulatnak ma 183

tagja van, ezek közt 10 alapító, 173 rendes. — A rendes tagok közül fővárosi 52, vidéki (és külföldi) 121. — A nem fővárosiak következőkép oszlanak meg: Magyarország 101, Ausztria 12, Bosznia 1, Németország 6, Franciaország 1. — Más szempontot véve alapul a 183 tag közül magánegyen 156, törvényhatóság 1, múzeum és könyvtár 10, egyesület 9, tanintézet 7. A társulat jövője a tagok buzgó együttműködésében rejlik.

3. A Numizmatikai Közlöny szerkesztője a társulat eddigi tudományos működését ismerteti. A num. folyóiratnak a hazai szakirodalomra gyakorolt serkentő hatása már most is érezhető. Új erők nagy száma tünedezik föl s a régi szakírók is mindinkább tömörülnek a lap körül. Ismerteti a Num. Közlöny keletkezésének részleteit s e folyóirat terjedelmét, irodalmi ökonomiáját, irányelveit és programját. A szerkesztő más irányban is felelt meg tud. feladatoknak, a mennyiben számos vidéki múzeum és gyűjtőnek hozzá beküldött érmeit és éremleleteit meghatározta. A jövő tél folyamán a társulat tud. numizmatikai előadásokat is kíván tartani. Az előadni kívánó tagtársakat kérjük, hogy már szept. közepéig tudassák ebbeli szándékukat és programjukat a szerkesztővel.

A közgyűlés köszönetet szavaz Gohl Ödön úrnak a Numizmatikai Közlöny szerkesztése körül kifejtett elvülhetetlen érdemeiért.

4. Pénztáros előterjeszti az 1901/02. évi mérlegszámlát.

<i>Bevétel:</i>		<i>Kiadás:</i>	
Gyűjtés eredménye 1901-ben	57 K — fill.	Iroda, nyomtatvány stb.	262 K 08 fill.
Alapító tagok befizetései	849 » 50 »	Közlöny kiadásai	10 » — »
Rendes tagok befizetései	835 » 34 »	Egyenleg	1561 » 92 »
Letétek folyószámla kamata	16 » 16 »		
Közlöny bevételei	76 » — »	összesen:	1834 K — fill.
összesen:	1834 K — fill.		

Felállította *Kunváry Fülöp* s. k.,
pénztáros.

Társulati vagyon 1903. jan. 1-én 1561 K 92 fill.

A fenti számla a könyvek és okmányok alapján általunk megvizsgáltatván, rendben találtatott. — Kelt Budapest, 1903. március 28-án.

Kilényi Hugó s. k.,
ellenőr.

Majláth Béla s. k.,
számvizsgáló.

Fejér József s. k.,
számvizsgáló.

Pénztáros jelenti, hogy ezt a mérlegszámlát még terheli a közlöny 1902. évi folyamának előállítási költsége 596 kor. 19 fillér, mely összeg azonban csak 1903-ban lett folyóvá s fizettetett ki. — Jelentést tesz a pénztár mai állásáról, melyből kitűnik, hogy az alapító tagok által befizetett 1450 kor. alapítvány teljes épségében megvan, noha az alapszabályok ezek első felének felhasználására jogosította fel a választmányt. — Gyűjtemény és könyvtáralap 18 K 50 fill., a társulat folyó kiadásaira rendelkezésre áll 708 K 59 fill., összes vagyon tehát ma 2177 K 09 fill.

5. Számvizsgálók jelentése után a közgyűlés megadja az 1901/02. évekre vonatkozólag a felmentvényt.

6. Pénztáros előterjeszti az 1903. évi költségelőirányzatot.

<i>Bevétel:</i>		<i>Kiadás:</i>	
Tagsági díjakból	1266 K.	Társulati közlöny	1100 K.
Alapítványok kamataiból	80 »	Iroda	256 »
Társulati közlöny bevételei	210 »	Gyűjtemény és könyvtár	100 »
összesen:	1556 K.	Előre nem látott kiadások	100 »
		összesen:	1556 K.

A közgyűlés a költségelőirányzatot elfogadja.

7. Elnök jelenti, hogy indítvány nem érkezett be.

8. A közgyűlés következő pontja alapszabálymódosítás lévén, elnök konstatálja e tárgyban a közgyűlés határozatképtelenségét. — A közgyűlés ennek tudomásulvételével úgy határoz, hogy e tárgyban rendkívüli közgyűlés hívandó össze, mely az alapszabályok értelmében minden körülmények közt határozatképes lesz.

9. Tisztikar, választmány és számvizsgálók választása. Az elnöknek mandátuma lejárván, elnök átadja az elnöki széket Kilényi Hugó rendes tagnak. A választás eredménye következő volt. Elnök: dr. Réthy László; alelnök: Sziklay Jenő. A szabályszerűen kisorsolt négy választmányi tag (dr. Finály Gábor, Kilényi Hugó, Kunváry Fülöp, Szabó Ferenc) helyébe megválasztatnak: dr. Finály Gábor, Kilényi Hugó, Kunváry Fülöp, Varga Béla. — Számvizsgálók: Fejér József és Majláth Béla.

Sziklay Jenő alelnök megköszöni maga és megválasztott társai nevében a beléjük helyezett bizalmat.

10. Elnök jelenti, hogy a választmány az idén nem él tiszteletbeli tag ajánlási jogával.

11. Vas Lipót rendes tag indítványára a közgyűlés köszönetet szavaz Nuber Károly, dr. Pákozdy Károly, Szemlér Mihály, Sziklay Jenő és dr. Zimmermann Lajos rendes tagoknak, mint a kik a társulat alapításánál közreműködtek.

12. Elnök a közgyűlést bezárja.

K. m. f. Sziklay Jenő s. k., elnök. Dr. Zimmermann Lajos s. k., jegyző. — Hitelesítjük: Pfinn József s. k., Vas Lipót s. k.,

Auszug des Inhalts.

(Für unsere Mitglieder im Auslande.)

Dr. Ludwig Zimmermann publizirt eine Anzahl ungarischer Münzen aus der Arpadenperiode, welche im ersten Hefte des Corpus Nummorum Hungariae des L. Réthy nicht enthalten sind. Den grössten Theil dieser, meistens in der Zwischenzeit aufgetauchter Species besitzt das Ungarische Nationalmuseum, einige das Croatische Landesmuseum in Zágráb, andere sind im Privatbesitze des Herrn Sziklay u. anderer. Der Artikel beschränkt sich auf die Beschreibungen; eine Tafel ist beigegeben.

Edmund Gohl legt einige numismatische Angaben vor, welche schätzbares Material liefern zur Feststellung einer steten Verbindung der pannonischen Kelten mit den ihnen verwandten mittel- und nordgallischen Stämmen. Der Weg dieser Verbindung führte durch das Donauthal. Das Vorkommen mehrerer pannonischen Keltenmünzen in Frankreich, z. B.: De la Tour 9472—73 und der DOMISA- u. ANSALI-MÜNZEN, ferner die Typenidentität (Av. u. Rev.) der spätgallischen Mediomatrikermünzen (De la Tour 10078) mit den pannonischen Eraviskermünzen (Num. Közlöny I. S. 19. Nr. 7.), die Übernahme des Muschel-(Schiffs-)Typus durch die Menapier, die geogr. Continuität des Muschel-Typus von Pannonien bis zum Rhein, endlich die innige technische Verwandtschaft der Münzen der gallischen Morini (De la Tour 8704, 8710, 8717, 8722) mit jenen der ungarländischen Cotini und (eventuel) der Osi (Arch. Ért. 1900. S. 228. Nr. 7 u. 1901. S. 401. Nr. 8 u. S. 408. Nr. 6), sind sämmtlich solche Indicien, welche, zusammengefasst mit den Vorarbeiten Anderer (so des Ch. Robert und A. Blanchet und anderer, noch nicht publizirten Wahrnehmungen des Verfassers), geeignet sind die kommerzielle, oder auch eventuel die stammverwandtschaftliche, fortwährende Verbindung der nach Osten gesiedelten Keltenstämmen mit ihren westlichen Brüdern im III—I. Jahrhundert v. Chr., bis zur Zeit der röm. Oberherrschaft festzustellen.

Philipp Kunváry beschreibt die Medaillen einer von deutschen Ausländern im Jahre 1869 in Budapest gegründeten Gesellschaft, der „Gemeinde beim Helm“. Die „Gemeinde“

finden sich zusammen beim Helm-Wirt in Buda (Ofen) und ihr einziges Ziel war die gesellschaftliche Berührung der Mitglieder. Medaillen wurden ausgegeben zum 10-, 20- und 25-jährigen Jubiläum und eine zu Ehren des „Oberbürgermeisters“ der Gemeinde im Jahre 1872. Bier-Jetons gibt es auch. Einige dieser besitzt der Verfasser, andere, so die seltenen Medaillen des 20-jährigen Jubiläums und die Ehrenmedaile, sind nur im ung. Nationalmuseum zu finden.

Raritäten: Edmund Gohl publiziert eine stattliche Reihe von seltenen Gold- und Silberklippen Rudolph's II; die grösstentheils unedirt sind (höchstens in Verkaufs- oder Auctionscatalogen enthalten). Diese Klippen beziehen sich auf die Zurücknahme von Esztergom (Gran), Győr (Raab) und Székesfehérvár (Stuhlweissenburg) von Türkenhand.

Edmund Gohl: Der Münzfund von Korong (Comitat Vas im westl. Ungarn). Dieser beträchtliche Schatz von Tausenden röm. Kaisermünzen (lauter Denare u. Antoniniane), enthält 518 Species der Münzen von 34 Kaisern und ihrer Familienmitglieder. Das älteste Stück ist ein Denar des Commodus (Coh.^I 69), 192 n. Chr., das neueste ein Valerianus iun. (Coh. 5.) 268 n. Chr. Der Fund enthält eine grosse Menge solcher Species, resp. Varianten, welche selbst in der II. Auflage Cohen's nicht beschrieben sind. Diese Serie ist in detaillirter Beschreibung der Fundliste beigefügt (51 Verschiedene). Es sind unter diesen einige Stücke mit fehlerhaften Aufschriften, dann eine Menge solcher, die kleine, in Cohen negligirte Offizinenzeichen tragen. — Es sind viele syrische Stücke im Funde.

Litteratur: 1. Ludwig Kemény über die Münzstätte von Kassa (Kaschau). (Erste Nachricht vom Jahre 1394). — 2. Numismatischer Katalog des Museums zu Turóc-Sz.-Márton. — 3. Monatsblatt. — 4. Numism. Litteraturblatt. — 5. Berliner Münzblätter. — 6. Num. Mittheilungen. — 7. Mittheilungen des Clubs. — 8. R. Seelig's Adressbuch.

Miscellen: 1. Tony Szirmai, der ungarische Medailleur in Paris. Plaketts auf die Entrevue Kaisers und Königs Franz Joseph I. mit dem König von Rumänien in Ischl, 3–4. August 1898. — 2. Selbstporträt. — 3. Ausland. — 4. Joseph Nendtwich †. — 5. Neueste Numismatische Gesellschaften.

Kataloge v. Münzen, Medaillen u. Numism. Bücher. — Auctione.

Gesellschaftsangelegenheiten. Neue Mitglieder. — Ausschuss-Sitzungen. — Generalversammlung 1903. — Geschenke. Jahresbeiträge.

A v i s o.

Die **Quartalschrift** Numizmatikai Közlöny, Organ der Magyar Numizmatikai Társulat erscheint am 15. Jänner, April, Juli und Oktober. Mitglieder der Gesellschaft bekommen die Zeitschrift für ihren **Jahresbeitrag** von 6 Kronen (Provinz u. Ausland), resp. 10 Kronen (Budapest). **Pränumeration:** 8 Kronen für den Jahrgang. — **Redacteur:** Professor **Edmund Gohl**, Custos des ung. National-Museums (Budapest, IV., Magyar-utca 11.).

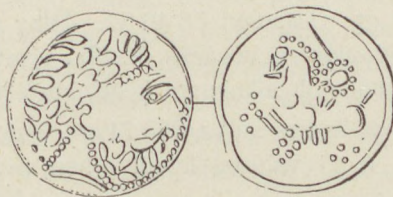
Die geehrten Mitglieder werden ersucht, ihre **Jahresbeiträge** pro Jahr 1903 bis **Ende März** dem **Cassier:** Herrn **Philipp Kunváry** (Budapest, VII., Huszár-utca 8.) gefälligst einsenden zu wollen. — In Gesellschaftsangelegenheiten und wegen Aufnahme in den Verband der Gesellschaft wolle man sich an den **Secretär:** Herrn **Dr. Ludwig Zimmermann** (Budapest, VIII., Röck Szilárd-utca 37.) wenden.

Alle Rechte vorbehalten.

Koisztobókus éremlelet Aranyos-Medgyesen.

Folyó évi május hóban Moldován János, aranyos-medgyesi lakos az ottani réten vízlecsapoló barázdát húzott ekéjével. Az ekevas egy szájával lefelé fordított durva cserépbögrébe ütközött, melynek széthulló cserepei közül 107 darab ezüstpénz omlott a rögökre.¹

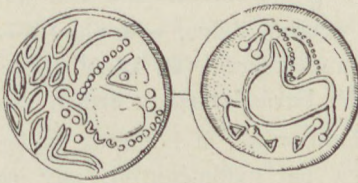
Az egész leletben csak kétféle barbár pénzt találtam. Itt adom képeiket:

1.

Az első fajta, melyből csak két darab volt a leletben, a De la Tour atlaszában 9825. szám alatt közölt éremnek két variánsa. Súlyuk 11·45 és 11·52 gramm, átmérőjük ca. 24—25 mm. Hátlapjuk kissé tál alakú. (Előlapjukat l. Wind. 2958 .sz. a. is.) Anyaguk finom ezüst.

A második fajtából 105 darab volt a leletben. Ezek a Windischgrätz-gyűjtemény barbár pénzeinek lajstromában 2881. sz. a. leírt éremnek bélyegváltozatai.

2.

Összesen 11 változatot különböztettem meg a leletben ebből a fajtából, kettőt az előlapi, tízet pedig a hátlapi bélyegre nézve. A különbségek csekélyek: az előlapon a koszorú felső levelében olyik példányon egy pont van. A hátlap különbözőzetei kizárólag a sörényt ábrázoló két sor pont elhelyezésében észlelhetők.

¹ Marosán Kornél ottani áll. isk. igazgató úr, fölsímvén a leletnek tudományos kutatás szempontjából való érdekességét, megmentette azt az esetleges elkallódástól és lehetővé tette annak feldolgozását. Őszinte köszönetet mondok érte. — Az ő szívesége folytán a lelet egy része a m. nemz. múzeum birtokába került.

Az egyes (1—11) változatok arányát itt mutatom be:

1. (Azonos változat a Wind. 2881. sz. képpel.) 6 db. — Súlyuk 7·80—9·32 gr. — Összes súly 52·26 gr. Átlag 8·710 gr. Átmérőjük 21—23 mm. Bevágás egyikén sincs.

2. 12 db., 8·9—10·23 gr. Összesen 115·18 gr. Átlag 9·797 gr. Átmérőjük körülbelül mint az előbbieké. Hat darabon finom bevágás látszik, a hátlapon, 5 db. ↖, 1 db. ← irányban.

3. 18 db., 6·82—10·29 gr. Összesen 169 gr. Átlag 9·10 gr. Tizenegy db. hátlapján bevágás, 5 db. ↘, 5 db. ↖, 2 db. ↓ irányban.

4. 1 db., 9·10 gr. Nincs bevágva.

5. 9 db., 7·52—10·23 gr. Összesen 81·70 gr. Átlag 9·07 gr. Bevágás nincs.

6. (Az előbbi hátlati bélyeg, de az előlapon pont a koszorúban.) 40 db. 8·02—10·52 gr. Összesen 396·50 gr. Átlag 9·91 gr. Bevágás 3 dbon van, → és ↓ közti irányból 16, egyéb 14 db. (Legtöbb ↘; 8 db)

7. 1 db., 7·71 gr. Nincs bevágva.

8. 6 db., 8·57—10·30 gr. Összesen 57·3 gr. Átlag 9·55 gr. Egy sincs bevágva.

9. 1 db., 8·43 gr. Nincs bevágva.

10. 6 db., 9·05—10·40 gr. Összesen 58·46 gr. Átlag 9·74 gr. Egy sincs bevágva.

11. 1 db., 10·10 gr. Hátlapján ↘ bevágás. Kettős veret

A többi négy darabot nem volt alkalmam közelebbről tanulmányozni.

Az számbavett 101 darab összes súlya 965·74 gr. Átlagos súlyuk 9·561 gr. Bevágott példány van köztük 48. A 11 változat közül 4-ben vannak, 7-ben nincsenek bevágott darabok.

A hátlati kép, némi, mintegy 5—20 foknyi szögnek megfelelő ingadozást beleértve, a legtöbb darabon ugyanazon irányban van ráverve a lapkára, mint az előlapi kép. Fordított irányú hátlap csak két darabon van.

A kelta pénzekeken gyakori, sajátságos bevágások még mindig eldöntetlen kérdésének tanulmányozására¹ ez a lelet igen jó anyagot nyújt. A bevágások itt sehol sem hatolnak mélyen vagy szélesen az érem testébe, annál kevésbbé repesztik azt széjjel. Az alig látható hajszálnyi finom repedéstől a normális tollvonás vastagságáig váltakoznak a nyomok. És nem az az ékalakú ▽ vagy ▽ alakú szerszám volt itt használatban, mely egyébütt, hanem a bevágások, alakjuk szerint ítélve, —| vagy —◄ alakú szerszámok nyomait viselik. — A bevágások túlnyomó száma (48 közül 19!) ↘ irányban halad. Legritkább a vízszintes irányú. Egynél több bevágást egyik érmen sem találtam.

Az előlapok általában domborúak, a hátlapok pedig megfelelő kerek homorodást mutatnak. Az érmek vastagsága pár milliméternyi, úgy azonban, hogy peremük köröskörül nem éles, hanem le van kerekítve. Veretük tiszta, igen éles, anyaguk finom ezüst.

Mielőtt a leírásból a következtetésekre térnénk, szükséges megemlíteni, hogy ugyan ezen (Wind. 2881. sz.) éremfajnak, melynek a leletben 105 példányát találtam, van egy *egészen azonos típusú további válfaja*, mely az Aranyos-Medgyesen lelt fajtól abban különbözik, hogy olykor valamivel kisebb és könnyebb, anyaga pedig *rossz* ezüst, ú. n. *billon*, mely gyakran egészen bronzszínű, továbbá, hogy verete sokkal laposabb, dekadensebb,

¹ L. Arch. Értesítő XXI. (1904.) 417. l., Gohl Ödön cikke a hazai barbár pénzek technikai sajátosságairól.

pereme köröskörül *éles*, az ilyen érem valami ócska, domború, fületlen libériagombrára emlékeztet.

Ennek a billon-fajnak szorosabb hazáját még nem sikerült végleg megállapítanom; biztos vezérletet nem ismeretes; úgy mondják, hogy találtak ilyeneket Erdélyben (a mit a lóláb háromszögű végződése és a billon-anyag elfogadhatóvá tenne), két év előtt pedig egy állítólag Eszék táján előkerült 40 ilyfajta pénzből álló leletről értesültem, a nélkül azonban, hogy a lelőhelyet hitelesen beigazolták volna.

Most pedig ismét azon kérdésekkel állok szemközt, melyek a nagybisztereci,¹ nádasi² és budapest-lágymányosi³ barbár éremleletek tanulmányozásánál jelentkeztek, t. i., hogy kik, hol, mikor verték ezeket a pénzeket? A nélkül, hogy e kérdéseknek minden tekintetben és absolute végérvényes megoldását arrogálnám, legalább is a további részletekbe ható kutatásaim alapjául felsorolom itt adataimat és ezekre alapított indokolt véleményemet.

[A De la Tour 9825. számú érme, melyeknek leletünkben csak két változata volt található, ezúttal nem nyújtanak elég alapot és alkalmat bővebb tárgyalásra. Úgy látszik mindazáltal, hogy ez a típus Dáciában volt otthonos. Véleményemet szórványosan talált darabokra és az előlapon már mutatkozó pontozó modorra alapítom.]

Tanulmányom tárgya most a Wind. 2881. sz. éremfaj, melynek 105 példányát találtak Aranyos-Medgyesen, még a sík vidéken, melynek azonban néhány kilométerrel arrább egyrészt a Bükk-, másrészt az Avas-hegység vet határt, dél, illetve kelet felé.

Ugyanezen fajta ezüstpénzt, a mennyire biztos tudomásom terjed, még Szatmár megye déli részén, Ér-Endréden találtak 1893-ban, továbbá Bereg megye déli részén, a Tisza mentén, Ugornyan és Mező-Tarpán (2 db.), végül Szolnok-Doboka megye déli részén Esztényben, itt nagyobb mennyiségben. Ez utóbbi leletből 19 vagy 22 darab a bécsi cs. kir. éremtárba került.

Ha az imént felsorolt lelőhelyeket az általuk befogott területtel összevetjük, azt látjuk, hogy a felső Tisza és a Szamos vidékén, nagyrészt még a síkon csoportosulnak, de lefelé húzódva már a hegyes vidéken is találhatók a lelőhelyek. A szórványos és tömeges leletek ilyen találkozása kétségtelenné teszi, hogy ez a pénz-species ezen a vidéken volt forgalomban. Csak azt kérdezhetnők, vajjon e forgalmi terület központja, s az érme gyártási helye a sík vidékre, vagy lejjebb, a dáciai hegyek közé helyezendő-e? Mielőtt az utolsó szót valaki kimondaná, Szabolcs és Ung megyékre nézve kell a kérdést tisztázni, vajjon ott előfordul-e ez a faj. Addig pedig a síkföldi lelőhelyek túlnyomó számára és tipológiai meg egyéb reális szempontokra kell támaszkodnunk.

Az érem típusa átmeneti vagy középhelyet foglal el a tősgyökeres dáciai és a nyugatibb fajok között. A ló lovag nélkül a nyugati fajokhoz csatlakozik; szintúgy a finomság és a 9.5 gr. körüli átlagos súly is, melyet az alább említendő kőisztobok nép nyugati szomszédainál, a kotin nevű kelta nép pénzein is megtalálunk. Másrészt a pontozott dia-

¹ Arch. Értesítő 1900. (XX.) 224—241. l. és Blanchet: Congrès international, Paris 1900. 90—98. l.

² Arch. Értesítő 1902. (XXII.) 322—331. l. és Blanchet: Bulletin international de num. I. (1902.) 3—5. l.

³ Num. Közlöny 1902. (I.) 17—45. l.

dém, a ló nyaka és háta közti éles szög, a háromszögű paták Dácia közelségét sejtetik. De nincs meg a béklyó a ló lábain, mint pl. a Wind. 2884. sz. dáciai fajtán és egyéb dáciai barbár éremfajokon, pl. a kudsiri, kerülősi stb. leletekből. Másrészt a dáciai pontozó technika inkább a későbbi sciphatus-okon fejlődik ki. Úgy látszik, hogy e pénzeknek általános karaktere még mindig inkább a nyugati fajokhoz csatlakozik, és a mi dáciai karakter bennük található, az inkább később vált Dáciában otthonossá, vagyis, ha már választani kell a kettő közül, inkább mintának, mint utánzatnak kellene tekintenünk a kérdéses speciést.

Ha tehát a felsorolt leletek alapján Szatmár megyét tekintenők e pénzfaj forgalmi középpontjának, az a kérdés, kik laktak ott, mikor ez a pénz készült? ... De hát mikor készült? Feleljünk előbb erre!

Említettem az Erdélyben és állítólag Eszéknél is lelt azonos veretű billon-pénzeket. Ezek 4·8, 6·27, 6·45, 7·27, 7·89 grammos példányokkal vannak képviselve a nemzeti múzeumban. Tehát könnyebbek és rosszabb anyagúak a beregi, szatmári és szolnok-dobokai jó ezüsből való fajtánál. Más szóval: későbbiek és nem egyebek, mint dekadens utánveretei emezeknek.

Már most, tudván azt, hogy dáciai barbár utánzatokon a makedóniai első provincia Artemis-fejű előlapja a dáciai sciphatusok hátlapjával párosítva is előfordul, és minthogy a makedón provincia idézett pénzei pedig a Kr. e. II-ik század közepén készültek, — így közvetve megtudjuk, hogy Dáciában is a megfelelő sciphatusok csak a Kr. e. II. század vége felé készülhettek. Ha a billon-anyagú meg bronz sciphatusok kezdetét keressük, tipológiai okokból ezt is csakis a Kr. e. II. században szabad keresnünk, hátrább nem, inkább későbbi időben.

Az aranyos-medgyesi pénzfajnak billon utánveretei anyaguknál fogva szintén alig lehetnek sokkal régebbiek, mint a morfológiai szempontból már túlfejlett, hanyatló billon sciphatusok, mert az általános jó ezüst pénz korszakában nem fogadták volna el pénz gyanánt. Ennélfogva a Kr. e. II. évszázadnál nem helyezhetjük korábbra idejüket.

Ezeket a billon pénzeket közvetlenül előzték meg mintáik: az aranyos-medgyesi fajta jó ezüst pénzek.

A közvetetlen összefüggést és egymásutánt e két faj közt bizonyítja a típusok teljes azonossága úgy az elő-, mint a hátlapon és az utóbbi fajnak Erdélyben, tehát az előbbi faj forgalmi területének szomszédságában való előfordulása.

A kérdés tehát így áll: *kik laktak a Kr. e. 200-ik év táján Szatmár megyében?* Spruner az Anarti (Müllenhof szerint Anartes) nevű népet helyezi e vidékre, ezeket azonban újabban Müllenhof északabbra teszi, és tőlük délre, körülbelül a nyugatról Rimaszombattól kelet felé Munkácsig terjedő területre a Coistoboci nevű népet helyezi. Ő különben (Deutsche Alterthumskunde II. 82—83) azt mondja, hogy Caesar de bell. Gall. 6·25. az Anartes nevet kollektív értelemben veszi, „für die Gesamtheit der Völker im nördlichen Ungarn oberhalb der Weichselquelle“ s e névbe beleértendők a Ptolomaeus-féle Ὀρβρωνας és Ἀναρτορράριοι is. Ptolomaeus szerint (3, 8, 5.) az Anartes, Teurisci és Coistoboci a mai Erdély északi részében voltak települve egymás mellett; de azért, Müllenhof szerint, nem következik, hogy dák törzsek lettek volna.

Ugyanezen szerző a koisztobók felől (II. 83) azon végső következtetésre jut, hogy

az Anartes és Teurisci nevű törzsekkel együtt a mai északi Magyarországra helyezendők és nem szabad Dácia határain belül keresnünk az ő területeiket.

Dio Cassius (71. 12) és Petrus Patricius p. 124. Bonn. szerint a vandil asdingek a hegyeken át lejöttek a felső Tiszához és hiában erőlködtek betörni a római Dáciába, ekkor a koisztobók országát foglalták el, a mit a rómaiak helybenhagytak és őket (az asdingeket) a kvádok és markomannok ellen segítségül fogadták.

A Pausanias 10, 34. szerint Phokisig rabolva kalandozó koisztobók sereg, Müllenhof véleménye szerint csakis független területről, nem Dácia provinciából telt ki. Saját királyaik is voltak és a dákokkal szomszédi viszonyban éltek. A C. I. L. 6. 406. Nr. 1801. szerint Pieporus koisztobók király unokái nagyapjuknak, Natoporusnak és nagyanyjuknak, a dák származású Drilgisnek Rómában emlékkövet állítanak.

Mindez azt bizonyítja, hogy e nép Dáciától északra, de annak határa mellett lakott, a mi, ha Dácia északi határvonalát szemügyre vesszük, éppen megfelel a leletek által kijelölt Szatmár megyei területnek.

Más néptörzsről a kérdéses területen, azon időben nem is lehet szó ismereteink mai állapota szerint.

A mi fajukat illeti, Ptolomaeus a szarmata népek közé sorolja. Nevük szerint ítélve (κοιστοβῶχοι, κοστοβῶχοι, Costoboci, Costobocae) némelyek szerint szlávok is lehetnének és ez esetben nevük „a szabad mezőn lakó“ (a felső Tiszánál, az erdős hegyek alatt) népet („cisto pole“) jelentené. De ezen magyarázat Müllenhof II. 84 szerint nem érdemel bizalmat, annál kevésbbé, mert a megmaradt főntemlített három koisztobók személynév sem magyarázható a szlávból. Különben is a régi írók bizonyítékai teljesen kizárják, hogy már a Kr. u. (!) első évszázadokban ezen a vidéken szláv törzsek lakhattak volna.

Ha már most azt látjuk, hogy a Kr. e. II. században, mikor ezek a pénzek verettek, szlávokról ezen a vidéken absurdum lenne beszélni, a germánok terjeszkedésének legkeletibb határa pedig még Ptolomaeus idejében is (Ptol. 12.) a 20—21. északi szélességi fok között húzódott felső Magyarországon, pannonok pedig (a szó sajátabb értelmében) szintén nem lehettek, nincs más lehetőség, mint hogy vagy kelták voltak, vagy dákok. — Ezt a kérdést ma még nem lehet végérvényesen eldönteni. — Nyugaton közvetlen szomszédaik, úgy látszik, a Cotini vagy az Osi nevű kelta törzsek voltak. A pénzverést, az érmek technológiai fejlettségéről ítélve, a koisztobók későbbben kezdhették, mint amazok, sőt bizonyos fönn említett jelekből (külső megjelenés, technika, nagyság, típus, bevágások, súly) következtetve, azt is gondolhatjuk, hogy úgy a pénzverést, mint 9·5 gr. körüli alapsúlyon alapuló pénzrendszerüket is kelta szomszédaiktól vették át. Ugyanezen numizmatikai indokok azon sejtelmet is kelthetik, hogy a koisztobók, kiknek etnikai hovatartozása, mint imént láttuk, még nem dönthető el biztosan, a kelta népcsaládhoz tartoztak.

Összegezve a mondottakat, úgy látjuk, hogy ez a lelet a koisztobók (κοιστοβῶχοι, Coistoboci) nevű nép pénzeiből áll, kik a mai Szatmár megyében és valószínűleg a nyugat felé szomszédos vármegyék területén is laktak, és hogy e pénzek a Kr. e. II. században készültek és voltak forgalomban Bereg, Szatmár és Szolnok-Doboka (stb.) megyékben.

Gohl Ödön.

Hibás köriratú magyar aranyak.

Magángyűjteményemben a következő hibás köriratú magyar vegyesházbeli aranyak vannak, melyeket egyenként, kereskedőktől szereztem meg:

1. *Mária*. Előlap: + MARIÆ · DEI · G · R · VNGARIE. Hátlap: · S · A · N · T · A · I · = ISLAVSR =. Jegye jobbról S. V. ö. Rupp 427., Mont. 302., Weszerle V. 4., de ott · S · L · A · D · I · S · L · = AVS · REX ·

2. *Zsigmond*. Előlap: + SIGISMUNDI · D · G · R · VNGARIE. — Hátlap: · S · L · A · D · I · S · L · = AVS · REX. Jegye: * — * V. ö. Rupp 432 (48) csaknem fejre állított M betűvel, továbbá Mont. 307. (de itten ezen jegyű nincs meg) és Weszerle VI. 2.

3. *V. László*. Előlap: + LADISLAVS · D · G · R · VNGARIE. — Hátlap: · S · L · (így) · I · S · L · = AVS · REX. Jegye: K — R. A hátlap köriratából hiányzik az első A betű. V. ö. Rupp 473. (5), Mont. 342e. és Weszerle VIII. 14., ez mindenben talál, csak hogy nem hibás köriratú.

4. *Hunyadi Mátyás*. Előlap: M · A · (így) · H · I · T · S · D · G · R · VNGARIE. — Hátlap: · S · L · A · D · I · S · L · = AVS · REX. Jegye: R — P. Az előlap köriratából hiányzik a T betű. V. ö. Rupp 502 (15), Mont. 360. p., Weszerle XI. 1—3.

5. *Hunyadi Mátyás* (nagyszebeni veret). Előlap: M · A · T · H · I · T · S · D · = G · R · V · N · G · A · R · I · E. Hátlap: · S · L · A · D · I · S · L · = (így) · V · S · R · E · X. Jegye: h és Nagyszeben város koronás címere. A hátlap köriratából hiányzik az A betű. V. ö. Rupp 507 (2) ugyanezen szíglával, hanem hibátlan hátlati körirattal. — V. ö. Mont. 363aa., hanem ez h — T jeggyel. — V. ö. Weszerle XI. 12., hanem ez szintén h — T jeggyel.

6. *Hunyadi Mátyás* (nagyszebeni veret). Előlap: M · A · T · H · I · T · S · D · = C · R · V · N · G · A · R · I · E. Hátlap: · L · A · D · I · S · L · = A · V · S · R · E · X. Jegye: h — T.

Az előlap köriratának kezdőbetűje csak egy fél M vagy fejre állított L betű, úgy az elő-, mint a hátlat S betűi fordítottak = L, mi a középkori pénzekben már ritkán fordul elő, az előlap köriratában, az VNGARIE-ban az R és G betűk szintén fel vannak for-

dítva, miből azt következtetem, hogy ezen # verőbélyegét egy íráshoz nem értő munkás csinálta, ki a betűkölyűket (patrice) összezavarta a körirat poncolásánál. Innen van, hogy a hátlap köriratánál a SLADISLAVS szóban, az V betű helyett, csak egy I betűt poncolt a negatívba. — V. ö. Rupp 507., Mont. 363aa. és Weszerle XI. 12.

7. *Hunyadi Mátyás*. Előlap: MAT^V (így) AS · D · G = R · VNGARIE. — Hátlap: S · LADISLA = VS · REX. Jegye: K — $\overline{\text{A}}$. — Az előlap köriratából hiányzik az I betű. V. ö. Rupp 509 (18). és Mont. 363o., hanem ezek hibátlan köriratúak. — Weszerle XI. 11. hibás körirattal.

8. *Hunyadi Mátyás*. Előlap: $\overline{\text{O}}$ $\overline{\text{O}}$ $\overline{\text{I}}$ $\overline{\text{T}}$ S · DO = $\overline{\text{P}}$ $\overline{\text{A}}$ $\overline{\text{O}}$ $\overline{\text{O}}$ $\overline{\text{T}}$ B (itt lyukas) $\overline{\text{T}}$ $\overline{\text{H}}$. — Hátlap: · $\overline{\text{R}}$ · $\overline{\text{L}}$ $\overline{\text{T}}$ $\overline{\text{D}}$ I S H (lyuk) $\overline{\text{C}}$ $\overline{\text{T}}$ $\overline{\text{V}}$ S B $\overline{\text{C}}$ X. Jegye: $\overline{\text{R}}$ — $\overline{\text{I}}$ (mankó alak). V. ö. Rupp 511. és Mont. 413e., hanem a jelen példányon az előlapon a DO után nem $\overline{\text{H}}$, hanem félakkora p betű van, továbbá az R helyett B van. Weszerle —

9. *II. Ulászló*. Előlap: · W $\overline{\text{L}}$ $\overline{\text{A}}$ (így) $\overline{\text{D}}$ I S $\overline{\text{L}}$ $\overline{\text{A}}$ · = · G R V I (így) $\overline{\text{G}}$ $\overline{\text{A}}$ R I E : * · Hátlap: S $\overline{\text{L}}$ $\overline{\text{A}}$ D I S $\overline{\text{L}}$ $\overline{\text{A}}$ V : = · S : = R E X * 1508 = · Jegye: H és ágaskodó fél egyszarvú. — V. ö. Rupp 553., hanem a félholdon ülő Mária jobb és bal oldalán, a címerpajzsból kiágazó virágindán két-két hatágú csillag. V. ö. Mont. 388tt. Weszerle —

A Numizmatikai Közlöny II. évf. 1. füzet 4. lapján említettem, hogy a középkori magyar aranyak verőbélyegei is részben ponc-technikával készülhettek; most azon helyzetben vagyok, hogy állításomat — az eredeti darabokról felvett fényképben — beigazolhassam, hogy aranyaink verőbélyegeinek köriratbetűi, a köriratot megkezdő kereszt és az azt megszakító pontok, köröcskéek és néha pontocskákból összerakott kereszték, továbbá a hátlap pénzverő jegyei (sziglák) szintén ponc-technikával készültek, illetőleg kereszt-, pont-, kör-, betű-, kis címerpajzs- (a kamaragróf címere) stb. alakú poncokkal lettek a verőbélyegbe beleütve, mi a bélyegkészítést nagyon megkönnyítette. Innen van, hogy a Mária aranyán (1. sz.) többször előforduló $\overline{\text{H}}$, R, S, I, $\overline{\text{H}}$ stb. betűk és a címerpajzs liliumi hajszálnyira egyenlők.

Ugyanezt a megfigyelést tettem az összes többi középkori magyar aranyakon. De az ábrákon bemutatott aranyak közül kivételt képez a 8. számú #, melyen a ponc-technikának semmi nyoma sem látszik. Ezen aranyokról dr. Réthy László úr a Montenuovo-féle katalogusban (413e.) azt mondja „hogy anyaga jó arany, de durva bélyegvését mutat és külföldi, talán oroszországi veret lehet“. Azt tudjuk, hogy Mátyás király hollós aranyai egész Európában milyen kedveltek voltak és Vasiliévics Iván orosz cár Mátyástól kért pénzverőket. Ebből kifolyólag elfogadhatjuk dr. Réthy úr nézetét, hogy alkalmasint oroszországi, tisztán vésett verettel van dolgunk, mit a betűk cirill karaktere is bizonyít.

A körirat ponc-technikáját a 2. sz. Zsigmond # is eléggé dokumentálja, melynek előlapi köriratában az $\overline{\text{M}}$ betű poncát tévedésből fejre állítva verte a negatívba a bélyegkészítője.

V. László 3. sz. # pénzén, a köriratban és a siglában négyszer előforduló R betűk pontosan egyenlők, a mit csakis a ponc veretének tulajdonítok.

Mátyás 4. sz. # köriratánál megváltozik az eddig használt $\overline{\text{H}}$ betű és $\overline{\text{A}}$ alakot vesz föl, de azért megtartja hajszálig menő egyenlőségét, pedig összesen ötször fordul elő ezen érmen. A körirat R betűje nem áll szabályosan, hanem úgy néz ki, mintha fel akarna dőlni: $\overline{\text{R}}$, mi szintén csak arra vall, hogy a betűk külön-külön lettek poncolva. Ugyanezen # hátlapja köriratának utolsó betűje, az X, egy stilizált lóher-levéelhez hasonlít, ugyanezen ponc egy másik, gyűjteményemben levő Mátyás-féle aranyon sigla-ként fordul elő.

A nagyszebeni veretű # (5. sz.) előlapi A betűinek alakja ismét változik, a menyinyben közből az összekötő vízszintes vonal hiányzik, de helyette a két szárának alsó, belső talp-nyúlványai összeérnek; ezen betű az előlapi köriratban háromszor ismétlődik, mindig pontosan egyenlően. A hátlapi köriratban megmaradt az $\overline{\text{A}}$ alak (közepén

megtört kapcsoló vonallal), de csak egyszer fordul elő, a másodikat a bélyeg készítője kifejejtette, a mi arra vall, hogy egyszerre többféle alakú A-poncot használtak.

A 6. sz. Mátyás # köriratának betűi, — a hogy előbb az érmelek leírásánál elmonddtam — zavartak. Ezen #-nál még megjegyezni kívánom azt a sajátságos tünetényt, hogy míg az összes eddig kezeimben megfordult középkori magyar aranyakon Szt. László alakjának szemei, ajkai és öve domború kivitelben lépnek elének, ezen példányon az említett részek homorú kivitelűek, miként ez az ábrán is jól látszik.

A latin betűs feliratú 7. sz. #-nál is csak azt konstataálhatom, a mit a ponccal bevert betűkről az előbbieknél már elmonddtam, úgyszintén a 9. sz. II. Ulászló-féle #-nál is.

Kováts Ede.

Adalék a libértások történetéhez.

A Rákóczi-felkelés eredménytelenségének egyik, még pedig nem utolsó oka volt az a rossz pénzügyi helyzet, a melylyel a felkelés mindjárt az első percben országszerte találkoztott s a mely a háború további tartama alatt egyre sivárabb s egyre vigasztalanabb lett. Nem lesz talán érdektelen néhány szóval elmondani azt a helyzetet, a melybe a felső-magyarországi bányavárosok az említett felkelés idején éppen a pénzhiány folytán jutottak, valamint azon intézkedésekről is megemlékezni, a melyek ezen bajnak legalább ideig-óráig való orvoslását célozták.

A XVIII. század általános nyomort talált a felső-magyarországi bányavárosok vidékén. Pangott a városok ipara és kereskedelme, ezek éltető eleme, s megcsappant a polgárság bányaművelő kedve is, mivel már jó régen nemcsak áldás nélkül dolgozott, hanem a kormány túlságos kapzsisága miatt azon a csekély bányaterméken is, a melyet termelni sikerült, igen csekély áron volt kénytelen túladni. Régi intézkedés szerint ugyanis minden tizenhetedik mázsza réz bányaadó fejében a kincstárt illette; ezt szívesen megfizették a vállalkozók s nem igen van nyoma annak, hogy magassága ellen felszólaltak volna; de azzal a panaszszal, hogy a kamara réztermékük árát folyton lenyomva tartja, ismételtlen találkozhattak, főleg Besztercebánya városának levéltáraiban. E mellett csak a kamara válthatta be a rézterméket, még pedig mázsáját 22 frtjával számítva, holott ő azonnal 28—30 frtjával adta el az itt állandó képvisellel bíró külföldi kereskedőknek.¹ Ily körülmények között sokan már csak névlegesen szerepeltek mint bányaművelők s minden kockázat nélkül a lehető legcsekélyebb összeggel vettek részt valamely bányatársulat vállalatánál, csakhogy bormérési jogukat, a mely az állandó bányaműveléstől függött, tovább is megtarthassák.²

A bányászat folytonos hanyatlása véginségre juttatta magát a bányász népet is, a mely jobb időkből nemcsak rendes s jó pénzben kapott fizetéshez, hanem állandó otthonhoz is volt szokva, holott most egyik-másik üzem megszűnése nyomorra vagy elvándorlásra kárhözattotta, a mit az élelmicikkek árainak gyors emelkedése még érthetőbbé is tesz.³

De nem volt jobb a városok jobbágynak (értem itt a körmőci és besztercebányai jobbágyokat) sorsa sem, a kik főleg a náluk elszállásolt idegen katonaság zsarolása folytán már annyira tönkrementek, hogy földesuraiknak az évi csekély adót sem tudták már leróni.

Nem segített a vázolt helyzeten a bányavárosoknak a kormányhoz ismételtlen is intézett felirata s kérelme, süket füleknek beszéltek az orvoslásért Bécsben járt követek is;

¹ Prot. Praetoriale a besztercebányai városi levéltárban 1695. év 174. l. és az 1700. éviben a 110. lapon.

² U. o. 1698. év 97. l.

³ A bányász népi nyomorára vezethető vissza az urvölgyieknek 1698. január 21-ikén a besztercebányai tanácshoz benyújtott abbéli kérelme, hogy engedtessek meg nekik, hogy a farsang folyamán a városban házról-házra járhasanak s táncsal s bohóskodással vehessék igénybe a polgároknak jobb időkből emlékezetes bőkezűségét. Prot. Praet. 1698. 97. l.

maradt minden a régiben. Mit törődtek a kamarai tanácsosok egynéhány városnak jó vagy rossz sorsával? Még jól járt a követség, ha a tanácsosok s titkárok elfogadták a felajánlott ajándékokat s jó szóval tartották a segítségért felsíró polgárság küldötteit.

Ezen viszonyok dacára egyre növekedtek a városokra nehezedő terhek s főleg a katonai contributiók, a melyeket jó ezüstpénzben kellett teljesíteni. Más pénzt el sem akartak a pénztárak fogadni. A rézpénznek alig volt valami értéke, dacára annak, hogy abból volt legtöbb a forgalomban. 1703. június havában is ezüst pénzben követelte a bádeni ezred a bányavárosok hadi adóját; Besztercebánya sehogy sem tudott a követelésnek megfelelni, pedig mindössze csak 1000 frtról volt ez alkalommal szó. Ez okból külön stafétát menesztett Bécsbe az akkor ott időző Thavonath Lajos kamaragrófhhoz azzal a kérelemmel, hogy váltassa ezüst pénzre az értéktelenné vált polturát, vagy intézkedjék, hogy a katonaság a rézpénzt is elfogadja. A kamaragróf intézkedett is, mert június 27-ikén arról értesíti a tanácsot, hogy az ezüst pénz veretése iránt már gondoskodott, s hogy a készletben lévő ezüst pénzt is Besztercebányára küldette.¹

Ilyen és ehhez hasonló intézkedéssel azonban nem lehetett a bajon segíteni, s így természetes, hogy ez csak egyre fokozódott s növekedett.

Még súlyosabb lett a helyzet, midőn a bányavárosok 1703. szeptember havában Rákóczi kezére kerültek. Ekkor még azzal is rosszabbodott a helyzet, hogy a kamara maga már be sem válthatta a bányapolgárság rezét, hanem engedélyt adott arra, hogy azt a termelő maga is eladhassa, legfeljebb azt kötötte ki magának, hogy árát fel ne emelje.²

Mily üres volt a városok pénztára mindjárt a felkelés elején, mutatja egyebek között az is, hogy nem ritkán nyers rézzel fizetik hitelezőiket, de ennek is 40—50 forintjával számítják a mázsáját.

A hadviseléssel járó roppant költségek még súlyosbították a helyzetet, főleg mert a bányák is folytonos veszteséggel dolgoztak. 1704. tavaszán kapták a bányavárosok az első hírt, hogy a fejedelem az évek óta húzódó bajon új réz pénz veretésével akar segíteni. Rendeletet kaptak a városok s a vármegyék is, hogy ezen tervet illető nézeteiket a fejedelemmel közöljék, még pedig egy rövid hét alatt.

A városok, a mint ez ily fontos ügyben nem is lehetett máskép, egymástól tudakolták elfoglalandó álláspontjukat, vagy pedig a vármegyékhez fordultak tanácsért, a mint ezt Besztercebánya tette.

A közölt terv szerint ekkor egy millió forint értékű rézpénz kibocsájtásáról volt szó, a mely idővel Selmecbányán lett volna ezüst pénzre beváltandó; a dolog fontosságához képest azonban a fejedelem a vármegyék s városok nézetét is tudakolta.

Zólyom vármegye 1704. április 28-ikán tárgyalta a fejedelem rendeletét, s miután a fejedelem tervét célravezetőnek találta, helyesléssel fogadta azt; ugyanígy járt el másnap Besztercebánya tanácsa is, s határozatáról még aznap értesítette selmeci szomszédjait is, a kik álláspontját néhány nappal előbb Körmöcbányával együtt tudakolták.³

Egy hónappal később Hellenbach már rendeletet kapott a fejedelemtől, hogy réz ötgarasosokat veressen, a melyek egyik lapján Magyarország patrónájának képe, a másikon pedig ezen felirat: Pro Libertate legyen.

¹ Prot. Praet. 1700. 529. és 570 l.

² Hellenbach levele a besztercebányai tisztekhez. Selmec, 1704. jan. 6. Fasc. 493. nro. 5. a besztercebányai városi levéltárban.

³ Weillen nun diese Kupfer Muntz im ganzen Landt gangbar und wider umb Silbernes geld soll ausgewechselt werden, so befinden wir, dasz bey diesen continuirenden Bergunsegen solche sach freylich ein ganz heilsam und sehr nützliches werk seye, und haben uns entschlossen solcher gestalt Vnsere opinion auch Ihr hochfürstl. Durchl. Vnterth. zu ertheilen, undt zwar umb so Viehl mehr, weilten allhieist Löbl. Comitath nach deme eben dieses negotium von demselben gestert in einer particular Congregation überlegt worden, unserer Meinung ist, undt solche Ihrer Hochf. Durchl. resolution zu completirn sich entschlossen hat. Besztercebánya Selmecnek 1704. ápr. 28. Fogalmazvány a beszterceb. vár. ltárban fasc. 492. nro. 5.

Egyidejűleg Hellenbach a bányászok bérfizetéseit s főleg élelmezési ügyeit rendezte, hogy őket a kereskedők kapzsiságától megóvjá. Újra életbe léptette az előbbi kormány rendszerét, mely abban állott, hogy a bányászok ellátásáról maga a kamara gondoskodott. E célból nagy lisztraktárakat tartott, maga főzette a sört, készletben tartott bort, zsírt, húst vágatott stb., s minden téren függetleníteni akarta a bányamunkást a kereskedőtől. Hellenbach még tovább ment, mint elődjei, s egyenesen lehetetlenné akarta tenni a *bányásznép és a kereskedő közlekedését*, midőn 1704-ben a *bányamunkások számára külön pénzt vevetett*, a melynek egy ma igazán már ritkaságszámba menő példányát Gohl mutatta be e folyóirat olvasóinak.¹

Hellenbach terve azonban nem sikerült teljesen, a minek újra az üres pénztár volt az oka, a mely az élelmicikkeket már jóval előre beszerezni s kifizetni nem tudta.

A kormány azonban nem tudta a rézpénz beváltását illetőleg adott szavát betartani; nemcsak hogy be nem váltotta az első alkalommal kibocsátott libertásokot, hanem kénytelen volt az egyre növekvő költségek fedezése végett újabb és újabb milliókat kibocsájtani.² A bányászat fellendülésébe vetett remény ugyanis hiúnak bizonyult, főleg a mióta a legjövendelműzőbb bányákat ellepte a víz, a melynek apasztásához első sorban a bányavárosoknak kellett pénzt és munkaerőt áldozni.

Dacára annak, hogy a rézpénz majdnem teljesen elvesztette értékét, szinte hihetetlennek hangzik, ha azt olvassuk, hogy még ez is ki volt téve a *hamisításnak*. Állítólag Selmeceen gyártott hamis polturát egy gr. Cotterini János Zsigmond nevű volt Zelder-vezredbeli kapitány Heidt Kristóf Keresztélylyel, egy odavaló órással együtt.³

A pénzszükség orvoslását célozta a kormány áruzárlati rendelete is, a melyet 1706. november elején hirdettek ki a bányavárosokban, a honnan az ezüst pénz visszatartása céljából még a hadak nyomában járó török és rác kereskedőket is kitiltották.

A bajok azonban ilyen félrendszabályokkal nem voltak orvosolhatók, hanem folyton növekedtek s súlyos gondokat okoztak a kormánynak, melynek pénz nélkül kellett a hadak felszereléséről gondoskodni. Biztosai egyre sürgették a bányavárosok iparosait, főleg a cipészeket, kalaposokat, szabókat s szíjgyártókat, hogy a náluk megrendelt felszerelést minél előbb adják át, de a sürgetések ismétlődéséből is láthatni, hogy nem volt ezeknek valami nagy foganatjuk, mert hiányzott a pénz a kellékek beszerzéséhez s a munkadíjak kiegyenlítéséhez. Sréter János, Rákóczi tüzérségi felügyelője, meg is írja a fejedelemnek 1708. szeptember 19-ikén kelt levelében, hogy Besztercebányán hetenkint 40 mázsa lőport is lehetne készíttetni, csak volna pénz, de hogy a fehér pénz defecturája miatt semmire sem mehet.⁴

1708-ban már a bányászokat sem tudták fizetni, s Hellenbach szigorúan követelte a városoktól, hogy a kassai gyűlés által reájok kivetett pénzbeli kötelezettségeiknek minél előbb tegyenek eleget, sőt midőn ismételt rendeleteinek nem tesznek eleget, katonai executióval — Besztercebányán ekkor először — szedeti be a kivetett adót, a mely részint tüzérségi, részint bányászati költségek fedezésére fordított. Ezüst pénz azonban kevés volt a városok által fizetett összegekben, a melyeket most már a confoederatio biztosai is csak úgy akartak elfogadni, ha legalább felerészben ezüst van közte. A réz a belföldi forgalomra maradt, az ezüst fegyverért s posztóért a külföldre vándorolt; rézzel akarták az idevaló iparosokat s bányászokat kielégíteni, de az utóbbiak e miatt már-már formális

¹ I. évf. 45. 1. Numizmatikai ritkaságok.

² Besztercebánya egy alkalommal egy fél évnél tovább várt egy pár ezer forint értékű libertás beváltására s utoljára is kénytelen volt a rézpénzt, úgy a hogy adta, visszavenni. — Hogy milyen nehézségbe ütközhetett a rézpénz kezelése, azt elképzelhetjük, ha figyelembe vesszük, hogy pl. Besztercebánya 1707/8-ban 157 rőf durva vásznat vásárolt, hogy abból pénzes zsákok készíttessen a libertások számára.

³ Prot. Praet. 1706. 59. 1.

⁴ Tört. Tár, 1882. 576. 1.

lázadásban törtek ki, úgy, mint a múlt évben, midőn a rézpénzt Hellenbachnak visszadobták.¹

Még némi reményt nyújtott a helyzet javulására a Szélaknán ekkor mutatkozó áldás,² de csakhamar beállott a nagy katasztrófa: a selmeci bányák teljes elöntése, a mely a legszebb kilátásokat is végleg megsemmisítette.

Újra a városokra nehezedett a bányamentés nagy munkája. Dragonyosok fedezete alatt iratták össze a munkabíró férfiakat s 50—100 emberből álló csapatokban vitték őket Selmezbányára a vízemelő gépekhez. Visszajöttek a Szélaknán és Selmezbányán munka nélkül maradt környékbeli bányászok is, s kétségbeesve beszéltek az ottani szomorú helyzetet, a jövőért való aggodalommal töltvén el az itteni munkásokat is.

Eppen ez időtájt jöttek vissza Besztercebányára a tanács által marhavásárlás végett Borsodba kiküldött mészárosok is, s hírül hozták, hogy ott a rézpénzt már senki sem akarja elfogadni. A hír roppant nyugtalanságot keltett az egész városban, s csakhamar átragadt az óhegyi s urvölgyi bányásznépre is, a mely csak a napokban kapta ki rézpénzben a bérét. A városban magában főleg a szegényebb néposztály fakadt hangos panasza, mert a kezében lévő rézpénzen semmiféle élelmiszert nem tudott venni.³

Július 3-ikán megmozdult már a vidék is, a honnan már néhány nap óta igen aggasztó hírek érkeztek a városba. Főleg Weisz György, a besztercebányai bíró-helyettes ellen volt nagy az elkeseredés, s a mint hallatszott, az ő házára és kereskedésére készültek az elégedetlenek első sorban támadni.

A tanács egész komolyan vette a híreket s tetemesen megszorította a polgári őrseget az utcákon s a kapuknál; nagyszámú őrseg foglalt állást Weisz háza előtt is. Dacára ezen előkészületnek, a bányásznép — asszonyostul s gyerekestül — fegyveresen, nagy zsivajjal jelent meg az említett napon a város kapujánál s félretolván az őrseget s mit sem törődve a cirkáló polgári őrseggel, a városba tódult s nemcsak Weisz, hanem a kamarai pénztárnok háza előtt is állást foglalt s tényleg ezek kifosztására készült. Ily komoly helyzetben a polgárság az itteni katonai parancsnokhoz fordult nagy sietve oltalomért, a ki maga is felismervén a helyzet komolyságát, összes hajdúit fegyverbe szólította s a bányászok ellen felvonultatta. A marcona alakok láttára a bányásznép is meghökkent, s midőn a város legelőkelőbb emberei is csendesíteni kezdték őket, valahogyan megnyugodott. Jól hatott az elkeseredett emberekre a városiak abbéli biztosítása, hogy pénzüket el fogják fogadni, ha azon vásárolni akarnak; egyben eltiltotta a tanács 50 forint birság terhe alatt, hogy a városiak a falusiaknak rézpénzben kölcsönöket adjanak s érte ezüstöt követeljenek. Legjobban hatott azonban a *kormány azon rendelete*, hogy a *rézpénz ezentúl is megtartja értékét*, s hogy azokat, a kik vásárlások alkalmával portékájukat csakis ezüst pénzért akarnák odaadni, vagy ezt rézzel való fizetés esetén drágábbra tartják, szigorú eljárás alá fogja vonni; büntetést szabott ki a kormány egyúttal azokra is, a kik a rézpénz forgalmát bármilyen módon megakadályozzák.

Ilyen rendeletet kaptak a többi bányavárosok is és mindegyik azon volt, hogy a kormány intézkedésének érvényt szerezzen. De a baj gyökerei már sokkal mélyebbre ereszkedtek, semhogy azon egynéhány város jóakarata s áldozatkészsége segíteni tudott volna. Besztercebánya szerencséjére már publikálta volt az előbb említett rendeletet, midőn megkapta a fejedelem parancsát, a melyben a bíróhelyettest sürgősen maga elé idézi.

¹ Említi az esetet Bercsenyi is a fejedelemhez Revuczán 1707. ápr. 10-ikén írt levelében: *Sem pénz, sem posztó*; úgy járok a reguláris tisztekkel, mint Helenbach az bányászokkal. Most vala Rosenbergen embere nálam, mikor már félben hadták az munkát az bányászok; augeálta fizetéseket, még sem akartak mívelni; maga ment közibekben: visszahánták reája az pénzt, ha nincs mit venni rajta. Meg akart valamellyet fogatni, — reátámodtak kövekkkel, alig szaladt. Archiv. Rákócz. I. o. v. 390. l.

² Erről Bercsenyi is nagy örömmel ír a fejedelemnek Besztercebányán 1708. ápr. 2-ikán kelt levelében. U. o. 589. l.

³ *Incredibile dictu, quantae lamentationes ex defectu carnum et victualium palam in plateis per miseram plebem editae* — írja a besztercebányai curialis jegyzőkönyv júl. 2-ikán.

Midőn ez megjelent előtte, kemény rendreutasítást kapott, hogy a hozzá beérkezett jelentés szerint, nem mozditja elő a rézpénz forgalmát, s meg is fenyegette, hogy a szécsényi gyűlésen kimondott büntetéssel fogja sujtani, ha eljárását elfogadható okokkal nem fogja megmagyarázni. Minő okokat hozott fel a bíróhelyettes a város védelmére, azt csak sejtethetjük. Kétségkívül felemlítette a biztosok által adott rossz példát, a kik maguk is hozzájárultak a rézpénz iránti bizalom megingatásához, midőn ennek elfogadását a bányavidéken már ismételten is megtagadták. De hogy megvolt a bíróban s a tanácsban a jó szándék a fejedelem parancsát még áldozatok árán is teljesíteni, azt megmutatta a bíró hazatérte után a polgársághoz intézett felszólítás, a melyben arra biztatja első sorban a kereskedőket, hogy csak fogadják el a főtisztoktól a rézpénzt, nehogy ezek újból vádat emeljenek a fejedelem előtt a város ellen; ő majd beváltja tőlük a rézpénzt is. Hogy a város tényleg ígéretének helyt is állott, igazolja a város az évi Számadási könyvének augusztus 3-ikán bejegyzett egyik tétele, a hol egy összegnek ilyen címen való kifizetését látjuk elkönyvelve. Pedig akkor a bányavidékre nézve már lealkonyuló félben volt a szabadság napja; aznap is szomorú hírek jöttek Trencsén felől Besztercebányára és Szentkeresztre, a hol a bányavárosok éppen a rézpénz kérdésében gyűléseztek és sokan szomorkodva, mások meg örvendve néztek eléje a rövid idő múlva bekövetkezendő változásnak.

Furkovich Emil.

Magyar szabadságharcí emlékek.

A történelem nagy eseményeinek nyomait megtaláljuk az egykorú művészet mezején s a medaillisztika sem tesz kivételt e tekintetben. A szabadságharcok izzó szenvedélye, az emlékek tanúbizonysága szerint, sok esetben sürgetettebb tevékenységre ösztönözte az emlékeztetőket, mint a történelem más eseményei, melyek a nagy tömegek szívetől, érzelmi világától távolabb állottak. A nagy francia forradalom s a többi francia forradalmak óriási tömegeit ontották a — többnyire csekély művészeti becsű, vagy éppenséggel piarci árú számba menő és csakis aktuális érdekességgel bíró emlékérmeknek meg zsetónoknak. — Boldogult Delhaes István hagyatékából a nemzeti múzeum is több százra rugó ilyen francia éremmel gazdagodott. — Az 1848-iki bécsi eseményeknek szintén megvannak a maguk emlékérmek. A magyar szabadságharc szegény ilyenekben; mert nem vésőt vagy mintázó viaszt, hanem kardot ragadott akkor mindenki, a kinek hazafias ihlet illette szívét. Annál érdekesebb dolog azzal a néhány kevésbé ismeretes tárggyal foglalkoznunk, melyek azon napok emlékének vannak szentelve. Ezek legnagyobb része nem itthon készült, hanem Bécsben, Párizsban, Olaszországban és egyebütt. — A szabadságharci arany érdemkeresztet az újabb numizmaták példájára támaszkodva közlöm itten, kik a katonai és egyéb kitüntető és vitézségi érmek révén a rendjeleket is mindinkább a numizmatika körébe vonják. Ha az Udalrik-kereszteket befogadtuk, réges-régen, azt hiszem szükségtelen, már a demarkacionális vonal megállapításának nehézségei miatt is, akadémikus vitát kezdenünk a felől, mely határig számíthatók a szélesebb értelemben vett numizmatika és medaillisztika körébe az érdemérmek, érdemkeresztek, jelvények, stb. Usus te plura docebit és a gyakorlat a befogadás mellett szól. Így volt ez a nemzeti múzeum éremtárában, a bécsi Ferencz József-éremkiállításon, a katalogusokban, stb. — Az egyes érmek leírásait itt adom:

1. Előlap: Tizenhárom férfi mellképe (István nádor és az országgyűlés két házának Bécsbe menesztett küldöttsége) egy csoportban. Körül: DIE HÖHE (így) KÖNIGL: UNG: REICHS DEPUTATION.

Hátlap: A magyar sz. korona, kormánypálca és országalma egy vánkoson. Alatta: ARCKÉPEI | AZON | ORSZÁGOS KÜLDÖTTSÉGI TAGOKNAK | KIK | FENSÉGES CSÁSZ. XIX (így) FŐHERCZEG | ISTVÁN | AZ ORZÁG (így) NADORÁNAK VEZERLETE ALATT | 1848- ÉVI MATIUS (így) 15- | AZ ARZAG EGIBEGIOLT (így) RENDEI KIVANATAIT | FELSEGE ELEBE LERIESZTE (így). Lenn: a hasított pajzsú magyar országcímer két inda-diszitmény között.

Mindkét oldalon egyszerű, de erősen kiugró szegély. Két lemezből összeállított érem, (valószínűleg bécsi munka). Bronz. Átm. 45 mm. M. nemz. múzeum. (Delhaes).

2. Előlap: Középen gyöngykörben tropaeum (nemzeti zászló, nyeles, kiegyenesített kaszavas, lándzsa, 2 puská, egyiken szurony, ágyú és dob; lenn keresztbe fektetett kard, hüvelyestül, melyen 2 karika van. Körül, a recézett alapú szegélyen: ★ EMLEK BA'CSKAI TABORBO'L JUNIUS 1848 | Gyöngysorszegély. — Hátlapja sima. — Fülezett érem.

a) Ezüst Átm. 31·5 mm. Súlya 12·90 gr. — M. nemz. múz.

b) Sárgaréz. Átm. 31·5 mm. — M. nemz. múz.

Ezen érmekeket modern gyártmányoknak sejttem ugyan, hanem éppen ezen okból nem tartom fölöslegesnek a gyűjtők figyelmét reájuk, akár mint olyanokra is, fölhívni. — Meglehet, hogy ugyanazon műhelyből kerültek ki, a honnan az 1849-es papírpénzek hamisítványai.

3. Előlap: Tölgy- és babérlombbal koszorúzott női fej bal felé. Alatta: E. ROGAT | 1848 | Két oldalt: RÉPUBLIQUE — FRANÇAISE.

Hátlap: L'AN 2 | DU RÉTABLISSEMENT | DE LA REP^{QUE} FRAN^{SE} | LES PATRIOTES | FONT FRAPPER CETTE MÉDAILLE | EN L'HONNEUR | DE LA BELLE

RÉSISTANCE | QUE | BEM DEMBINSKI GEORGEY | ET KOSSUTH | À LA TÊTE |
DES HONGROIS OPPOSENT | AU DESPOTE | AUTRICHIEN |

Mindkét lapon kétszeres sima szegély.

Bronz. Átm. 37 mm. — M. nemz. múzeum (Delhaes). — (Francia munka.)

4. Előlap: *La HONGRIE* | cède au poids de deux | armées; *ROME* frémit | dans ses liens; | *MILAN* | subit son joug de fer; | *VENISE* la superbe | succombe la dernière | sous la faim. |

Hátlap: *FRANCE*, | tu n'es plus la première | nation du monde, puisque | tu as pu voir avec indif | férence couler tant de | sang généreux pour la | liberté. | 1849. |

Mindkét lapon igen ritka pont-kör.

On. Átm. 64 mm. — M. nemz. múzeum. (Francia munka.)

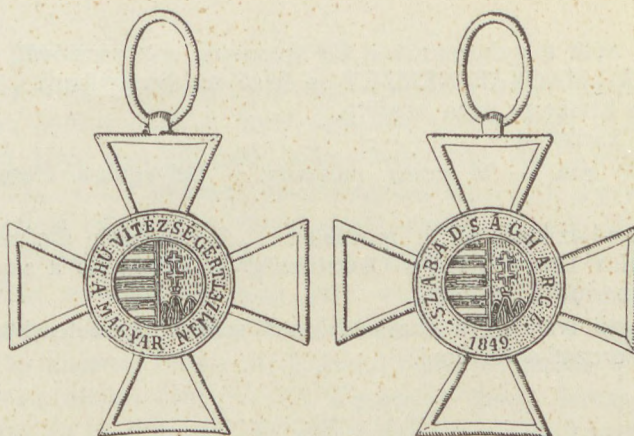

5. Előlap: *13 août* | 1849, | *la Hongrie* | soumise. | bbb | bb | Vonalszegély.

Hátlap: *Kossuth*, | *Görgey*, *Bem*, | *Dembinski*, *Klapka*, honorables soutiens | de la liberté des | *Hongrois* | Ritka pontozott szegély.

Durva munka. Két lemezből van összeforrasztva.

Ön. Átm. 39.5 mm. — M. nemz. múzeum (Delhaes). (Francia munka.)

6. Arany szegélyű, fehér zománcos, szélesedő végű, egyenszarú kereszt, közepére helyezett 19,5 mm. átm. zománcos koronggal. E korong közepét a hasított magyar országcímer foglalja el, színes zománcos kivitelben, négy fehér pólyával. A piros és zöld zománcon át az alap mintázata keresztüllátszik. A címer körül, a szegélyen, pontozott alapú, átlátszó zöld zománc alapon felirat: Fönn félkörben: HŰ VITÉZSÉGÉRT | lenn félkörben: A' MAGYAR NEMZET. |

Hátlapja ugyanolyan, mint az előlapja, kivéve, hogy a középső korong szegélyén, körül ez a felirat áll: SZABADSÁGHARCZ . | Lenn pedig: 1849 |

Keresztalakú rendjel, arany füllel és hosszúkás karikával. Mindkét lapja és különösen a korongok domború felületűek.

Arany. 39 mm. magas, 40 mm. széles. Súly 14,03 gr. — M. nemz. múzeum.

Ezen rendjel a m. nemz. múzeum régiségnaplójában 1879, 50. 3. tétel alatt 1879. május 4. kelettel van elnaplózva. A tárgy leírását következő megjegyzés kíséri: „Állítólag egyik aradi vértanu tulajdona volt, kitől özvegyére maradván, az az ajándékozó püspöknek közvetítő által adta el.” A megjegyzések rovatába pedig egy későbbi, igen érdekes bejegyzés van bevezetve, mely szóról-szóra így hangzik: „N. B. E kereszt Kossuth Lajos kezességére 1863-ban Olaszországban készített az 1848/9. szabadság-harcz alatt kiosztott vitézségi érdemkoszorúk helyettesítése végett. Kápolnai P. István (m. p.) alezredes.” — E rendjel mint Pauer János székesfehérvári püspök ajándoka került a nemzeti múzeum éremtárába. — Kápolnai alezredes tanúságtételét támogatja e rendjel feliratainak belső rokonsága az alább következő érdem-érem felirataival, a mely érmet Hentaller Lajos, mint Kossuth Lajos által Olaszországban, a szabadságharcunkban résztvevő olasz legionáriusok számára készített érmet ír le.

7. Előlap: Koronás magyar országcímer, alatta pedig két lefelé hajló ívonalú sorban: FÜGGETLENSÉGI HARCZ | MDCCCXLVIII—IX. — Az egészet fönn nyílt tölgykoszorú veszi körül.

Hátlap: Fönn nyílt tölgykoszorúban kis tropaeum sok zászlóval, fölötte pedig: HŰ HONVEDEINEK | A | MAGYAR NEMZET (a felső sor ívonalban).

Mindkét lapon kétszeres síma szegély.

Fülezett érem karikával.

Ezüst. Átm. 35 mm. — M. nemz. múzeum. — Bélyegvasai Hentaller Lajos gyűjteményében.

Leírása a Pallas-Lexikon 14. k. melléklete: „A rendjelek átnézete“ IX. lapján. — Hentaller Lajos szerint Kossuth Lajos Olaszországban készítette a szabadságharcunkban résztvett olasz legionáriusok számára.

Az orosz katonai érem és a „honvéd-érem“ sokkal ismeretesebbek, mintsem hogy szükséges lenne e sorozatba fölvenni. *Gohl Ödön.*

Az óvári lelet.

A vasmegyei Óvár község határában nemrég vagy félezernyi XIV—XV. századbeli fillér és obolus került elő a földből. A lelet nagy része a vasmegyei kulturegylet tulajdonába ment át és a szombathelyi múzeumban lesz elhelyezve, azon néhány többszörös példány kivételével, melyeket a kulturegylet a nemzeti múzeumnak ajándékozott. A másodikban beküldött mintegy 200 darabból álló rész ismeretlen helyre került. A lelet 653 ezüst pénzdarabból áll és összetétele révén a pár év előtt Borisfalván talált lelettel áll rokonságban, a mennyiben mindkét leletben XV. századi bajor és osztrák pénzek adták az uralkodó elemet. Az osztrák fillérek forgalma Magyarországon a frisachi és bécsi fillérleletek tanúsága szerint már pár századdal előbb kezdődött, a bajor, sőt a kölni denárok pedig Ausztria révén s az osztrák pénz közé keveredve jutottak be hozzánk.

A mi a bajor filléreket illeti, ezek beszivárgása, úgy látszik, csak 1400 körül és azóta mutatható ki számbavehető mennyiségben.

Az osztrák pénzek részint a nyugati határon át, részint a Duna völgyén vették útjukat mihozzánk, a lelőhelyek tanúsága szerint, sőt, mint dr. Kováts Ferenc a Numism. Zeitschrift 34. kötetében kimutatta, Pozsonyban egyszerűen utánózták, illetve utánaverték az osztrák (bécsi) filléreket.

Az óvári lelet talán 1458—1559-ben került a földbe, a mennyiben III. Frigyes denárai már képviselve vannak benne, ellenben I. Mátyás pénzei még nem. Ha később került volna földbe, valószínű, hogy ezeket is föltalálnók benne.

Itt adjuk a lelet lajstromát is. A zárójelek közé foglalt szám az illető faj darabszámát jelenti a leletben.

I. Magyar pénzek:

1. Zsigmond magyar denára, Rupp 435. (2). — 2. Zsigmond magyar denára, Rupp 436. | ~ és fordított R jeggyel (1). — 3. U. az, de V, SV, R jeggyel (2). — 4. U. az, de A jeggyel (1). — 5. U. az, de V, TSO, R jeggyel (1). — 6. U. az, de V, S, R jeggyel (21). — 7. Zsidmond magyar denára, Rupp 437. (1). — 8. U. az, de obolus (5).
Összesen 34 db.

II. Osztrák pénzek.

(Általános típusuk: 3 karélyú keretben pólyás osztrák címer 3 betű közt, vagy pedig 2 betű közt, korona alatt. A keret sarkaiban csillag vagy levéldísz):

1. Egyoldalú denár (egyfejű sas), talán *Rudolf* (IV., der Weise, 1358 - 1364). V. ö. Welzl 6724. sz. (3). — 2. Ugyanaz, hanem obolus (1). — 3. Ugyanennek denára (egyfejű sasban az osztrák címerpajzs). Welzl 6666—6667. sz. (18). — 4. Ugyanaz, hanem obolus (4). — 5. *Wilhelm* (Herr in Steiermark, 1386—1406). Coll. Windischgrätz¹ 96. sz. denár, a sarkokban ✧ díszítményekkel (31). — 6. Ugyanaz, hanem obolus (5). — 7. Ugyanaz, hanem denár; a sarkokban lóherlevél-dísz (8). — 8. Ugyanaz, hanem obolus (4). — 9. *Ernst* (der Eiserne, 1404—1410), Welzl 6680. sz. denára R Θ R betűkkel (4). — 10. Ugyanaz, hanem obolus (16). — 11. Ugyanaz; denár, fordított Θ betűvel. Welzl 6683—6684. sz. (2). — 12. Ugyanaz, hanem obolus (7). — 13. Leopold IV. (1406—1411). Coll. Windischgrätz 97. sz. denára (11). — 14. *Albert* (V., 1438—1439). Welzl 6689—6691. sz. denára, a sarkokban ★ (260 db!). — 15. Ugyanaz, hanem obolus (52). — 16. Ugyanaz; denár, a sarkokban ✧ díszszel (60). — 17. Ugyanaz, hanem obolus (4). — 18. Ugyanaz, obolus, föl nem ismerhető sarokdíszekkel (27). — 19. *Friedrich* (III., 1457—1493). Welzl 6742. számú denára (17). — 20. Ugyanaz, hanem obolus (7). — 21. Ugyanaz, hanem az F betűnek elül lefüggő szára van (gótikus). Denár (11). — 22. Ugyanaz, hanem obolus (19). — 23. III. Frigyes *halsi* denára. Coll. Windischgrätz 113. sz. (6). — 24. Denár. Pólyás címer 3 karélyos keretben L D P betűk közt. A sarkokban ✧ dísz (2). — 25. Kopott, fölismerhetetlen denárok (6). — 26. Hasonló obolusok (10). — Az osztrák pénzek összege 595 db.

III. Bajor pénzek:

1. III. István (1373—1413) denára. Párduc bal felé (1). — 2. Heinrich der Reiche (1393—1450) landshuti denára: sisak, Rev. H o (2). — 3. Talán ugyanannak denára. Futó eb, mögötte virágszál (v. ö. Welzl 1714—1723. sz.). Hátlapja kopott (3). — 4. Münchener fillér: Ernst (1397—1438) és Wilhelm (1397—1435). Barátfej balra. Rev. H W (5). — 5. Münchener fillér: Barátfej nagy (homorú) kereszttel Rev. a bajor (rútás) címer (3). — 6. Ugyanaz, hanem obolus (1). — Egyéb, nagyrészt bajor denárok: 7. Barátfej b., kezében pálca, mellén rútás címer. Rev. a bajor rútás címer (4). — 8. Barátfej körvonalon. Rev. H A körvonalon (1). — 9. Barátfej b., mellén homorú kereszt. Rev. C W (gótikus C W) körvonalon (1). — 10. Oroszlán b. körvonalon. Rev. gótikus betűk (1). — 11. Oroszlán b. Rev. rútás bajor címer (1). — 12. Oroszlán b. Rev. kopott (1). — A bajor pénzek összege 24 db.

Összesen 653 darab denár és obolus. — Legújabbán úgy értesültünk, hogy az óvári leletnek további, hasonló alkotórészekből álló részeit aprónként bocsájtják áruba tulajdonosaik Szombathelyen. E szerint leletünk pár ezer darabból állhatott. G—n.

¹ Eduard Fiala: Collection Ernst Prinz zu Windischgrätz. I. Band. Münzen und Medaillen des österr. Kaiserstaates (Magyarországot is beleérti ezen elnevezésbe!). 8 képtáblával (6250 tétel). 8°. Prag, 1895. — (Sok pénzverőmester jegyét megmagyarázza.)

É r e m l e l e t e k.

✓ I. **Újabb eraviszkus éremlelet Budapesten.** Áldor Gyula úr, t. tagtársunk értesített, hogy legutóbb a Lipót-körúton, csatornázási munkálatok közben, eraviszkus pénzeket találtak. A leletből csak négy éremről szereztünk tudomást, ezek, a Num. Közlöny 1902. évf.-ban megjelent eraviszkus éremlajstrom sorrendje szerint idézve, a következők:

1. 6. sz. 3·40 gr., ép darab! Az előlapon a bélyeg elrepedezéséből származó rögök észlelhetők.

2. 12. sz. 3·25 gr., ép darab.

3. 20. sz.

4. Róm. köztárs. denára; Babelon I. 55. l. 35 sz. (I. korszak, Kr. e. 269—217-ig). A hátlapon madárka és TO (Todillus) jeggyel a biga alatt.

II. **Mustár** szeréms megyei község határában nemrég néhány Zsigmond-korabeli denár és obolus került elő. Összesen 34 db. volt, még pedig a VI. species (Rupp 437. sz.) obolusa 2 db., VIII. species (Rupp 439. sz.) denárok különböző jegyekkel: $\mathfrak{A}$ —B (1), Λ —V (1), B— $\mathfrak{A}$ (1), B—L (1), B—W (2), Θ —H (2), Θ —G (1), Ω —I (1), Ω —R (2), L—B (3), R—R (4), Q—L (8), ?— $\mathfrak{A}$ (1), és kopott jegyekkel (4).

III. **Kisújszálláson** Probus császárnak egy aranyát találták, melynek *leírása nincs meg Cohenben*. Av. Koszorús mellkép, páncélban, kerek pajzsos és előre szegzett dárdával, balfelé. IMP PROBVS IMP AVG. Rev. Securitas széken ül, balfelé, jobbában pálca, balkezével haját igazítja. SECVRITAS SAECVLI. A szelvényben SIS. Aureus. A nemzeti múzeum birtokában.

IV. **Német-Palánka** környékén egy bizanci arany pénzt, Heraclius, Heraclius Constantinus és Heracleonas solidusát találták. (Sabatier 106. sz., hanem a hátlap jobb mezőben A jeggyel.)

V. **Gödöllőn** középkori denároknak nagyobb mennyiségét találták. A közelebbi adatokat várjuk.

VI. **Kecskeméten** több ezernyi ezüstpénzt találtak; a lelet nagyobbára XVI. századbeli magyar denárokból és lengyel meg porosz garasokból állott.

VII. **Német-Gencsen** brabanti tallérokból és I. Lipót stb. 3 kros ezüstpénzeiből álló lelet került napfényre.

VIII. **Jaákon** több száz darabra rugó, nagyrészt XVII. századbeli magyar és osztrák denárokból, illetve 1 és 3 krajcárosokból és néhány tallérből álló éremleletet találtak.

IX. **Aranyos-Medgyesen** (Szatmár megye) több mint száz kelta ezüstpénzt vetett föl az ekevas; e leletről alkalmilag bővebben fogunk megemlékezni. G—l.

K ü l ö n f é l é k.

Szárnovszky Ferenc. szobrász-művészünk, ki pár év óta Párizsban tartózkodott, ugyanott nemrég meghalt. Ő is gyarapította műveivel a magyar medáliák és plakettek sorozatát. Ilyenek egyebek közt a budapesti demografiai és közegészségügyi kongresszus érme, a sz. László-talizmán, egy plakett ő felsége képeivel és az iparművészeti múzeum állami nagy arany érme, melyről külön is megemlékezünk.

Dr. Hadzsy János, országgyűlési képviselő, gyakorló orvos, és mint ilyen a dél-magyarországi vármegyéknek felelthetetlen emlékü jótevője, hunyta be örökre szemeit 52 éves korában f. é. június hó 13-án. Benne a numizmatika egy buzgó pártfogóját, társulatunk pedig első halottját gyászolja.

A párizsi **Figaro** jún. 4-iki számában olvastuk, hogy a román király Párizsban élő hazánkfiát, **Szírmái Tony** medailleurt a román koronarend lovagkeresztjével tüntette ki elismerésül a Num. Közlöny legutóbbi számában (46. l.) ismertetett szép plakettért, melyet az ischli királylátogatás emlékére készített.

Egy vidéki tagtársunk volt szíves nemrég bemutatni a következő róm. köztársasági **hibrid denárt**. Előlapja: Annia, Bab. 1. sz. Hátlapja: Tufia, Bab. 2. sz.

Mindkét lapja tehát Kr. e. 82-ben, illetve a Kr. e. 87—82. közt vert római denárnak felel meg. Babelon nem említi a gyakoribb hibrid fajok között.

Árpádházi magyar pénzek című minapi cikkünkhez kiegészítésképpen szerző kérelmére megemlítjük, hogy az ott 27. szám alatt felsorolt Vencel király-féle obolusnál elnézésből a tollban maradt egy irodalmi citátum. — Ezen obolust ugyanis első ízben dr. Réthy László tette közzé az Archaeologiai Értesítő 1891-iki (új f. XI.) kötetének 43. lapján 15. sz. alatt.

Új érmek: 1. **A szegedi zsidó hitközség az új imaház felépítése** alkalmával emlék-érmeket veretett, melyeknek leírása érdekelni fogja olvasóinkat.

Előlapján közepén az új imaház képe; körül: SZEGEDI ZSIDÓ | HITKÖZSÉG. | A kép alatt: MCMIII. V. 19. | Az emelkedett szegélyen, körül: ✕ VÁRHELYI RÓSA IZSÓ DR ✕ | LÖW IMMÁNUEL ✕ BAUMHORN LIPÓT | (Sima szegély.)

Hátlapján háromkupolás épülethomlokzat képe, két oldalt bevéssett pálmaág, lenn תרס"ג | STAFFNER | két oldalt egy-egy ponc (S. G. A. és ezüstpróba).

Ezüst. Átm. 30 mm. — M. nemz. múzeum.

2. **Bélabányai tűzoltó-zseton**. — Előlap: Középen vonalkörben tűzoltó-jelvények közt függőlegesen vonalozott alapú (piros) pajzsban három E betű. — E pajzs alatt: 1878—1903. — A szegélyen: A BÉLABÁNYAI ÖNK. TŰZOLTÓ EGYLET 25 ÉVI FENÁLLÁSÁNAK EMLÉKEÜL. * * *

Hátlap: Középen, vonalkörben keresztben vonalozott (fekete) pajzsban két bányászkalapács és száraik közt egy-egy golyócska. A szegélyen két virágdisz közt fönn: 1903, lenn: JUNIUS 28.

Gyöngysorszegély. — Mindkét lapon síma szegély.

Fülezett zseton nemzeti színű szalagcsokorral.

Aluminium. Átm. 33 mm. — M. nemz. múzeum.

3. **Az iparművészeti múzeumnak** a magyar művészi ipar kitüntetésére alapított állami nagy arany érme, melyet 1896-ban alapítottak és Szárnovszky Ferenc imént elhunyt művészünk műve, immár tényleg megjelent. A nemz. múzeum pár hét előtt egy bronzpéldányt kapott belőle. (Képe a „Művészet“ f. évi 3. számában, a 193. lapon megjelent.) Egyik lapján az iparművészeti múzeum épülete s a magyar országcímer látható, e felirattal: AZ IPAR MŰVÉSZETI (így!) MÚZEUM ÁLLAMI NAGY ARANY ÉRME * | Másik lapján három allegorikus alak: az iparművészetet, illetve ennek művelőit jutalmazó génius; ipari és művészeti vonatkozású tárgyak közt, e felirattal: ALAPITTATOTT A MAGYAR MŰVÉSZI IPAR KITÜNTETÉSÉRE | 1896-BAN és az alkotó művész neve. Átm. 61 mm. — Aranyban adják ki. — Ez alkalommal megemlítjük, hogy az iparművészeti társulat Trefort Ágostonnak, mint alapítójának és első elnökének emlékét éremmel óhajtja ápolni, melyre pályázatot hirdet. Ennek értelmében Trefort hű és jellemző arcképe és az iparművészetnek hazánkban való meghonosítása és fejlesztése körül kifejtett alapvető munkássága tüntetendő föl az érmen vagy kétoldali plaketten, melyre 500, illetve 300 koronás díjakat tűzött ki a társulat.

Budai Antal.

Múzeumok, gyűjtemények.

Az ungvári gimnázium éremgyűjteménye. *Gálcsi Zoltán* úr, Ung megye főszámvévője és tisztelt tagtársunk, volt szíves előzetesen rövid értesítést küldeni folyóiratunk számára a nevezett gyűjteményről, melynek rendezése nagyobbára csak most van folyamatban. Ezt is egyelőre örvendetes jelenség gyanánt jegyezzük föl, mert ámbár újabban több iskolai éremgyűjtemény rendezéséről vettünk tudomást, nagy még azon intézetek száma, sőt a fővárosban is vannak ilyenek, melyek hasznavehetetlenül, indigesta molesképen tartogatják érmeiket, összevisszaságban.

Az ungvári gimnázium, a vett értesítés szerint, több ezer éremmel rendelkezik, melyekből a rendezés után mintegy másfélezernyi lehet majd kiállítani. Az antik érmekeket pár görög és pár barbár érmen kívül mintegy 250 darabból álló róm. császári éremsorozat képviseli, melyeknek fele denár. A középkori érmeke még nincsenek külön válogatva; van köztük egy kis árpádházi magyar denár-sorozat és mintegy 40 bécsi fillér, a gyűjtemény legnagyobb része újkori pénzekből, nagyobb részt rézpénzből áll. Az emlékérmek elég nagy száma szintén még várja a kilátásba helyezett rendezést. Ennek befejezése után pontosabb áttekintést fogunk adhatni a gyűjteményről.

Legújabbban vett értesülésünk szerint a rendezés alá kerülő érem-anyag alkatrészei ezek: 4 #, 702 ezüst pénz és érme, köztük 30 róm. csász. és 40 középkori, továbbá 2275 bronz- és rézpénz meg emlékérmek; köztük mintegy 120 róm. csász., végül 31 nikell pénz, 18 ón érme és 191 papírpénz. — Köszönjük a szíves értesítést és hasonlólt kérünk más intézetektől is.

A Tolna vármegyei múzeum éremgyűjteménye. — Múzeumunk érmeinek legnagyobb része ajándékozás útján gyűlt egybe, s az ajándékozók között első helyen áll Wosinsky Mór, a ki a maga ötezer darabjával egyszerre csinos gyűjteményt létesített. A vármegye szintén tekintélyes mennyiséggel, körülbelül kétezer darabbal járult a gyarapításhoz. Ez a vármegyei gyűjtemény egyesek adományaiból halmozódott össze, de ezeknek neveit ma már bajos volna megállapítani. Valószínű, hogy a Novák-féle éremgyűjtemény egy része szintén a vármegye birtokába jutott, noha ilyen Novák-féle római érme — vagy ezer darab — külön ajándékképpen is szerepel. Csapó Vilmos, Jeszenszky Andor és Téry Emil földbirtokosok ugyancsak hozzájárultak az éremgyűjtemény szaporításához meglehetősen nagy mennyiségekkel. Ma körülbelül tizenháromezer darab érme van múzeumunknak, a mely összegből vagy ötezer darab római, leginkább császári pénz, a többi 8000 pedig újkori. Ide tartozik még hetven darab kelta pénz, a melyeknek legnagyobb része Regölyről került elő, de néhány darabot Dombóváron is találtak. A vármegye más helyein tudomásunk szerint még nem leltek kelta érmekeket, noha fegyverek, edények e korból nem ritkák Szegzárdon, Görbön, Gerenyáson, Apáti pusztán stb.

A római érmeke még nincsenek rendezve; valószínű, hogy ez alkalommal sok duplum és hasznavehetetlen példány kerül ki közülük. Van különben egy ezer darabot meghaladó lelet — a Zomba közelében levő Szent-Gál pusztáról —, mely 670 darab Maximianus, 318 darab Diocletianus és 170 darab Constantius-féle rézpénzt foglal magában. Nagyságuk majdnem egyforma, de mindegyik csoporton belül többféle változat van.

A mi Tolna vármegye területén a római érmeke lelhelyét illeti, eddig pontos adatok nem igen állanak rendelkezésünkre, különösen ismeretlen az ide ajándékozott gyűjtemények származása. Lehet, hogy van közöttük sok, más megyében talált darab is, de a múzeumba mint Tolna vármegyei példányok kerültek. Egyébként Tolna vármegyének majdnem minden részében találunk egy-egy római érmet, de nagyobb mennyiségben ott fordulnak elő, a hol egyébként is nyoma van már a római időknek. Így Ócsényben (Szigethpuszta), Duna-Szekcsőn, Várdombon, kiváltképpen pedig Szegzárdon, a hol nagyobb zápor után a városon keresztül vonuló „Séd-patak” árkában a gyermekek tucatszámra találunk

római érmekeket. De szőlőművelés közben is elég gyakran kerül napfényre egy-egy darab, a melyek nagy része elkallódik.

Az újabb érmek lelhelyei nagyobbára szintén ismeretlenek, de most már gondot fordítunk arra, hogy a lelhely kiderüljön és följegyeztessék. Egyébként nagyobb tömeget nem igen hoznak be, inkább kevés példányt s azok jóformán olyanok, a milyenekből sok van. Van itt például Nagy-Lajos korából 837 drb, I. Mátyás idejéből 421 drb, II. Lajos korából 245 drb, II. Ulászló korából 452 drb, I. Ferdinánd korából 865 drb, Miksa idejéből 520 drb s Rudolféból 774 drb apró ezüst pénz. De csak a Nagy-Lajos korabeli darabokról ismeretes, hogy szántás közben egy böggrében találták az Ócsény falu közelében levő Szigeth-pusztán. Valószínű, hogy a fölsoroltak legnagyobb része szintén egy-egy tömeges leletből származik. Az említettekén kívül a következőképen oszlik meg a gyűjtemény: Jelvények, játékpénzek és emlékérmek (melyek közt néhány helyi vonatkozású is van) 218 drb. Magyar királyoknak pénzei 456 drb. II. Mátyás 44 drb, Ferdinánd 24, I. Lipót 148, I. József 31, II. Rákóczy F. pénzei 104, III. Károly 8, Mária Terézia 220, II. József 166, II. Lipót 15, I. Ferenc 629, V. Ferdinánd 21, I. Ferenc József 440 drb. Ezekhez járul még 1143 drb lengyel és egyéb külföldi érem.

Végül megemlíthető még néhány papírpénz, a melyek közt legtöbb a Kossuth-bankó (205 db). Ezek leginkább a Sárköz lakosaitól kerülnek elő, a kik közt akad még olyan is, a ki azt hiszi, hogy eljön az idő, mikor a Kossuth-bankó visszanyeri értékét.

Haugh Béla.

A Borsod-miskolci múzeum éremgyűjteménye az 1902. évben rohamos fejlődésnek és gyarapodásnak indult. A pénzek és érmek száma: 4603 (15 arany, 2596 ezüst, 1470 bronz, réz stb., 522 papír). Megszerezte a gyűjtemény az alsó-zsolcai éremleletet, mely 1357 darabból áll. Javarésze magyar denár (912 és 3 obulus) II. Lajos—Rudolf idejéből. 1525-től 1594-ig minden évből adott a lelet több-kevesebb denárt, s így a besentei (1677 db) leletből összeállított és kiválogatott denársorozatunkat kipótolhattuk. A lelet másik része (442 db) lengyel 3-as és 4-es ezüstgarasokat s porosz pénzeket adott. A nagyszámú variánsokból a s.-vamosi (368 ezüst, 1 arany) s a s.-sztpéteri (42) leletekből nyert lengyel gyűjteményünket gazdagítottuk. Megszerzett a múzeum — magángyűjtőtől — egy 63 darabból álló árpádkori sorozatot, s ezáltal a magyar pénzek osztálya lehető teljes képet nyert. Az ajándékul kapott pénzek közt is igen sok szép darab akadt. Így báró Vay Klára úrasszonytól kaptunk egyebek közt 1 szép Lizimachus-aranyat, magyar és erdélyi aranyakat stb., másoktól: 4 kelta pénzt (2 gyertyánvölgyi, 1 sz.-bessenyoői lelet) stb. stb. — A kiállított darabok 7 tárlóban, a variánsok és duplumok pedig 2 csinos éremszekrényben őriztetnek. A gyűjtemény ideiglenes jegyzékbe vétetett, a részletes katalógus most készül.

Leszlik Andor.

I r o d a l o m.

A Numismatische Zeitschrift 1902. évi (34.) kötete megjelent. Tartalmából kiemeljük ezeket: Kubitschek: Eine Münze Dryantillas. — Kenner: Neue Erwerbungen der Sammlung Weifert in Pancsova. — Vulic: Prägungen der Dacia und von Viminacium. — *Fr. Kováts*: Über die Nachmünzung der Wiener Denare (Pfennige) in *Pozsony* (Pressburg) um die Mitte des XV. Jahrhunderts, etc. — Kenner: Urkundliche Beiträge zur Geschichte der Münzen und Medaillen unter Kaiser Ferdinand I. 1520—64. — Kiemeljük ezek közül **dr. Kováts Ferenc** érdekes cikkét, melyben a bécsi filléreknek a XV. század derekán Pozsonyban való utánveréséről s ezeknek pénzlábáról és értékviszonyairól igen tanulságosan és egykorú okmányok idézésével értekezik.

Dr. Takáts Sándor a Magyar Gazdaságtörténelmi Szemle f. évi 2. füzetében „A pénz mint országos csapás 1703-ban“ címen közöl érdekes adatokat a rézpolturák okozta országos bajokról.

Lőrincz Gábor kegyesrendi tanár a nagykárolyi kegyesrendi főgimnázium 1902/3. évi értesítőjében folytatja tavaly megkezdett dicséretes és lelkiismeretes munkáját: az intézeti éremgyűjtemény lajstromának közzétételét. Nagy elismeréssel vagyunk az ilyen munka iránt, mely, tekintve a szakmunkák nagy hiányát vidéken, bizony nem könnyű feladat, másrészt pedig egy-egy téglával járul hozzá nemzeti kulturánk épületének emeléséhez. A most megjelent második rész a római és bizanci császári pénzeket tárja elénk. Szerző a pénznemek (nominalisok) meghatározásának nehéz feladatára is vállalkozott és az érmek leírásában a kisebb részletekre is kiterjeszkedő figyelmet tanúsít. Az eddig megjelent két közleményben 861 érmet írt le; szívesen üdvözljük munkáját és örömmel nézünk elébe folytatásának.

F. ed E. Gneccchi: Guida Numismatica universale (Hoepli, Milano. 4. kiadás 1903. Ára 8 lira). Az éremgyűjtők és gyűjtemények általános című, olyanféle célzattal és berendezéssel, mint a Seelig-féle, mely azonban, a mi Magyarországot illeti, összehasonlíthatatlanul jobb és gazdagabb, mint a Gneccchi könyve.

Monatsblatt: A márciusi számban végződik be Kubitschek tanár tanulságos cikke a latin nyelv háttérbe szorulásáról a római birodalom keleti részeiben a Kr. u. II. és következő századokban. — Ugyanezen számban Voetter alezredes az antiochiai (A. ad Orontem) római verdéből kikerült pénzek legendáiról értekezik és Sept. Severus idejéből az ottani pénzverők fogyatékos latin nyelvismeretéből magyarázott hibás éremfeliratoknak tekintélyes sorozatát (84) közli. E cikk annyiban is érdekel bennünket, mert hazai leleteinkben gyakran fordulnak elő antiochiai veretek. Az áprilisi és a két következő számban Richter Gusztáv őrnagy foglalja össze röviden a zsidó pénzverés történetét Makkabeus Simontól a Nero alatti (első) fölkelésig. — Az áprilisi szám a magyar, osztrák és német lengyel pénzekből álló *szalafői* éremleletet is ismerteti. Ez a lelet egy szent-gotthardi kereskedő révén került a gráci múzeumba. — Talán itt az ideje, hogy közérdeknek tekintsük megakadályozni hazai leleteinknek a monarkia másik felébe való kiszivárgását, és hogy társadalmi úton is hatni kívánjunk e cél érdekében! — A szalafői leletben II. Ulászlótól II. Ferdinándig terjedő 1280 magyar denár is volt. Az összes érmek száma 2003 darab.

Berliner Münzblätter: Friedenburg F. „Erdichtete Medaillen“ cím alatt cikkezik az ú. n. morális tárgyú érmekről, melyek a XVI—XVII. század óta tömegtelen változatosságban verettek és újabban ismét divatba jöttek, különösen Németországban. Ide tartoznak a keresztelő stb. érmek is. A májusi számban Strauch F. Napoleon 1804—1809. évi pénzeiről ír igen érdekesen, egy másik közlemény pedig egy, a pergamoni ásatások alkalmával előkerült feliratot ismertet, melyből a hajdani Pergamonban főnnállott két banküzletnél szokásos manipulációkról, bank- és váltóüzletekről nyerünk érdekes képet. — A júniusi számból megemlíti Bahrfeldt M. értekezését M. Antonius pénzeinek kronológiájáról.

Quintilio Perini: Le monete di Verona. Rovereto, Ugo Grandi, 1902. 8° 110 l. — Szerző a veronai pénzekről írt jelen könyvében is nagy odaadással foglalkozik a maga elé tűzött feladattal. Először gyanánt röviden és krónikászerűen megírja Verona történetét az őskortól kezdve 1866-ig. Megemlékezik a magyaroktól I. Berengár friauli hercegnek és Itália királyának, II. Rudolf burgund király ellen nyújtott segélyről is (923—924), melynek nyomait a honfoglaláskori leletekben előforduló Berengár-féle pénzekben is föl találjuk. — A különböző főnhatóságokról, a város viszontagságairól tanúskodnak magának Veronának pénzei is, melyek a X. században Kr. u. autonóm jellegűek, majd „imperiali“ cím alatt következnek az olasz királyok és német-római császárok pénzei (931—1250). Ezután a Scaligereket (1250—1387), majd pedig Gian Galeazzo di Viscontit uralta Verona (1387—1402). Később, már 1405-ben, a velenceiek főnhatósága alá került Verona, kik 1473-ig tartották kezeikben, aztán I. Miksával (1509—1516) az osztrák ház uralma köszöntött be, majd pedig 1517-ben ismét Velence uralma alá került. — A veronai pénzek circa 1200-ig kizárólag denárok, ekkor lépnek föl a piccolo és a grosso, a Scaligerek alatt még a

Mediatino, Tirolino, Aquilino, Soldo, Quattrino, a Viscontiak alatt a grosso, soldo, sesino, denaro, a velencei uralom idejében a bagattino is, I. Miksa alatt a ducato d'oro, a lira vagy testone, s a fél lira is szerepelnek mint pénznemek. — A veronai pénzverdéről legelőször egy 921-beli följegyzésben van említés téve. — Okmánytár és értéklajstrom egészíti ki a csinos kötetet. (Ára 4 korona.)

Ugyanezen szerző egyéb, a m. num. társulatnak ajándékol beküldött munkái még a következők: 1. Medaglia inedita di Nicolo Madruzzo. — 2. Le monete di Bartolomeo II e di Antonio della Scala signori di Verona. — 3. Fiorino d'oro inedito di Enrico III conte di Gorizia. — 4. Grosso inedito di Gian Galeazzo Visconti per Verona. — 5. I denari dei Doge S. Ziani, O. Malipiero ed Enr. Dandolo del ripostiglio di Digoman. — 6. Un ripostiglio di Monete Meranesi e venete. 7. Le Monete di Berengario II d'Ivrea re d'Italia e di Ottone I imperatore coniate a Verona. — 8. Contributo al corpus nummorum Italicorum. II. — 9. Una moneta di Siro Austriaco di Correggio. — 10. La republica di San Marino, sue monete, medaglie, decorazioni.

Érem- és könyvvásár.

1. **Fejér József** budapesti éremkereskedő ismét, ezúttal az alkalmasabb nyolcadrét alakban, bocsájtott ki éremlajstromot. Kár, hogy éremlajstromait nem látja el folyószámmal, hogy egymástól biztosan megkülönböztetve említhessük a pénzeket. Antik, nagyrészt római pénzek, magyar és erdélyi pénzek, helyi és személyi vonatkozású magyar medáliák és zsetonok, vallásos tárgyú érmek, papírpénz stb. és egy Széchenyi-féle atlas, összesen 1839 tételben, van benne felsorolva.

2. **Egger testvérek** (Bécs) a Kraft-féle gyűjteményt árverezték folyó év május 4-én. A három képtáblával ékes lajstrom 2962 tétel alatt leginkább osztrák, magyar, erdélyi, német és svájci pénzeket és emlékérmeket és vasúti medáliákat sorol föl. A magyarországi eseményekre vonatkozó medáliák, az osztrák és német éremkereskedőknél szokásos módon, a német-római birodalom és Ausztria fejezetébe soroltattak, az illető császár érem-sorozatába; dacára, hogy Magyarországnak a folyópénzek számára külön rovatot nyitottak.

3. **M. Wormser:** Verzeichniss Nr. 14. E lajstrom sok aranypénzt, köztük I. Lajos, Zsigmond, I. Mátyás aranyait, kevés antik pénzt és mintegy másfélezer vegyes modern pénzt és emlékérmét sorol föl.

4. **Zschiesche u. Köder** 95. számú lajstroma május hó folyamában megjelent és a szokott alkatrészekből van összeállítva. A túlnyomó német elemen kívül vannak magyar tallérok és papírpénzek, antik érmek, továbbá személyi, szabadkőműves és modern francia medáliák külön-külön fejezetekben. A numizmatikai könyvek közt: Montenuovo (osztrák és olasz rész) 10.50 mk., Resch: 15 mk., Wellenheim 2 kötete 80 mk.

5. **Thieme C. G.** Numism. Verkehr Nr. 2 (áprilisi szám) 1903. a szokott rovatokkal. Kevés és jelentéktelen magyar és erdélyi darabok.

6. **Rollin et Feuarent** (Páris) a hotel Drouot helyiségeiben f. év április hó 30-án árverezték a Charvet-féle antik, görög és római pénzekből álló gyűjteményt. Az elért áráról még nem értesültünk. A lajstromhoz három képtábla van mellékelve.

7. **J. Schulman** (Amsterdam) f. é. június 12—14-én a) XV—XVII. századbeli plaketteket és érmeket, meg pecsétlőket árverezett, köztük H. Goltz, Valerio Belli, Matteo del Nassaro, G. B. de Castelbolognese, Galeazzo Mondella, Gian Paolo Poggini műveit. — b) Ugyanott és ugyanakkor a Gevaerts van Simonshaven-féle gyűjtemény is árverésre került, melynek fő alkotórészei hollandus medáliák, francia köztársasági, I. Napoleon és 1848-as francia emlékérmek, szükségpénzek, szabadkőműves érmek. — Mindkét árverési lajstromot a ritkább darabok fénynyomatú képtáblái díszítik.

8. **Morchio és Majer** (Velenca) 36. sz. éremlajstroma (1903. április) görög, római köztárs. és bizanci pénzeket meg velencei ozellák, ólombullák és pápai ólombullák sorozatát foglalja magában. Jó alkalom nyílik egyszersmind részben elég olcsó római és itáliai aes grave, campaniai római veretek és köztársasági incusus példányok beszerzésére. Az ó-görög pénzek 1692 tétel alatt vannak felsorolva.

9. **Rodolfo Ratto** (Genova, Via Minerva 16) 9-ik éremlajstroma, görög, római és bizanci pénzekkel (1027 tétel) f. év május hóban megjelent. Mérsékelt árak.

10. **Hugo Streisand** (Berlin W. 50 Augsburgerstr. 53) Antiquariats-Katalog Nr. 7. Numizmatikai és egyéb a régiségtudomány körébe vágó könyvek jegyzéke. (Mionnet 20 kötete 600 mk. Mommsem R. M. 70 mk. stb.)

11. **Gustav Fock** (Leipzig, Neumarkt 40) Antiquariats-Katalog Nr. 225. Numismatik. 597 tétel. *Sok becses munka!* Így Babelon (róm. köztárs.) 40 mk., Eckhel: Doctrina 65 mk., Györík 12 mk., Head: H. N. 36 mk., Mommsen-Blacas 120 mk., a Brit. Mus. katalogusai, Mionnet 500 mk., Num. Zeitschrift 30 k. 280 mk. stb.

12. **Dr. Eugen Merzbacher Nachf.** (München) Lieferung III des Lagercataloges. (1903. június.) Pápák és egyházi főurak pénzei és érmei és pótlék az I. füzethez. Kevés magyar vonatkozású darab van köztük.

Társulati élet.

A Közlöny ez évi első füzetéhez **kérdő ívet** melléeltünk azon kéréssel, hogy azt t. tagtársaink kitöltve visszaküldjék hozzánk. Kérelmünk célja az volt, hogy egyrészt a beküldött adatokból hazai éremgyűjtőink különböző gyűjtési köréről és irányáról szerezzünk tudomást és ezt alkalmilag az ő javuk érdekében értékesíthessük, továbbá, hogy a jövő évben adandó új taglajstromban a nevek mellé a gyűjtési kört is kitehessük a kölcsönös érintkezés könnyebbítésére, másrészt az is, hogy a hazai éremgyűjtők és gyűjteményeknek szerkesztőnk által szándékolt ismertetéséhez a beküldött anyag újabb adatokat szolgáltatson. Kérjük tehát ismételten, hogy a kitöltendő kérdőíveket levélben beküldeni szíveskedjenek a titkárhoz.

A társulat **társas összejöveteleit** (július és augusztus hóban is) minden hónap utolsó csütörtökjén este 7 órakor tartja meg az István főherceg szálló (V., Akadémia-utca 1.) különhelyiségében. Külön értesítőt nem küldünk. Kérjük szíves megjelenésüket.

Kérjük társulatunk t. tagjait, hogy saját érdekükben pontosan tudassák **lakhelyváltozásaikat** a titkárral.

A társulat **könyvtára és gyűjteménye** gyarapításához újabban a következő adományokkal járultak: **Fejér József** ajándéka: 1 hamis aes grave. **Kilényi Hugó**: 23 ezüst pénz és 1 sárgaréz zseton. **A Magyar nemzeti múzeum igazgatósága**: Jelentések a m. n. múzeum 1898—1901. évi állapotáról (4 füzet). A M. n. múzeum 100 éves fennállásának jubileumára vert bronz plakett Beckettől. **Martinovich Róbert**: 5 db. egri papír szükségpénz. **Pákozdy Károly dr.**: 4 db. sárgaréz és 3 db. ón érem. **Sziklay Jenő**: 6 db. ezüst, 2 ón hamisítvány. **Varga Béla**: 10 db. hamis pénz. **Zimmermann Lajos dr.**: Andreits Uros: „Ofner Münzjournal“ 25 képestáblája; 3 db. éremtábla, 1863; Die Wappen der wichtigsten Städte Europas (képes mű); Die Wappen der souveränen Staaten der Welt (képes mű); dr. Zimmermann Lajos: Árpád-házi magyar pénzek 1903. (különlenyomat); 1 db. bronz Korányi-érem Beckettől. — Midőn ezen adományokat köszönettel nyugtázzuk, azon kéréssel fordulunk társulatunk igen t. tagjaihoz, hogy könyvtárunkat és gyűjteményünket adományaikkal gyarapítani és fejleszteni szívesek legyenek.

Aquincumi kirándulás. A Magyar Numizmatikai Társulat tudományos céljai szolgálatában kirándulások rendezését is felvette programjába. — Az első ilyen kirándulást f. évi május hó 24-én rendeztük, midőn t. tagtársaink az aquincumi ásatásokat és múzeumot

keresték fel. Ezen első kísérlet szép eredménynyel járt, mert nemcsak fővárosi tagjaink jelentek meg családjaikkal együtt nagy számban, hanem vidéki tagjaink is képviselve voltak. — A kirándulás tudományos részének rendezését *dr. Finály Gábor*, tanár, a régi Pannónia egyik legjobb ismerője vállalta magára s nagy érdeklődés mellett magyarázta el az ásatások eredményeit s mutatta be az aquincumi múzeum emlékeit.

Kivonat a Magyar Numizmatikai Társulat választmányának 1903. ápril hó 14-én d. u. $\frac{3}{4}$ órákor a Tud. Akadémiában tartott ülésén felvett jegyzőkönyvből.

Elnök: Sziklay Jenő; jegyző: dr. Zimmermann Lajos. Jelen voltak ezeken kívül: Babics József, dr. Finály Gábor, Gohl Ödön, Kilényi Hugó, Kunváry Fülöp, dr. Pákozdy Károly és Varga Béla választmányi tagok. — A választmány megalakítja a társulat tisztikarát egy évi működési tartammal, következőképen: titkár: dr. Zimmermann Lajos, pénztáros: Kunváry Fülöp, ellenőr: Kilényi Hugó, gyűjtemény és könyvtár őre: dr. Finály Gábor, jegyző: Varga Béla. A Numizmatikai Közlöny szerkesztőjének megbízása 3 évre szólván, újabb választás alá nem esik. Megbízásának időtartama az 1903., 1904. és 1905. évekre szól. — Az ügyészi tiszt betöltetlen marad. — Titkár jelenti, hogy újabban adományok érkeztek be a Magyar Nemzeti Múzeum igazgatóságától, Kilényi Hugó és dr. Zimmermann Lajos vál. tagoktól. — Határozatba megy, hogy a társulat kirándulást rendez Aquincumba. — A választmány tudomásul veszi a közlöny ezidei második füzetének terjedelmében előállott túllépést. — Pénztáros előterjesztésére kimondja a választmány, hogy a társulat vagyonának kezelését meghagyja a M. Törlesztési Banknál. Alapítványait egyelőre nem helyezi el értékpapirokban. — A társulat rendes tagjaiul felvételtek: **Hoffmann Frigyes**, joghallgató, Budapest, V., Zoltán-u. 18. **Keppich Gyula dr.**, ügyvéd, Budapest, V., Zoltán-u. 18. **Vasvármegyei kultur-egyesület**, Szombathely.

K. m. f. Sziklay Jenő s. k., elnök. Dr. Zimmermann Lajos s. k., jegyző h. Hitelesítjük: Dr. Finály Gábor s. k. Kunváry Fülöp s. k.

Kivonat a Magyar Numizmatikai Társulat 1903. ápril hó 14-én este 7 órákor a Tud. Akadémia földszinti helyiségében tartott *rendkívüli közgyűlésének* jegyzőkönyvéből.

Elnök: Sziklay Jenő; jegyző: Varga Béla. Jelen voltak: Áldor Gyula, Babics József, Fejér József, dr. Finály Gábor, Forster Gyula, Gohl Ödön, Gundel Károly, Halász Gábor, Kilényi Hugó, Kunváry Fülöp, dr. Pákozdy Károly, Sziklay Jenő, Varga Béla, Vas Lipót és dr. Zimmermann Lajos rendes tagok.

Elnök megnyitja a közgyűlést s a jegyzőkönyv hitelesítésére felkéri Áldor Gyula és Fejér József rendes tagokat

Elnök jelenti, hogy a rendkívüli közgyűlés egyedüli tárgyát az alapszabályok módosítása képezi. A mai közgyűlés, mint e tárgyban másodízben összehívott közgyűlés az alapszabályok 4. §-a értelmében határozatképes.

A közgyűlés kimondja, hogy az alapszabályokat módosítani kívánja.

Titkár előterjesztése alapján pontonkénti beható tárgyalás után a közgyűlés elfogadja az új alapszabályokat s megbízza az elnökséget, hogy ezek kormányhatósági jóváhagyása végett terjeszse fel a m. kir. belügyminiszterhez.*

K. m. f. Sziklay Jenő s. k., elnök. Varga Béla s. k., jegyző. Hitelesítjük: Áldor Gyula s. k. Fejér József s. k.

Kivonat a Magyar Numizmatikai Társulat választmányának 1903. május 7-én este $\frac{1}{2}$ órákor a Tud. Akadémiában tartott ülésén felvett jegyzőkönyvből.

Elnök: Sziklay Jenő; jegyző: Varga Béla. Jelen voltak ezeken kívül: dr. Despinits Péter, Gohl Ödön, Kunváry Fülöp és dr. Zimmermann Lajos vál. tagok.

Titkár jelenti, hogy újabban Sziklay Jenő és Fejér József küldöttek be ajándékot a társulat számára. — Jelenti, hogy a sarajevói Landes-Museum-mal csereviszony létesült a közlönyre nézve. — Az állami szubvenció és helyiség iránti kérvény beadására a választ-

* A m. kir. belügyminiszter által f. évi május 23-ikán 50783/III. a 1903. sz. a. jóváhagyat alapszabályokat t. tagjaink közlönyünk jelen füzetének mellékleteként kapják meg.

mány felkéri dr. Szivák Imre tiszteletbeli elnök urat. — A választmány elvileg elhatározza a Weszerle-féle érmészeti táblák kinyomtatását. — Az engedélynek a m. nemzeti múzeum igazgatóságától való kieszközlésével megbízza az elnökséget, — az előmunkálatokkal a titkárt. — Jeszenszky Géza r. tag indítványára elhatározza a választmány, hogy a társulat gyűjteményét hamisítványokra való különös tekintettel fogja fejleszteni és hogy a magyar pénzek szigláinak összegyűjtését azzal mozdítja elő, hogy ezek típusait sokszorosítja és e lapokat szétosztja az érdeklődő tagjai közt. — A társulat rendes tagjaiul felvételtek: **Kocsis István**, állami tanító, Varjas (Temes m.), **Líppay Károly**, katonai gyógyszerész, Jaroslau (Galicia) **Magyar kegyes tanítórend**, Budapest, IV., Városház-tér 4. **Rehák Rezső**, tak.-pénzt. tisztviselő, Budapest, I., Bécsikapu-tér 5. **Wertheim Pál**, bizt. főügynök, urad. bérlő, Székesfehérvár. **Zilahí áll. segélyz. ref. főgimnázium**.

K. m. f. Kilényi Hugó s. k., elnök-h. Varga Béla s. k., jegyző. Hitelesítjük: Gohl Ödön s. k. Kunváry Fülöp s. k.

Kivonat a Magyar Numizmatikai Társulat választmányának 1903. június hó 13-án este 1/2 7 órakor a Tud. Akadémiában tartott ülésen felvett jegyzőkönyvből.

Elnök: Kilényi Hugó; jegyző: Varga Béla. Jelen vannak ezeken kívül: Gohl Ödön, Kunváry Fülöp és dr. Zimmermann Lajos vál. tagok. Kimentették magukat: Sziklay Jenő alelnök és dr. Finály Gábor vál. tag.

Az elnökség tagjai akadályozva lévén a megjelenésben, a megjelent vál. tagok elnöklésre felkéri Kilényi Hugó vál. tagot. — Titkár jelenti, hogy az új alapszabályok jóváhagyás végett felterjesztettek. — A szubvenció iránti kérvény a vallás- és közoktatásügyi miniszter által véleményadás végett kiadott a múzeumok és könyvtárak orsz. főfelügyelőségének. — Jelenti, hogy dr. Martinovics Róbert és Varga Béla rendes tagoktól érkeztek be ajándékok. — Nuber Károly alapító tag alapítványát leküldötte érmekben. Ezek értékének megállapítására a választmány kiküld egy, dr. Réthy László, Sziklay Jenő és dr. Zimmermann Lajos vál. tagokból álló bizottságot. — Gohl Ödön vál. tag indítványára a társulat összezejöveleleit a nyári hónapokban is megtartja. — Pénztáros jelenti, hogy a tagsági díjaknak postai megbízással való beszedését szép siker kísérte. — A Weszerle-féle érmészeti műnek kiadása kérdésében a választmány megbízza a titkárt, hogy magyar és német nyelvű előfizetési felhívást nyomasson és küldjön szét szeptemberben, melyben a mű ára 25 koronában van felvéve, addig is folytassa a tárgyalásokat a nyomdai műintézetekkel. — A társulat rendes tagjaiul felvételtek: **Baditz Jenő**, jogszigorló, Kapuvár (Sopron m.). **Czapáry László dr.**, ciszterc. r. főgimn. tanár, Székesfehérvár. **Dezső Loránt**, Nagykörső. **Leidenfrost Sándor**, jogszigorló, Nagybossány (Nyitra m.). **Philipp István**, főgimn. rajztanár, Székesfehérvár. **Török Ferenc**, községi jegyző, Varjas (Temes m.).

K. m. f. Kilényi Hugó s. k., elnök. Varga Béla s. k., jegyző. Hitelesítjük: Kunváry Fülöp s. k. Dr. Zimmermann Lajos s. k.

Helyreigazítás: Közlönyünk utolsó füzetébe nyomdahibák csúsztak, melyeket sietünk kiigazítani. A f. évi február hó 10-én tartott választmányi ülés alkalmából t. i. nem Szabó, hanem: **Sarbo Leó**, igazgató, Budapest, V., Sas-utca 10.; f. évi március 26-án tartott választmányi ülés alkalmából nem dr. Schneck, hanem: **Schulek Alfréd dr.**, Budapest, V., Sas-utca 23. vétettek fel a társulat rendes tagjai sorába.

Auszug des Inhalts.

(Für unsere Mitglieder im Auslande.)

1. **Edmund Gohl:** Fund von Kristoboker-Münzen in Aranyos-Medgyes (Comitat Szatmár im östlichen Ungarn). Im Monat Mai l. J. wurde bei Aranyos-Medgyes von einem Bauer ein Topf voll Silbermünzen, zusammen 107 Stück, gefunden. Es waren lauter bar-

barische Prägungen, von nur zwei Gattungen. Ausser 2 Varianten des Nr. 9825 von De la Tour's Atlas waren 105 Stücke des Nr. 2881 der Collection Windischgrätz im Funde. Die erstere Gattung kann, — wie man aus sporadischen Funden und aus typologischen Gründen schliessen darf, — nach Dacien oder in dessen Nähe placirt werden.

Der Stock des Fundes besteht aus den 105 Stücken des Nr. 2881. Coll. Wind. — Diese 105 Stücke wiegen 965·74 gr. (also im Durchschnitt à 9·561 gr.), haben im Durchmesser ca. 21—23 mm. und waren 2 Avers- und 10 Revers Stempel-Varietäten zu unterscheiden. Sehr interessant sind die meistens haarfeine und förmige Einhiebe, welche auf 48 Stücke sichtbar sind, darunter 19-mal in der Richtung ↘. Das Gepräge ist immer kräftig und scharf. Das Material aller dieser Münzen ist feines Silber.

Münzen derselben Gattung wurden gefunden im Jahre 1893 in Ér-Endréd (auch im Comitat Szatmár), ferner mehr nördlich, im Süden des Comitats Bereg am Nord-Ufer der Theiss, in Ugornya und in Mező-Tarpa, endlich im Comitate Szolnok-Doboka, in Esztény. Aus diesem Funde besitzt das Wiener Hofmuseum auch mehrere Stücke. — Die angeführten Fundstellen beweisen genügend, dass diese Münzengattung an der oberen Theiss und an der Szamos, also nördlich von Dacien und auch im Norden dieser Provinz zu Hause war.

Eine verwandte Gattung, mit denselben Typen, aber etwas leichter und aus Billon geprägt, ist, so scheint es, in Siebenbürgen einheimisch, und kann als dekadente Nachprägung der obigen Sorte angesehen werden.

Diese Billonmünzen sind typologisch und technologisch älter, als die Billon-Scyphati Daciens. Andererseits kann man aber die Prägung dieser Scyphaten ins zweite Jahrhundert nach Chr. setzen, da die Billon-Imitationen der Tetradrachmen der ersten Makedonischen Provinz, ebenfalls Schüsselförmig, mit den Revers-Typen der Dacischen Münzen verbunden vorkommen.

Von den Völkern, welche die Auctoren nennen, könnten ausser den Daciern nur die Coistoboci (κοιστοβῶκοι), kaum aber die nördlicher Ansässigen Anarti (Anartes) und Teurisci für diese Gegend und dieses Zeitalters in Anschlag gebracht werden.

Nach Müllenhof II. 82—84. und den von ihm angeführten Auctoren: so Ptolomaeus 3. 8. 5, Dio 71. 12, Petrus Patricius p. 124, Pausanias 10, 34. und C. I. L. 6. 406. 1801 wohnten die Koistoboker nördlich von Dacien, aber ausserhalb dessen Gränze.

Diese Angaben passen genau auf das Gebiet der angeführten Münzfunde und auf die Gespanschaft Szatmár. — Die Koistoboker konnten nur Dacier oder Kelten sein.

Die Verwandtschaft ihrer Münzen mit jenen der Pannonischen Kelten, die Identität ihres Münzfusses von 9·5 gr. Statergewicht mit jenem ihrer westlichen Nachbarn: der Cotini,¹ ferner das häufige Vorkommen der Einhiebe auf den Münzen, — ein keltischer Gebrauch — lassen denken, dass sie entweder auch selbst keltischen Ursprungs waren, oder aber die Münzprägung von ihren keltischen Nachbarn lernten.

2. **Eduard Kováts** publizirt 9 ungarische Goldmünzen des XIV—XV. Jahrhunderts aus seiner Sammlung, um seine Ansicht über das Punzirungs-Verfahren in den ungarischen mittelalterlichen Münzstätten zu bestätigen.

3. **Emil Jurkovich** beschreibt die, durch die maasslosen Kupfermünzen-Emissionen

¹ Castellane-Blanchet: Congrès international de numismatique, Paris, 1900. S. 90—98.

verursachte Münzwirren in den Jahren 1703—1704 und die damaligen Zustände in den oberungarischen Bergstädten.

4. **Edmund Gohl** publizirt einige seltene, auf den ungarischen Freiheitskampf von 1848/49 bezügliche Medaillen, darunter ein bisher unbekanntes goldenes Verdienstkreuz, welches angeblich Ludwig v. Kossuth in Italien verfertigen liess.

5. **Der Fund von Óvár** (Comitat Vas im westlichen Ungarn) besteht aus einigen Pfennigen des Königs Sigismund von Ungarn, einigen baierischen Pfennigen aus dem XIV—XV. Jahrhundert und aus einer Menge (595 Stück) österreichischer Pfennigen (aus dem XV. Jahrh.) des Rudolf IV., Wilhelm, Ernst, Leopold IV., Albert V. und Friedrich III.

6. **Sonstige Münzfunde:** *a)* Im V. Bezirke von **Budapest** fand man bei Canalisationsarbeiten einige Eravisker Münzen; — *b)* in **Kisújszállás** wurde ein Aureus des Probus R. Securitas Saeculi gefunden, welchen Cohen nicht anführt. Das ung. Nationalmuseum erwarb das schöne Stück. — Ferner kamen zum Vorschein: *c)* in **Német-Palánka** ein bizantinischer Solidus; — *d)* in **Gödöllő** eine Menge von Mittelalter-Denaren; — *e)* in **Kecskemét** tausende ungarischer und polnischer Kleinsilbermünzen aus dem XVI. Jahrhundert; — *f)* in **Német-Gencs** Silbermünzen aus dem XVII. Jahrhundert; — *g)* in **Jaák** ungarische und österreichische Silbermünzen aus dem XVII. Jahrh.; — *h)* in **Aranyos-Medgyes** eine Anzahl Barbaren-Münzen. (S. Oben).

7. **Miscellen:** Franz Szárnovszky Medailleur †. — Johann *Hadzsy* †. — Tony Szirmai Medailleur, Ritter des rumänischen Stern-Ordens. — Hybrider Denar der röm. Republik. Av. Annia 1, Rev. Fufia 1. — Berichtigung. — Neue Medaillen: *a)* Synagoge in Szeged; *b)* Feuerwehr-Jubiläum in Bélabánya; *c)* Goldene Staatsmedaille für Kunstindustrie.

8. **Museen und Sammlungen:** *a)* Obergymnasium in Ungvár; — *b)* Museum des Comitats Tolna; — *c)* Borsod-Miskolczer Museum.

9. **Literatur;** Dr. **Franz Kováts** über Prägung von Wiener Pfennigen in Pozsony. — Dr. **Alexander Takáts:** Über die Kupfermünzen-Emission im Jahre 1703. — **Gabriel Lörintz:** Die röm. Kaisermünzen des Obergymnasiums von Nagy-Károly. — **F. Gnechchi:** Guida. — **Monatsblatt.** — **Berliner Münzblätter.** — **A. Perini:** Le monete di Verona und andere Schriften.

10. **Münzen- u. numism. Bücher-Cataloge und Auktionen.**

11. **Vereinsnachrichten.** Ausschuss-Sitzungen. — General-Versammlung. — Ausflug nach Aquincum. — Zusammenkünfte — Neue Mitglieder. — Geschenke. — Etc.

Aviso.

Die **Quartalschrift** Numizmatikai Közlöny, Organ der Magyar Numizmatikai Társulat erscheint am 15. Jänner, April, Juli und Oktober. Mitglieder der Gesellschaft bekommen die Zeitschrift für ihren **Jahresbeitrag** von 6 Kronen (Provinz u. Ausland), resp. 10 Kronen (Budapest). **Pränumeration:** 8 Kronen für den Jahrgang. — **Redacteur:** Professor **Edmund Gohl**, Custos des ung. National-Museums (Budapest, I., Márvány-utca 20.).

Alle Rechte vorbehalten.

Magyar numizmatikai adatok Oroszországból.

A folyó évi május és június hónapokban Oroszország főbb pontjait látogattam meg: Varsót, Moszkvát, Szentpétervárt, Helsingsforsot s több balti-tengervidéki várost, azon célból, hogy a gyűjteményekben levő magyar éremsorozatokat átnézzem s esetleg új anyagot gyűjtsek.

A szentpétervári „Ermitage” gyűjteménye az, melytől sokat vártam s e várakozásomban nem is csalódtam. A világhírű múzeum éremtárának *Markov* Alexej az igazgatója, a ki a mohamedán érmészetben a legkiválóbb szakférfiak közé tartozik. Nagy előzékenységgel fogadott s kitárta előttem a gyűjtemény kincseit, melyek nagyszerű csoportjaiban első sorban a magyar-erdélyi, délszláv és mohamedán érmek érdekeltek.

A magyar érmek közt elsőnek, egy Szent István-féle denárt említék, melynek párja a Windisch-Grätz hg. gyűjteményében van meg s melyet én a C. N. H. 1-ső tábláján 7. sz. a. közlök. A denár, melynek rajzát alább adom 1.350 gr. súlyú s nem azonos bélyegű a már ismert bécsi példánnyal, a miből kitűnik, hogy I. István korában a rendes féldenárokon kívül, nagyobb számban kellett egész denárokat is verni, melyekből ma csak e két példányt ismerjük.

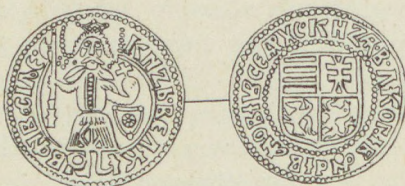

A közönséges Szent István-féle féldenárok közt semmi különöst nem találtam, de I. Endre és I. Béla annyi változatban vannak képviselve, hogy a C. N. H. számára az egész sorozatot leírtam, melyekből több bevált. I. László és Kálmántól csak néhány darabot találtam, melyek köriratait és jegyeit feljegyezhettem.

Utam egyik főbb eredményének tekintem, hogy Markov úrral megismerkedve, a IV. István-féle keleti feliratú rézpénzek eredetének kérdésében is egy lépéssel előbbre jutottunk. Mint azt annak idején kifejtettem *Karabaceknek* nem volt igaza, hogy a bizanci típusú s a keleti feliratú rézpénzek IV. Béla korában verettek, az sem állhat meg, hogy a magyar érmelők turkesztáni Ilek-khánok címei után verték a mi kisebb rézpénzeinket. Régebben feltűnt nekem, hogy Engel és Serrure „*Traité de Numismatique du Moyen-Age*” II. kötetének 439. lapján egy barcelonai éremfajt mutat be, mely alakjára s zavart kufikus feliratára nézve nagyon hasonlít a mieinkhez. Ez érmeinken nagyon jellemző, hogy

az értelmetlen arab köriratokat utánzó betűk gömbös fejű vonáskákból és apró karikákból állanak; ezt a véső-modort pedig a spanyol Almoravidák érmein látjuk, mint jellemző sajátyságot. Júsuf ibn Tášfin (1087—1106.) Sidzsilmáse-ben (Marokko) 1096-ban (Hidzsra szerint 490-ben) vert aranyát szereztem Bécsben, melyben előképét látom a mi vereteinknek. Markov úr ugyanezt tartja s elő is mutatta a mohamedán gyűjtemény turkesztáni és spanyol sorozatait, mely utóbbiakban első tekintetre felismerjük a forrást, a melyből szaracén pénzverőink merítették.

A következő, vegyes korból egy nagyhírű numizmatikai kincset őriz az Eremitage. Az első orosz aranyat, mely Hunyadi Mátyás aranyának mintájára készült. Ez érem Ruppnál (Tab. XXVI. 618. sz.) már ki van adva, de a rajz annyira rossz, hogy az érem hű lenyomatát kellett megszereznem, a minek rajzát itt közlöm.

Ez aranyforinttal az orosz irodalomban Nikolaj Lihacsev foglalkozott a moszkvai régészeti társulat közlönyében (Archeologiceszkija izvjesztija i zamjetki) Moszkva 1897. (7—8. szám). Szerző értekezéséből, melyet Markov úr volt szíves velem megismertetni, azt látom, hogy nem ismeri azt, a mit ez arany keletkezésére vonatkozólag a magyar munkák állítanak, hogy t. i. a kipsaki kánság bukása után Vasziljevics Iván (1462—1505.) Hunyadi Mátyástól kért bányászokat és pénzverőket (Magy. Akad. Értesítő 1844. IV. 87—93.), kik ez aranyat magyar mintára verték.

Lihacsev azt mondja, hogy a nagyfejedelemnek egy Ivan Frjazin¹ = Gian Battista della Volpe nevű pénzverője volt, s az érem előlapján jobbról a mezőben látható I jegy az ő neve kezdőbetűje, ez azonban meg nem állhat, mert az I (И helyett) s a címerpajzs küllős kerékkel magyar aranyokról van másolva.

A szerző szerint az érem köriratai a következők:

Av. КНЗБ·БЕЛКІ·ІВАН·ІВАНОВИЧ·

Rev. КНЗА·Б·АКОГ·ІВАН·ІВАНОВИЧ·Е·Р·Х·

A köriratok betű szerinti átírása:

Av. Kn(ja)z' vel(i)ki — Ivan Vaszilje(vics).

Rev. Kn(ja)zja v(e)l(i)kog(o) Ivana Ivanovics(a) vszeja Rusz(i).

Értelme: *Av.* Iván Vasziljevics (Vaszil fia) nagyfejedelem.

Rev. Ivan Ivanovics, minden oroszok nagyfejedelméé (értsd ez érem).

Ez az aranyforint tehát Ivanovics Iván (1500—1517.) uralkodása alatt veretett, s pedig Hunyadi Mátyás halála után; az előlapi körirat Vasziljevics Iván (az apa), a hátlapi pedig Ivánovics Iván (fia) nevét és címét tünteti fel.

Markov úrtól, mint a keleti érmek kiváló ismerőjétől, a contremarquirozott magyar

¹ Frjazin = frankli, (a mint a Levantén olaszokat, francziákat s más nyugateurópaiakat nevezik)

aranyakra vonatkozólag azt az új adatot kaptam, hogy XVI-ik században a törökök gyakran ellenjeggyel látták el a külföldi aranyakat: legyakoribbak a velencei zecchinók török ellenjegyei, mely ovál pajzsocskán a رايح = raidzs (érvényes) arab szót tartalmazza. Látott azonban magyar aranyat is e jeggyel, de hogy mely gyűjteményben, nem tudja megmondani.

A mi a contremarquirozott magyar pénzfajokat illeti, az Eremitage-nak egy roppant nagy lelet van birtokában, mely XVII. századi osztrák, tiroli, német birodalmi, svéd stb. tallérokból áll az ismert 1655. évi orosz ellenjeggyel (Mihajlovics Alexij háborús uralkodása idejéből.) Ezek közt csak négy magyar van: III. Ferdinánd körmöcbányai tallérai 1641, 48, 49 és 52-ből.

Ellenjegyes magyar arany, rigai bélyeggel, a magy. nemzeti múzeum példányán kívül (Hunyadi Mátyás) van Rigában, az ottani régiségtárban, még pedig II. Lajos (K—B 1525) aranya, melyről a rigai 1896. évi X-dik archaeologiai congressus katalogusában (227. l.) szó van, melyet azonban Rigában létemkor, a múzeumban folyó építkezések miatt nem láthattam, de melyet H. Johumsen úr, az ottani Handelsamt titkára (a múzeum érmészeti őre) volt szíves lenyomatban velem közleni.

Mielőtt soraimat lezárnám csak azt említem még meg, hogy Helsingforsban időzve, a két (egyetemi s nemzeti múzeumi) éremgyűjtemény anyagát átnézve a magyar érmészet szempontjából csak egy érdekes adatot hoztam magammal, két lelőhelynek nevét t. i., a hol XI. századi nyugateurópai denárok közt néhány I. István meg I. Endre-féle fordul elő.

Réthy László.

Széchenyi Ferenc gróf éremgyűjteményének katalogusáról.

Széchenyi Ferenc, ki a magyar kultúra írott és nyomtatott emlékeinek összegyűjtésében olyan fényes eredményt ért el, a hazai érmek gyűjtését is korán megkezdte. Könyvgyűjtésének korai emlékei maradtak ránk, s a horpácsi kastélyban 1780 elején már jól rendezett és lajstromozott könyvtárt találunk.¹ Nem mondhatjuk ugyanezt az ő éremgyűjtésről. 1787 az első évszám, a hol Széchenyi éremgyűjtésének nyomaira találunk, s elég szórványosak ezentúl is az adatok, melyek az éremgyűjtésre vonatkoznak.² Mindenesetre nagyobb gyűjteményeket kellett beolvasztania, hogy azt az anyagot összehozza, melyről 1807-ben megjelent katalogusa beszámol.

Két körülmény érdekes itt nagyon, melyre a figyelmet fel kell hívnom. Az egyik, hogy valamint a Széchenyi-könyvtár legkorábbi emléke a Hajnóczy névvel áll összefüggésben, úgy Széchenyi éremgyűjtésének első nyomai is Hajnóczyra vezetnek vissza. A másik, hogy Tibolth Mihály, ki Széchenyi könyvtár-katalogusát sajtó alá rendezte,³ az éremgyűjteményt is rendszeresen feldolgozta. Egy vaskos negyedrétt alakú kötet kéziratot őriz ugyanis a Nemzeti Múzeum kéziratára, mely Széchenyi Ferenc éremgyűjteményének

¹ Kollányi Ferenc, a Széchenyi országos könyvtár megalapítása. (Magyar Könyvszemle, 1902. évfolyam 216—217. II.)

² Fraknói Vilmos, Gróf Széchenyi Ferenc, 120 l.

³ Fraknói Vilmos, Id. m. 226. l.

katalogusát tartalmazza.¹ A kézirat Tibolth Mihály műve s a címe; *Primae lineae catalogi numismatici Széchényiani*. Két részre van osztva, ú. m. magyar és erdélyi érmek csoportjára. A feldolgozott érmek közül legújabb keletű a II. Ferenc garasa 1800-ból, minek alapján arra kell következtetnünk, hogy a munka a nyolcszázas évek elején készült.

Szegény Tibolth nem fejezhette be a munkát. Engel Keresztély, udvari kancelláriai fogalmazó, Miller Jakabhoz, a Széchényi-könyvtár őréhez intézett 1806 június 27-iki levelében² azt írja, hogy Tibolth folytonos betegeskedése miatt nem foglalkozhatik tovább az éremgyűjtemény lajstromozásával s a gróf őt (Engelt) óhajtáná megnyerni e célra. Engel hajlandó is elvállalni a megbízatást, ha Miller nem vállalkoznék rá. Széchényi előre is biztosította, hogy Miller nem ér rá, mert a kéziratok katalogizálásával van elfoglalva; Gruber pedig, a Széchényi-könyvtár másik tisztviselője, a térképeket stb. rendezi. A katalogizálás részleteit illetőleg a gróf Engelt Tibolthoz utasította, mint a ki legjobban ismeri az éremgyűjtemény állapotát. Engel egy esztendőre becsüli a gyűjtemény feldolgozását s azért habozik, elfogadja-e a megbízatást.

Mindenekelőtt informálni akarta magát a magyar éremügy történetéről, s e célból, mindenesetre a Tibolth utasításai alapján, elkérte a Széchényi-könyvtárból Kovachich Györgynek erre vonatkozó kézirateit. Kovachich György fáradhatatlan szorgalma a magyar éremügy történetére is kiterjedt. A Nemzeti Múzeum kéziratárában van egy nagy folio alakú kötete,³ mely a magyar éremüggyel foglalkozó oklevelek hiteles másolatait tartalmazza 1342-től 1562-ig. Legnagyobb részben ki vannak nyomtatva a Széchényi katalogusában. (Pars III., p. 303—399.)

Van ezenkívül még két nagy folio alakú kötet kézirata,⁴ mely ugyancsak a magyar éremügy történetével foglalkozik. Ezek elseje az éremügyre vonatkozó adatokat tartalmazza chronologiai sorrendben, a másik pedig ugyanerre vonatkozó oklevélmásolatokat. Az éremgyűjtemény katalogusának elkészítésénél ez adatok nagy szolgáltatásokat tehettek.

Miller meg is küldötte a kéziratokat, de csonkán. Engel 1806 augusztus 28-án Millerhez intézett tevéleben,⁵ Tibolth és Kovachich bizonyosságára hivatkozva, azt írja, hogy a Kovachich-kéziratok között még mintegy 2000 okleveles adaléknak kell lennie, a mit Miller meg nem küldött. Egyelőre azonban nem sűrgeti ezeket, mert tárgyalásokat folytat a katalogus ügyében. Úgy látszik, Engel az egész dologból pénzkérdést csinált, s lehetőleg nagy összeget szeretett volna munkájáért Széchényitől szerezni, a mit Tibolth nem akart neki biztosítani.

1806 október 12-ikén már azt írja⁶ Millernek, hogy megkapta Kovachichtól az összes numizmatikai kéziratokat s ezért a Széchényi-könyvtár példányát visszaküldi. Ismételtlen hivatkozik arra, hogy Kovachich tanúsága szerint mindezek a Széchényi-könyvtárban is megvannak, de ő nem akar az ellenmondások megoldásába bocsátkozni. Miller azonban tette, hogy a Kovachich-kéziratokat nem küldötte meg teljesen, arra enged következtet-

¹ Quart. lat. 200.

² Miller Jakab levelezési a Nemz. Múzeum kéziratárában. Quart. lat. 781., V. k., 44. sz.

³ Fol. lat. 972. *Hungariae diplomatarium monetarium ex instrumentis authenticis congestum*.

⁴ *Adversaria pro commentatione de numeris, ponderibus, mensuris et monetis Hungarorum*. Fol. lat. 90.

⁵ U. ott. Quart. lat. 781. V. k. 60. sz.

⁶ U. ott. Quart. Lat. 781. V. k. 71. sz.

nünk, hogy nem nézte jó szemmel az Engel vállalkozását, s lehetőleg akadályokat igyekezett gördíteni az útjába.

Engel vállalkozása hamar abban maradt. 1806 november 11-ikén¹ már azt írja Tíbolthnak, hogy Széchenyi az éremgyűjtemény lajstromozásától felmentette. Minden jel arra mutat, hogy Engel túlkövetelései bírták rá Széchenyit ez elhatározásra. Emlegeti ugyan, hogy egészsége nem engedi meg a hosszabb munkát s az éremgyűjtemény feldolgozására Schönwiesnert vagy Schwartnert ajánlja; de e mellett „ad amicas aures“ azt is megemlíti Tíbolthnak, hogy Ragusa története című munkájáért ívenként 15 forintot kap s egyéb irodalmi vállalkozásaihoz is könnyen talál itthon vagy a külföldön kiadót.

A munka elvégzését Széchenyi csakugyan Schönwiesner István tormovai apátra, a budai egyetem tanárára bízta, a ki azt el is fogadta. A feladat megoldásával Schönwiesner nem elégedett meg a Tíbolth oklevélmásolataival s a Kovachich jegyzeteivel, hanem rávette Széchenyit, hogy az éremügy történeti emlékeit az illetékes hivatalok útján szerezze be. Széchenyi eleget tett ez óhajnak s 1807-ben átirta² Rupprecht Antal kir. tanácsosnak, eszközölné ki a kamaránál, hogy a selmeci kamaragrófság, a nagybányaí bányafelügyelőség és a körmöci pénzverő-intézet levéltáraiból írássanak ki számára a magyar éremügy történetére vonatkozó emlékek. A munka elvégzésére Selmecen Fridmanzky Imrét, a bányakerületi bíróság iktatóját, Nagybányán pedig Ábrahám József lajstromozót nyerte meg. A kiírandó adatokat 5 pontban foglalja össze: 1. A magyar éremügyre vonatkozó oklevelek jegyzéke s a bennük foglalt adatok. 2. A pénzlábra, fémkeverésre, pénzsúlyra, éremképre s pénzürtékre vonatkozó oklevelek másolatai. 3. A kamaragrófok névsora. 4. Az éremverők nevei. 5. A magyar, erdélyi és horvát-szlavon pénzverő-helyek sorozata.

Schönwiesner rövid idő alatt megfelelt a megbízatásnak. 1808 május 25-ikén³ értesíti Széchenyit, hogy a katalogust Trattner már kinyomatta, csupán az késlelteti a megjelenését, hogy Falka rézmetsző nem készült el a címlappal s Prixner még nem nyomatta ki a numizmatikai táblákat. Jellemző e levélre, hogy Schönwiesner a legmelegebben emlékszik meg benne Széchenyi bőkezűségéről, melylyel munkáját már három ízben is megjutalmazta. Nem mellőzhetem itt annak megemlítését, hogy Schönwiesner a könyveket és kéziratokat Millernek adja át, az érmekeket ellenben Tíbolthnak, küldi meg; a mi arra mutat, hogy Széchenyi Ferencz, daczara az 1802. évi adománylevélnek, éremgyűjteményét még nem adta át rendeltetésének.

1808 augusztus 5-én írja⁴ Schönwiesner Tíbolthnak, hogy a katalogus megjelenése még mindig késik, mert Falka nem készítette el a Széchenyi-címerrel díszített címlapot, a miért is a numizmatikai táblák elé szánt címlapot Káracstra bízta. Már a könyvkötőkkel is érintkezésbe lépett, hogy a 136 darab közönséges papírra nyomott katalogus fűzéséhez fogjanak, s a főherceg nádor számára a könyvtárkatalogushoz hasonló díszes bőrkötést készítsenek.

A katalogusra 1807-es évszám van nyomtatva, de az előrebocsátott levelekből tudjuk, hogy a címlapok miatt sokat késett. Jellemző a munka előszavának azon kijelentése, hogy

¹ Széchenyi-levéltár, I. 9. III. 56.

² Széchenyi-levéltár, I. 13. II. 62.

³ Széchenyi-levéltár I. 9. III. 56.

⁴ Széchenyi-levéltár I. 13. II. 63.

a rézmetszetű táblákat Schönwiesner már készen kapta meg, csupán javítania kellett rajtuk. Mindenesetre ezek metszéséről is Tibolth gondoskodott.

Miller Jakab nem tudott megnyugodni abban, hogy az éremgyűjtemény lajstromozásában neki része ne legyen. Alkalom is kínálkozott erre nem sokára. Széchényi Ferenc ugyanis 1810-ben átadta éremgyűjteményét a Nemzeti Múzeumnak, s ez alkalmat felhasználta Miller Jakab arra, hogy a Schönwiesner készítette katalogusba betévedt hibák kijavitása és a hiányok pótlása czéljából egy Appendixet adjon ki. Ez Appendix előszava becses, mert világos képet nyújt a Széchényi éremgyűjteményének akkori állapotáról. Volt benne 705 arany, 1768 ezüst, 193 réz és 12 db ón érem, tehát összesen 2675 db 40,000 forint értékben. Az összes érmek 20 szekrényben voltak elhelyezve, melyek mindegyike más hazai fából készült. Ez éremgyűjtemény képezte alapját annak a tekintélyes múzeumi osztálynak, melynek anyaga a jubileumi évben már pár százezernyi darabra rúgott.

Gárdonyi Albert dr.

Szent László-féle éremlelet Kiliti határában.

Kiliti község, mely Somogy vármegyének északi szögletében fekszik és Siófokkal meg a római régiségeiről ismert Ságvárral határos, régészeti leletek tekintetében nevezetes helynek bizonyul Magyarország dunántúli részében, a Balaton mellett. Nem mulik el év a nélkül, hogy valami érdekes leletet ne találának a falu nagy határában. A község fölött elterülő szőlőhegynek egyik hasábjában, mint mult nyáron észrevettem, kapálás alkalmával őskori lepattogatott tűzkőszilánkok és őskori cserepek kerültek elő művelési munkák alkalmával; másutt pedig a mezei munkások ekéje ütközött nagy bronzleletbe, mely néhány fegyveren és ékszeren kívül főleg eszközökből, különösen sarlókból állott s jelenleg legnagyobb részben főgimn. gyűjteményünket ékesíti becses darabjaival.

A Kiliti határából származó legújabb lelet tárgyánál fogva szorosan folyóiratunk körébe tartozik. Mult év végén a karácsonyi szünidő alatt Kilitiben tartózkodván, ezen idő alatt a késő őszi földmunkálatok alkalmával napfényre került, számra nézve nem nagy, de jobbára nagyon jó föntartású, érdekes sorozatokból álló éremlelethez jutottam,¹ mely Szt. László királynak idejéből származik. Ezt a nevezetes leletet a község határában, a Siófokról Kilitibe vezető országút mellett találták az ettől jobbra, a községtől nem messze, a mai úttal párhuzamosan menő, régen elhagyott, százados használata alatt mélyen bevágódott útnak kiemelkedő gerincén, ma szántóföldön; itt feküdt leletünk bögrébe téve, körülbelül 20—21 cm. mélyen a fölszin alatt. A tavasziak alá őszi szántást végző béreseknak a jelzett mélységig járó ekéje beléütődött a bögrébe és azt ízzé-porrá zúzta, tartalmát pedig a munkások nagy örömeire szépen napfényre derítette.

A leletet kevés kivétellel kezeimbe kapván,² azonnal hozzáfogtam típusok szerint való osztályozásához. Mindenekelőtt megjegyzem, hogy a leletben, — a mi nem meglepő ezen

¹ Boár Jenő intéző, Börzsönyi Antal plébános, Hets Miklós tisztartó, Lukszícs Ambrus birtokos és mások fogadják kegyes adományukért e helyen is leghálásabb köszönetemet.

² Néhány darab, a mint értesültem, az aradi és a veszprémi múzeumba és magánkézbe jutott a leletből

korban, — semmiféle külföldi pénzt nem találtam s így ezen éremleletünk nagyon elüt magyar jellegénél fogva azon györmegyei, tüzestelki lelettől, mely valamivel későbbi időből, Imre, III. Endre korából származván, kevés magyar érem mellett túlnyomóan külföldi veretű, nevezetesen bécsi filléreket tartalmazott, melyek nem egy ízben mintáku is szolgáltak magyar érmek verésénél, mint azt Pósta Bélának és dr. Kováts Ferencnek idevágó cikkei¹ bizonyítják. Ezen időtájban s a XIII—XV. században általában a külföldi pénzek később nagyon el voltak terjedve az országban, mindenfelé kelendők voltak, de Szt. László korában még nem; ebből magyarázható, hogy a kilitii pénzleletben egy külföldi pénzdarab sem volt.

A kilitii éremlelet arról is nevezetes, hogy benne kizárólag csak Szent László-féle érmek voltak, egyetlenegy példányt sem találtam benne sem elődjétől, I. Gézától, sem utódjától, Kálmántól, sőt még Szent László érmeinek sincs minden típusa a leletben képviselve, így hiányzanak belőle a legkisebb fajta pénzek, valamint azon denárféle is, mely a C. N. H.-ben, Szent László érmeiről készült rajzok között utolsónak van föltüntetve (III. t. 37. sz.); a többi megvan mind, különböző számú darabban képviselve. Új típust sem fődöztem föl a leletben, s így főgimn. gyűjteményünk, mely már megelőzőleg László érmei összes típusainak birtokában volt, a jelen lelettel csak újabb pénzverőjegyekkel ellátott éremváltozatokkal lett gazdagabb, nem pedig új fajokkal; de ezen siglákkel aztán találtam benne olyan példányokat, melyek sem Rupp leírásában, sem Weszerle rajzai között nem fordulnak elő. Ennyiben tehát leletünk érdekes a szakférfiakra is, méltó a részletes leírásra; továbbá mivel érmeink nagyobbára jó föntartásúak, köztük nem egy valóságos à fleur de coin darab, tehát eredeti súlyukból kopás által nem veszített példányok. Ezért célszerűnek tartottam, hogy az egyes példányok rövid leírása mellé súlyukat is csatoljam, hogy így az akkor uralkodó pénzláb pontos megállapításához adataimmal én is hozzájárulhassak.

*

[Ezen alkalommal közlöm egyúttal gyűjteményünknek I. Géza-féle érmeit, nemcsak azért, mert nagyon ritkák és közülök egyik példányunk hátlapi fölirata eltér a C. N. H.-ben (II. t. 24. sz.) közölt darabétól, hanem azért is, mert Szent Lászlónak legelső éremdarabjai azokkal több tekintetben megegyeznek.

I. Géza érmei.

I. Gézától két érmünk van, mindkettő más-más fajta; egyik vezérsége korából származik, a másik példány őt mint királyt tünteti föl, mint fölirata bizonyítja.

1. Kettős szemcsés körben: ✠ DVX MVUNAS (Magnus helyett), középen kereszt, szárai között ékek. Rv.: Kettős vonalas körben: ✠ PANONAI, középen ismét kereszt, karjai között ékekkel. Súly 73 cgr.

2. Kettős, külső részben szemcsés, belső vonalas körben: + GEVCAI REX, középen kereszt, szárai között az elsőben félhold (⌒), másodikban ék, harmadikban kör, negyedikben kör vagy fordított félhold, mely a kereszt szárával körnek látszik. Rv.: Kettős vonalas körben: [N]OIA:I = Panonai Pannonia helyett. A Panonai szóban a P betű összeolvad az A-val, miként az N az A betűvel. Mindkét példányunk az Ebenhöch-féle gyűjteményből származik. Utóbbinak súlya 75 cgr.]

*

¹ Dr. Pósta Béla: Hazai érmészetünk s a bécsi denárok (Arch. Ért. V. köt. 109—113. l.). — Dr. Franz Kováts: Über die Nachmünzung der Wiener Denare in Pressburg, etc. (Num. Zeitschr. 34. köt.)

Szent László érmei a kilitii leletből.

A kilitii leletből való Szent László-féle pénzek leírásánál rövidség kedvéért mellőzöm ezek részletes leírását és csak a lényeges különbségek, pénzverőjegyek feltüntetésére szorítkozom; különben pedig dr. Réthy László C. N. H.-jét veszem alapul és ennek számait idézem. Ha azonban a kivitelben is némi eltérést találok, mely nem egyeznék meg a rajzzal, ezt az érem leírásánál nyomban megemlítem.

II. sorozat.

I. típus, C. N. H. 2. tábla, 25. ábra.

E fajból leletünkben csak egy darabot találtam, mely a hátlap köriratára nézve a C. N. H. rajzban közölt példányától eltér és teljesen megegyezik az intézetünk birtokában levő Ebenhöch-féle¹ gyűjteményből származó másik teljesebb példányunkkal, azért e helyen ezt közlöm először.

1. Kettős fogazott körben: ✠ LADISLAVS REX, középen kereszt, szárai között ékek. Rv.: ✠ ANONAI, középen ismét kereszt, ékekkel.

2. Az előlap fölirata és rajza ugyanaz. Rv.: ✠ A, a többi betű elmosódott, olvashatatlan, középen kereszt, de szárai között ékek nincsenek. Kiliti. Súlya 57 cgr. Rupp mindkettőt közli.

III. sorozat.

II. típus, C. N. H. 3. tábla, 26. ábra.

1. ✠ LADISCLA^cVS² RE, középen kereszt, karjai között hosszúkás ékek, melyek a kereszt sarkaiból indulnak ki s a körvonalig érnek. Rv.: ✠ LADISCLAVS RE. A többi rendes. Súlya 59 cgr.

2. ✠ LADISCLA^vVS RE, középen hasonlóan, mint az előbbinél. Rv.: ✠ LADISCLAVS RE. A többi ugyanolyan. Súlya 68 cgr.

3. Az Ebenhöch-féle gyűjteményből idézhetek egy harmadikat: ✠ LADISCLA^sVS RE föliratút, két gömböcske jeggyel és a kereszt karjai között rövid ékekkel. Rv.: ✠ LAD, a többi olvashatatlan.

III. típus, C. N. H. 3. tábla, 27. ábra.

1. ✠ LADISCLAVS RE, középen koronás fő. Rv.: ✠ LADISCLAV. RE. A többi ugyanolyan. Súlya 78° cgr.

2. ✠ LADISCLA^sVS RE. Rv.: ✠ LADISCLAV. —E. A t. u. Súlya 69 cgr.

3. ✠ LADISCLA^vVS RE. Rv.: ✠ LADISCLA. S R—. Súlya 70 cgr.

4. ✠ LADISCLAⁿVS RE. Rv.: ✠ LADI - CLAUS R—. Kisebb fajta. Súlya 60 cgr.

5. ✠ LADISCLA^xVS RE. Rv.: ✠ LADISI Kisebb. Súlya 64 cgr.

6. ✠ LADISCLAⁿVS RE. Rv.: Homorú és elmosódott betűk. Súlya 73 cgr.

¹ Ezen gyűjtemény nem ajándék, hanem vétel útján (4000 kor.) került az intézet birtokába.

² Az összes alábbi éremfeliratokban az S-betűk fordított irányúak.

IV. típus, C. N. H. 3. tábla, 28. szám.

Ezen tipushoz tartozó példányaink nagyság szerint három (A, B, C), kivétel tekintetében pedig két csoportba oszthatók; vannak domborúan hajlott karimájúak, mely karimák vagy egész fölületükön, vagy két oldalt fogazottak; ezek nagyon csinos darabok; aztán olyanok, melyeknek széle rézsutosan hajlik fölfelé: ezek csak belső oldalukon fogas szélűek. A belső körvonal, mint a rajz is mutatja, mindkét oldalon fogazott.

A) Első csoportba tartoznak:

- [1. ✱ LADISCLA³VS RE, középén pártás fő. Rv.: ✱ LA ... LAVS RE. A többi ugyanolyan. Súlya 75 cgr. Ebenhöchtől.]
2. ✱ LADISCLA✱VS RE. Rv.: ✱ LADISCLAVS RE. Domború széle egész fölületén fogazott, de egy részén lekopott. Súlya 71 cgr.
3. ✱ LADISCLA[†]VS RE. Rv.: LAD ... VS RE. Kissé kopott. Súlya 65 cgr.

A második csoportba tartoznak:

4. ✱ LADISCLA^oVS RE. A többi ugyanaz. Rv.: ✱ LAD ... VS RE. A többi ugyanaz. Súlya 79 cgr.
5. ✱ LADISCLA³VS RE. Rv.: ✱ LADISCLAVS RE. Súlya 72 cgr.

A következő példányok alig valamivel kisebbek a fentebbieknél:

6. ✱ LADISCLAVS RE. Rv.: ✱ LADIS, a többi elmosódott. Súlya 65 cgr.
7. ✱ LADISCLA^ΔVS RE, az ék az U betű balszárával némileg összeolvad. A többi ugyanaz. Rv.: ✱ LADI ... E. Súlya 65 cgr.
8. ✱ LADISCLA^ΔVS RE. Rv.: Homorú betűk imitt-amott, az előlap betűi. Súlya 63 cgr.

Még kisebb, de vastagabb lapkán:

9. ✱ LADISCLA^ΔVS RE. A többi ugyanaz. Rv.: ✱ LADISCLAVS ... Súlya 65 cgr.

B) C. N. H. 3. tábla, 29. szám. Középnagyságúak:

1. ✱ LADISCLA^oVS RE. A többi ugyanaz. Rv.: ✱ ADISCLAVS RE (így). Súlya 54 cgr.
2. ✱ LADISCLA✱VS RE. Rv.: Rajta néhány homorú betű. Súlya 58 cgr.

[C) C. N. H. 3. tábla, 30. szám.

E fajból nem volt a kiliti leletben. A gyűjteményünkben található példányon ezen fölirat és sigla fordul elő:

1. ✱ LADISCLA^oVS RE. A t. u. Rv.: ✱ LADIS ... VS RE. 2 darab. Súlyaik: 45 és 37 cgr. (utóbbi hibás.)

V. típus, C. N. H. 3. tábla, 31. szám.

1. LAD ISL AVS RE✱. Rv.: ✱ LADISLAVS RE✱. Súlya 73 cgr.
2. LAD ISL AVS REX. Rv.: ✱ LADISLAVS RE✱. Súlya 72 cgr.

[3. LAD ISL AVS REX. A belső körben előforduló kereszt mellett az első negyedben kis keresztke. Rv.: ✱ L... ISLAVS RE✱. Utóbbi az Ebenhöch-féle gyűjteményből ered. Súlya 75 cgr.]

VI. típus, C. N. H. 3. tábla, 32. szám.

E tipushoz tartozó példányok már nagyobb számmal voltak a kiliti leletben.

[1. LAD ISL AVS RE✱. Rv.: Szórványosan egyes homorú betűk. Az Ebenhöch-féle gyűjteményből. Súlya 77 cgr.]

2. LAD ISL AVS RE✱. Rv.: ✱ LADIS - AVS RE. Kiliti. Súlya 83 cgr.

3. LAD ISL A[∇]VS RE✱. Rv.: ✱ LADISLA... —E. Kiliti. Súlya 85 cgr.

4. LAD ISL A⁺VS RE✱. Rv.: ✱ LADISLAVS RE. Kiliti. Súlya 84 cgr.

5. LAD ISL A✱VS RE✱. Rv.: ✱ LADIS - AVS RE. Kiliti. Súlya 77 és 102 cgr.

6. LAD ISL A₂VS RE✱. Rv.: ✱ LADISCL... S RE. Kiliti. Súlya 95 cgr.

7. LAD ISL A₂VS RE✱. Rv.: ✱ LADISCLAVS RE (így). Kiliti. Súlya 90 cgr.

8. LAD ISL A^cVS RE✱. Rv.: ✱ LADISLAVS RE. Kiliti. Súlya 89 cgr.

9. LAD ISL A^cVS RE✱. Rv.: ... DIS . AVS RE. Kiliti. Súlya 84 cgr.

10. LAD ISL AVS RE✱. A belső körben a 3. negyedben a kis kereszt mellett egy gömböcske. Rv.: ✱ LADISLAVS .. Súlya 95 cgr.

11. LAD ISL AVS RE✱. A belső körben a 2. és 4. negyedben a kis kereszt mellett egy-egy gömböcske. Rv.: ✱ LADISLAVS RE. Súlya 74 cgr.

VII. típus, C. N. H. 3. tábla, 33. szám:

Ebben a fajban volt a kiliti éremlelet leggazdagabb; mind nagyon jó föntartású; látszik, hogy nem sokáig voltak forgalomban. Rajtok nagyon sokféle pénzverőjegyet találunk, köztük sok újat.

1. ~ LAD~ISL~AVS~RE✱, középen három kereszt. Rv.: ✱ LADIS, a többi elmosódott. Súlya 89 cgr.

(Ugyanígyen példányunk volt már régóta ezen hátlapi fölirattal: ✱ LADISCL~RE.)

2. ~ LAD~ISL~A⁺VS~RE✱. Rv.: ✱ LA-I---V- -E és elszórtan homorú betűk. Súlya 82 cgr.

3. ~ LAD~ISL~A^cVS~RE✱. Rv.: Rajta csupán homorú betűk. Súlya 85 cgr.

4. ~ LAD~ISL~A[∇]VS~RE✱. Rv.: ✱ LADISCLAVS RE. Súlya 95 cgr.

5. ~ LAD~ISL~A⁺VS~RE✱. Rv.: ✱ LADISCLAVS RE. Kisebb példány. Súlya 59 cgr. Átmérője 9 mm., a többié 11 mm.

6. ~ LAD~ISL~A[∇]VS~RE✱. Az ék az U betű balszárával olvad egybe. Rv.: ✱ LADISC--VS RE. Súlya 90 cgr.

7. ~ LAD~ISL~A⁺VS~RE✱. Rv.: ✱ LADIS betűknek némi nyoma, rajta homorú betűk. Súlya 83 cgr. Más két példányon a pálcátag majd balra, majd jobbra dül. A körirat mindkét lapjukon elég teljes. Súlyuk 82, illetve 84 cgr.

8. ~ LAD~ISL~A✱VS~RE✱. Rv.: ✱ LADISCLAVS RE. Súlya 85 cgr.

9. ... Ugyanaz. Rv.: Rajta csupán homorú betűk. Súlya 85 cgr.

10. ~ LAD~ISL~A₂VS~RE✱. Rv.: ✱ LA-ISCLAVS RE. Súlya 84 cgr.

11. ~ LAD~ISL~A[∇]VS~REI. Rv.: LA-ISC-AVS RE. Súlya 76 cgr.

12. ~ LAD~ISL~A₂VS~RE✱. Rv.: ✱ LADISCLAVS RE. Súlya 87 cgr.

13. ~ LAD~ISL~A₁VS~ RE✱. Rv.: ✱ LADISCLAVS RE. Súlya 105 cgr.
14. ~ LAD~ISL~A₁VS~ RE✱. Rv.: ✱ LAD--CLAVS RE. Súlya 85 cgr.
15. Ugyanaz, de hátlapján csupán csak homorú betűk. Súlya 82 cgr.
16. ~ LAD~ISL~A₁VS~ RE✱. Rv.: ✱ LADISCLAVS RE. Súlya 80 cgr.
17. Ugyanaz, de hátlapján csak homorú betűk. Súlya 77 cgr.
18. ~ LAD~ISL~A₁VS~ RE✱. Rv.: ✱ LADISCLAVS RE. Súlya 85 cgr.
19. ~ LAD~ISL~A₁VS~ RE✱. Rv.: ✱ LADISCLAV- RR (így). Súlya 85 cgr.
20. ~ LAD~ISL~A₁VS~ RE✱. Rv.: ✱ LADISCLAVS -- Súlya 85 cgr.
21. ~ LAD~ISL~A₁VS~ RE✱. Rv.: L.D...L...S... és homorú betűk. Súlya 85 cgr.

VIII. típus, C. N. H. 3. tábla, 34. szám.

E fajból, vagyis szemcsés keretben két kisebb kereszt között álló nagy kereszttel diszitett speciesből csak egy példányt találtam a kiliti leletben, mely némileg különbözik régibb darabunktól, azért mind a kettőt közlöm.

- [1. ✱ LADIS LAVS RE. Rv.: ✱ LADISLAVS RE. Győr.]
 2. ✱ LADIS LA₁VS RE. Rv.: ✱ LADISLAVS RE. Kiliti. Súlya 71 cgr.
- C. N. H. 3. tábla, 35. szám. Ez csak kisebb s kevésbé eltérő változata az előbbinek.

IX. típus, C. N. H. 3. tábla, 36. szám.

Ezen típus is csak két példánnyal volt a kiliti leletben képviselve, mindenik más változatú; régibb darabjainkkal összesen négyféle változatunk van belőle. Leírásuk következő:

- [1. ✱ LADISCLAVS[∇] RE. Rv.: ✱ LADIS LAVS RE. Győr.]
2. ✱ LADISCLA₁VS RE. Rv.: Elszórtan egyes homorú betűk. Kiliti. Súlya 74 cgr.
3. ✱ LADISCLA✱VS RE. Rv.: ✱ LADIS és egyes homorú betűk. Kiliti. Súlya 82 cgr.

- [4. ✱ LADISCLA₁VS RE. Rv.: Homorú betűk. Győr.]

[X. típus, C. N. H. 3. tábla, 37. szám.

Ezen típus nem fordult elő a leletben. Gyűjteményünkben van egy példányunk, a mely némileg eltér a C. N. H.-ben közölt s rajzban föltüntetett példányétól, azért ezt is közlöm. Az egyenkarú kereszt szárai között négyes csoportokba osztott fölirata következő: ✱ L:¹AD (az L és 2 gömböcske az A betű alatt foglal helyet), ISL AVS (az A az U betű fölött) RE; mindenik betűcsoport két ék között foglal helyet. Rv.: REX, a többi elmosódott, olvashatatlan. Ezen típust sem Weszerle, sem Rupp még nem ismerték. Súlya 70 cgr.]

Ezen leírt darabokat válogattam ki a nem nagyszámú, összesen 83 darab éremből álló kiliti leletből, ezen darabokhoz még hozzáadtam múzeumunk Szent László-érmeinek különjegyű példányait, hogy típusainkról s a pénzeken előforduló pénzverőjegyekről minél teljesebb képet kaphassunk. Ha ezeken végigtekintünk, mondhatjuk, hogy a pénzverőjegyekből összeállított sorozatunk még nem teljes, több helyen kisebb-nagyobb hézagok

¹ Az L betű csupa szaggatott vonalakkból s pontokból állván, nem bizonyos, hogy a két gömböcske pénzverőjegyet jelez-e, vagy az L betű részeit alkotja.

mutatkoznak benne, de mindezen hiányok mellett is annyit már ma állíthatunk róluk, hogy a régi pénzverők ezen jegyek alkalmazásában nem jártak el rendszertelenül, össze-vissza, hanem alkalmazásukban bizonyos szabályokat követtek. Mindez elég világosan kitűnik az ide mellékelt, típusokat és pénzverőjegyeket föltüntető táblázatból, a hol ezeket egymást keresztezőleg állítottam össze s a gyűjteményünkben meglevőket kereszttel jelöltem meg, még pedig úgy, hogy a sorban egymás alatt álló, a szélén föltüntetett jegyekkel ellátott pénzek ugyanazon típusba tartoznak.

Szent László-féle pénzeinken előforduló pénzverőjegyeknek táblázata.

Pénzverőjegyek a köriratban	1. típus	2. típus	3. típus	4. típus			5. típus	6. típus	7. típus	8. típus	9. típus	10. típus
				A nagy	B köz.	C kis.						
Jegy nélkül . .	+	—	—	+	—	—	+	+	+	+	—	—
○ jeggyel . .	—	+	+	+	+	+	+	+	+	—	—	—
△ » . .	—	—	+	+	—	—	—	+	+	—	+	—
Π » . .	—	—	+	—	—	—	—	+	+	+	+	—
+ » . .	—	—	+	+	+	—	—	+	+	—	+	—
○ ○ » . .	—	+	+	+	—	—	—	+	+	—	—	+(?)
△, ○ ○, △ » . .	—	+	—	+	—	—	—	—	+	—	—	—
○ Π » . .	—	—	+	—	—	—	—	—	+	—	+	—
+ ○ » . .	—	—	—	—	—	—	—	—	+	—	—	—
+ + » . .	—	—	—	+	—	—	—	—	—	—	—	—
△ △ » . .	—	—	—	+	—	—	—	—	—	—	—	—
○○ ○○ » . .	—	—	—	—	—	—	—	+	+	—	—	—
○○ ○○ » . .	—	—	—	—	—	—	—	+	+	—	—	—
○○ △ » . .	—	—	—	—	—	—	—	—	+	—	—	—
○ △ » . .	—	—	—	—	—	—	—	—	+	—	—	—
Amezőn, középen												
† jeggyel .	—	—	—	—	—	—	—	+	—	—	—	—
† † » .	—	—	—	—	—	—	—	+	—	—	—	—
† † » .	—	—	—	—	—	—	+	—	—	—	—	—
A leletben talált darabok száma az egyes típusokból	1	2	7	10	2	—	2	14	42	1	2	—

Ha a táblázatot vizsgáljuk, észreveszszük, hogy a különböző típusoknál nem egyenlő, hanem több-kevesebb jegyet találunk, akadhatunk minden típusnál olyan példányra is, a melyiknél egy jegy sincs; ezeket az első (fölső) sorba helyeztem, utána a többieket.

A pénzverőjegyek, mint a leírásban láttuk, rendesen a köriratban, szabályszerűen a LADISLAVS név A és U betűje között, ritkán másutt, még ritkábban a mezőn, középen fordulnak elő; a hátlapon pénzverőjegyet nem találtam. Ebből a következetes eljárásból önként következik, hogy azok nem holmi cifraságok, fölösen alkalmazott jelek, hanem olyanok, a melyek jelentenek is valamit; mert különben nem alkalmazták volna azokat a pénzekben I. Endrétől fogva oly rendszeresen. Az I. Endrét megelőző korban nem találunk pénzverőjegyeket a magyar pénzekben. Róbert Károlytól kezdve, ritkán előbb is, lassankint egyes betűk váltják föl a gömböcsökből, ékekből, pálca-tagokból, keresztekből s ezek összetételéből alkotott pénzverőjegyeket. Rajtok, rendesen a hátlapon, a mezőn előforduló éremkép: címer, kettős kereszt stb. két oldalán egy-egy betűt találunk, melyek közül egyik, a numizmatikusok nézete szerint, a pénzverőhelyet, a másik a személyt, a pénzverőt jelentette. Hogy ez egészen bizonyos, kitűnik Károly király rendeletéből, melynek célja volt, hogy meg lehessen tudni a helyet, a hol a pénz készült s a személyt, ki azt készítette, hogy így könnyebben ellenőrizhessék azokat. Hogy az Árpád-korban, nevezetesen Szent László idejében az ő érmein a pénzverőjegyek szintén ezeket jelentették volna, bajjal hihetjük, már csak azért sem, mert akkor minden bizonynyal betűket és nem más jegyeket alkalmaztak volna; továbbá ismétlődnie kellene azon jegysoroknak minden típusnál, már pedig azt nem tapasztaljuk, sőt Szent László érmei között is fordul elő olyan típus, a melyen jegy tudomásom szerint nincsen. Officinákat sem jelezhetnek a jegyek a mondott okoknál fogva, hanem szerény véleményem szerint *egyes pénzvereteket* (kibocsájtásokat, emissiókat), *a melyeket a típusról egymásután, nem pedig egy időben, mindig bizonyos mennyiségben készítettek s utána aztán forgalomba bocsátottak.*

Belőle szépen megmagyarázható a pénzekben előforduló jegyek sorozata, természetesen első veret levén az, a melyen jegy nincsen, utána aztán az egyjegyűek: gömböcske, ék, pálcataag (vagy vonal) és kereszttel ellátott változatok; ezeket követték a kettős jegyűek, majd később, ha tovább is folytatták ugyanazon típus veretését, a hármasan, négyesen összetett jegyűek; mindenik fajtából bizonyos mennyiséget verve, egészen úgy, miként a rómaiak tették a pénzverés terén reformot behozó Aurelianus alatt s utóbb, a mikor nemcsak az officinákat, mint előbb is már, pl. Gallienus alatt, hanem az egyes emissiókat is megkülönböztették pont, csillag stb.-féle jegyekkel; így aztán Szent László-féle pénzeinknél a hány jegyű pénzt találunk, annyiféle emissiót is kell megkülönböztetnünk; mert hogy annyiféle veret volt, magától értetődik; sőt hogy ugyanazon jegygyel több officinában is dolgoztak, a pénzekben előforduló, különböző helyzetű és nagyságú siglákból világosan láthatjuk, nem is említve a köriratokban előjövő hibákat a helyes mellett ugyanazon jegygyel, a melyek szintén a nagyszámú officina mellett tanúskodnak. A főtebbiekből könnyen megérthetjük, miért ritkák azok a pénzfajok, melyeken jegyváltozat kevés vagy éppen nincs. Így Szent László érmei között az első típus jegy nélkül fordul elő, tehát csak egy emissiót ért, két változatban, talán a minta készítőinek hibájából és legritkább valamennyi között, mert rövid ideig forogván közkézen, kevés veszhett el belőle s így Ruppnek tapasztalásból merített értékjelzője ($\frac{5}{18}$) a típus ritkaságán kívül a mi nézetünk

mellett is bizonyít; ellenben az apró arcképes pénzeket leggyakoribbaknak állítja, mi ennek okát is megmondhatjuk, mert négyes jegyűek is lévén közöttük, legtöbb emissiót értek s így sokáig forgalomban voltak. Hasonlót állíthatunk a hármassal (Kálvária) díszített típusokról is. Ezen, a véletlen leletekből merített argumentum mellett fölhozhatunk véleményünk támogatása mellett mást: a nagyságbeli eltérést is, mely ugyanazon típusnál a sorozatban különböző pénzverőjegyekkel mutatkozik, mely Szent László pénzeinél, pl. a IV. típusnál és elődeinél: Bélánál és Salamonnál hasonlóan jelentkezik, mikor a denár és obolus között még közbeeső változatok is fordulnak elő, melyek hasonló típussal, de különböző jeggyel majd az egyikhez, majd a másikhoz képeznek átmenetet. Szintén az egymás után való kibocsátások mellett tanúskodnak, a mikor előttünk ismeretlen okoknál fogva a rendesnél kisebbeket vertek s bocsátottak forgalomba.

De nem folytatom e kérdést tovább; inkább visszatérek a maga nemében érdekes leletünkre s ott kutatok tovább, ha belőlük egyet-mást kifürkészhetnék, a mi bennünket némileg is érdekel. Így a többi között leletünk a Szent László idejében vert érmek sorrendjére is vet némi világot, a mennyiben az I. Géza érmeihez hasonló, tehát legkorábban vert típusokból egy-két, a későbbiekből arányosan több, a legutoljára vert típusból különféle jegyekkel, legtöbb példányunk van, a melyek egyúttal legszebb, legépebb darabjaink is; továbbá mivel leletünkben majdnem az összes Szent László-féle éremfajokat megtalálhatjuk, a legnagyobb mennyiségben előfordulókról egyúttal azt is állíthatjuk, hogy azok e leglovagiasabb fejedelem uralkodása vége felé verettek s kerültek a forgalomba. Különösen mondhatjuk ezt a három kereszttel díszített példányokról.

Réthy, Rupp nyomán haladva, ugyan még három típust helyez a kálváriás típus után, de a IX. típust alkotó, kerékküllős fajról, mely leletünkben csak két példányban volt meg, bátran állíthatjuk, hogy ez korábban készült, mert tulajdonképen az nem egyéb, mint a második típuson alkalmazott kereszt karjainak és köztük előjövő ékeknek módosult változata fogazott szélekkel, mint azt leletünknek két közelálló leírt mintája tanúsítja. Ezen oknál fogva nem habozhatunk ezen fajt a harmadik helyre tenni, mint azt már Weszerle is művében a jelzett helyre állította.

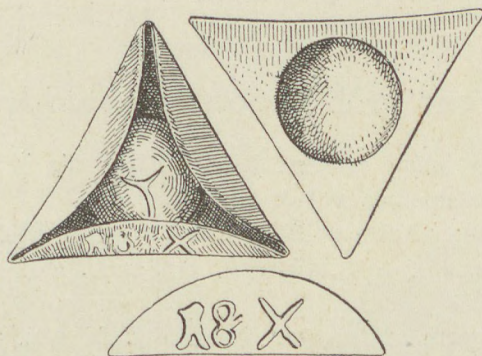
A hármassal (Kálváriával) díszített nagyszámú példányainkról van még megjegyezni valóm, melyek, mint az eddig mondottak föltüntetik, Szent László utolsó éveiben készültek s nagyon sokféle pénzverőjeggyel ellátva, hosszabb időn át több kiadást értek s így sokáig voltak forgalomban. Ez nem lehet pusztán esetlegesség, a pénzverőknek egyszerű véletlen műve, hanem a kor általános hangulatának, különösen pedig a minden szépért, nemes célokért küzdő király akaratának szimbolikus nyílt kifejezője.

Nem ismeretlen ugyanis, hogy Szent László élete vége felé, egyik historikusunk szerint 1093-tól kezdve, komolyan foglalkozott a szentföldi zarándoklat eszméjével s így ezzel szorosan összefügg a pénzekben a kálváriának megjelenése, hogy így is nyíltan hirdesse, terjeszsze és népszerűvé tegye az eszmét az országban mindenfelé, a mi külföldön, főleg nyugaton úgyszemint mindenütt beszéd tárgya volt; mindenfelé a Szentföld visszafoglalásának kérdésével foglalkoztak az emberek a keresztény világban; zsinatot is tartottak, hogy a vitézségről

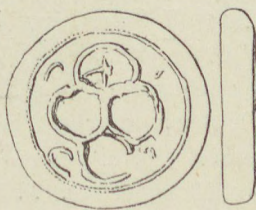
mindenfelé híres magyar királyt az összes keresztes hadak fővezérévé választják, de meghalt, mielőtt e magasztos tisztséget elfogadhatta volna. Így válik a mi kilitii leletünk a történelmi eseményeknek hirdetőjévé, de egyúttal tanúságot tesz a felől is, hogy az a csapat, mely először vonult hazánkon keresztül, rabolva pusztított mindenfelé (e miatt semmisült is meg, mielőtt a Szentföldet láthatta volna), mert nagy valószínűség szerint ekkor került kincsünk a fegyelmet nem ismerő, fosztogató csapatnak hírére a föld alá, hogy közéjük ne juthasson, a mi akkor mindenesetre egykori tulajdonosának jelentékeny vagyonát képezte; a pénzek közé helyezte még ezüst fülönfüggőjét és egy másik kis ezüst filigrán művet, mely, sajnos, csak kis töredékben került ugyan fölszínre, de így is a másikkal egyetemben nagyon érdekes, mert koruk a pénzek révén biztosan meg van határozva: a magyar királyság első századából származnak.

Börzsönyi Arnold.

A besztercebányai kalapos- és sütő-céh bárcái.

1. **Kalapos bárca.** Vaspléhből készült kis háromszögletes kalap, olyan formájú, mint a XVIII. században hordták. Egyik felhajtott szélének külső oldalán homorú (beponcolt) jegyekkel ez áll: 18X. Oldalhossza 37 mm. — M. nemz. múzeum.

2. **Sütő bárca.** Sárgászörös cserépből készült vastag, kerek korong; felső lapján négykaréjú perec. Alsó lapja sima. Átm. 27 mm. — M. nemz. múzeum.

Mindkét darab nemrég került a nemz. múzeumba dr. Bothár Samu besztercebányai birtokos és városi orvos gyűjteményéből, ki egyszersmind az alábbi kommentár anyagát is szíves volt közölni velem levelében.

Ezen és egyéb hasonló céh-bárcák használata nálunk — különösen a bányavárosokban, a hol erős volt a német elem — I. Lipóttól 1848-ig, különösen pedig (II.) Ferenc korában divatozott. 1848 után Besztercebányán már csak céhládákban voltak találhatók ilyenféle bárcák. Használatuk valószínűleg igen sokoldalú volt, fön­n idézett forrásom különösen megemlíti, hogy ha vándorlólegény jött a városba, a céh részéről pár darab ilyen bárcát kapott, melyek iránt aztán a szállóhelyen (Herberg) ingyen kapott éjjeli szállást és étel­met. A mi a kalaposok bárcáját illeti, felirata, úgy látszik, azt jelenti, hogy 18 krajcárt (6 garast) ért. Ha tekintetbe vesszük a XIX. század első felében Magyarországon divott piarci és egyéb árakat (a mikor még Budapesten is a 20-as és 30-as években állítólag 4 krajcár volt egy font hús ára), ez a felirat is igazolja a fenti magyarázatot, hogy egy ilyen bárcáért (— melyet talán a céh által kijelölt szállóhelyen kellett beadni s aztán a céh készpénzben váltotta vissza a fogadóstól időnkint a bárcáit —) a vándorlegény vacsorát is, meg éjjeli szállást is kaphatott. A sütőbárcán a perec vagy egyszerűen a céh jelvényeké­pen szerepelt, vagy pedig egy peracet adtak érte. Hasonló bárcák, pléhből, ökörfej és szám, vagy perec és szám, végül „kifli“ és szám-jelzéssel régi, állítólag 1848-as pesti mészáros-, illetve sütő-bárca gyanánt ismeretesek.

G . . I.

Ifj. Lamberg Ferenc gróf zámolyi uradalmának robotjegyei.

A m. nemz. múzeum imént szerzett három eddig alig ismert robotjegyet, melyek hajdanta a fön­temlített uradalomban voltak használatosak.

1. Levágott sarkú négyzetes vaspléhlemezen beléponcolt CF monogramm, L és I (Comes Franciscus Lamberg. I., nyolcszögletű), 30·5 mm. magas, 29 mm. széles. Fön­n kerek lyuk.

2. Mint az előbbi, hanem az I helyett 2 áll rajta. 32 mm. magas, 33·5 mm. széles. Lyukkal.

3. Kerek vaspléhlemeze poncolt $F \frac{Z}{2} L$ (Franciscus Lamberg. Zámoly. 2). Átm. 36 mm.

Ezekhez hasonló beponcolt feliratú pléhrobotjegyek közül elég ismeretes analogiá­kul szolgálnak a litavai uradaloméi 2 D L jeggyel (Dominii Litava), aztán a győri káptalani uradaloméi G K és közbeeső számjeggyel, levágott sarkú, négyszögű és ovális pléhből, továbbá a győri püspöki uradaloméi G P és ez alatt különböző betű- és számjelzéssel, levágott sarkú négyszögű vaspléhből és hasonló alakú sárgarézlemezek­en. A győri püspöki uradalom nyíró bárcája is apró sárgarézlemez (13 és 20 mm.) beponcolt DJ-vel.

Feliratos és címeres, középen lyukasztott, kerek éremalakú robotjegyeket a forazesti uradalomból (a Winkler-család címerével [?]), a rumunyesi uradalomból a Fábry-család címerével és a pogonyesti uradalomból ismerünk. Másfajta kerek alakúak ismeretesek Lednitről, Valpóról (gr. Pejachevich. Neumann 28491. sz. és Th. Unger 4667. sz.), Véghlesről (Nemeskéri Kiss Miklós), Holicsról, meg a Viczay grófok uradalmaiból. Mindezek bronzból vagy sárgarézből valók. Gr. Aspremont zborói uradalmának robotjegyei kék meg sárga üvegből készült kerek, préselt bárcák. Ezekről legközelebb bővebben fogok megemlékezni.

G—n.

Numizmatikai ritkaságok.

IV. közlemény.

1. Kamper Ferenc pozsonyi főharminczados érme.

Előlap: Középen, vonalkörben a Kamper-címer. Körül FRANZ · KAMPER · RO · K · M · OBRIS · DREISIGER · Z · BRESBVR · (így!) VN.

Hátlap: Középen, vonalkörben az egyesített Kamper és Parr címer. Körül: FIORAPAS · V · PARR · S · EHELICHE · GEMAHEL · HIND · M · GOT · 1576. |

Aranyozott ezüst. Átm. 37 mm. Súlya 17 80 gr. M. nemz. múzeum. (Értéke 400 korona.)

Mesterjegy nincs az érmen; határozottan német munkának látszik. Minket a nevezett egyén hivatalos állásánál fogva érdekel.

2. Roth-féle körmöci érem III. Károly királyunk születésére (1687).

Előlap: Középen, vonal- és gyöngykörben Bécs vára és az előtérben a Duna, melynek habjaiból két halfarkú vízi nimfa (Donauweibchen) emelkedik ki.

Az innenső parton apró füvek és kavicsok közt (éppen mint a körmöci szt. György-érmeken) CHR. mesterjegy. A szegélyen, körül: ✠ CAROLVS · FRANCISCVS · ARCHIDVX · DATVS · CESARIS · I · OCTOBRIS (1687). Rózsaszál 2 levéllel. Vonalkör és széles sugaras szegély.

Hátlap: Középen, vonal- és gyöngykörben bölcsőben fekvő pólyás gyermek. Körülötte 3 koronás fejű nő: a párkák vagy sors-istennők. Egyikük (Clotho), ki mellett Magyarország címerpajzsa látható, guzsalyról fon. A másik, az osztrák pajzsossal (Lachesis), a fonalat pászmába szedi, a harmadik, cseh címerrel (Atropos), várakozva ül, az előtérben kosárka a földön. A szegélyen, körül: ✠ VIVAT · DEO · SI · BI · NOBISQVE · FLATQVE HERCVLES-MAGNVS (1685). Rózsaszál 2 levéllel. Vonalkör és széles sugaras szegély. — Átm. 62·5 mm. Ónlecsapatai a nemz. múzeumban.

Roth Keresztély Herman (Christian Hermann Roth v. Rothenfels) körmöci éremvész műve, Károly főherceg (a későbbi III. Károly magyar király és II. Károly német császár) születésére. Igen ritka és kevésbé ismert darab. — Roth ezenkívül, mint tudjuk, Buda visszavételére is készített érmet, továbbá egy érmet I. Lipót arcképével és jelmondatával, végül szt. György-érmeket, különböző (1, 1/2 és 1/4 tallér) nagyságban.

3. Muschinger Vince kamarai tanácsos emlékérméi.

Előlap: Középen, vonalkörben a Muschinger-család címere. Körül, legenda-szalagon: VINCENTZ · MVSCHINGER · R · K: M: RATH.

Hátlap: Középen, vonalkörben, fiait tápláló pelikán a fészekben. A fészek fonadékos oldalán VM monogram. Körül, legenda szalagon: ✠ SIC · HIS · QVI ✠ — ✠ DILIGVNT ✠ | Mindkét lapján koszorú féle szegély.

Ezüst. Átm. 44 mm. Súlya 28·31 gr.

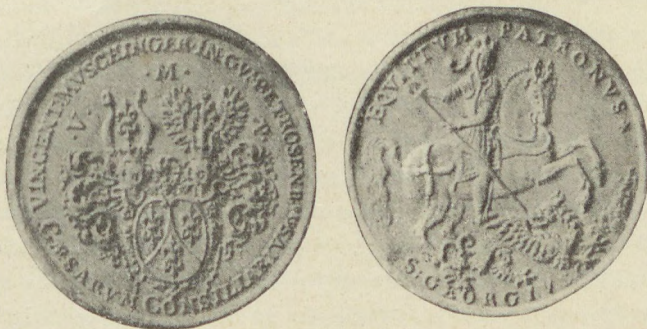
M. nemz. múzeum (Delhaes). — A m. nemz. múzeum multja és jelene, 171. l.

Ez az érem ritkaságánál, szépségénél és sajátos stíljénél fogva különösen megérdemli figyelmünket. Eredeti koncepciójával és kezelésével elűt a magyar kamarai tiszték ismert címeres és arcképes emlékérméitől,¹ és ha ismerjük is azon éremvésők neveit, a kik II. Mátyás meg II. Ferdinánd idejében hazánkban működtek,² nincs elég támaszpontunk arra, hogy ezek bármelyikének odaitéljük.

Van ugyanezen Muschinger Vince kamaratanácsosnak egy másik, 1618-ból keltezett emlékérmé is, melyet egyebeken kívül Tergina Gyula is közzétett (i. h. 102. lap 30. sz.). Ennek az éremnek a képét, bár nem ismeretlen, s az érem megvan a nagyobb gyűjteményekben, alább részletezendő érdekességeinél fogva szintén jónak látom itt újól bemutatni.

¹ Tergina Gyula dr.: A magyarországi bánya- és kamaratiszték emlékérméi. Arch. Közlemények XIV. k.

² Sackh (Sackh) Mihály 1615-ig, Haider Dániel (II. Mátyás és II. Ferdinánd alatt), Büttner Ananiás, Guesz János (1618—1640).

Előlap: A Muschinger-család címere két sisakkal. Körülötte · V · M · , · P · , lenn 2 oldalt pedig apró D és H betűk. Körül: VINCENT · MVSCHINGER · IN · GVMP · ET · ROSENBERG | (az alsó félkörben:) CÆSARVM CONSILIARIVS 618 |

Hátlap: Sárkányölő szt. György lóháton j., előtte a térdeplő koronás szűz. Fönn: EQVITVM · PATRONVS. Lenn: S: GEORGIVS |

a) Arany (9 # súly). — Köhler VII. 345. 423. XI. 105.

b) Ezüst. Átm. ca 32 mm.

M. nemz. múzeum. — Arch. Közl. XIV. 102. és 20. kép. (U. ott további idézetek.)

Az imént leírt két Muschinger-érem közül, azon okból, hogy két sisak van rajta a pajzs fölött, különböző sisakdíszekkel, esetleg az utóbbit tarthatjuk későbbinek. A két sisakdíszben jelentkező kétféle címerkép megfelelhet a Muschinger-család kettős, ú. m. gumpendorfi és rosenburgi előnévének.

Ugyanezen érem mezejében, a címer körül elhelyezett betűk magyarázata összefügg egy azon időben Körmöcbányán foglalkoztatott éremvészével, Haider Dániellel, a kit itt alább óhajtok ismertetni.

Gohl Ödön.

Haider Dániel körmöci éremvész.

Haider Körmöcbányán II. Mátyás és II. Ferdinánd idejében működött, mint kinevezett éremvész, műveiről azonban, a mennyire tudomásom terjed, még sehol nem tettek említést a modern érmészeti irodalomban. Körmöcön való működésének időtartamáról sem találtam adatokat.

A pár sorral fönnebb leírt Muschinger-féle második érmen a hátlap mezejében olvasható · V · , · M · , · P · és D—H betűket Tergina i. h. így értelmezi: „(Vincentio Muschinger patrono sc. dicat DH) az ismeretlen ajánló.” E magyarázat első felét nem vitatom itt, a második részére nézve azonban, az érem készítési idejének és az alábbi analógiáknak egybevágása alapján azt a magyarázatot nyújtom, hogy a pajzs 2 oldalán levő kis D—H betűk Daniel Haider nevének kezdőbetűi és mint mesterjegy szerepelnek a Muschinger-féle érmen. — Akadtam még egy éremre, mely szintén D H mesterjegyet visel, ez Lósy Imrének emlékérmé, a ki 1637-től 1642-ig esztergomi érsek volt. Az érem képét Weszerle adja (G. XIX. 6.). Az arckép körüli felirat már esztergomi érseknek nevezi Lósyt, tehát az érem csak 1637-ben vagy azután készülhetett. Stilusa hazai származásra vall és év-

száma is megegyezik Haider idejével. Ezen indokok bizvást arra utalnak, hogy Haider Dániel művét lássam benne.

E kettőn kívül más egyéb érmen nem találtam Daniel Haider mesterjegyét, mindazáltal azon föltűnő rokonság, mely a Lósy-érem és a Telegdi János nyitrai püspök, illetve kalocsai érsek 1643. évi érme (Weszerle, G. XXXIII. 2.) közt mindkét lapjuknak fabrikája, stílusa és koncepciója dolgában észlelhető, szorosabb vizsgálódásra ösztökélt. A fülek alakítása, a szakál és a haj kezelése, az infula diszítványai, a csuklyaféle öltönydarab ráncolása, továbbá a hátapon a pajzs alakja, a pajzs két oldalán látható diszítványok, a feliratok azonos karaktere és szövegezése és maga az összbenyomás annyira egy kézre, egy mesterre vallanak, hogy alig van kétségem az iránt, hogy ezt is Haider készítette Kőrmöcbányán. — Hasonló irányban tovább kutatva szemembe ötlött Bethlen Gábor (1613—1629) erdélyi fejedelemnek egy kerek érme (arany és ezüst), melynek kalapácsal való verésre szánt verőtüveit a bécsi pénzverőhivatal őrzi. — (Stempelsammlung: I. k. 87. lap 321—322. fsz. és XVI. t. 4. sz. — U. ott idézi a kőrmöci pénzverőhivatal 1763. évi inventariumát is a szerző. — Továbbá Weszerle D. VIII. t. 12. sz., Resch 66. t. 65. sz. és a Széchenyi-atlaszban Erd. 6. t. 2. sz.) — Ennek az éremnek a verőtüveit, karakterük-nél fogva Fiala (Stempelsammlung i. h.) kőrmöcieknek mondja. — Ez az érem, a részleteket illetőleg, föltűnő rokonságot árul el a Telegdi János érmével, az előlapokon a ruházat arabeszk diszítványai, a hátlapokon pedig a pajzs alakja, a pajzs alatti apró diszítvány-részek, a pajzs két oldalán levő lefüggő füzérek alkalmazása, ugyancsak a pajzs két oldalán elhelyezett igen hasonló reneszánsz-diszítványok némely részeinek azonossága, továbbá az infula, illetve a korona diszítésének modora tekintetében. A Bethlen-féle arckép erőteljesebb ugyan, magasabb is a reliefje a Telegdi-félénél, de ezt a legalább is 14 évi időköz, mely készítésük közé esik, és a mester előhaladottabb kora, meg esetleg a rendelkezésére adott idő eléggé magyarázhatják. — Ugyancsak Bethlen Gábornak egy ovális érme (Resch 66. t. 61. sz.) úgy az arckép szorosan rokon kivitelével, mint a hátapon folytatódó köriratok teljes azonosságával szorosan összefügg az imént leírt Bethlen-féle kerek éremmel és vele ugyanazon kéz munkájára vall. — Hátlapján, épp úgy, mint a Muschinger-féle 1618-iki éremén, a mezőben két oldalt egy-egy pontocska látható.

A mennyire az általam használt kutatási mód természete alkalmas arra, hogy minden egyéb adat hiányában, — csakis maguknak az érmeknek fabrikája, stílje, koncepciója, egyes részletei s az összbenyomás alapján ítéletet mondjunk az illető érmeokről, — minden arra vall, hogy a szent György képét viselő Muschinger-érem, a Bethlen Gábor-féle két érem, meg a Lósy Imre és a Telegdi János-féle érmek mindannyian Haider Dániel kőrmöci éremvésőnek munkái, a kinek Kőrmöcbányán való működése ennél fogva a fönti érmek alapján legalább 1618-tól 1643-ig be van igazolva.

Még egy figyelemre méltó dolgot kell említenem. Eddig a legelső, legrégibb kőrmöci szent György-érmeknek a C H R jegyű, (Christian Herman Roth von Rothenfels által készített) ismertebb érmekeket tekintették. Az 1618-iki Muschinger-érem azonban Haider Dánielnek vindikálja e téren az elsőséget; ő volt tehát az, aki Magyarországon meghonosította a szent György-érmekeket; és a Roth-féle általánosan ismert, és mai napság is Budapesten, Pforzheimben, Svájcban és a jó ég tudja, hol mindenütt gyártott úgynevezett kőrmöci szent György-éremtipust, melyen

a lovag a hátratekintő sárkány nyakába szúrja a lándzsáját, és a lovag sisakját a homlok fölött három golyócska alakú és egy hátrafelé lefüggő structoll díszíti, a ló farán pedig két keresztben találkozó farhám-szík van, végül jobboldalt a szikla ormán térdelő koronás szűz látható, — e típus eredetileg nem Roth, hanem Haider Dániel koncepciója, a kinek azonban viszont a Mansfeld grófok pénzein már előbb dívó szent György-reprezentációk szolgálhattak, általánosságban, kiindulási alapul.

Esetleges további kutatásokra való tekintetből nem tartom fölöslegesnek itt utalni azon keretelési modorra, mely a XVII. századbeli érmek és pénzek hátlapjain, címerek és kartusok körül alkalmazva, divatban volt. Német személyi érmeken is előfordul, de minálunk II. Rudolftól III. Ferdinándig és Bocskai Istvántól II. Rákóczi Ferencig kevés kivétellel nagybárra nagybányai vereteken található Eleinte reneszánsz elemekből van összealkotva, később egészen elkorcsosodik. Sajátságos díszes megjelenésben mutatkoznak e keretek az 1626. és 1643. évi nagybányai arany és ezüst keresztelő-tallérok (Weszerle F. III. t. 4. sz.) és idősb Sockh János körmöci kamarai tiszt szintén a XVII. század első felében készült érmén (Arch. Közl. XIV. k. 104. 1. 39. sz. és 28. kép). E három érem kartusdíszre bizonyos rokonságban látszik állani a Telegdi és a Lósy-féle főntemlített érmek címerkeretelésével. Minthogy e keretelések az egyes elemek összeállításában és alkalmazásában olykor határozottan egyéni ízlést árulnak el, mint pl. az említett keresztelő-tallérok, remélhető, hogy beható vizsgálódás alapján ez úton is lehet még valamely eredményt elérni az ugyanazon éremvész kezéből kikerült darabok megállapítását illetőleg.

Az 1643-iki nagybányai keresztelő-tallérok a kartus alsó sarkai alatt V és H (?) betűk látszanak. A H betű, az eddig kezeimbe került valamennyi arany és ezüst példányon kettős veret folytán összefolyik a szomszédos disztményrészlettel és olvasásához kérdés fér. Esetleg a V—H olvasás támogatására szolgálhat egy pár körmöci verőtő (Stempel-sammlung I. k. 98. 1. 392—393. fsz. és XVII. t. 8. sz. kép), melyekkel egy eddig kiadatlan jelmondatos bányász-érmek vertek. Ez az érem 1629. évszámot visel, és a fénynyomatú képből ítélve nem H. V. V., hanem W H mesterjegy van rajta. A keresztnev kezdő V betűje a latin feliratú keresztelő-talléron megállhatta helyét, míg a német feliratú bányász-érmén már W-vel kellett azt kiírni. A H betűre az eddig ismert hazai éremvésők családi nevei közül egy sem illik Haider nevének kívül.

Erre a körmöci, illetve nagybányai mesterjegyre nézve¹ tehát további kutatásokra hívom föl az érdeklődőket.

Gohl Ödön.

É r e m l e l e t e k.

1. **Vörösmartí íelet.** Ifj. Frey Imre úr Zomborból értesített, hogy Vörösmarton, Baranya-megyében egy kis cserépedényben 107 darab ezüstpénzből (tallérok, $\frac{1}{4}$ és főképen $\frac{2}{3}$ tallérok és garasok) álló éremleltre bukkantak, mely az ő birtokába került. A íelet alkatrészei: III. Ferdinánd magyar tallérja, Albert és Erzsébet brabanti tallérja és $\frac{1}{4}$ tallérja. Különböző, nagybárra német $\frac{2}{3}$ tallérosok, lengyel 3-as, 6-os és 18-as garasok, magyar, brandenburgi és francia aprópénz.

¹ Tudunk rá több esetet, hogy egyik verde a másiknak kész érembélyegeket is szállított, ha ott esetleg nem volt akkor elég ügyes éremvész.

2. **Pusztá-Magyaródon** (Zalamegye) 185 darabból álló ezüstpénzleletet találtak, mely 76 magyar és külföldi, és 109, az osztrák tartományok számára vert, nagyobbára I. Lipót-féle (osztrák, cseh, stájer, tiroli, olmützi) 15, 6 és 3 kros és egyéb aprópénzből állt.

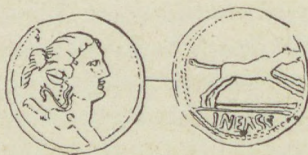
3. **Uj-Kigyóson** (Békésmegye) 90 darab frisachi fillér jutott napvilágra. A templomormos, angyalos, keresztes típusok voltak benne képviselve. A frisachiakon kívül a C. N. H. 263. sz. (IV. Béla) denára 17 dbbal, a 272. sz. pedig 1 dbbal volt képviselve a leletben.

4. **Kis-Gájon** (Temesmegye) 378 darabból álló ezüstpénzleletet találtak. A lelet alkatrészei: Magyar pénzek: C. N. H. 271. sz. (1), 272—274. sz. (211 db), 280—281. sz. (2), 263. sz. (1); angol pénzek: II. Vilmos (1), III. Henrik (23); német pénz: I. Frigyes (1); frisachi fillérek (366 db) és töredékek (13).

5. Zimmermann Lajos dr. úrtól alábbi értesítést vettem: **Esztergommegyében** — (a közelebbi lelőhely ismeretlen) — egy földművesgazda egy XII. századbeli Árpád-kori denárleletre bukkant. — A lelet 171 darabból állott s benne a következő fajok voltak képviselve: C. N. H. 59. sz. (1), 71—73. sz. (59), 87. sz. (2), 88. sz. (19), 90 sz. (70), Num. Közl. I. évf. 5. számú faj (20); összesen 171 darab. A lelet egy éremkereskedő útján több budapesti gyűjtő kezébe került.

G—n.

K ü l ö n f é l é k.

1. Az eraviszkus pénzekkel rokonveretű **barbár veretek** közé tartozik a fönti kis ezüstpénz, melyet Despinits Péter úr gyűjteményében láttam. Előlapján Diana mellképe, vállán tegezettel, melyet C. Postumius At. (Kr. e. 64-ből) denáráról (Babelon 9.) másoltak le. Hátlapján jobbfelé futó eb; alatta egy dárda fekszik, a szelvényben INEASS korcs felirat. — A hátlap előképe ugyanazon római denár, mint az előlapé. — Átmérője 18—18.5 mm. Súly 3.44 gr.

2. **A kassai Rákóczi-kiállítás emlék-zsetonja.** II. Rákóczi Ferenc mellképe szemben, forgós süveggel a fején, vállán kacagánynyal. Fönn: PRO LIBERTATE. Jobboldalt a vállszelvényben: LAUER.

Hátlap: Középen, recézett körben, fejedelmi süveg alatt, címerpaláستtal környezve a Rákóczi-címer. Körül, a szegélyen: A KASSAI RÁKÓCZI-KIÁLLÍTÁS EMLÉKÉRE. | Lenn: ❀ 1903 ❀ | Fülezett érem karikával, fekete-piros szalagsokorral.

a) Ezüst. Átm. 30 mm. (Ára 5 korona.)

b) Bronz. Átm. 30 mm.

Ezen érmekkel egyidejűleg kerek, színes, Rákóczi-arkképpel diszitett alkalmi jelvények is hozattak forgalomba Kassán a kiállítás látogatói között.

Nem hagyhatjuk szó nélkül, hogy ezen érmecskéket a nürnbergi Lauer cég készítette külföldön, természetesen csakis megrendelésre. Sajnáljuk, hogy a megrendelők figyel-

mét kikerülte azon körülmény, hogy itthon, Magyarországon, Budapesten vagy Körmöcbányán is lehetett volna rendelni, magyar gyártású és — még ha kevésbé csinosak lettek volna is, a mit nem hiszek, — hazafias céljuknak már a fönti körülménynél fogva is sokkal megfelelőbb érmekeket. Már 1896-ban az ezredéves kiállítás alkalmával láttunk elég csinos hazai zseton-vereteket és örvendetesen tapasztaljuk, hogy a medaillisztika terén is mindinkább érvényesül a hazai művészet és a hazai ipar pártfogásának, istápolásának eszméje.

3. **A szomolnokai pénzverde.** Abauj-Tornamegye határán, Szepesmegye szélén egy rendkívül kedves völgyben fekszik, vagy inkább húzódik órányi hosszúságban Szomolnok (Schmölnitz) és Szomolnokhuta. Ismerjük az S verdejegyű osztrák rézpénzt, melyet Mária Teréziától II. Ferencig itt vertek. A kíváncsiság rávitt, fölkeresni a régi verde helyét.

A néhány év előtt épült hatalmas dohánygyár telkén, a gyárral egy vonalban, de tőle dél felé, kis kápolna áll; ma már nem használják. Ennek déli oldalán alacsony földszintes sarokház van, melynek úgy a főutcára, mint a nyugat felé benyúló sikátorra 2—2 ablaka néz. Ennek a háznak a sarokhelyiségében, — jókora lakószobának felel meg, — melynek egy ablaka nyílik a fő-, kettő a mellékutcára, — volt hajdan a pénzverde. Most a dohánygyár villamos üzeméhez alakítják át a helyiséget, de, mint egy munkás mondta, még e nyáron ő maga látta azon 5—6 darab, az új padlózat alatt meghagyott, mintegy 1 □ m. területű, a talajba sülyesztett kőlapot, melyek a régi csavarjáratú pénzverőgépeknek (Spindelpresse) talapzatául szolgáltak. Fábíán Antal városi bíró úrtól olyan információt kaptam, hogy a régi verde fölszereléséből semmi sincs már Szomolnokon, mert az iratokkal együtt már régebben Körmöcbányára szállították.

Budai Antal.

Múzeumok, gyűjtemények.

1. **A Múzeumi tót társaság Túróc-Szent-Mártonban** 1895. évi augusztus hó 22-én megalakult s ezen időben az éremgyűjteménynek is megvetette alapját. Az érem-anyag rövid idő alatt annyira megsaporodott, hogy katalogizálásról kellett gondoskodni. A katalogizálást már 1896. évben magam, mint az érmészeti osztálynak öre megkezdtem és pedig a magyarhoni érmekekkel. Az elkészült katalogus első részét a társaság „Sbornik“ nevű folyóirata I. évfolyamának 2-dik füzetében közzéttem, a következő részeket pedig két pótlékkal együtt az 1897. évi (II-dik) évfolyam 1. füzetében és az 1898. évi III-ik évfolyam 1. füzetében folytatólag közöltem. Az ezen katalogusban feldolgozott és leírt érem-anyag 1035 darabra rúg s nagyoobbrészt ezüstpénzből áll.

A magyar érmekek harmadik pótkatalogusa ugyancsak ezen folyóirat 1902. évi VII. évfolyama 2-dik füzetében jelent meg s a benne feldolgozott és leírt érmekek az 1898 óta összegyűlt új szerzeményből valók. Számuk 358, illetve 370, Erdély, Szlavónia és a magyarországi városok érmeivel együtt. Az érmekek legnagyobb része adomány, a legkisebb része vétel útján szereztetett be. Az érmekek közt 15 darab arany, és pedig: 1 Nagy Lajos, 5 Zsigmond, 1 V. László (posthumus), 3 Hunyadi Mátyás, 2 II. Rudolf, 1 I. Lipót, 1 (1/4 arany) Mária Terézia, 1 I. Ferencz József idejéből (angyalos arany).

Ugyancsak a „Sbornik“ IV. évfolyama 2-ik füzetében közzéttem Sándorfi Nándor lopatói r. k. plébános éremgyűjteményének katalogusát, mely mintegy 1450 vegyes éremből áll és ajándékképen jutott múzeumunkba. E lajstromban 486 drb magyar érem van leírva. Ezek szerint magyar érmeink száma, a még rendezetlen duplumokon kívül, 1929.

A külföldi érmek gyűjteménye még feldolgozás alatt van és eddig csak az osztrák tartományokat illető érmek egy része van rendezve, feldolgozva és katalogizálva. Ezeknek katalógusa a pótlékkal együtt, mely 813 sz., illetve 846 számot mutat, szintén a „Sbornik“ III. évfolyamának 1. és 2. és IV. évfolyamának 1. füzetében jelent meg.

Dr. Petrikovich János,

a múzeumi tót társaság alelnöke és öre.

2. Selmeczbánya város múzeumának éremgyűjteménye. Néhai Schmer János, ki a pohorellai (Gömörm.) vasgyár igazgatója volt, szép eredménynyel gyűjtött régi pénzeket. Halála után a gyűjtemény magyar részét, mint értesültem, L. gráci éremkereskedő vette meg, az antik pénzek ellenben tovább is a családban maradtak, de a cédulák és az érmek rendetlenül összekeveredtek és csak sanatio in radice, vagyis gyökeres új rendezés segíthetett a bajon. Az orsz. főfelügyelőség megbízásából pár év előtt megfeszített munkával, (de Cohen nélkül) néhány nap alatt megfelelttem e föladatnak, mire aztán a város megvásárolta a gyűjteményt s azt az óvár egyik jól elzárható helyiségében állította közszemlére, a Richter Ede levéltáros lelkes és elismerést érdemlő buzgalmából létesült városi múzeum egyik osztálya gyanánt. Azóta számos újabb ajándékkal növekedett az éremtár; itt azonban csak az általam rendezett Schmer-féle gyűjtemény anyagát ismertetem vázlatosan. Görög (antik) pénz van 31 (köztük 9 hazai barbár pénz), róm. köztárs. 60 db, köztük pár aes grave és 56 denárféle. Róm. csász. és bizanci pénz 1618 db (köztük 6 # és 389 ezüst), de ezekből 37 db hamis vagy gyanús. Van még 445 vegyes egyéb pénz és érem is, úgy hogy az egész éremgyűjtemény 2191 db-ra rúg. A róm. császári pénzek meglehetősen folytonos sorozatot adnak; persze, nagy ritkaságokat nem találunk köztük. A III—IV. századbéliek száma túlnyomó. A gyűjtemény egyik vélt díszje: Pertinax, R. consecratio (gb) hamis — Ismervén Richter úr önfeláldozó buzgalmát, meg vagyok győződve, hogy a városi éremtár, melynek a Schmer-féle gyűjtemény alkalmasan szolgál alapjául, idővel számbaveendő nyilvános éremtáraink sorába fogja magát felküzdeni, a mit őszinte szívből kívánunk!

G . . . l.

I r o d a l o m.

Börzsönyi Arnold: A győri főgimnázium régiségtárának római érem- és pénzgyűjteménye. Győr, 1903. Győregyházmegyei nyomda. 8°. 208 lap. [Kapható Győrben, Reiner könyvkereskedőnél; ára 3 korona.]

E kötetben egyesítve jelent meg az érdemes szerzőnek a győri főgimnázium három utóbbi évbéli értesítőjében részenként kiadott derék munkája, mely a becsesebb hazai vidéki éremtárak egyikének antik érmeit adja át, lelkiismeretes, pontos leírásokban, a nyilvánosságnak. Emeli a könyv becsét, hogy előszó gyanánt rövid foglalatban mindaz meg van írva a római pénzekről, a mi az utána következő éremlajstromnak megértéséhez első sorban szükséges. És ha igaz, hogy ignoti nulla cupido, akkor viszont egy ilyen rövid, de magvas előszóban a győri ifjúság kezeibe szánt foglalat a római numizmatikának, kapcsolatban az egyes császárok rövid történetével, vajmi sok tudni és okulni vágyó ifjúságban képes föllobbantani a kedvet és hajlamot az azon vidéken úgy is gyakori római pénzek gyűjtésére és — mi több — megértésére.

Szerző különös figyelemmel sorolja föl a győrmegyei római éremlelőhelyeket és elterjedésük határaiból azon következtetésre jut, „hogy a római birodalom a mosonyi Duna-ágig terjedt és nem tovább“. Az éremleletek mindenestre hatalmas támaszai a történeti kutatásoknak. Örömmel vesszünk tudomásul minden olyan törekvést, mely a numizmatikából merít adatokat a hazai történelem egyes kérdéseinek tisztázásához.¹

¹ Szerző a 25. lapon a római köztársasági pénzek forgalmáról is tesz említést. A mennyire a hazai és a Noricum területére eső nyugati szomszéd vidékek éremleleteiből következtetést lehet vonni, ezek a denárok

Az éremlajstromot a római köztársasági bronzpénz (19), majd a köztársasági denárok (130) és a barbár utánzatok (2), úgy látszik eraviszkus pénzek, zárják be. (Egyikük a leírás szerint rendkívül érdekesnek ígérkezik.)

A császári pénzek sorozata (3675 tétel) Augustustól Julius Neposig majdnem megszakítás nélküli illusztrálása a római birodalom történetének. Vannak köztük nagy számmal igen becses darabok; ezek felsorolását itt nem tartom szükségesnek, hanem ajánlom az antik érmek hazai gyűjtőinek, hogy szerezzék meg, a míg van belőle, ezen derék magyar publikáció olcsó példányait és lapozgassák érdeklődéssel.

A másik könyv, melyet itt regisztrálok, szintén a hazafias és tudományos érdemekben dús szt. Benedek-rend kebeléből került ki:

Darvas Orbán: A soproni szt. Benedek-rendi főgimnáziumban levő Herz-féle római pénzgyűjtemény. Sopron, 1903 (Röttig G., 8°, 1—62, 1—63, 1—67 lap és 2 képtábla).

Az érdemes szerző, ki most az illető intézet igazgatója, a három utóbbi évi értesítőben részletenkint közzétett éremlajstromokat egyesítette e könyvben, melyet Herz József (1815—1889), volt soproni kanonok, a gyűjtemény megalapítójának és ajándékozájának életrajzával nyit meg. Ezt, hasonlóan az előbbihez, a római numizmatika alapvonalainak ismertetése, majd maga a 2367 tételből álló éremlajstrom követi. A leírások lelkiismeretesek és általában kielégítők. A mi a felosztást illeti, a sorozatot a római köztársaság pénzei (354) nyitják meg (3 csoportba osztva), következnek a császáriak (1739), a gót (5) és bizanci (66) pénzekkel együtt (4 csoportban), a sorozatot bezárják a világrészek szerint csoportosított görög pénzek (203). A két képtáblán a különböző pénznemek és típusok képei igen tanulságos sorozatban vannak összeállítva.

Örvendetes jelensége a numizmatika iránti érdeklődés fokozódásának hazánkban ez a két munka, melyet, úgy hallom, nemsokára egyéb vidéki gyűjtemények leíró lajstromai is fognak követni. A hol még van rá idő és mód, nem győzöm eléggé ajánlani, hogy Babelon és Cohen számait idézzék a leírások mellett vagy helyett, a jegyek megemlítésével. E nélkül sokszor kétség merülhet föl egyes darabok megállapítása körül.

[**Carl Wiebe:**] Hamburgische Zirkel-Correspondenz. Freimaurerische Denkmünzen und Medaillen. Band V. Deutschland (Nachträge) — **Ungarn.** Hamburg, 1903. 4°. Radermacher. 56 lap és 82—101. képtábla.

Száztizenöt, a magyarországi nagypáholyok alá tartozó szabadkőműves-páholyok érmeit és jelvényeit sorolja föl e könyv pontos leírásban és hű fénynyomatú képekben, melyeket — az ember alig hinné, minthogy a könyv Hamburgban szerkesztődött és jelent meg. — Budapesten Divald Károly készített, Kisfaludy-utcai műintézetében.

A hazai szabadkőműves-érmek teljes gyűjteménye sehol sem található együtt. E teljes lajstrom összeállítása végett a m. nemz. múzeum éremtárán kívül Lintz és Kistner braunschweigi, Reges frankfurti, Kiewy hamburgi, Shackles hulli és Nagel bécsi gyűjtők gyűjteményeit is kellett igénybevenni, sőt közvetlenül egyes páholyokhoz is fordulni. A tárgy iránti elfogultság nélkül, tisztán numizmatikai és medaillisztikai szempontból tekintve e szép kiállítású kötetet, mindenesetre örvendenünk kell, hogy hazai társadalmi életünk e többé figyelmen kívül nem hagyható tényezőjének: a magyar szabadkőművességnek numizmatikai emlékeit úgyszólván teljes sorozatban összeállítva, a páholyok alakulására, megszüntetése stb. vonatkozó adatokkal, sőt, a mi *külföldi múlt* bámulatos, a feliratok magyar irodalomtörténeti vonatkozású magyarázataival fűszerezve, a városnevek *magyar* (nem német!) megnevezésével, — tehát Győr és Pozsony, nem pedig Raab és Pressburg — és *ittthon* készült, igen jól sikerült képekkel illusztrálva tanulmányozhatjuk. A magyarországi

a Kr. e. I. század közepe táján kezdtek beszivárogni tekintetbe jöhető mennyiségben Pannoniába és forgalmuk, ha szórványosan is, de a Kr. u. III. század második feléig konstátálható. Utalok az itt közzéteendő mocsoládi leletre és a Mommsen RMG. 771. l. idézett székelyudvarhelyi és biai, s az i. h. 808, 809. l. táblán felsorolt külföldi leletekre. A mocsoládi leletben Antonius Illvir legiopénzei, de egyéb, Kr. e. 264-ig visszamenő veretű köztársasági denárok, császári, köztük legkésőbbieként Valerianus iun. pénzeivel elegyesen fordultak elő.

vonatkozású 16 képtáblán az egyszerű és a sablonos fajtákon kívül több eredeti, sőt bizarr alakítású jelvényre is akadunk. Ilyenek a budapesti Reform-páholy feketére okszidált halálfejű jelvénye a keresztbe rakott csontokkal, a pozsonyi Pionnier-páholy a bécsi Waschmann-tól mintázott szép bronz plakettje, a pozsonyi Lessing-páholy rendkívül díszes és becses, zománcos nagy ezüst érme, a budapesti Erzsébet-páholy jelvénye (szikla-darabot tartó hatalmas saskarmok), a szimbolikus és szent János-rendű nagypáholyok rendjelszerű zománcos csillagai.

Külföldön mindinkább növekedik az e fajta jelvények gyűjtőinek száma és a szabad-közműves-érmek árai ehhez képest élénk emelkedést mutatnak.

A **Revue Numismatique** ez évi folyamában **Robert Mowat** Contributions à la théorie des contremarques romaines címen új felfogást hirdet a római császári ellenjegyek dolgában. Szerinte ezeket a jegyeket a rézpénzre csakis a szenátus, nem pedig a császár verethette, mert csak a szenátusnak volt joga rézpénzt veretni. A császár neve mint ellenjegy a római rézpénzen úgy magyarázható, hogy addig is, míg az új uralkodó képével ellátott pénzek elkészülhettek, e felülbélyegzéssel a szenátus elismerőleg notifikálta az új császár trónraléptét, vagy a már uralkodónak újabban fölvetett címeit. Ily jegyek pl. NP. GA., NP. HO, MP. ES, API, ΔAK, ΔAKIKOC, AVG, IMP. AVG, TIB, †BCÆ, TIB. C, TI. AVG, TIB. AV., TICA/IM, NCAPR, S.P.Q.R. Ellenben ezüstpénzekre az MP. ES és NP. ES A/G ellenjegyeket Vespasianus és vezérei verették akkor, mikor a légiók őt császárukká kiáltották ki.

Szerző a **TICA/IM** ellenjegyet Tiberius Claudius imperator-ral, a **NCAPR** ellenjegyet meglepő epigrafikus analogia alapján Nero Caesar Augustus Princeps-sel magyarázza.

Ugyanezen folyóiratban **Adrien Blanchet**: L'influence de l'art grec dans le nord de la Gaule Belgique címen két igen érdekes gall érem-sorozaton kimutatja, hogy Tarentum délitáliai város pénzeiről, illetve, hogy Cales itáliai város pénzeiről vették a mintát, melyet fokozatosan elferdítve utánoztak.

A **kassai múzeum** gyűjteményeinek leíró lajstroma (54 fénynyomatú táblával). Kassa, Kocziányi B. 1903. 8°. VII és 430 lap a múzeum kiállított érmeinek lajstromát is közli a 385—391. lapokon.

Ötvös Gábor.

Érem- és könyvvásár.

1. **Dr. Eugen Merzbacher Nachfolger** (München). Lieferung III des Lagerkataloges. Folytatólagosan adja 3142—5354. sz. a. a pápák és egyéb papi méltóságokat viselő pénzverő urak pénzeit és emlékérméit. Magyar vonatkozású darabok: a pótlékban magyar és erdélyi aranyak, továbbá az emlékérmek közt a Haulik, Pyrker, Esterházy, Rudnai, Scitovsky és Zichy-félék.

2. **Sally Rosenberg** (Frankfurt a/M). X. Verzeichniss verkäuflicher Münzen und Medaillen. 3863 tétel alatt túlnyomóan német pénzek, érmek és numizmatikai könyvek árjegyzékét adja. Goldmark Károly magyar zeneszerző (30 mk és 10 mk), Kossuth, Liszt érmei és egy I. Mátyástól I. Ferdinándig terjedő magyar pénzsorozat (nagyobbára arany és tallér) képviselik benne a hazai elemet.

3. **G. Morchio & N. Majer** (Vence) 37. sz. katalogusa 5350 tétel alatt sorolja föl az eladó pénzeket. Közülök 3339 tétel olasz verdékből kikerült pénz, a többi vegyes külföldi. Magyar pénzek (4802—4832. sz. Róbert Károly óta maig), és erdélyiek (4775—81. sz.) csekély számban vannak raktárában. — Az október 1-én megjelent 38. sz. katalogusban 1597 tétel alatt nagyobbára olasz emlékérmek és zsetonok vannak felsorolva.

4. **J. Schulman** (Amsterdam) a már régebben említett Bergsöe-féle gyűjtemény 2-ik részét, nagyobbára amerikai, továbbá egyéb más világrészbeli érmekeket és numizmatikai könyveket árverezett f. évi szeptember 28-án. A gyűjtemény e része is gazdag a pénz-

történeti specialitásokban, mint szükség- és ostrompénzek, szétdarabolt és ellenjegyzett más állambeli pénzek, átlukgatott tallérok, kezdetleges vagy bizarr alakú veretek stb.

5. **C. G. Thieme** (Lipce) Numismatischer Verkehr 3/1903. Néhány körmöci Szt. György-érem (C. H. R. jegyű is) érdemel említést magyar szempontból.

Társulati élet.

Társas összejövetelek. Tisztelt tagjaink által kifejezett kívánsághoz képest társulatunk választmánya az eddig havonként egyszer megtartott csütörtöki társas összejövetelek számát kettőre emelte fel s ennek napjait az egész évre következőképen állapította meg; Október 8 és 29; november 12 és 26; december 10; 1904 január 7 és 28; február 11 és 25; március 10 és 31; április 14 és 28; május 11 (szerda) és 26; június 9 és 30; július 14 és 28; augusztus 11 és 25; szeptember 8 és 29. — Az összejövetelek helye továbbra is az István főherczeg szálló (V. Akadémia-u. 1. különhelyisége lesz. — Külön meghívót nem küldünk. Kérjük szíves megjelenésüket.

Kérjük társulatunk t. tagjait, hogy **lakhelyváltozásaikat** már saját érdekükben is pontosan közöljék a titkárral.

Társulatunk könyvtára és gyűjteménye gyarapításához újabban a következők járultak adományaikkal: *Bulić F.* (Spalato): „Bulletino di arch. e storia Dalmata“. 1902. évf. *Fejér József* (Budapest): „Dr. Missong: Kupfermünzproben etc.“ „Darvas Orbán: A Herzfőle római pénzgyűjt. ismertetése.“ 9 drb érem (1 ezüst, 1 bronz, 2 réz, 5 sárgaréz), 15 drb gipszöntvény ritkább medáliákról. *Györök Márton* (Pozsony): A pozsonyi ág. hitv. ev. lyc. Dr. Schimkó Dániel-főle érem és régiséggyűjt. katalogusa. 2 kötetben. U. a. 12 füzetben. *Halász Gábor* (Budapest): 1 db hamis római denár. *Jeszenszky Géza* (Patvaróc): 27 db magyar árpádkori pénz modern hamisítványa. *Koninglijk Nederlandsch Genootschap voor Munt-en Penningkunde* (Amsterdam): „Tijdschrift etc.“ 1902. évf. *Dr. Pákozdi Károly* (Budapest): „Széchenyi: Tabulae numismatae etc.“ táblái és szöveg I. rész. „Rupp Jakab: Magyarország pénzei“ I. rész kézírással. „Andreits Uros: Münzjournal.“ 125 db éremkereskedői árjegyzék. *Mme Raymond Serrure* (Paris): Bulletin de Num. 1902. évf. *Svoronos J. N.* (Athén): Journal international d' arch. num. 1902. évf. *Sziklay Jenő* (Budapest): 3 darab érem (1 ezüst, 2 réz, 10 db papírpénz. *Dr. Zimmermann Lajos* (Budapest): 113 darab habsburg-házi egykorú hamisítvány, 5 darab erdélyi szükség-tallér ónhamisítványa. 12 darab különféle pénz és bárca.

Midőn a fenti adományokért köszönetünket fejezzük ki, kérjük igen t. tagjainkat, hogy könyvtárunkat és gyűjteményünket adományaikkal gyarapítani szíveskedjenek.

Pongrácz Imre †. Fájdalmas kötelességet teljesítünk, midőn ismét egy buzgó tag-társunk halálát jelentjük be. — Pongrácz Imre, ny. állom. m. kir. honvédőrnagy, római régi pénzeknek s régiségeknek lelkes és kitartó gyűjtője hunyt el Orsován f. évi aug. hó 5-én. Csaknem kizárólag délmagyarországi leletekből eredő értékes gyűjteményét, (érmeinek száma meghaladja a 2000-et), mint halljuk, a délmagyarországi történelmi társulat szerzi meg.

Auszug des Inhalts.

(Für unsere Mitglieder im Auslande.)

1. **Dr. Ladislaus Réthy** macht einige numismatische Angaben, anlässlich seiner Reise in Russland, bekannt. In der Eremitage zu St. Petersburg fand er einen Denar des Stephan I., König v. Ungarn, welcher 1350 gr. wiegt, ist also doppelt so schwer, als die

gewöhnlichen Denare dieses Königs. — Ein eingehender Meinungsaustausch mit Direktor Markow ergab, dass die bekannten ungarischen mittelalterlichen Kupfermünzen nicht, wie Karabacek meinte, Nachahmungen turkestanischer Münzen, sondern Anklänge an spanische Almorawiden-Münzen sind. — Herr Réthy macht hier ferner die authentische Zeichnung der ersten russischen Goldmünzen bekannt, welche Ivan Vassiljevics durch ungarische Münz-Arbeiter, die er vom Könige Mathias Corvinus erbat, prägen liess. Diese Dukaten sind nach Muster der ungarischen Dukaten des Königs Mathias Corvinus geprägt.

2. **Dr. Albert Gárdonyi** erzählt das Entstehen des Catalogus numorum Hungariae ac Transilvaniae instituti nationalis Széchenyiani (1807). Es ist nun festgestellt, dass dieses Werk der successiven Mitwirkung des Michael Tibolth, des Christian Engel und hauptsächlich des Stephan Schoenwisner, endlich auch des Jakob Miller zu verdanken ist.

3. **Arnold Börzsönyi** giebt die Fundliste eines Denarenfundes von Kiliti, welche lauter Münzen des Ladislaus I., Königs von Ungarn, enthielt. Der Verfasser äussert seine sehr plausible Meinung über die auf diesen Münzen ersichtlichen Münzzeichen und hält sie für Emissionszeichen. Die meisten Münztypen dieses Königs sind bekannt 1. ohne Münzzeichen, 2. mit einem, 3. mit 2–3 Münzzeichen. Das wäre ein Characteristicum der successiven Emissionen desselben Münztypus.

4–7. **Edmund Gohl** publizirt 1. die Marken der Hutmacher- und der Bäcker-Gilde von Besztercebánya (Neusohl), 2. die Robot-Marken des Herrnguts von Zámoly des Grafen Franz Lamberg iun., 3. die Medaillen des Franz Kamper, Obrist-Dreissiger zu Pozsony (Pressburg) im Jahre 1576, eine seltene Medaille (Geburt d. Königs Karl III. von Ungarn), ein Werk des Christian Herman Röth von Rothenfels, Medailleur zu Körmöcbánya 1687, ferner zwei Medaillen des Vincentz Muschinger, Kammerraths, 1618. Anlässlich dieser Besprechung demonstriert der Verfasser, dass die eine Medaille des V. Muschinger (R. St. Georg), ferner die Medaillen des Primaten Emerich Lósy, des Erzbischofs Johann Telegdi, (1343), zwei Medaillen des Gabriel Bethlen, Fürst von Siebenbürgen, Werke des Medailleurs **Daniel Haider** in Körmöczbánya sind, welcher nicht nur zu Zeiten Königs Mathias II., sondern auch unter Ferdinand II., seinem Nachfolger, wenigstens bis 1643 dort thätig war.

8. **Münzfunde** von Vörösmart (Thaler, etc. a. d. XVI–XVII. Jahrh.), von Pusztamagyaród (ungarisches u. österr. Kleinsilber a. d. XVII. Jahrh.), von Uj-Kigyós und Kis-Gáj (friesacher u. ungarische Denare) und von Esztergom (Gran) ungarische Münzen aus der Arpaden-Periode.

9. **Miscellen**: 1. Barbarische Nachahmung eines röm. Denars (Babelon: Postumia 9). 2. Neue Rákóczi-Jetons. 3. Münzstätte Szomolnok (Schmölnitz).

10. **Museen**: Herr Dr. Johann Petrikovich macht die Publicationen des Museums von Turóc-Szent-Márton bekannt. — G. . . 1 schildert die städtische Münzensammlung von Selmecbánya.

11. **Literatur**: **Arnold Börzsönyi**: Katalog der antiken Münzen des Museums der Benediktiner zu Győr (Raab). — **Urban Darvas**: Katalog der antiken Münzen des Benediktiner Stiftes zu Sopron (Oedenburg), vormals Sammlung des Josef Herz. — **Karl Wiebe**: Hamburgischer Zirkelcorrespondenz. Band V. Die Medaillen und Abzeichen der Ungarischen Freimaurer-Logen. — **Revue Numismatique**. — Katalog des Museums zu Kassa.

12. **Verkauf v. Münzen, Medaillen u. numism. Werke.**

13. **Vereinsnachrichten.**

Aviso.

Die **Quartalschrift** Numizmatikai Közlöny, Organ der Magyar Numizmatikai Társulat erscheint am 15. Jänner, April, Juli und Oktober. Mitglieder der Gesellschaft bekommen die Zeitschrift für ihren **Jahresbeitrag** von 6 Kronen (Provinz u. Ausland), resp. 10 Kronen (Budapest). **Pränumeration**: 8 Kronen für den Jahrgang. — **Redacteur**: Professor **Edmund Gohl**, Custos des ung. National-Museums (Budapest, I., Márvány-utca 20.).

26

NUMIZMATIKAI KÖZLÖNY

A

MAGYAR NUMIZMATIKAI TÁRSULAT MEGBIZÁSÁBÓL

SZERKESZTI

GOHL ÖDÖN

II. ÉVFOLYAM.

1903.

I. FÜZET.

BUDAPEST

HORNYÁNSZKY VIKTOR CS. ÉS KIR. UDV. KÖNYVNYOMDÁJA.

1903.

TARTALOM.

1. Kováts Ede: Árpádházi királyaink pénzeinek technikájáról	1. lap.
2. Grün Albert dr.: Kazay Sámuel éremgyűjteménye	5. „
3. Gohl Ödön: Adatok pénzverdénk technikai felszerelésének történetéhez.	8. „
4. G . . l és Jurkovich Emil: Numizmatikai ritkaságok. 1. A Nyitra-zoborhegyi nagy emlékérem. 2. A magyar orvosok és természetvizsgálók beszterczebányai vándorgyűlésének (1842) első emlékérmé. 3. Emlékérem Gyulafehérvár 1849-iki ostromára.	11. „
5. G—n: Leletek 1. Diecs (?), 2. Bethlen, 3. Erdély, 4. Balaton-Sárkány, 5. Bój aranypénz Moson- vagy Pozsonymegyéből.	14. „
6. G—n: Irodalom: 1. Vay Béla báró: Az én régi pénzeim. 2. Monatsblatt	17. „
7. Budai Antal: Különfélék. 1. A pozsonyi kiállítás emlék-zsetónja (1902). — 2. Zsetón a kolozsvári Mátyás-emlék leleplezésére. — 3—4. A budapesti III. kath. nagygyűlés (1902) tagjainak jelvénye	19. „
8. Érem- és könyvvásár	20. „
9. Társulati élet: Tájékoztató. — Ülés és társas összejevetel. — Új tagok. — Befolyt ajándékok és tagdíjak jegyzéke	21. „
10. E füzet tartalmának német kivonata	24. „
11. Melléklet: 1. A tagok csereajánlatai. — 2. Hirdetések	25. „

A Numizmatikai Közlöny közleményeinek úgy utánnyomása mint fordítása, valamint a közölt képek utánnyomása, akár eredeti, akár változtatott nagyságban, tilos. Minden jogot fenntart magának a szerkesztő.

MAGYAR NUMIZMATIKAI TÁRSULAT

alakult 1901-ben a numizmatika tudományos művelésére és a hazai éremgyűjtés fejlesztésére.

A társulat folyóirata: a

NUMIZMATIKAI KÖZLÖNY

megjelenik évenként négyszer; január, április, július és október 15-ikén.

Szerkesztő GOHL ÖDÖN

tanár és m. nemz. múzeumi őr (Budapest, IV., Magyar-utca 11. sz.).

A társulat tagjai tagdíjuk fejében kapják a Közlönyt. A tagok kötelezettsége legalább 3 évre terjed. Fővárosi tagok évenként tíz, vidékiek évenként legalább hat korona tagdíjat fizetnek. Alapító tagok 200 koronát fizetnek egyszer s mindenkorra, (vagy 4 éven át évenként 50 koronát). Nem tagok évi nyolcz koronával fizethetnek elő a Közlönyre.

A Közlönybe szánt czikkek és közlemények kéziratai, úgyszintén tudományos ügyekben, továbbá leletek, gyűjtemények és numizmatikai irodalmi termékek dolgában való értesítések és kérdések közvetlenül a szerkesztőhöz küldendők.

Társulati ügyekben és új tagok felvételét illetőleg, úgyszintén hirdetések és csereajánlatok dolgában a társulati titkár (dr. Zimmermann Lajos, Budapest, VIII., Röck Szilárd-utca 37. sz.) intézkedik. Esetleges reklamációk is hozzá intézendők.

Befizetéseket a társulat pénztárosa (Kúnváry Fülöp, Budapest, VII., Huszár-utca 8.) veszi át.

25

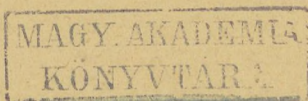
NUMIZMATIKAI KÖZLÖNY

A

MAGYAR NUMIZMATIKAI TÁRSULAT MEGBIZÁSÁBÓL

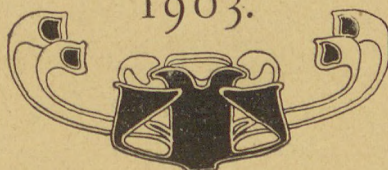
SZERKESZTI

GOHL ÖDÖN

II. ÉVFOLYAM.

1903.

II. FÜZET.

BUDAPEST

HORNYÁNSZKY VIKTOR CS. ÉS KIR. UDV. KÖNYVNYOMDÁJA.

1903.

TARTALOM.

1. <i>Dr. Zimmermann Lajos</i> : Árpádházi magyar pénzek	25. lap.
2. <i>Gohl Ödön</i> : Numizmatikai adatok a Duna völgyén-át való gall-kelta össze- kötötés megállapításához	30. „
3. <i>Kunváry Fülöp</i> : A budapesti „Gemeinde beim Helm“ érmei	33. „
4. <i>Gohl Ödön</i> : <i>Numizmatikai ritkaságok</i> (III.) II. Rudolf csegelyei Esztergom, Győr, Székesfehérvár visszavételére	35. „
5. <i>G—n.</i> : <i>Éremleletek</i> : A korongi római éremlelet	39. „
6. <i>G—n.</i> : <i>Irodalom</i> . 1. Magyar Gazdaságtörténelmi Szemle. — 2. A turóc- szent-mártoni múzeum éremlelajstroma. — 3. Monatsblatt. — 4. Numism. Literaturblatt. — 5. Berliner Münzblätter. — 6. Numism. Mittheilungen. —	
7. Mittheilungen d. Clubs. — 8. R. Seelig: Internationales Adressbuch	44. „
7. <i>Budai Antal</i> : <i>Különfélék</i> . 1. Szirmai Antal. — 2–4. Külföldi hírek. —	
5. Nentwich József †. — A legújabb numizmatikai társulatok	46. „
8. <i>Érem- és könyvvásár</i>	48. „
9. <i>Társulati élet</i> : Választmányi ülések. — Új tagok. — Közgyűlés — Ajándékok	50. „
10. E füzet tartalmának német kivonata	55. „
11. <i>A borítékon</i> : Befolyt tagdíjak. — Hirdetések.	

A Numizmatikai Közlöny közleményeinek úgy utánnyomása, mint fordítása, valamint a közölt képek utánnyomása, akár eredeti, akár változtatott nagyságban, tilos. Minden jogot fenntart magának a szerkesztő.

MAGYAR NUMIZMATIKAI TÁRSULAT

alakult 1901-ben a numizmatika tudományos művelésére és a hazai éremgyűjtés fejlesztésére.

A társulat-folyóirata: a

NUMIZMATIKAI KÖZLÖNY

megjelenik évenként négyszer: január, április, július és október 15-ikén.

Szerkesztő GOHL ÖDÖN

tanár és m. nemz. múzeumi őr (Budapest, IV., Magyar-utca 11. sz.).

A társulat tagjai tagdíjuk fejében kapják a Közlönyt. A tagok kötelezettsége legalább 3 évre terjed. Fővárosi tagok évenként tíz, vidékiek évenként legalább hat korona tagdíjat fizetnek. Alapító tagok 200 koronát fizetnek egyszer s mindenkorra, (vagy 4 éven át évenként 50 koronát). Nem tagok évi nyolcz koronával fizethetnek elő a Közlönyre.

A Közlönybe szánt czikkek és közlemények kéziratai, úgyszintén tudományos ügyekben, továbbá leletek, gyűjtemények és numizmatikai irodalmi termékek dolgában való értesítések és kérdések közvetlenül a szerkesztőhöz küldendők.

Társulati ügyekben és új tagok felvételét illetőleg, úgyszintén hirdetések és csereajánlatok dolgában a társulati titkár (dr. Zimmermann Lajos, Budapest, VIII., Rökk Szilárd-utca 37. sz.) intézkedik. Esetleges reklamációk is hozzá intézendők.

Befizetéseket a társulat pénztárosa (Kunváry Fülöp, Budapest, VII., Huszár-utca 8.) veszi át.

Kimutatás a társulat pénztárába befolyt pénzekről:

Alapító tagok alapítványi összegei: Klobusitzky János 200 kor., Spitzer Mór 50 kor., Vay Béla báró 200 kor., Zichy Jenő gróf 200 korona.

Alapító tagok alapítványainak kamata 1902. évre: (10 korona): Klobusitzky János.

Fővárosi rendes tagok tagsági díja (10 korona): 1902-re: Gundel Károly, Kornfeld Zsigmond, Szabó Ferenc, Varga Béla. — 1903-ra: Áldor Gyula, Despinits Péter dr., Dirner Gusztávné, Finály Gábor dr., Friedmann Izidor, Gohl Odón, Gundel Károly, Halász Gábor, Kilényi Hugó, Kornfeld Zsigmond, Krajszik Ferenc dr., Kunváry Fülöp, Lenz József, Mály János, Pákozdy Károly dr., Sarbó Leó, Schulek Alfréd dr., Seemayer János, Szabó Ferencz, Szemlér Mihály, Sziklay Jenő, Vas Lipót, Zimmermann Lajos dr.

Vidéki rendes tagok 1903. évi tagsági díja (10 korona): Babics József, Récsey Viktor dr.

Vidéki rendes tagok tagsági díja (6 korona): 1902-re: Bleyer Izsó dr., Erdélyi Orsz. Múzeum érem- és régiségosztálya, Eszék szab. kir. város múzeuma, Győri szt-Benedekrend-főgimnázium múzeuma, Székely N. M., Tóth Sándor. — 1903-ra: Bathó Lajos, Besztercebányai városi múzeum, Biharmegyei és nagyváradai rég. és tört. egyesület, Bleyer Izsó dr., Borsod-miskolci közművelődési és múzeumegylet, Bothár Samu dr., Csoma József, Dobiaschi József, Erdélyi Orsz. Múzeum érem- és régiségosztálya, Esztergom főegyházmegyei könyvtári Erseki papnevelő intézet, Fischer Emil, Fogel Ágoston, Forray József Sándor, Győri szt-Benedekrendi főgimnázium múzeuma, Győrök Márton, Herzfelder Ernő, Hess Adolf utódjai, Hidvéghi Sándor, Horváth A. János, Husvéth István, Jankovich-Bésán Elemérné, Jeszenszky Géza, Joanovits Sándor, Katona Béla, Kecskemét törvh. város tanácsa, Konkoly-Thege Balázs dr., Kováts Ede, Kováts Ferencz, Kürti Gyula, Lázár János, Leszli Andor, Magyaróssy Gyula, Mahr Pál, Milch Armin, Milleher Bódog, Munkácsi áll. főgimnázium, Munkácsy József, Múzeumi tótársaság Turócszentmárton, Nedeljkovich Tódor, Petrikovich János, Pongrácz Imre, Pozsonyi ág. ev. liceum dr. Schimkó-féle éremgyűjteménye, Puky József, Reizner János, Ruisz Gyula, Schüssler Albert, Schweninger Jakob, Somogyi könyvtár és városi múzeum, Steinitz Sándor, Szarvasi ág. hitv. ev. főgimnázium, Székely Nemzeti Múzeum, Thallóczy Lajos, Tóth Sándor, Tömörkény István, Trinks Vilmos, Ungvári kir. kath. főgimnázium, Váry-Szabó Elemér, Várnay Ernő ifj., Versec városi múzeum, Walla Ferencz dr., Weifert Ignác Zenta községi főgimnázium.

A társulat gyűjtemény- és könyvtáralapjának gyarapításához adományaikkal hozzájárultak: Jankovich-Bésán Elemérné 8 korona, Kürti Gyula 4 korona.

A társulat elnöksége felkéri az igen t. tagokat, hogy **tagdíjaikat** s alapítványaikat mielőbb küldjék be a pénztáros címére. — A választmány határozata értelmében azon tagok, kik tagsági díjaikat április 1-ig ki nem egyenlítették, postai megbízás útján hívatnak fel fizetésre, mely alkalommal azonban a tagdíjon felül a postai kezelés költségei (61 fillér) is őket terheli.

ÉREM-ÁRVERÉS

FRANKFURT a/M.-BAN

Május hó 4-én, hétfőn s az azt követő napokon elárvereztetnek: Különböző országok régi pénzei és emlékérméi, ezek közt brandenburgi-porosz pénzek gazdag sorozata, tallérok és dupla tallérok a legszebb fentartásban, I. Napoleon emlékérméi, valamint magánosok emlékére vert érmek nagy sorozata. Numizmatikai könyvek 5000-en felül. A katalógusok április hó közepén küldetnek szét a megbízott szakértő által.

HESS ADOLF UTÓDA (Ad. Hess Nachf.)
Frankfurt a/Main. Mainzer Landstr. 49.

FISCHER EMIL ÉREM - KERESKEDŐ

Bécs, I., Kärntnerstrasse 26. Bejárat Schwang. I.

Minden korszak és ország régipénzeinek és emlékérméinek állandó raktára. Egyes darabok, nagyobb csoportok, egész gyűjtemények leletek a legnagyobb áron vétetnek meg. X. sz. (1903.) eladási árjegyzékemet (5119 sz.) ó-kor, középkor, újkor és tengerentúli államok egyes darabok árainak feltüntetésével, kívánatra ingyen és bérmentve küldöm.

Régi pénzeket és emlékérmeket, régi pénz- és emlékéremgyűjteményeket elad és vesz

DR. WALLA F.

Bécs I., Friedrichstrasse 6. sz.

FEJÉR JÓZSEF

— BUDAPEST, —

IV., Ferencz-József-rakpart 2., III. 19.

Veszek és eladok
régipénzeket és földből kiásott
régiségeket. ~~~~~

RÉGI PÉNZEK ÉS EMLÉKÉRMÉK

vétele és eladása. Évenként több nagy
éremárverés. Árjegyzékek érdeklő-
dőknek ingyen és bérmentve. Válasz-
ték - küldemény rendelkezésre áll.

EGGER TESTVÉREK

(Brüder Egger)

BÉCS, I., OPERNRING 7.

DR. HIRSCH JAKAB

NUMIZMATA

MÜNCHEN. most **Arcistr. 17.**

a glíptotéka és a régi pínakotéka mellett.

Telefon 6834. sz.

**régi pénzek, érmek és földből
ásott régiségek**

VI. sz. raktár-árjegyzékem tartalmaz régi
pénzeket és emlékérmeket az ókor, középkor
és az újkorból, valamint érmészeti műveket
(No. 4565) Ára 1 márka, előre való beküldéssel
vagy utánvétellel, mely összeg rendelés esetén
visszatérítetik. Választásra szívesen küldök.
— Vétel és eladás. Éremárverések. — Árverési
katalogusok árjegyzékkel, amíg a készlet tart.

Ásatások állandó kiállítása.

Május elején kiváló görög és római érem-
gyűjtemények, valamint a Dr. Stutz-féle gyűj-
teménynek (római-német birodalom, osztrák
gavallérok, Scharff-érmek és plakettek, ó-kori
érmek) **árverése.**

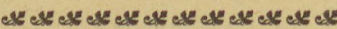
Katalogusok képes táblák nélkül | ingyen, 15
képestáblával (ebből 14 ó-kori pénzekkel) 10 M.

MOST JELENT MEG!

**SEELIG'S FÜHRER DURCH DEN SAMMELSPORT
BAND I.**

RÉGISÉGEK, KÉPEK, MŰTÁRGYAK ÉS ÉRMEK GYŰJTŐINEK
ÉS E SZAKBELI KERESKEDŐKNEK, ÚGYSZINTÉN MŰZEU-
MOK, TÁRSULATOK, NYILVÁNOS ÉS MAGÁNKÖNYVTÁRAK

NEMZETKÖZI CZÍMTÁRA

NÉLKÜLÖZHETETLEN ADATTÁR MINDEN GYŰJTŐNEK ÉS
KERESKEDŐNEK.

PÁRATLANUL SOKOLDALÚ, TANULSÁGOS ÉS ÉRDEKES!

KAPHATÓ RICHARD SEELIG NEMZETK. KIADÓVÁLLALATÁNÁL

BERLIN, C., ALEXANDERSTRASSE 37a.

22

NUMIZMATIKAI KÖZLÖNY

A

MAGYAR NUMIZMATIKAI TÁRSULAT MEGBIZÁSÁBÓL

MAGY. ANTIK. EGYET.
KÖNYVTÁRA
SZERKESZTI

GOHL ÖDÖN

II. ÉVFOLYAM.

1903.

III. FÜZET.

BUDAPEST

HORNYÁNSZKY VIKTOR CS. ÉS KIR. UDVARI KÖNYVNYOMDÁJA.

1903.

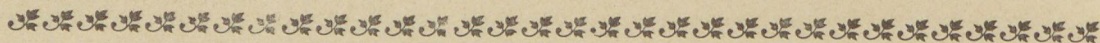
T A R T A L O M.

1. <i>Gohl Ödön</i> : Koisztobókus éremlelet Aranyos-Medgyesen	57. lap
2. <i>Kováts Ede</i> : Hibás köriratú magyar aranyak	62. „
3. <i>Jurkovich Emil</i> : Adalék a libertások történetéhez	64. „
4. <i>Gohl Ödön</i> : Magyar szabadságharci emlékek	68. „
5. <i>G—n.</i> : Az óvári lelet	72. „
6. <i>G—l.</i> : Éremleletek	74. „
7. <i>Budai Antal</i> : Különfélék	74. „
8. Múzeumok és gyűjtemények. 1. <i>Gálocsy Zoltán</i> : Az ungvári gimnázium éremgyűjteménye. 2. <i>Haugh Béla</i> : A tolnavármegyei múzeum. 3. <i>Leszih Andor</i> : A borsod-miskolci múzeum éremgyűjteménye	76. „
9. <i>Ötvös Gábor</i> : Irodalom	77. „
10. Érem- és könyvvásár	79. „
11. Társulati élet	80. „
12. E füzet tartalmának német kivonata	82. „

A borítékon: Befolyt tagdíjak. — Hirdetések.

A Numizmatikai Közlöny közleményeinek úgy utánnnyomása, mint fordítása, valamint a közölt képek utánnnyomása, akár eredeti, akár változtatott nagyságban, tilos. Minden jogot fenntart magának a szerkesztő.

MAGYAR NUMIZMATIKAI TÁRSULAT

alakult 1901-ben a numizmatika tudományos művelésére és a hazai éremgyűjtés fejlesztésére

A társulat folyóirata: a

NUMIZMATIKAI KÖZLÖNY

megjelenik évenként négyszer: január, április, július és október 15-ikén.

Szerkesztő GOHL ÖDÖN

tanár és magyar nemzeti múzeumi őr (Budapest, I., Márvány-utca 20).

A társulat tagjai tagdíjuk fejében kapják a Közlönyt. A tagok kötelezettsége legalább 3 évre terjed. Fővárosi tagok évenként tíz, vidékiek évenként legalább hat korona tagdíjat fizetnek. Alapító tagok 200 koronát fizetnek egyszer s mindenkorra, (vagy 4 éven át évenként 50 koronát). Nem tagok évi nyolc koronával fizethetnek elő a Közlönyre.

A Közlönybe szánt cikkek és közlemények kéziratai, úgyszintén tudományos ügyekben, továbbá leletek, gyűjtemények és numizmatikai irodalmi termékek dolgában való értesítések és kérdések közvetlenül a szerkesztőhöz küldendők.

Társulati ügyekben és új tagok felvételét illetőleg, úgyszintén hirdetések és csereajánlatok dolgában is a társulati titkár (dr. Zimmermann Lajos, Budapest, VIII., Röck Szilárd-utca 37. sz.) intézkedik. Esetleges reklamációk is hozzá intézendők.

Befizetéseket a társulat pénztárosa (Kúnváry Fülöp, Budapest, VII., Huszár-utca 8.) veszi át.

23

NUMIZMATIKAI KÖZLÖNY

A

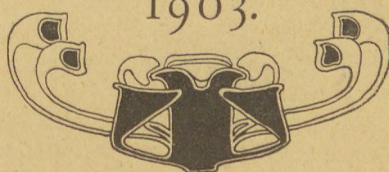
MAGYAR NUMIZMATIKAI TÁRSULAT MEGBIZÁSÁBÓL

SZERKESZTI

GOHL ÖDÖN

II. ÉVFOLYAM.

1903.

IV. FÜZET.

BUDAPEST

HORNYÁNSZKY VIKTOR CS. ÉS KIR. UDVARI KÖNYVNYOMDÁJA.

1903.

T A R T A L O M.

1. Réthy László dr.: Magyar numizmatikai adatok Oroszországból	85. lap
2. Gárdonyi Albert dr.: Széchenyi Ferenc gr. éremgyűjteményének katalogusáról	87. „
3. Börzsönyi Arnold: Szent László-féle éremlelet Kiliti határában	90. „
4. G—l: A besztercebányai kalapos- és sütő-céh bárcái	99. „
5. G—n: Lamberg gróf zámolyi uradalmának robotjegyei	100. „
6. Gohl Ödön: Numizmatikai ritkaságok (IV.). 1. Kamper Ferencz érme. 2. Roth-féle érem III. Károly születésére. 3. Muschinger Vince érmei	101. „
7. Gohl Ödön: Haider Dániel körmöczi éremvész	103. „
8. G—l: Éremleletek	105. „
9. Budai Antal: Különfélék	106. „
10. Múzeumok és gyűjtemények. 1. Petrikovich János dr.: A múzeumi tót társaság éremgyűjteménye Turócz-Szent-Mártonban. 2. G—l: Selmeczbánya város múzeumának éremgyűjteménye	107. „
11. Ötvös Gábor: Irodalom	108. „
12. Érem- és könyvvásár	110. „
13. Társulati élet	111. „
14. E füzet tartalmának német kivonata	111. „

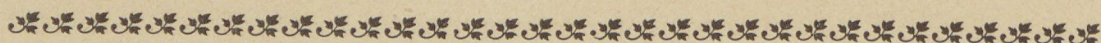
A borítékon: Befolyt tagdíjak. — Hirdetések.

Címlap. A II. évfolyam tartalomjegyzéke.

A Numizmatikai Közlöny I—II. évfolyamának repertoriuma.

A Numizmatikai Közlöny közleményeinek úgy utánnnyomása, mint fordítása, valamint a közölt képek utánnnyomása, akár eredeti, akár változtatott nagyságban, tilos. Minden jogot fenntart magának a szerkesztő.

MAGYAR NUMIZMATIKAI TÁRSULAT

alakult 1901-ben a numizmatika tudományos művelésére és a hazai éremgyűjtés fejlesztésére

A társulat folyóirata: a

NUMIZMATIKAI KÖZLÖNY

megjelenik évenként négyszer: január, április, július és október 15-ikén.

Szerkesztí GOHL ÖDÖN

tanár és magyar nemzeti múzeumi őr (Budapest, I., Márvány-utca 20).

A társulat tagjai tagdíjuk fejében kapják a Közlönyt. A tagok kötelezettsége legalább 3 évre terjed. Fővárosi tagok évenként tíz, vidékiek évenként legalább hat korona tagdíjat fizetnek. Alapító tagok 200 koronát fizetnek egyszer s mindenkorra, (vagy 4 éven át évenként 50 koronát). Nem tagok évi nyolc koronával fizethetnek elő a Közlönyre.

A Közlönybe szánt cikkek és közlemények kéziratai, úgyszintén tudományos ügyekben, továbbá leletek, gyűjtemények és numizmatikai irodalmi termékek dolgában való értesítések és kérdések közvetlenül a szerkesztőhöz küldendőek.

Társulati ügyekben és új tagok felvételét illetőleg, úgyszintén hirdetések és csereajánlatok dolgában is a társulati titkár (dr. Zimmermann Lajos, Budapest, VIII., Röck Szilárd-utca 37. sz.) intézkedik. Esetleges reklamációk is hozzá intézendők.

Befizetéseket a társulat pénztárosa (Kúnváry Fülöp, Budapest, VII., Huszár-utca 8.) vesz át.

KIMUTATÁS

a társulat pénztárába folyó évi október hó 5-ig befolyt pénzekről.

Fővárosi rendes tagok 1903. évi tagsági díja (10 korona): br. Schossberger Nándor, Weisz Berthold.

Vidéki rendes tagok 1903. évi tagsági díja (6 korona): Alapi Gyula, Czápáry László dr., Despić Pero, kiskúnhalasi ev. ref. főgimnázium, Lippich Gusztáv, Patzner István, Philipp István, Rhé Gyula, Rohde Tivadar, Wormser Miksa.

Küszöbön álló éremárverések.

1. **F. évi november hó 2-án Helbing Ottó** a R -féle gyűjtemény IV. részét árverezeti Münchenben. Az árverési lajstrom a 12258—15839. tételekre terjed és 4 képtáblával van diszítve. Ezúttal az olasz és svájci pénzekon kívül a városi és személyi emlékérmek nagy tömege jut piarczra. Utóbbiak közt az orvosok és a numizmaták, éremvésők és pénzverők érmei. Említendő a magyarok közül: nagybányai keresztelő-tallér (1626), körmöczi barátság- és szt György- meg bibliai érmek, Buda visszavételére vonatkozó fa érmek (!), egy bronz Attila-érem, Buchner, **Muschinger!** Odescalchi, Reutter, Saphir, Széchenyi és sok magyar szabadkőműves-érem.
2. **U-ott f. évi november hó 9-én** a Leeb-gyűjteményből való érmekeket, köztük sok I. Napoleon félét árvereznek. Sok köztük a magyar vonatkozású, így egy messeranói, magyar mintára vert arany!!!
3. **Nov. 16-án Merzbacher Jenő** (München) tart árverést. (1796 tétel, 5 képtábla. (Említendő: győri Δ csegely 1598, Zrinyi-féle garas priéfort-ja, magyar pénzek és egy Bécs és Esztergom fölszabadítására vert ritka medália (1287 sz.).
4. **F. é. nov. 30. L. L. Hamburger** (Frankfurt) a Pogge-féle gyűjtemény 2-ik részét árverez (4571 tétel). Említést érdemel II. Mátyás ovális érme, Buda visszavétele érmei és egy csinos magyar pénzsorozat.

Éremlajstromok.

Zschiesche és Köder 96. sz. árjegyzéke megjelent és 7475 tételt tartalmaz. Köztük számos magyar pénz és érem van.

„**S. Erdély & Co**“ (Budapest) „Liste verkäuflicher Münzen und Medaillen. 329 tétel alatt bel- és külföldi érmekeket sorol föl.

A **C. F. Gebert** (Nürnberg) f. é. okt. 5-én tartotta XVI-ik éremárverését. — 627. tétel, köztük néhány magyar pénz és emlékérem is van felsorolva a katalogusban.

FISCHER EMIL ÉREM - KERESKEDŐ

Bécs, I., Kärntnerstr. 26 (Bejárat Schwangasse I.)

Minden korszak és ország régi pénzeinek és emlékérmekének állandó raktára. Egyes darabok, nagyobb csoportok, egész gyűjtemények, leletek a legnagyobb áron vétetnek meg. X. sz. (1903.) eladási árjegyzékemet (5119 sz.) ó-kor, középkor, újkor és tengerentúli államok, egyes darabok árainak feltüntetésével, kívánatra ingyen és bérmentve küldöm.

ERDÉLY S. és TÁRSA

régipénz-kereskedése

Budapest, VIII., Aggteleki-u. 7.

Adás, vétel és csere.

Árpád- és vegyesházi érmek eladási árjegyzékét kívánatra ingyen és bérmentve küldjük.

Megvételre keresünk 1870—71. évi Gy-F veretű verdefényű arany- és ezüst érmekeket.

FEJÉR JÓZSEF

== BUDAPEST, ==

IV., Ferenc József-rakpart 2., III. 19.

Veszek és eladok

régi pénzeket és földből kiásott
régiségeket. ~~~~~

**RÉGI PÉNZEK ÉS
EMLÉKÉRMEK**

vétele és eladása. Évenként több nagy
éremárverés. Árjegyzékek érdeklődők-
nek ingyen és bérmentve. Választék-
küldemények rendelkezésre állnak.

EGGER TESTVÉREK

(Brüder Egger)

BÉCS, I., OPERNRING 7.

DR. HIRSCH JAKAB
NUMIZMATA

MÜNCHEN, most Arcisstr. 17.
a gliptotéka és régi pinakotéka mellett.

Telefon 6834. sz.

**Régi pénzek és érmek.
Földből ásott régiségek.**

VI. sz. raktár-árjegyzékem tartalmaz régi
pénzeket és emlékérmeket az ókor-, középkor-
és az újkorból, valamint érmészeti műveket
(4565. sz.). Ára 1 márka, előre való beküldéssel
vagy utánvétellel, mely összeg rendelés esetén
visszatérítettik. Választásra szívesen küldök. —
Vétel és eladás. — Éremárverések. — Árverési
katalogusok árjegyzékkel, a míg a készlet tart.

✻ **Ásatások állandó kiállítása.** ✻

MOST JELENT MEG!

**SEELIG'S FÜHRER DURCH DEN SAMMELSPORT
BAND I.**

RÉGISÉGEK, KÉPEK, MŰTÁRGYAK ÉS ÉRMEK GYŰJTÓINEK
ÉS E SZAKBELI KERESKEDŐKNEK, ÜGYSZINTÉN MŰZEU-
MOK, TÁRSULATOK, NYILVÁNOS ÉS MAGÁNKÖNYVTÁRAK

NEMZETKÖZI CÍMTÁRA

NÉLKÜLÖZHETETLEN ADATTÁR MINDEN GYŰJTÓNEK ÉS
KERESKEDŐNEK. ~~~~~

PÁRATLANUL SOKOLDALÚ, TANULSÁGOS ÉS ÉRDEKES!

ÁRA 15 MÁRKA. ~~~~~

KAPHATÓ RICHARD SEELIG NEMZETK. KIADÓVÁLLALATÁNÁL

BERLIN, C., ALEXANDERSTRASSE 37a. ~~~~~

KIMUTATÁS

a társulat pénztárába folyó évi június hó 20-ig befolyt pénzekről.

Fővárosi rendes tagok 1903. évi tagsági díja (10 korona): Baghy Béla dr., Baich Milán báró, Egyedi Artur dr., Éber Lászlóné, Fejér József, Forster Gyula, Gerhardt Gusztáv, Gorove László, Herzog Mór Lipót, Hoffmann Frigyes, Keppich Gyula dr., Magyar kegyes-tanítórend, Neumann Károly dr., Pazár Zoltán, Pesti Frigyes, Pfinn József, Pick Adolf, Rausch Ferenc, Rehák Rezső, Réthi Zsigmond, Schlesinger József, Szivák Imre dr., Ungar Dezsőné, Varga Béla.

Vidéki rendes tagok 1903. évi tagsági díja (10 korona): Hadzsy János dr., Jeszenszky Alajos, Maszlaghy Ferenc, Pintér Sándor, Radovanovich György, Somssich János gróf, Tolna-vármegyei múzeum.

Vidéki rendes tagok 1903. évi tagsági díja (6 korona): Alsófehérmegyei tört. rég. és term. tud. egyesület (Gyulafehérvár), Baditz Jenő, Bartalos Gyula, Bács-Bodrog várm. tört. társulat (Zombor), Berkeszi István dr., Beszkid Antal dr., Borsos István, Darvasy Kálmán, Daubner József, Délmagyarországi tört. és rég. múzeumtársulat (Temesvár), Dezső Lóránt, Duka Marcel, Egger Armin, Eszék szab. kir. város múzeuma, Frey Imre, Gálócsy Zoltán, Helbing Ottó, Hirsch Jakab dr., Horváth B. Ákos dr., Kassai múzeum (1902-re és 1903-ra), Kerényi Alajos dr., Kertay Viktor, Kocsis István, Komárom vármegyei és városi múzeum-egyesület, Lippay Károly, Leidenfrost Sándor, ifj. Lossonczy István, Lukeschitz Ármin, Martinovich Róbert dr., Merzbacher Jenő dr., Nagy Zoltán, Plathy István, Pokorny László, Rosenberg Sally, Szende Gyula, Szirmái Antal, Tiszafüredi múzeum- és könyvtár-egyesület, Tomik Bernardin, Ujváry Béla, Vasvármegyei kultúregyesület (Szombathely), Wertheim Pál, Zilahi ev. ref. főgymnázium.

Előfizetők a közlőny 1903. évfolyamára (8 korona): Bahrfeldt Emil dr. (Berlin) és a Cabinet numismatique de l'éremitage impérial, St. Pétersbourg.

Régi pénzeket és emlékérmeket, régi pénz- és emlékéremgyűjteményeket elad és vesz

DR. WALLA F.

Bécs I., Friedrichstrasse 6. sz.

FISCHER EMIL ÉREM - KERESKEDŐ

Bécs, I., Kärntnerstr. 26 (Bejárat Schwangasse 1.)

Minden korszak és ország régi pénzeinek és emlékérmének állandó raktára. Egyes darabok, nagyobb csoportok, egész gyűjtemények, leletek a legnagyobb áron vétetnek meg. X. sz. (1903.) eladási árjegyzékemet (5119 sz.) ó-kor, középkor, újkor és tengerentúli államok, egyes darabok árának feltüntetésével, kíváncsra ingyen és bérmentve küldöm.

Néhaj WEYL ADOLF berlini numizmatának tulajdonunkba átmént könyvtáráról a következő árjegyzékeket adtuk ki s bocsátjuk az érdeklődők rendelkezésére:

I. 467. számú raktárjegyzék:

Ó-kor és keleti népek. (861 szám.)

II. 472. számú raktárjegyzék:

Középkor és újkor. (1321 szám.)

FRANKFURT a/M. BAER JÓZSEF és Tsa
Hochstrasse 6. (Joseph Baer & Co.)

ERDÉLY S. és TÁRSA

régipénz-kereskedése

Budapest, VIII., Aggteleki-utca 7.

Elad és vesz: mindennemű érmet és régi pénzt. Kiválasztásra mindenkor küld a kívánt érmekből.

FEJÉR JÓZSEF

== BUDAPEST, ==

IV., Ferenc József-rakpart 2., III. 19.

Veszek és eladok

régi pénzeket és földből kiásott
régiségeket. ~~~~~

**RÉGI PÉNZEK ÉS
EMLÉKÉRMÉK**

vétele és eladása. Évenként több nagy
éremárverés. Árjegyzékek érdeklődők-
nek ingyen és bérmentve. Választék-
küldemények rendelkezésre állanak.

EGGER TESTVÉREK

(Brüder Egger)

BÉCS, I., OPERNRING 7.

DR. HIRSCH JAKAB

NUMIZMATA

MÜNCHEN, most Arcisstr. 17.

a gliptotéka és régi pinakotéka mellett.

Telefon 6834. sz.

Régi pénzek és érmek.

Földből ásott régiségek.

VI. sz. raktár-árjegyzékem tartalmaz régi
pénzeket és emlékérmeket az ókor-, középkor-
és az újkorból, valamint érmészeti műveket
(4565. sz.). Ára 1 márka, előre való beküldéssel
vagy utánvétellel, mely összeg rendelés esetén
visszatérítetik. Választásra szívesen küldök. —
Vétel és eladás. — Éremárverések. — Árverési
katalogusok árjegyzékkel, a míg a készlet tart.

» Ásatások állandó kiállítása. «

MOST JELENT MEG!

**SEELIG'S FÜHRER DURCH DEN SAMMELSPORT
BAND I.**

RÉGISÉGEK, KÉPEK, MŰTÁRGYAK ÉS ÉRMÉK GYŰJTŐINEK
ÉS E SZAKBELI KERESKEDŐKNEK, ÚGYSZINTÉN MŰZEU-
MOK, TÁRSULATOK, NYILVÁNOS ÉS MAGÁNKÖNYVTÁRAK

NEMZETKÖZI CÍMTÁRA

NÉLKÜLÖZHETETLEN ADATTÁR MINDEN GYŰJTŐNEK ÉS
KERESKEDŐNEK. ~~~~~

PÁRATLANUL SOKOLDALÚ, TANULSÁGOS ÉS ÉRDEKES!

ÁRA 15 MÁRKA. ~~~~~

KAPHATÓ RICHARD SEELIG NEMZETK. KIADÓVÁLLALATÁNÁL

BERLIN, C., ALEXANDERSTRASSE 37a. ~~~~~